

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
İNSAN HAKLARI MERKEZİ

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

“05 Aralık 2021 – 31 Ekim 2024”

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 446

*İNSAN HAKLARI MERKEZİ
ÇALIŞMA RAPORU*

ISBN: 978-625-6233-05-8

© Türkiye Barolar Birliği
Birinci Baskı: Şubat 2025, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokaęı No: 8
06520 Balgat - ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobilik.org.tr

Baskı
Göktuğ Ofset Yayıncılık
Matbaacılık Tic. Ltd. Şti
Zübeyde Hanım Mah. İstanbul Cad.
Sedef Sk. No : 1
İskitler / Altındağ - Ankara
Matbaa Sertifika No : 47538

ÖNSÖZ

İkinci Dünya Savaşı sırasında meydana gelen kitlesel insan hakkı ihlalleri, savaş sonrasında insan hakları alanında önemli gelişmelere neden oldu. İnsan hakları etik ilkelerin ötesine geçti, hukuk normu niteliği kazandı. Böylelikle insan hakları hukukun koruması altına alındı. Aynı zamanda insan hakları devletlerin iç işi olmaktan çıktı. Bütün uluslararası toplumun sorunu haline geldi. 1993 Viyana İnsan Hakları Konferansı sonuç bildirisinde “İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi bütün uluslararası toplumun meşru ilgi alanıdır” der. Ayrıca, birey uluslararası hukukun öznesi oldu. Temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden kendi devletini uluslararası makamlara şikâyet etmek, gerektiğinde dava açmak hakkına sahip oldu.

Bütün bu gelişmeler devletlerin egemenlik haklarına sınırlamalar getirdi. Devletler taraf oldukları anlaşmalarla bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi, onları korumayı taahhüt ettiler. İnsan hakları iktidarlar tarafından uyulması zorunlu hukuki standartlar niteliğini kazandı. Bu yeni düzenlemelerin tek bir amacı vardı: İnsana, insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlamak.

Savaş sonrasında demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti arasında çok sıkı bir bağlantı kuruldu. Bireyin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmesinin, bu üç hususun gerçekleşmesine bağlı olduğu anlaşıldı. Uluslararası deneyimler bu üç kavramdan birinin eksik olması durumunda, diğer ikisinin de gerçekleşmeyeceğini gösterdi. En büyük insan hakkı ihlallerinin demokrasiyle yönetilmeyen ve hukuk devletinin geçerli olmadığı ülkelerde meydana gelmesi rastlantı değildir.

Kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı gibi hukuk devletini oluşturan unsurların otoriter iktidarlar tarafından ortadan kaldırılması, insan haklarını devlete karşı korumasız bırakması ve iktidarların keyfi bir biçimde bireyin hak ve özgürlüklerini ihlal etmesi günümüz popülist otoriter rejimlerinde sıkça görülen bir durumdur.

Hukukla insan hakları arasındaki ilişkiye yer veren pek çok uluslararası metin mevcuttur. B.M. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin giriş bölümü bu

konuda Őu ifadeyi kullanır: “*İnsanın tahakküm ve baskıya karşı son çare olarak başkaldırmaması için, insan haklarının hukukun üstünlüğüyle korunması gerekir*”. Bu paragrafın anlamı açık. İnsan hakları hukukun üstünlüğü ilkesiyle korunmuyorsa, baskıya, tahakküme yol açar. O zaman, başka çare kalmamışsa, isyan etmek meşru bir eylemdir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin giriş bölümünde de taraf devletler barış ve adaletin demokrasi ve insan haklarına saygı ile sağlanabileceğine olan inançlarını belirtirler ve hukukun üstünlüğünün ortak miras olduğunun altını çizerler. Sözleşme’de hukuk ve insan haklarının kesiştiği başka bir nokta adil yargılanma hakkıdır. Yargılanmanın adil olmaması sadece hukuk devleti değil, aynı zamanda bir insan hakkı ihlalidir.

Barolar bir meslek kuruluşu olmanın yanında yargı sisteminin bir parçası olarak adil yargılanma hakkının uygulanmasını sağlamakla ve toplumsal bir kamu kurumu olarak hukukun üstünlüğü ve insan haklarını savunmakla görevlidir. Avukatlık Yasası, Baroların “*Hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak*” la görevli olduğunu belirtir. Türkiye Barolar Birliği bu çerçevede ve hukukla insan hakları arasındaki bağlantıyı göz önünde tutarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu bağlamda, insan hakları alanındaki çalışmalarını daha etkili bir biçimde yürütebilmek amacıyla İnsan Hakları Merkezi’ni kurmuştur.

İnsan Hakları Merkezi’nin faaliyet raporuna baktığımızda, Merkez’in çalışmalarının AIHM kararlarının uygulanmasından ceza infaz kurumlarına kadar, insan hakları ve hukuk devletine ilişkin sorunları içeren geniş bir yelpazeyi kapsadığını görürüz. Raporun dikkat çeken başka bir yönü de, İnsan Hakları Merkezi’nin faaliyetlerinin ülke içi sorunlarla sınırlı kalmaması, AIHM’de görülmekte olan bir dava ile ilgili görüş bildirmek ya da Arjantin Büyükelçiliği’yle birlikte uluslararası ceza hukuku sorunlarını ele alan bir cezasızlık sempozyumu düzenlemek gibi uluslararası hukuk alanında da faaliyet göstermesidir. Cezasızlık sempozyumuna hemen bütün Latin Amerika devletlerinin Büyükelçileri katılmış, kendi ülkelerindeki cezasızlıkla ilgili sorunları dile getirmişler, Arjantin’deki sorunlara ilişkin bir de film gösterilmiştir.

Türkiye insan hakları ve hukuk devleti bakımından güç bir dönemden geçmektedir. Hukuk devleti ilkelerinin uygulanmadığı, yargının siyasal

iktidarın aracına dönüştüğü, bütün kurumların içinin boşaltılarak tek bir adama bağlandığı ülkemizde, Türkiye Barolar Birliği gibi bütün Türkiye'yi kapsayan bir kurumsal yapının bağımsızlığını koruyarak ayakta kalması ve insan hakları, hukuk devleti savunuculuğu yapması kuşkusuz çok değerlidir.

Otoriter rejimlerde yaşayan insanlar için insan hakları başka bir anlam taşır. Böyle rejimlerde insan hakları baskı, tahakküm altında yaşayanların koruma kalkanıdır. Bu kalkana sığınarak insan oldukları için sahip oldukları hakları talep edebilirler. Otoriter rejimlere karşı yürütülen demokrasi mücadelesi gerçekte bir insan hakları mücadelesidir.

Türkiye Barolar Birliği'nin ve ona bağlı olarak İnsan Hakları Merkezi'nin bu mücadelenin bir parçası olması, hakları çiğnenlerin, haklarını talep edemeyenlerin savunuculuğunu yapması çok önemlidir. Ancak Türkiye Barolar Birliği gibi kurumsal bir kamu yapısının benimsemesiyle hak mücadelesi sağlam bir zeminde sürdürülebilir, etkili olabilir. Aksi takdirde bir grup entelektüelin çıkardığı cılız bir ses olarak görülür. Toplumsal etkisi olmaz.

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi toplumdan kopuk bir soyut hukuk kurumu değildir. İçinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak, koşulların doğurduğu görev ve sorumlulukların bilincinde, toplumun karşılaştığı hukuk ve insan hakları sorunlarını dile getiren, bunlara çözüm arayan, bu konuda Türkiye Barolar Birliği'ne yardımcı olmaya çalışan bir toplumsal kurumdur. Bu anlayışın bundan sonraki yıllarda da İnsan Hakları Merkezi'nin çalışmalarına yön vereceği kuşkusuzdur.

Türkiye Barolar Birliği

İnsan Hakları Merkezi Sözcüleri

Av. Rıza Türmen - Av. Fikret İlkiz

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....iii

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI MERKEZİ "05 ARALIK 2021 - 31 EKİM 2024 ÇALIŞMA RAPORU"

I- TBB İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA ORGANLARI; 1
II- RAPORLAR, ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI, TOPLANTI VE
YAYIN ETKİNLİKLERİ:..... 3

CEZA İNFAZ KURUMLARINDAN TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ'NE GÖNDERİLEN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ MEKTUPLARININ SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ İLE ANALİZİN TEMEL ALDIĞI OLGULARIN HUKUKİ DEĞERLENDİRMESİ

GİRİŞ 31
I- ANALİZ YÖNTEMİ 32
II- MAHPUSLARIN DİLE GETİRDİKLERİ SORUNLAR,
ŞİKAYETLER VE HAK İHLALLERİ..... 33
Adil Yargılanma ve Hukuksal Destek Konusundaki Şikayetler,
Talepler ve Değerlendirmeler 36
Diğer Sorun, Şikâyet ve Hak İhlalleri 37
Mektuplarda Yer Alan Ceza İnfaz Kurumlarının Mekânsal Özelliklerine
İlişkin Tespitler 41
Tecrit-İzolasyon Uygulamalarının ve Kalabalık-Yoğunluğun,
Sağlığı ve Genel İyi Olma Halini Etkileyen Sonuçları 43
III- MAHPUS MEKTUPLARINDAN HAREKETLE SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN
ANALİZ EDİLEN OLGULARIN HUKUKİ GÖRÜNÜMÜ 47
Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşam Hakkı İhlalleri..... 48
Ceza İnfaz Kurumlarında Sağlık Hakkı İhlalleri..... 52
Mahpusların Fiziksel Şiddete Karşı Korunması, İşkence ve Kötü Muamele 56
Ceza İnfaz Kurumlarının Olumsuz Şartları..... 59
Ceza İnfaz Kurumlarında Disiplin Cezaları 63
Denetimli Serbestlik, Koşullu Salıverilme..... 68
Ceza İnfaz Kurumlarında İfade Özgürlüğü 78
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 84
YARARLANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR 87

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

Giriş	95
I- Toplumsal Cinsiyet Açısından Hak İhlalleri.....	98
II- Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından Afetler	103
III- Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından Göç Süreçleri.....	110
KAYNAKÇA	119

AYRIMCILIKLA MÜCADELE ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

Giriş:	123
I- Türkiye’de durum:.....	126
II- Ayrımcılığa karşı cezai yaptırım açığı:	130
III- Anayasanın 5. maddesi ışığında ayrımcı uygulamaların düzeltilmesi için öneriler:131	
Kaynakça (kitap ve makaleler):.....	132

DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

GİRİŞ	135
I- YARGI REFORMU STRATEJİLERİNDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	136
II- 2019 YARGI REFORMU STRATEJİSİ	137
III- III- İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDA İLK KANUN DEĞİŞİKLİĞİ.....	138
IV- YARGI REFORMUNDA İLK KANUN DEĞİŞİKLİĞİ	140
V- YABANCI ETKİSİNE KARŞI DEVLETİN KORUNMASI, İÇ VE DIŞ SİYASAL YARAR.....	142
VI- YAYIN YASAĞI YASAKTIR.....	145
VII- RADYO KAPATILMASI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ.....	147
VIII- CEZAEVLERİNDE TESLİM EDİLMEYEN KİTAPLAR VE MAHPUSUN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	150
IX- İNTERNET VE ERİŞİM ENGELLERİNDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	154
X- İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE DÜŞÜNCENİN CEZALANDIRILMASI	160

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

GİRİŞ	165
I- AİHM KARARLARI VE 2911 SAYILI KANUN.....	171
II- ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ.....	174
Anayasa’nın Sözüne ve Ruhuna Aykırı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin İzne Bağlanması	174
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasına Karşı Caydırıcı Cezalar Verilmesi.....	176
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sırasında Güç Kullanımı ve Ölçsüz Müdahale	177

Barişıl Toplantı ve Gösterilere Hazırlıklara Müdahalenin Zorunlu Toplumsal İhtiyaca Dayanmaması.....	178
Barişıl Gösteri veya Basın Açıklamasına Katılma Nedeniyle Kamu Görevlilerine Disiplin Cezası Verilmesi	179
Barişıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sonrasındaki İdari İşlemlerle Ölçüsüz Müdahale	180
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Katılma Sebebiyle Terör Örgütüne Üyelikten Mahkûm Edilmenin İlgili ve Yeterli Gerekçeye Dayanmaması.....	181
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sonrasında Emre İtaatsizlik Nedeniyle Verilen İdari Para Cezasının Kanunilik Ölçütünü Taşımaması	182
Terör Örgütüne Üye Olmamakla Birlikte Örgüt Adına Suç İşleme Suçunu Düzenleyen Kanun Hükümünün (5237 Sayılı Kanun TCK Md. 220/6) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına Yönelik Yasal Koruma Sağlamaması	183
İdare Tarafından Belirli Bir Süre Toplantı, Gösteri Yürüyüşü ya da Benzer Etkinliklerin Yasaklanması	184
Covid-19 Pandemisi Gerekçe Gösterilerek İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararı ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini Ertelenmesinin Kanuni Dayanaktan Yoksun Olması	186
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yerinin veya Güzergâhının Belirlenmesi	187
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Müdahalenin Zorunlu Toplumsal İhtiyaca Dayanması.....	189
III- CUMARTESİ ANNELERİ.....	190
Cumartesi Annelerinin Kısa Tarihi	190
Anayasa Mahkemesi Kararlarından Sonra Cumartesi Anneleri Eylemleri ve Yaşanan Hak İhlalleri	192
Cumartesi Annelerine Karşı Açılan Soruşturma ve Davalar.....	194
Kolluk Güçlerine Cezasızlık	194
Cumartesi Annelerinin Her Cumartesi Dile Getirdikleri Talepleri	195

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI MERKEZİ

“05 Aralık 2021 – 31 Ekim 2024 Çalışma Raporu”

I- TBB İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA ORGANLARI;

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi (önceki adıyla TBB İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi)¹ çalışmaları; I. Dönemde (2001-2005) *Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu*; II. Dönemde (2005- 2009) *Av. Prof. Dr. Rona Aybay*; III. Dönemde (2009- 2013) *Av. Prof. Dr. Rona Aybay* ve ardından *Av. Serhan Özbek* Başkanlıklarında, IV. Dönem (2013-2016) *Av. Serhan Özbek* Başkanlığında, V. Dönemde (2016-2021) *Av. İzzet Varan* Başkanlığında sürdürülmüştür. VI. Dönem yönerge değişikliği ile *Av. Rıza Türmen ve Av. Fikret İlkiz*'in dönem sözcüğünde *Av. Ercan Demir*'in Koordinatör Üyeliği ile çalışmalarını sürdürmektedir.

A) YÜRÜTME KURULU; Koordinatör Yönetim Kurulu Üyesi *Av. Ercan Demir*, İnsan Hakları Merkezi Dönem Sözcüleri *Av. Rıza Türmen*, *Av. Fikret İlkiz*, Genel Sekreter *Av. Gülendam Şan Karabulutlar*, Yürütme Kurulu Üyeleri *Prof. Dr. İoanna Kuçuradi*, *Prof. Dr. Ece Göztepe*, *Prof. Dr. Tuğrul Katoğlu*, *Prof. Dr. Melek Göregenli Doç. Dr. Ulaş Karan*, *Av. Dr. Ahmet Münci Özmen*, *Av. Hasan Fehmi Demir*, *Av. Dr. Serkan Cengiz*, *Av. Gülendam Şan Karabulutlar*, *Av. Barış Yavuz*,

Yürütme Kurulu Toplantıları hakkında;

19.02.2022, 02.04.2022, 13.05.2022, 21.06.2022, 13.09.2022, 02.10.2022, 31.10.2022, 09.01.2023, 10.02.2023, 14.04.2023, 16.06.2023, 14.10.2023, 14.12.2023, 17.02.2024, 08.05.2024, 16.05.2024, 11.06.2024, 23.07.2024, 10.09.2024, 15.10.2024 tarihlerinde yürütme kurulu toplantıları gerçekleştirilmiştir.

1 TBB İHM Bilim Danışma Kurulu'nun önerisi doğrultusunda, TBB Yönetim Kurulunun 20 Kasım 2009 gün, 2009-841 sayılı kararıyla, Merkezin, “TBB İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi” olan adı “TBB İnsan Hakları Merkezi” olarak değiştirilmiştir.

B) BİLİM DANIŞMA KURULU; Prof. Dr. Selin Esen, Prof. Dr. Melek Göregenli, Prof. Dr. Bertil Emrah Oder, Prof. Dr. Veli Özer Özbek, Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Doç. Dr. Ersoy Kontacı, Doç. Dr. Rıfat Murat Önok, Doç. Dr. Çiğdem Sever, Doç. Dr. Fahri Gökçen Taner, Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Dicle Ergin, Av. Zeki Ekmen, Av. Polat Balkan, Av. Emin Baran, Av. Ali Uğur Çağal, Av. Osman Çimen, Av. Mustafa Çinkılıç, Av. Fahrettin Demirağ, Av. Ekrem Dönmez, Av. Cavit Dursun, Av. Bilgin Yeşilboğaz, Av. Mehmet Sertaç Kaya

Bilim Danışma Kurulu 1. toplantısı 01.10.2022 tarihinde 2. toplantısı 04.05.2024 tarihinde hibrit olarak gerçekleştirilmiştir.

C) SEKRETERYA: Av. Özge Özder İHM'den sorumlu olmak üzere Nilay Atalay sekreteryaya çalışmalarımıza yardımcı olmayı sürdürmektedir.

D) MERKEZ BÜNYESİNDE FAALİYET GÖSTEREN ÇALIŞMA GRUPLARI;

- 1) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi Kararlarının Takibi ve Değerlendirilmesi Çalışma Grubu:** Av. Rıza Türmen koordinasyonunda; Av. Serkan Cengiz Av. Veli Taş, Av. Şilan Çelik, Av. Zeynep Kahveci, Av. Yasemen Öztürkcan, Av. Tuğçe Duygu Köksal, Av. Oylum Yaman, Av. Derya Demir, Av. Servet Danış, Av. Nail Karakuş, Av. Mustafa Yıldız, Av. Samet Ataman katılımları ile oluşturulmuştur.
- 2) Cezaevi ve İnfaz Sorunları Çalışma Grubu:** Av. Hasan Fehmi Demir koordinasyonunda; Av. Fikret İlkiz, Av. Gülendamar Şan Karabulutlar, Prof. Dr. Melek Göregenli, Prof. Dr. Ece Göztepe, Av. Zeynep Kahveci, Av. Sinan Sürücü, Av. Sevil Göksüzoğlu, Av. Yusuf Renkli, Av. Hasan Kemal Elban, katılımları ile oluşturulmuştur.
- 3) Yaşam Hakkı İhlallerini ve İşkenceyi Önleme Çalışma Grubu:** Av. Barış Yavuz koordinasyonunda; Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, Av. Adil Öztürk, Av. Hasan Kemal Elban, Av. Mevlüt Güneş, Av. Ali Fethi Gürler, Av. Bülent Duran katılımları ile oluşturulmuştur.
- 4) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu:** Prof. Dr. Melek Göregenli koordinasyonunda; Av. Hasan Fehmi Demir, Av. Gülendamar Şan Karabulutlar, Av. Şüheda Soylu, Av. Hümeysra Rana Yücel, Av. Kerem Dikmen, Av. Aykut Akgüç, Av. Ezgi Özkan, Av. Gülşah Kaya, Av.

Nurcan Kaya, Av. Heval Yıldız Karasu, Av. Veli Taş, Av. Hatice Bekar Uzun katılımları ile oluşturulmuştur.

- 5) **Ayrımcılık Yasağı Çalışma Grubu:** Av. Ahmet Münci Özmen koordinasyonunda; Doç. Dr. Ulaş Karan, Av. Ezgi Özkan, Av. Derya Demir, Av. Aykut Akgüç, Av. Sevil Göksüzoğlu, Av. Duygu Akyol, Av. Adil Öztürk, Av. Nail Karakuş, Av. Nurcan Kaya, Av. Sezgin Dinç, Av. Kerem Dikmen katılımları ile oluşturulmuştur.
- 6) **Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Çalışma Grubu:** Av. Serkan Cengiz koordinasyonunda; Prof. Dr. Ece Göztepe, Av. Gülşah Kaya, Av. Adil Öztürk, Av. Sinan Sürücü, Av. Nail Karakuş, Av. Yusuf Öfgeli katılımları ile oluşturulmuştur.
- 7) **Adil Yargılanma Hakkı Çalışma Grubu:** Prof. Dr. Tuğrul Katoğlu koordinasyonunda; Av. Serkan Cengiz, Av. Nurettin Tanış, Av. Şuheda Soylu, Av. Merve Bayram, Av. Ahmet Altun, Av. Duygu Akyol , Av. Ali Fethi Gürler, Av. Zeynep Kahveci, Av. Samet Ataman, Av. Tuğçe Duygu Köksal, Av. Hatice Bekar Uzun katılımları ile oluşturulmuştur.
- 8) **Toplantı, Gösteri Yürüyüşleri ve Örgütlenme Özgürlüğü Çalışma Grubu:** Av. Gülendam Şan Karabulutlar koordinasyonunda; Av. Fikret İlkiz, Av. Bülent Duran, Av. Heval Yıldız Karasu, Av. Yusuf Öfgeli, Av. Gülşah Kaya, Av. Mevlüt Güneş, Av. Tuğçe Duygu Köksal katılımları ile oluşturulmuştur.
- 9) **Düşünce ve İfade Özgürlüğü Çalışma Grubu:** Av. Fikret İlkiz koordinasyonunda; Av. Gülendam Şan Karabulutlar, Av. İlhan Öngör, Av. Mustafa Yıldız, Av. Yusuf Renkli, Av. Yusuf Öfgeli, Av. Elif Bekar, Av. Sezgin Dinç, Av. Ahmet Altun, Av. Yasemen Öztürkcan, Av. Metin Güllü katılımları ile oluşturulmuştur.

II- RAPORLAR, ARAŞTIRMA ÇALIŞMALARI, TOPLANTI VE YAYIN ETKİNLİKLERİ:

- 1) "TÜRKİYE ÖZELİNDE AIHM KARARLARININ İCRASI" raporu Türkiye Barolar Birliği internet sitesinde yayımlanmıştır.
- 2) "AIHM, AYM ve YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA CUMHURBAŞKANINA HAKARET SUÇU, VEDAT ŞORLİ V.

TÜRKİYE KARARI İNCELEMESİ" raporu Türkiye Barolar Birliği internet sitesinde yayımlanmıştır.

3) "AİHM KARARLARININ NİTELİĞİ VE UYGULANMASI" KONUSU SEMPOZYUM

10 Aralık 2022 tarihinde İnsan Hakları Günü dolayısıyla iki oturum halinde düzenlenen sempozyumda Prof. Dr. Işıl Ergüvenç Karakaş "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Yorumu ve Bağlayıcılığı", TBB İnsan Hakları Merkezi Sözcüleri Dr. Av. Rıza Türmen ile Dr. Fikret İlkiz "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Yerine Getirilmesi" ve "AİHM Kararlarının Yerine Getirilmemesi Bakımından Güncel Örnekler", Prof. Dr. Ümit Biçer de "İstanbul Protokolü Kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye Kararları" başlıklarında sunumlar gerçekleştirilmiştir.

4) "AFETE TOPLUMSAL MÜDAHALE VE HUKUK ÇALIŞTAYI-1"

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi tarafından düzenlenen "**Afete Toplumsal Müdahale ve Hukuk Çalıştayı**"nın ilki 13 Nisan 2023 tarihinde Türkiye Barolar Birliği'nde yapılmıştır. Çalıştay, afet bölgesinde yer alan baroların görevlendirmesi ile katılan avukatlar, farklı disiplinlere mensup ve kendi alanlarında uzman akademisyen ve bilim insanları ile TBB İnsan Hakları Merkezi ve Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu üyelerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay katılımcılarının, uzmanlık alanlarına göre çalıştıkları, "*Afete Toplumsal Müdahale ve Dayanışma, Afet Yönetimi ve Psikolojik Destek, Cezai Sorumluluk ve Afet, Afet Mevzuatı Kent Planlaması ve İdarenin Sorumluluğu*" başlıklı dört ayrı yuvarlak masa oluşturulmuş ve ülkemizde gerçekleşen afetlerin nedenleri, yarattığı yıkımlar ve telafisi imkânsız insan kaybı ve çevresel sorunlar ele alınmıştır.

Afet öncesi, afet anı ve sonrasına ilişkin alınacak önlemler ve gerçekleştirilecek hukuki girişimlerin neler olabileceği tartışılmış ve değerlendirmeler yazılı raporlara dönüştürülmüştür.

Çalıştayda afetler sürecinde farklı disiplinlere ait kurumların, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, demokratik kitle örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının bütüncül yaklaşımla, birbiri ile ilintili ve birbirlerine eklemlenmiş olarak afetlerin bir arada

değerlendirilmesiyle kavranabileceğini kabul eden bir anlayış benimsenmiş ve birlikte çalışmanın afetlere toplumsal müdahale bakımından çok daha yararlı olacağı sonucuna varılmıştır.

Afet öncesi, anı ve sonrasının ayrı ayrı ele alınarak bütüncül yaklaşımla planlanması zorunludur. Toplumun en az kayıp ve hasarla, doğal ve insan eliyle yaratılan afetleri atlatabilmesinin yolunun sağlanması amacıyla; afet olgusunun ülke gündeminden çıkartılmadan somut projeler ve kalıcı bir örgütlenmenin gerekliliği üzerinde özellikle durulmuştur.

5) "AFETE TOPLUMSAL MÜDAHALE VE HUKUK ÇALIŞTAYI-2"

13 Nisan 2023 tarihinde gerçekleştirilen çalıştayda ortaya çıkan örgütlenme gerekliliği üzerine; bu örgütlenme sürecinin her kurum ve uzmanlık alanı açısından gerektirdiği hazırlıklar gözetilerek ve nihai olarak oluşturulması hedeflenen **bütünleşik bir örgütlenme yöntem ve modelinin yaşama geçirilebilmesi** bakımından TBB İnsan Hakları Merkezi'nin çağırısı ile 17 Haziran 2023 tarihinde, ilk çalıştayın katılımcılarından bir bölümüne ek olarak kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının temsilcilerinin de katılımıyla Türkiye Barolar Birliği'nde ikinci çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay sonucunda afet öncesi risk önleme ve hazırlık, afet anı ve sonrasında ise müdahale, sağaltım ve yeniden inşa işlevi görecektir, bölgelerarası doğal yapı (coğrafi, jeolojik, ekolojik, iklim), sosyokültürel ve ekonomik farklılıkları dikkate alan, çokluğu, yerelden örgütlenmeyi ve bilimselliği esas alan bir yaklaşımla, afet sırasında ve sonrasında toplumun her kesiminin çoklu mağduriyete maruz kalacağı gözetilerek; sadece afete uğramış kesimlerin ihtiyaçlarını gözeterek değil, aynı zamanda bütün bir toplumu afete dirençlilik girişimi planlamasına dahil eden, edinilen bilgi ve pratiğe ilişkin birikimi toplumsallaştıracak hareket tarzına dair ilkelerin belirlendiği, gönüllülük standartlarına uygun kolektif çalışmanın güven ve moralitesini sağlayacak "politika belgesi"ne dayalı, kurumların oluşturduğu bağımsız bir merkeze sahip, bütünleşik ve sürekli bir afetle mücadele (dirençlilik) koordinasyonunun oluşturulabilmesi için bir örgütlenme modeli oluşturulmuştur. Bu örgütlenme modelinin temel sürecini ve ilkelerini içeren bir metin TBB Yönetim Kurulu'na sunulmuştur.

Afete Toplumsal Müdahale ve Hukuk Çalıştayları raporları 2024 Mayıs ayında yayımlanmış olup ([https://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBB Boks/687.pdf](https://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBB-Boks/687.pdf)) linkinden rapora ulaşılması olanaklıdır.

6) TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ (TBB) İNSAN HAKLARI MERKEZİ TARAFINDAN 2023/53898 NO'LU ŞERAFETTİN CAN ATALAY BAŞVURUSU HAKKINDA HAZIRLANAN ÜÇÜNCÜ TARAF GÖRÜŞÜ (AMICUS CURIAE)

Türkiye Barolar Birliği (TBB) İnsan Hakları Merkezi tarafından 2023/53898 no'lu Şerafettin Can Atalay başvurusu hakkında hazırlanan üçüncü taraf görüşü (Amicus Curiae), 22 Eylül 2023 tarihinde, Anayasa Mahkemesi Başkanlığının değerlendirmesine sunulmuştur.

(<https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/tbbnin-serafettin-can-atalay-bireysel-basvurusu-hakkindaki-gorusu-anayasa-mahkemesi-baskanligina-su-84115>)

7) CEZASIZLIK SEMPOZYUMU

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi&Arjantin Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği tarafından ortaklaşa gerçekleştirilmesi planlanan Cezasızlık Sempozyumunun 12-13 Aralık 2023 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumun birinci gününde TBB İnsan Hakları Merkezi Sözcüsü Av. Fikret İlkiz moderatörlüğünde "Ağır İnsan Hakkı İhlalleri ve Türkiye Pratiği-1" oturumuna; Sivas (Madımak) Katliamı Mağdur Yakını -Zeynep Altıok Ataklı, Cumartesi Anneleri - İkbal Eren, Türkiye'deki Cezasızlıkla Sonuçlanan Davaların Ortak Seyri - Av. Emel Ataktürk konuşmacı olarak katıldı.

Genel Sekreter Av. Gülendam Şan Karabulutlar moderatörlüğünde "Yargıda Adaleti Aramak" oturumunda, Türkiye'de Adalet Yönetimi: Bağımsız Yargının Sıkı Bağları -Dr. Öğr. Üyesi Esra Ergüzeloğlu, Kamu Görevlilerinin Hesap Verebilirliği Önündeki Yasal ve Fiili Engeller: Güncel Cezasızlık Rejimi - Dr. Hülya Dinçer, Cezasızlıkla İlgili AYM ve AİHM İlke Kararları - Av. Serkan Cengiz sunumlarını yaptılar.

Birinci günün son oturumu olan "Cezasızlıkla Mücadelede Dünya Dene-yimi" ise Arjantin Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nden Av. Tomas K. Manguel

moderatörlüğünde The Impact Of The Junta Trial In Light Of International Law - Uluslararası Hukukçular Genel Sekreteri Santiago A. Canton, Gazze’de İşlenen Suçlar ve Cezasızlığın Önlenmesi - Doç. Dr. Murat Önok, Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar - Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Günal katılmaları ile gerçekleştirildi.

Sempozyumun ikinci gününün açış konuşmasını, son kitabı olan “995 km”de İslamcı bir tetikçinin gözünden Türkiye’nin 1990’lı yıllarını anlatan şair/yazar Murathan Mungan yaptı. Mungan, açış konuşmasında günümüz Türkiyesinde cezasızlık olgusunun toplumun her kesimine nasıl yansıdığını, cezasızlığın toplumda yarattığı adaletsizliğin ortaya konmasında ve cezasızlıkla mücadele edilmesinde edebiyatın olumlu işlevini, Türkiye toplumunda cezasızlığın yaygınlaşmasında, kök salmasında kültürel kodların etkisini, cezasızlığa sebebiyet veren adalet anlayışını yazar olarak nasıl yorumladığını çarpıcı örneklerle aktardı.

İkinci günün ilk oturumu “Ağır İnsan Hakkı İhlalleri ve Türkiye Pratiği-2” başlığı ile TBB-İHM Yürütme Kurulu Üyesi Prof. Dr. Tuğrul B. Katoğlu moderatörlüğünde ve Muhaliflere Yönelik Hak İhlalleri - Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSD) Örgütü Türkiye Temsilcisi Erol Önderoğlu, Cinsiyet Temelli Hak İhlallerinde Cezasızlık - Dr. Öğr. Üyesi Fulya Eroğlu, Afette Cezasızlık - Av. Cihat Açıkalın, İş Cinayetlerinde Cezasızlık - Av. Özlem Özkan’ın sunumları ile gerçekleştirildi.

Yürütme Kurulu Üyesi Av. Hasan Fehmi Demir moderatörlüğünde “Cezasızlığa Hukuk Dışından Bakmak” oturumuna, Cezasızlık ve Yoksulluk - Gazeteci/Yazar/Derin Yoksulluk Ağır Kurucusu Hacer Foggo, Ceza ve Cezasızlık Paradoksunda Devletin Rolü - Prof. Dr. Levent Köker, Hukuk: Karanlıkta Kara Kediye Aramak mı? - Prof. Dr. Cemal Bali Akal, Bireysel ve Toplumsal Rıza Üretimi Olarak Cezasızlık - Prof. Dr. Melek Göregenli konuşmacı olarak katıldı.

Sempozyumun ikinci gününde kapanış oturumunda Arjantin Büyükelçiliği Adına Tomas K. Manguel “Geçiş Dönemi Adaleti Sırasında ve Sonrasında Uluslararası Suçları Soruştururken Yerel Mahkemelerin Karşılaştığı Zorluklar: Arjantin Örneği” başlıklı sunumunu yaptı.

TBB - İnsan Hakları Merkezi Sözcüsü Av. Rıza Türmen’in kapanış konuşmasında ise “Cezasızlık” olgusu uluslararası boyutu kapsamında ele alındı.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Sempozyuma TBB Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Av. Ercan Demir ve diğer yönetim kurulu üyeleri ile Arjantin Büyükelçisi Patricia Beatriz Salas De Espada ve Şili, Uruguay, Ekvador, Kolombiya ve Panama Büyükelçileri katıldı.

İki gün süren Sempozyum "Argentina 1985" isimli film gösterimi ile sona erdi.

Sempozyumun kitaplaştırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

8) "AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN YÜKSEL YALÇINKAYA/TÜRKİYE KARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME" KİTAPÇIĞI

İnsan Hakları Merkezi tarafından hazırlanan "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yüksel Yalçinkaya/Türkiye Kararına İlişkin Değerlendirme" kitapçığı meslektaşın bilgisine sunulmuştur. (<https://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/679.pdf>)

9) KAVALA v. TÜRKİYE DAVASINA SUNULAN ÜÇÜNCÜ TARAF GÖRÜŞÜ (AMICUS CURIAE)

Kavala v. Türkiye davasına üçüncü taraf olarak hazırlanmış olan amicus curiae raporu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi değerlendirmesine sunulmuştur.

10) ÇEŞİTLİ YAZIŞMALAR

10.1) 06.02.2023 günü saat 04.17'de meydana gelen ve merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi olarak tespit edilen başta Kahramanmaraş olmak üzere Adana, Hatay, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye, Elazığ, Adıyaman ve Şanlıurfa'yı etkileyen ve bu illerin ilçelerinde ve köylerinde de onarılamaz yıkımlara, can kayıplarına ve yaralanmalara yol açan deprem sonrasında bu illerdeki Cumhuriyet Başsavcılıklarına yazılarak

- Bölgelerinde yer alan ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların koşulları ile sağlık durumları,
- Birinci dereceden yakınları yaralanan veya vefat eden kaç tutuklu ve hükümlü bulunduğu, hükümlü ve tutukluların yakınları ve aile fertleri ile ilişkilerinin sağlanıp sağlanmadığı,

- Birinci dereceden yakınlarını kaybetmiş tutuklu ve hükümlülerin yakınlarının cenazesinde bulunma yasal haklarının kullandırılıp kullandırılmadığı,
- Bölgenizde bulunan Ceza İnfaz Kurumlarının fiziki koşullarının nasıl olduğu ve binaların hükümlü ya da tutuklu barındırmaya elverişli olup olmadığı hususları sorulmuştur.

10.2) Yine 7 Şubat 2023 tarihinde, Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında çıkan olaylara cezaevi güvenlik güçlerinin müdahalesi sırasında ateşli silah yaralanmasına bağlı olarak üç hükümlünün öldüğü, onlarcasının yaralandığı bilgisinin, işkence edildiğine ilişkin son derece ciddi görüntü ve ses kayıtları ile birlikte sosyal medyaya düşmesi üzerine, olaylardan iki gün sonra 9 Şubat 2023 tarihinde, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından iki açıklama yapılmış, ölüm ve yaralanma haberleri doğrulanmış, görüntülerin ise Kahramanmaraş Türkoğlu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna ait olduğu belirtilerek olaylara, hükümlülerin firar girişiminin sebebiyet verdiği ifade edilmiştir. Bu açıklamalar kamuoyuna yansıyan görüntüleri ve Birliğimize ulaşan yakınmaları/bilgileri aydınlatmaya yetecek içerikte olmadığından;

- Deprem bölgesinde yer alan ceza infaz kurumlarında birinci dereceden yakınları yaralanan veya vefat eden kaç tutuklu ve hükümlü bulunduğu,
- Birinci dereceden yakınlarını kaybetmiş tutuklu ve hükümlülerin yakınlarının cenazesinde bulunma yasal haklarının kullandırılıp kullandırılmadığı,
- Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları haricindeki, deprem bölgesinde bulunan diğer ceza infaz kurumlarında yaralı ve/ya da ölümlü bir olayın yaşanıp yaşanmadığı,
- Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında ölümlü ve yaralamalı olayların tam olarak ne zaman ve ne şekilde gerçekleştiğinin ayrıntılı bilgisi,
- Boşaltılan ceza infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülerin hangi ceza infaz kurumlarına sevkinin gerçekleştirildiği,

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

- Olaylarla ilgili olarak Adalet Bakanlığı Müfettişlerinin hazırladığı raporlar,
- Cezaevi İzleme Kurullarının konu ile ilgili raporları, Konularında Birliğimize bilgi ve belgelerin iletilmesi hususlarında,

Birliğimize bilgi verilmesi için Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne yazılmıştır.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
Union of Turkish Bar Associations

SITE İÇERİSİNDE ARAMA YAPIN

f t b in @

DUYURULAR İcra ve İflas Kanunu'nun Geççil 20. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hk.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ İNSAN HAKLARI MERKEZİ İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE İDDİALARINA İLİŞKİN ADALET BAKANLIĞINA BAŞVURMUŞTUR

3.05.2023 1225

06.02.2023 günü gerçekleşen deprem felaketinin ardından, depremin meydana geldiği bazı şehirlerde yaşandığı ileri sürülen yağma ve hırsızlık olayları sonrası işkence görüntüleri ile yine bu şehirlerde cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence görüntüleri mutlak yasak olan işkence yasağına aykırı olmakla birlikte, son günlerde yeniden işkence ve kötü muamele iddiaları gündeme gelmeye başlamıştır.

Anayasa'nın 17. maddesi devlete, kişilerin işkence ve eziyete ya da insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleye maruz bırakılmalarını engelleyecek tedbirler alma görevi yüklemektedir.

Devletin yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını, gerek kamusal makamların ve diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin veya diğer kişilerin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunduğuundan, işkence ve kötü muamele iddiaları hakkında, ilgili kamu görevlileri ve onlarla birlikte hareket eden kişiler, ayrıca linç girişiminde bulunan şüpheliler hakkında gereğinin yapılması talebimiz Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne yazılı olarak iletilmiştir.

Kamuoyunun bilgilerine saygıyla sunarız.

Türkiye Barolar Birliği
İnsan Hakları Merkezi

[Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilen yazı için tıklayınız](#)

10.3) 06.02.2023 günü yaşanan deprem felaketi sonrasında; depremin meydana geldiği bazı şehirlerde yaşandığı ileri sürülen yağma ve hırsızlık olayları sonrası sosyal medyada görünür hale gelen linç olayları ve işkence görüntüleri ile yine bu şehirlerde cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence görüntüleri çerçevesinde ilgili kamu görevlileri ile kamu görevlileri ile birlikte hareket eden kişiler ile linç girişiminde bulunan

şüpheliler hakkında ilgili Cumhuriyet Başsavcılıklarınca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94. maddesi çerçevesinde gereğinin yapılması hususunda Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne yazılmıştır.

11) BASIN AÇIKLAMALARI

11.1) OHAL DÖNEMİ YETKİLERİNİN "OLAĞANÜSTÜ HALİN GEREKLERİ İLE SINIRLI OLARAK KULLANILMASI" KONUSUNDA ÖZEN GÖSTERİLMESİ GEREĞİNİ VURGULARIZ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş iline bağlı Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde, Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde birbiri ardına iki büyük deprem meydana gelmiştir. Binalar, hastaneler çökmüş, binlerce yurttaşımız ölmüş ve yaralanmıştır.

Türkiye'nin bir deprem ülkesi olduğu gerçeğini göz ardı eden iktidar ve yerel yönetimler, bu doğal afetten sonra da gerekli müdahaleyi yapmakta ve tedbirleri almakta yeterlilik gösterememişlerdir.

Diğer taraftan, Cumhurbaşkanı Anayasa'nın 119. maddesine dayanarak 8/2/2023 tarihinde depremde en şiddetli şekilde etkilenmiş bulunan 10 ilde üç ay süreyle olağanüstü hâl ilan etmiştir. Bu karar, TBMM Genel Kurulu tarafından 9/2/2023 tarihinde onaylanmıştır.

Anayasa değişikliğinden sonra OHAL ilanı ve Cumhurbaşkanı Kararnamesi çıkarma yetkisi tek başına Cumhurbaşkanına aittir. Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri kanun gücündedir.

Doğal afet nedeniyle OHAL ilan edilebilir. OHAL, demokratik ülkelerde hukuka aykırı işlem ve uygulamalar yapılacağı anlamına gelmez. Ancak geçmiş OHAL döneminde amaca uygun olmayan KHK'ler, temel insan hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasında araç olarak kullanılmıştır.

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından o gün yürürlükte olan Anayasa kurallarına göre ilan edildiği düşünülen ve iki yıl yürürlükte kalmış olan olağanüstü hâl uygulamaları hukuk sistemimizde kapanması çok güç tahribatlara neden olmuştur. Anayasanın 2017 değişikliklerinden önce de var olan açık kuralına göre, olağanüstü hâl dönemlerinde yürütme organına tanınan yetkiler ancak "olağanüstü halin gerekli kıldığı konulara" ilişkin

olarak kullanılabilir. Olağanüstü halin gerekli kıldığı konuların asli sınırını ise, olağanüstü hale neden olan olaylar ya da nedenler belirlemektedir. Diğer taraftan, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri ile süreklilik gösteren kanunlarda değişiklik yapılması da doğal olarak bu sınırın aşılmasına neden olmaktadır. Yine 2016-2018 döneminde çıkarılan olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri ile pek çok kanunda değişiklik yapılmıştır ve bu kanunlar olağanüstü hâl sona erdikten sonra da yürürlükte kalmaya devam etmektedirler. Benzer biçimde, 8 Şubat günü ilan edilmiş bölgesel olağanüstü hâl gibi durumlarda, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerinin coğrafi olarak sınırı aşmayan hükümlerden ibaret olması gerektiği de açıktır. Anayasa’da öngörülen “olağanüstü halin gerekli kıldığı konu” ifadesinden doğal olarak türeyen bu sınırlara Anayasa Mahkemesi 1991 yılında vermiş olduğu iki kararında değinmişti. Ne yazık ki, konuya ilişkin geçmiş emsal içtihadından ayrılan Anayasa Mahkemesi 2016 yılında bu isabetli içtihadını geçersiz kılarak olağanüstü hâl kararnamelerini denetlemeyi reddetmiştir. 2017 yılında 6771 sayılı yasa ile değişik Anayasa’da olağanüstü hâl kararnameleri kaldırılmış, bu kez olağanüstü hâl dönemlerinde çıkarılabilen “kanun gücünde olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine” yer verilmiştir. Bu yakın tarihli tecrübenin bir daha yaşanmasından duyulan endişe nedeniyle, olağanüstü hâl dönemi yetkilerinin “olağanüstü halin gerekleri ile sınırlı olarak kullanılması” konusunda özen gösterilmesi gereğine vurgu yapmak isteriz. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi’nin “konu, yer ve zaman” yönünden olağanüstü hâl sınırını aşan işlemlere karşı Anayasal görevini yerine getireceğine ve söz konusu işlemlerin Anayasa’ya uygunluğunu denetleyeceğine olan inancımızı da paylaşmak isteriz.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

11.2) AFET BÖLGESİNDE HÜKÜMLÜ/TUTUKLU İNSANLARIN KENDİLERİ VE HABER ALAMADIKLARI YAKINLARI İÇİN YOĞUN KORKU VE ENDİŞE İÇİNDE OLMALARI İNSAN DOĞASININ GEREĞİDİR

6 Şubat 2023 tarihinde Pazarcık ve Elbistan (Kahramanmaraş) merkez üstünde gerçekleşen ve başta Kahramanmaraş, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Osmaniye, Adana ve Hatay illerini kapsayan geniş bir bölgede sayısız yurttaşımızın ölümüyle sonuçlanan çok şiddetli iki deprem gerçekleşmiştir.

Şüphesizdir ki, bir doğal afetin toplumsal bir felaketle sonuçlanması zorunluluktan ileri gelmemektedir. Tabii bir olayın toplum üzerindeki etkisi, bu olaylara karşı önlem almakla mükellef devletin demokratik hukuk düzeninin gereklerini ne ölçüde layıkıyla yerine getirdiği sorusuyla doğrudan ilişkilidir. Bu durum ülkemiz topraklarında tecrübe edilen acı deneyimler ile sabittir. Felaket anlarında, tek bir yurttaşın dahi temel hak ve özgürlüklerinin ihlali, ileride doğabilecek yeni felaketlerin habercisi olarak görülmelidir.

6-7 Şubat 2023 tarihlerinde, Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında çıkan olaylarda cezaevi güvenlik güçlerinin müdahalesi neticesinde hükümlü/tutuklu yurttaşlarımızın üçünün ateşli silahla yaralanmaya bağlı olarak öldüğü ve onlarcasının yaralandığı bilgisi, bu kişilerin işkenceye maruz kaldıklarına ilişkin son derece ciddi emareler taşıyan görüntü ve ses kayıtları medyada yer almıştır.

T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü, 6 Şubat 2023 tarihli 2023/2 sayılı açıklaması ile depremden etkilenen ceza infaz kurumlarında kalan hükümlü/tutuklulardan yaralanan veya hayatını kaybeden olmadığı bilgisini paylaşmıştır. Bilahare bakanlık, oldukça gecikmeli olarak 9 Şubat 2023 tarihli 2023/3 ve 4 sayılı iki açıklamayla ölüm ve yaralanma haberlerini doğrulamış, “kadın hükümlü/tutuklulara tecavüz edildiği iddiaları ve diğer asılsız ithamlar tamamen gerçek dışıdır” demiştir. Açıklamada, yapılan müdahalelere hükümlü/tutukluların firar girişiminde bulunmalarını gerekçe göstermiş, medyada yer alan görüntülerin ise Kahramanmaraş Türkoğlu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna ait olduğunu belirtmiştir.

Bugüne kadar gerek baroların gerekse TMMOB gibi meslek örgütlerinin sürekli ifade etmiş oldukları üzere, 5275 sayılı Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve bu Kanunun uygulanmasına dair tüzük ve yönetmeliklerde deprem, yangın ve sel gibi doğal afetlerle isyan, firar gibi güvenlik sorunu teşkil edebilecek olaylar birlikte düzenlenmiş; mevzuatta doğal afet anında hükümlü/tutuklulukların yaşam hakkı ve beden bütünlüğünün korunmasına değil, güvenlik politikalarına öncelik verilmiştir. Tüm eleştirilere karşın bu anlayışın bir devamı olarak, cezaevlerinde manuel kapı ve kilit sisteminin kullanımına devam edilmiş, doğal afet halinde cezaevlerinde bulunan insanların hızla tahliyesini temin edecek sistemler

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

geliştirilmemiş, yurtttaşların yaşam hakkı ve beden bütünlüğünün korunmasına yönelik zorunlu mekanizmalar kurulmamıştır.

Çok şiddetli iki depremin yaşandığı süreçte manuel kilitle çalışan demir kapılar arkasında bulunan hükümlü/tutukluların, o sırada kendileri de yaşam kaygısına düşmüş infaz koruma memurları tarafından tek tek kapı kilitleri açılarak havalandırmalara veya koridorlara çıkarılamayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla afet bölgesinde anılan şartlar altında “kaderlerine” terk edilmiş hissine kapılabilecek hükümlü/tutuklu insanların gerek kendi gerekse haber alamadıkları yakınlarının durumları açısından yoğun korku ve endişe içinde olmaları insan doğasının gereğidir. Bu nevi kriz anlarında, yaşamları ve bedensel bütünlükleri devlete emanet edilen hükümlü/tutukluların olası isyan veya firar girişimlerinin önlenmesi için insanlık onuru ve ölçülülük ilkesinin gereklerine uygun tedbirlerin alınmış olması Anayasa ve insan hakları sözleşmeleri kapsamında hukuki bir zorunluluktur.

Devletin koruma yükümlülüğünün yerine getirilmesi yönündeki güven duygusuna yönelik yoğun toplumsal ihtiyacın mevcut olduğu bu felaket ortamında T.C. Adalet Bakanlığı, ancak olaylar medyaya yansdıktan iki gün sonra, son derece sınırlı ve müphem bir açıklama yaparak kamuoyunda haklı endişelerin doğmasına sebebiyet vermiştir.

T.C Adalet Bakanlığı,

1. Deprem bölgesinde yer alan ceza infaz kurumlarında birinci dereceden yakınları yaralanan veya vefat eden kaç hükümlü/tutuklu bulunduğunu,
2. Birinci dereceden yakınlarını kaybetmiş hükümlü/tutuklu yakınlarının cenazesinde bulunma yasal haklarının kullandırılıp kullandırılmadığını,
3. Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları haricindeki, deprem bölgesinde bulunan diğer ceza infaz kurumlarında yaralanma ve/ya da ölüm olaylarının yaşanıp yaşanmadığını,
4. Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No’lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında ölüm ve yaralanma olaylarının tam olarak ne zaman ve ne şekilde gerçekleştiğinin ayrıntılı bilgisini,

5. Boşaltılan ceza infaz kurumlarındaki hükümlü/tutukluların hangi ceza infaz kurumlarına sevkinin gerçekleştirildiğini,
6. Olaylarla ilgili olarak Adalet Bakanlığı Müfettişlerinin hazırladığı raporları,
7. Cezaevi İzleme Kurulları'nın konu ile ilgili raporlarını,

ivedilikle kamuoyuna açıklamalıdır.

Bununla birlikte T.C Adalet Bakanlığı,

1. Deprem bölgesindeki ve/ya da buradan diğer il ceza ve infaz kurumlarına sevki yapılmış hükümlü/tutukluların, ibrazındaki güçlük gözetilerek, vekaletname zorunluluğu olmadan, şahsi avukatları ve/ya da bölge baroları ve/ya da Türkiye Barolar Birliği tarafından görevlendirilen avukatlarla görüşebilmelerini,
2. Yaralı hükümlü/tutukluların vakit geçirilmeden sağlık raporlarının alınmasını,
3. Yaralı hükümlü/tutukluların bir an önce avukatlarının bulunduğu bir ortamda ifadelerinin, varsa şikayetlerinin alınmasını,
4. Ölümlü ve yaralamalı olayların kamera görüntülerinin; ölen ve yaralıların açık kimliklerinin; otopsi ve yaralanmaya ilişkin hekim raporlarının; soruşturma kapsamında alınan tüm ifadelerin; velhasıl tüm soruşturma evrakının bir örneğinin ilgili Başsavcılıklara talimat vererek, ibrazındaki güçlük nedeniyle vekaletname zorunluluğu olmadan, şahsi avukatları ve/ya da bölge baroları ve/ya da Türkiye Barolar Birliği tarafından görevlendirilen avukatlara verilmesini, sorumlular hakkında hukuki ve idari soruşturmaların etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.

Kamuoyuna saygıyla duyururuz.

11.3) NEFRET SUÇUNA DÖNÜŞEBİLECEK SÖYLEMLERİN, ÖNCELİKLE BASIN MENSUPLARI TARAFINDAN KULLANILMAMASI GEREKİR

Avukat Dr. Rıza Türmen tarafından yazılan ve özellikle Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarının uygulanmamasının doğuracağı sakıncalara değinen "Yargılanan Biziz" başlıklı yazı, T24 Bağımsız İnternet gazetesinde 30 Eylül 2023 tarihinde yayımlanmıştır.

Bu yazı gerekçe gösterilerek Ali Karahasanoğlu tarafından "Daha dur Rıza, sen de yargılanacaksın!.." başlığı ile 1 Ekim 2023 tarihli Yeni Akit gazetesini ve internet sitesinde yayımlanan yazıda Av. Dr. Rıza Türmen, kamuoyunun husumetine maruz kalacak şekilde karalanmaya, küçük düşürülmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin önde gelen hukukçularından, diplomat ve siyasetçi olan Av. Dr. Rıza Türmen, 1998 yılında Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıçlığına seçilmiş ve 2008 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. 2009 yılında Türkiye Barolar Birliği Yılın Hukukçusu Ödülü, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Üstün Hizmet Ödülü, 2010 yılında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin Cumhuriyet Ödülü Av. Dr. Rıza Türmen'e verilmiştir. 24. Yasama Döneminde TBMM İzmir Milletvekili olarak Anayasa Uzlaşma Komisyonu Üyeliği görevini ifa etmiştir. "Güçsüzlerin Gücü-Türkiye'de İnsan Hakları" ve "Türkiye'de Demokrasi Arayışı" adlı iki kitabı yayımlanmıştır. Ağırlıklı olarak temel haklar, insan hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, genel hukuk ve politika konularında yazılar yazmaktadır.

Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenen "*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*"nin somut bir kullanımı olarak eleştiri, hiç kuşkusuz tüm yurttaşların en temel haklarından biridir. Bununla birlikte bahse konu yazı, eleştiri sınırlarını aşan şekilde hakaret, karalama ve tehdit içeren ve sadece Ankara Barosuna kayıtlı avukat olarak halen Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi'nin Sözcülüğü görevini de sürdürmekte olan Sayın Av. Dr. Rıza Türmen'in şahsına yönelik değil, onu da aşan, doğrudan ifade özgürlüğünü hedef alan muhtevasıyla bu açıklamanın yapılmasını zaruri kılmıştır.

Yeni Akit gazetesi köşe yazarı 1 Ekim 2023 tarihli yazısında; Avukat Dr. Rıza Türmen için, "(Ama yaptıklarını gizleyip...) (Utanmaz adam), (Ahlaksızlığa bakın...) (Osman Kavala daha başlangıç... Can Atalay, daha başlangıç... Rıza Türmen'e de sıra gelecek...), ("Otoriter iktidar" imiş... Siz ne utanmaz insanlarsınız...), (cevap versene utanmaz adam.), (cevap versene yalancı adam.), (söylesene rezil adam...), gibi asılsız itham ve suçlamalarıyla ve yazısının bütününden çıkan sonuç bakımından tehdit ederek kamuoyu nezdinde hedef göstermiştir.

Basın yayını yoluyla kişilik haklarını ihlal eden, husumet yaratan, mesnetsiz suçlamalarla, tehditlerle eleştiri sınırlarını aşan, insanların onur ve saygınlığını zedeleyen, aşağılayan ve toplumda küçük düşüren cümlelerle yapılan bu tür açıklamaların nefret söylemini oluşturacağı tartışmasızdır. Toplumda düşmanlık ve nefret yaratacak, kişileri hedef gösteren ve giderek nefret suçuna dönüşebilecek tehlikeler barındıran bu tür ve benzeri söylemlerin, gazetecilik meslek etik ilkeleri ve doğru davranış kuralları gereğince öncelikle basın mensupları tarafından kullanılmaması gerekir.

Türkiye Barolar Birliği olarak; bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da "*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*"nin somut kullanımını engellemeye yönelik her türlü girişimin en güçlü şekilde karşısında olacağımızı kamuoyuna saygıyla duyururuz.

11.4.) YARGI ORGANLARI HAK İHLALİ YARATAMAZ MİLLETVEKİLİ CAN ATALAY SERBEST KALMALIDIR

Milletvekili seçilen Şerafettin Can Atalay'ın bireysel başvurusu (B.B. 2023/53898) hakkında Anayasa Mahkemesi Genel Kurul Kararı 25.10.2023 tarihinde verilmiştir. Kısa karar örneği aynı gün İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmiştir. Kısa kararın derece mahkemesine "hemen" gönderilmesinin amacı bu kararın "gecikmeden derhal" yerine getirilmesi ve böylece Anayasa Mahkemesi kararının uygulanmasıdır.

Anayasa Mahkemesinin 25.10.2023 tarihli kararına göre Milletvekili Can Atalay'ın Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ve Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiş ve bu nedenle mahkûmiyet hükmünün infazının durdurulmasını,

özgürlüğünden yoksun bırakılma halinin sona erdirilerek ceza infaz kurumundan tahliyesinin sağlanmasını çok açık olarak karar altına almıştır.

Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararı 27 Ekim 2023 tarihli Resmî Gazetenin 32352 sayılı nüshasında yayımlanmıştır. Anayasanın 153'üncü maddesine göre Anayasa Mahkemesi kararları yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

Ancak İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi kararın kendisine gönderildiği 25 Ekim 2023 tarihinden beri Anayasa Mahkemesi kararını yerine getirmemiştir.

Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcı olması nedeniyle; Milletvekili Can Atalay'ın kararın verildiği 25 Ekim 2023 tarihinden itibaren cezaevinden salıverilmemiş olması kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının tekrar ihlali demektir. Anayasa Mahkemesi kararının yerine getirilmemiş olması ayrıca görevi kötüye kullanmadır.

Yargı organlarının ortada apaçık duran Anayasa Mahkemesi kararına rağmen Milletvekili seçilmiş Ş. Can Atalay'ın hak ve özgürlüklerini kısıtlamayı sürdüren bir tutum içinde olması hukuka aykırıdır ve hiçbir mazereti olamaz.

Milletvekili Can Atalay serbest bırakılmalıdır.

11.5) İLİÇ ÇÖPLER ALTIN MADENİ FACİASI AÇIKLAMASI

13 Şubat 2024 tarihinde dokuz işçinin toprak altında kaldığı İliç Çöpler altın madeni sahasında meydana gelen maden faciasına yol açan anlayış ve uygulamalar, yaşam, sağlık ve sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını açıkça ihlal etmiştir. Bu facia sonucunda dokuz işçi, toprak altında kalırken, siyanür içeren büyük bir toprak kitlesi de Fırat havzasına doğru kaymıştır.

Ders alınmayan önceki birçok facianın devamı niteliğindeki bu olayın vahametini bir kez daha vurgulamak, halen toprak altında bulunan dokuz canı ve birden çok temel insan hakkı ihlalinin unutturmamak amaçlarıyla bu açıklamanın yapılması zorunluluğu duyulmuştur.

Bu facia, yaşam ve sağlık haklarının, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının ihlal edildiği ilk olay değildir. Farklı türdeki madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında birçok faciaya yol açılmıştır. Soma, Elbistan Çöllolar,

Amasra gibi kömür madeni faciaları ile Murgul, Ayvalık, Toroslar, Şebinkarahisar, Gördes ve İliç'te yaşanan önceki ihmal ve felaketlerin ardından yine İliç'teki ihmaller neticesinde dokuz işçi, yaklaşık on milyon metreküplük siyanürlü liç (yığıma toprak) yığını altında kalmıştır. Toprak altında kalan işçilerin canlı olarak kurtarılmaları arzu ve inancını korumakla birlikte bu olay, maalesef Elbistan Çöllolar kömür madeninde kayan toprak kitlesinin on canı yuttuğu faciayı hatırlatmaktadır.

On milyon metreküplük kısmı aynı zamanda Fırat havzasına kayan zehirli liç yığınının, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın onayları ile yaklaşık 250 metre yüksekliğe ulaştığı ve siyanürün yanı sıra ağır metalleri de içeren bu yığıma toprak tepenin bir çevre felaketine yol açmakta olduğu görülmektedir.

Çöpler altın madeninin işletmeye açıldığı tarihten bu yana, birden çok kez kapasite artırımına gidildiği, Bakanlık tarafından onay verildiği, ÇED olumlu raporları alındığı anlaşılmaktadır. Kamuoyuna yansıyan bilgilere göre, 2023 yılında, açık ocak genişleme projesinin uygulanması bakımından Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, ÇED raporunun gerekli olmadığı yönünde karar vermiştir.

TBB tarafından, Çöpler altın madeni siyanür borusunda meydana gelen patlamadan iki aydan fazla bir süre önce, 14 Nisan 2022 tarihinde ayrıntılı ve kapsamlı bir açıklama yapılarak bu madenin kapasite artışı ve flotasyon projesinin felaket riski taşıdığı vurgulanmış; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca deprem riski, su havzaları ve akarsuların korunması bakımından bilimsel gerçeklere aykırı biçimde ÇED olumlu kararı verildiği değerlendirilmesi kamuoyuna duyurulmuş, ÇED olumlu kararına karşı idari yargıda açılan iptal davasına ilişkin bilgiler de kamuoyu ile paylaşılmıştır. Aynı açıklamada, atık depolama tesisinin çevresine, depolanan suyu daha çabuk buharlaştıran on vantilatör yerleştirilmesine onay verildiği, bunun, siyanür ve diğer zehirli maddelerin havaya karışmasına da yol açacağı uyarısı yapılmıştır. Tüm bu gelişmelerin Fırat havzasına ve Munzur ekosistemine vereceği zararlara dikkat çekilmiştir. TBB'nin 5 Aralık 2022 tarihli açıklamasında da TBB Çevre Komisyonu üyelerinin katıldıkları dava sürecine ilişkin bilgiler verilmiş ve Çöpler altın madenine ilişkin uyarılara ısrarla devam edilmiştir.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İliç Çöpler altın madeninde, 21 Haziran 2022 tarihinde meydana gelen siyanür borusundaki patlama nedeniyle büyük miktarda siyanürlü çözeltili toprağa, suya, havaya karışmış, bu nedenle TBB tarafından Bakanlığa başvurulmuş ve ilgililer hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur.

2023 yılında, TBB Çevre Komisyonu tarafından “İliç Altın Madeni Raporu” hazırlanmış ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

Siyanürün sadece toprak ve suya karışmadığı, havayı da kirlettiği, 2022 tarihindeki bu kazanın ardından Türk Toraks Derneği tarafından açıkça ortaya konulmuş, bu şekilde yürütülen altın madenciliği faaliyeti kaynaklı siyanür, sülfürik asit, cıva gibi zehirli kimyasal maddeler ve ağır metallerin insan sağlığına yönelik ciddi olumsuz etkileri bir kez daha vurgulanmıştır.

İliç Çöpler madeninde, 2022 yılında siyanür borusunun patladığı olaydan önce, 2021 yılında Şebinkarahisar’daki bir nikel madeni işletmesinin atık havuzunda meydana gelen patlama çevresel bir felakete yol açmıştır.

Tüm bu arka plana rağmen İliç Çöpler altın madeninde geçmiş facialar hiç olmamış, idari ve yargısal başvurular hiç yapılmamış, meslek örgütleri, dernekler, sendikalar uyarı görevlerini yerine getirmemişçesine faaliyete devam edilmiş; soruşturma evresine ilişkin olarak basına yansıyan haberlere göre, liç yığına tepesinin kaymasından üç gün önce yapılan, çatlaklara ilişkin teknik uyarılar da Şirket yönetimi tarafından dikkate alınmamıştır.

Anayasa’nın “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” kenar başlıklı 17. maddesi uyarınca herkes “yaşama, maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” Devlet, herkesin yaşam varlığını ve vücut bütünlüğünü korumakla yükümlüdür. Bunlar, devletin başlıca varoluş nedenleri ve asli görevlerindedir.

Anayasa’nın “Sağlık, çevre ve konut” başlığı altındaki 56. maddesinin ilk iki fıkrasında herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı garanti altına alındıktan sonra, çevrenin geliştirilmesi, çevre sağlığının korunması ve çevrenin kirlenmesinin önlenmesinin devletin ve vatandaşların görevi olduğu hükme bağlanmıştır. Anayasa’nın aynı başlık altındaki 57. maddesinde ise, devletin, şehirlerin özellikleri ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alması bir görev olarak öngörülmüştür.

Çevrenin kirletilmesinin önlenmesi, sağlıklı bir çevrede konut hakkının kullanılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması da devletin güvencesi altındadır ve devletin asli görevleri arasındadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Yaşam Hakkı" kenar başlıklı 2. maddesinin ilk fıkrasında, herkesin yaşam hakkının korunacağı ilan edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bir kısmı ülkemiz aleyhinde (örneğin Taşkın ve Diğerleri/Türkiye, Öçkan ve Diğerleri/Türkiye, Okyay ve Diğerleri/Türkiye) tesis edilmiş olan bir dizi içtihadı ile yorumlanıp somutlaşan bu madde ile sadece devletin yaşam hakkını ihlal etmemesi değil, ayrıca devletin, yaşam varlığına yönelik ihlal ya da tehlikelere karşı koruma görevi de güvence altına alınmış, başka bir anlatımla, devletin; bireyleri yaşam hakkına yönelik tehlikelerden korumak görevi olduğu kabul ve ilan edilmiştir. Devlete getirilen bu pozitif yükümlülük, özel kişiler ya da kamu kaynaklı tüm ihlal ve tehlike içeren faaliyetlerin önlenmesini de kapsar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Öneriyıldız/Türkiye, M. Özel ve Diğerleri/Türkiye kararlarının da aralarında olduğu pek çok kararında devletin yaşam hakkına yönelik her türlü öngörülebilir riski önlemek biçimindeki pozitif yükümlülüğünü açıkça karara bağlamıştır. Öte yandan devletin bu kapsamdaki yükümlülüğü, temel hak ihlallerinin söz konusu olduğu durumlarda, etkili soruşturma ve kovuşturma yaparak bu ihlallerin cezasız kalmasını engelleme görevini de içermektedir.

Devlet, yaşamı korumak amacıyla hukuk sınırları içinde aktif olmalıdır.

Devlet, Anayasa ve uluslararası hukuk belgelerine göre, yaşam hakkını ihlal etmemek ve yaşam hakkına yönelik ihlal ve tehlikelere engel olmakla yükümlü bulunduğuna göre, ilgili kamu görevlilerinin bu olayda ve benzeri önceki olaylarda, görevlerini yerine getirip getirmediikleri araştırılmalıdır.

En nihayetinde adli makamlarca, çevresel bir felakete yol açmış olan bu vahim olayın tüm aşamalarının, bu aşamalarda yetkili olan ve sorumluluğu bulunan kamu görevlileri ile şirket yetkililerinin eylem ve eylemsizliklerinin özel hukuk ve idare hukuku ile Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen vücut bütünlüğüne karşı suçlar ve çevrenin kirletilmesi suçları kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Kamu görevlileri tarafından basın mensupları önünde dile getirilen çevrenin kirlenmediği yolundaki ifadeler, henüz teknik bilirkişi raporları

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

hazırlanmadan yapılmış erken ve talihsiz beyanlardır. Bu tür beyanların, çok muhtemel bir kirliliğin bundan sonraki zararlı sonuçları bakımından da tedbirsizliğe zemin hazırlaması mümkündür. Kara, su ve havada kirlilik olmadığı yönündeki erken beyanlar, delillerin henüz toplanmakta olduğu soruşturma evresi açısından sakıncalı olduğu kadar genel sağlık bakımından da tehlike yaratmaya elverişlidir.

Siyanürlü liç ile yıkanmış olan toprak yığınlardaki zehirli kimyasal maddelerin yağmur suyu ile yer altı suyuna karışması sonrasında yıllar içerisinde gerçekleşebilecek olumsuz neticeleri bu aşamada öngörebilmek dahi pek mümkün değildir. Dahası yörenin topografyasını değiştirecek biçimde yüksek ve geniş bir liç yığınının sıvılaşmasını ve kayma tehlikesini umursamaksızın madencilik faaliyetine devam edilmesi, gerçekleşmesi muhtemel tüm zararlı sonuçların göze alınması anlamına gelmektedir. Başka bir anlamıyla, uyarılara rağmen faaliyete devam eden sorumlular, zehirli ve devasa büyüklükteki bir yığma tepenin, insanlar üzerine kaymasını, çevre felaketine yol açmasını göze almışlardır ve bu sonuçlara rıza göstermiş oldukları kabul edilmelidir.

Bu nedenle, söz konusu fiillerin taksirli ceza sorumluluğu kapsamına peşinen sıkıştırılması hukuken mümkün görünmemektedir. Bu facianın meydana geleceğini gösteren uyarılar ve veriler karşısındaki kayıtsızlığın, en azından olası kasıt kurumu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Olası zararların önlenmesinin mümkün olduğu durumlarda, hukuken kazadan söz edilemez. Bu nedenle söz konusu facia, hukuken bir kaza ya da tesadüf olarak kabul edilemez.

Öte yandan, hukuka aykırı onay ve izinlere dayanılarak yürütülen faaliyetler dolayısıyla çevrenin kirletilmesi, fiilin suç vasfını ortadan kaldırmaz. Bu gibi durumlarda, kanunda öngörülmüş koşulların mevcut olması şartıyla ayrıca, söz konusu onay ya da izinleri veren kamu görevlilerinin, görev suçlarından ve/veya çevrenin kirletilmesi fiillerine iştirak dolayısıyla sorumlu tutulmaları hususu değerlendirilmelidir.

Yok edilen hayatları ve çevresel zararları rutin bir maliyet kalemi olarak gören bu zihniyet ve alışkanlığın karşısında durulması zorunludur.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

11.6) ŞANLIURFA'DA VALİLİK KARARI, KOLLUK TARAFINDAN YAPILAN MÜDAHALELER VE ADLİ KARARLAR HAKKINDA AÇIKLAMA

Şanlıurfa ilinde faaliyet gösteren bir şirkete ait fabrikada çalışan işçilerin haklarını savunmadığı gerekçesiyle önceki sendikalarından ayrılarak yeni bir sendikaya üye olmaları ve sonrasında meşru hak mücadelelerini sürdürürken uğradıkları baskı ve müdahaleler kamuoyu tarafından hassasiyetle izlenmektedir.

İşçilerin, uğradıkları baskıları ve hak taleplerini dile getirmek için işyeri çevresinde meşru biçimde toplanmalarına engel olmak üzere kolluk tarafından güç kullanılarak müdahaleler yapılmış, Şanlıurfa Valiliği tarafından 29.11.2023 tarihli karar ile, “oyun, temsil ve çeşitli şekillerdeki gösteri ve etkinliklerin, ticari kimliği bulunan özel hukuk tüzel kişiliklerinin ticari faaliyetleri hariç olmak üzere yapılması muhtemel her türlü açık alanlardaki eylem/etkinlikler (basın açıklaması, toplanma, yürüyüş, açlık grevi, grev eylemi, oturma eylemi, miting, stant açma, çadır kurma, bildiri/broşür dağıtma, afiş/pankart asma vb.)” ile Şanlıurfa ilinde eylem ya da etkinlik düzenlemek ve düzenlenecek olan eylem ya da etkinliklere destek vermek amacıyla bu ile gelecek kişilerin ve araçların girişleri yasaklanmıştır.

Sendikalı işçilerin hak mücadelelerini ve taleplerini dile getirmek için yaptıkları toplantıya yönelik müdahaleler sırasında sendikacılar da gözaltına alınmış hatta tutuklama istemiyle sulh ceza hakimliğine sevk edilmiştir.

Mülki amirler, kolluk makamları ve adli makamların bu tutumları, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi birden çok temel hak ve özgürlüğü ihlal etmiş, hukuka aykırı biçimde sınırlandırılmasına yol açmıştır.

Anayasa'nın 34. maddesinde, “Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir” hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm doğrudan uygulanabilir niteliktedir. Yine Anayasa'nın “Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü” kenar başlıklı 11. maddesinin ilk fıkrasında, “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır” ikinci fıkrasında ise, “Kanunlar Anayasaya aykırı olmaz” denmektedir. Bu hüküm uyarınca, Anayasa'nın öncelikle tüm kamu

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

görevlilerini ve mülki amirleri bağladığından kuşku yoktur. Bu görevlerin Anayasa'ya sadakatle yerine getirilmesi gerektiği açıktır.

Türk hukukunun parçası olan ve Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca kanunlarla çelişmesi halinde öncelikle uygulanması gereken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinde de "Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir" denmektedir. Ulusal mevzuatın temel bir parçası olan bu kuralın da idare ve yargıyı bağladığında kuşku yoktur.

Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanılamaz hale getiren, hakkın özüne dokunan idari ve adli işlemleri hukuka aykırı bulduğu pek çok kararı vardır. Yetkili makamlar, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını, hukuka aykırı olarak ihlal etmeme yükümlüğünün yanı sıra, bu temel hakkın kullanılmasını güvence altına almak için gerekli önlemleri almak zorundadır.

Öte yandan, sendika mensuplarının gözaltına alınarak tutuklanma talebiyle adli makamlar önüne çıkarılması, haklarında adli kontrol kararı verilmesi de kişi özgürlüğü ve güvenliği bakımından ihlal teşkil ettiği gibi, bu hakkın kullanılmasını engellemek, hak sahiplerini caydırmak için ceza muhakemesi araçlarının hukuka aykırı biçimde kullanılmasıdır.

Valilik kararı, kolluk tarafından yapılan müdahaleler ve adli kararlar, kamu gücünün, işçi ve işveren arasındaki bir uyuşmazlıkta işveren lehine kullanılması anlamına gelmektedir.

29.11.2023 tarihli Valilik kararı, diğer hak ve özgürlüklerin yanı sıra seyahat özgürlüğünü de belirsiz biçimde kısıtlaması bakımından ölçsüz olup Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca, "Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ... gereklerine ve ölçülülük ilkesine" aykırıdır.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

12) DUYURULAR

12.1) 29.11.2022 tarih 2022/84 Nolu Duyuru ile Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi bünyesinde oluşturulan Düşünce ve İfade özgürlüğü çalışma grubunca gerçekleştirilmesi planlanan Türkiye genelinde düşünce

ve ifade özgürlüğü soruşturma ve davaları hakkında tespitlerde bulunma, haritalama ve raporlama çalışması kapsamında Barolardan bazı bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

12.2) 01.12.2022 tarih 2022/85 Nolu Duyuru ile Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi bünyesinde oluşturulan Toplantı, Gösteri Yürüyüşleri ve örgütlenme özgürlüğü çalışma grubunca toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili olarak süreklilik kazanan yasaklar ve yasaklamalar hakkında Türkiye genelinde tespitlerde bulunma, haritalama ve raporlama çalışması gerçekleştirilmesi amacıyla Barolardan bazı bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

12.3) 09.12.2022 tarih 2022/88 Nolu Duyuru ile İnsan Hakları Merkezine ülkemizdeki cezaevlerinde infaz sistemi ve uygulamadan kaynaklanan ciddi sorunların yaşandığı hususunda cezaevindeki yurttaşlarımızdan ve meslektaşlarımızdan gelen yakınmalar dikkate alınarak yakınmaların araştırılması, yanıtlanması ve çözümü için gerekli çalışmaların yapılabilmesi amacıyla Barolardan bazı bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

12.4) 16.01.2023 tarih 2023/5 Nolu Duyuru ile Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi bünyesinde oluşturulan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği çalışma Grubu tarafından Türkiye genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden tespitlerde bulunma, haritalama ve raporlama çalışması gerçekleştirilmesi amacıyla Barolardan bazı bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

12.5) 27.01.2023 tarih 2023/ 10 Nolu Duyuru ile Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Kişi özgürlüğü ve Güvenliği çalışma grubunca tutuklamanın hukukiliği ve tutuklamaya ilişkin usuli güvenceler açısından sıklıkla yaşanan sorunlara dair raporlama çalışması gerçekleştirilmesi amacıyla Barolardan bazı bilgi ve belgeler talep edilmiştir.

13) KATILIM SAĞLANAN BAZI TOPLANTILAR ve YAZILI KATKI SUNULAN ÇALIŞMALAR

- 28 Kasım 2024 tarihinde gerçekleştirilecek Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu istişare komisyonu toplantısına İHM Yürütme Kurulu üyesi Av. Münci Özmen katılacak olup önceki toplantılara Av. Özge Özder tarafından katılım sağlanmıştır.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

- 6 Kasım 2024 tarihinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunca "Türkiye Ulusal Önleme Mekanizmasının Kurumsal Kapasitesinin Koordinasyon Platformu ve Eğitimler Yoluyla Güçlendirilmesi" konulu Proje kapsamında gerçekleştirilecek toplantıya Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Dönem Sözcüsü Av. Rıza Türmen ve Av. Özge Özder katılım sağlayacaktır.
- 25 Ekim 2024 tarihinde hapisanelerin uluslararası insan hakları standartlarına ve insan onuruna uygun hale getirilmesi amacıyla çalışma yürüten Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) ve Penal Reform International (PRI) temsilcileri TBB İnsan Hakları Merkezini ziyaret etmiş ve TBB Başkan Yardımcısı ve Merkez Koordinatörü Av. Ercan Demir ile görüşerek projeleri hakkında bilgi sunmuştur.
- TAYAD'lı Aileler ile 25 Ekim 2024 tarihinde İnsan Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyeleri Av.Hasan Fehmi Demir ve Av.Gülendam Şan Karabulutlar tarafından görüşme gerçekleştirilmiştir.
- 7 Aralık 2023 tarihinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından gerçekleştirilen "Küresel İnsan Hakları Siyaseti-İnsani Trajedi-ler, Değerler Yitimi ve Sistemsel Çöküş -Sempozyumu"na Av. Özge Özder tarafından katılım sağlanmıştır.
- 7 - 8 Aralık 2022 tarihinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 'İnsan Hakları Bağlamında İklim Değişikliği ve Gıda Hakkı Uluslararası Sempozyumu'na İnsan Hakları Merkezi Üyesi Av. Veli Taş katılım sağlamıştır.
- 29-30 Haziran 2022 tarihinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından gerçekleştirilen "İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesinde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Güçlenen Roller; Yeni Zorluklar, Kazanımlar ve Fırsatları Anlamak" konulu toplantıya İnsan Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi Prof. Dr. Ece Göztepe katılım sağlamıştır.
- 2 Mart 2022 tarihinde "İnsan Hakları ve Ceza Adalet Sistemi Açısından Ceza İnfaz Kurumlarının İzlenmesi" başlıklı sempozyuma Av. Revşan Deniz Çobanoğlu katılım sağlamıştır.

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kuruluş Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca hazırlanan 2022-2023 Yılı Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Raporlarının yazımına esas teşkil etmek üzere bu yıllara ilişkin bir takım bilgi, belge ve istatistikler kuruma iletilmiştir.

III- BAŞVURULAR

İnsan Hakları Merkezine Ceza İnfaz Kurumlarından, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden, kurum ve kuruluşlardan gelen başvurular yanıtlanarak gereği yapılmaktadır.

Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

**CEZA İNFAZ KURUMLARINDAN TÜRKİYE
BAROLAR BİRLİĞİ'NE GÖNDERİLEN
TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ MEKTUPLARININ
SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ İLE
ANALİZİN TEMEL ALDIĞI OLGULARIN
HUKUKİ DEĞERLENDİRMESİ**

HAZIRLAYANLAR

Av. Hasan Fehmi Demir

Prof. Dr. Melek Göregenli

Av. Fikret İlkiz

Av. Sinan Sürücü

Av. Gülendamar Şan Karabulutlar

GİRİŞ

Bu çalışma, mahpusların tutuldukları ceza infaz kurumlarında yaşadıkları sorunların ve tabi kıldıkları koşulların, kendi değerlendirmelerinden hareketle saptanması amacıyla, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi'ne 2022 - 2024 Faaliyet Dönemi boyunca gönderdikleri mektuplar esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Mektupların büyük çoğunluğu ceza ve infaz kurumlarının bulunduğu şehirlerin Cumhuriyet Savcılıkları kanalıyla Türkiye Barolar Birliği'ne iletilmiş, küçük bir kısmı ise, mahpuslar tarafından doğrudan posta ya da faksla gönderilmiştir.

Başta Anayasa, ilgili uluslararası mevzuat hükümleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi (AYM) kararları olmak üzere, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK)'un "*İnfazda temel ilke*" başlıklı 2'nci ve "*İnfazda temel amaç*" başlıklı 3'üncü maddesi dikkate alındığında, ceza infaz kurumlarında tutulan tutuklu ve hükümlülerin çok sayıda mektupla ve somut örnekleri ile ifade ettikleri olumsuz koşulların, keyfi uygulamaların ve adalete erişimde yaşanan güçlüklerin arz ettiği vehamet, sorunun sadece hukuki açıdan ele alınıp değerlendirilmesinden öte çok daha geniş ve farklı disiplinler açısından da ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında yaşanan olumsuzlukların maruz kalanlar üzerindeki etkileri yalnızca infaz sürecine mahsus olmayıp, infazın tamamlanmasından sonra da sürmektedir. Bu olumsuz etkilerin yarattığı sonuçların, sadece tutuklu ve hükümlünün şahsı ve yakınları ile sınırlı olmaksızın, sosyal/psikolojik bir olgu olma niteliğiyle, giderek toplumu oluşturan tüm bireylere de sirayet ettiği bir gerçektir. Bu sebeptendir ki araştırmanın ilk bölümünde konu önce sosyal psikolojik açıdan analiz edilmiş, sonrasında bu analizde tespit edilen olgulardan hareketle hukuki değerlendirme yapılması uygun görülmüştür.

Ceza ve infaz kurumlarından gönderilen mektupların tümü, herhangi bir örneklem seçimi yapılmaksızın analize dahil edilmiş, sadece 2022 yılında gönderilen ve aynı sorun ya da şikâyet konusuyla ilgili birbirini tekrarlayan az sayıda mektup analize dahil edilmemiştir. Sonuç olarak, bu raporda paylaştığımız analizler, 2022 yılında 350, 2023 yılında 382 ve 2024'ün Ocak-Temmuz ayları arasındaki 6 aylık dönemde gönderilen 263 mektup olmak üzere toplamda 995 mektup üzerinden yapılan çalışmanın sonucunda ulaşılan

sonuçları kapsamaktadır. Analiz, her bir mektup üzerinden yapılmış olsa da mektupların önemli bir kısmının, yaklaşık yarısının, birden fazla mahpuslar tarafından gönderildiğini belirtmemiz gerekiyor. Mektupların yaklaşık %10'u 15 ile 30 kişi arasında değişen mahpusların ortak imzasıyla kaleme alınmış, ortak sorunların ifade edildiği mektuplardır; yaklaşık %30'u ise 2-4 mahpusların imzasıyla iletilmiştir. Dolayısıyla 995 mektup analiz edilmiş olsa da bu çalışmanın bulgularının, çok daha yüksek sayıda mahpusların değerlendirilmelerini yansıttığı söylenebilir.

Ceza infaz kurumlarından gönderilen mektuplar gerek gönderilen kurumların bulunduğu şehirler gerek ceza infaz kurumlarının tipi gerekse mahpusların yargılandıkları suçların tipine ve demografik özelliklerine göre büyük çeşitlilik göstermektedir. Ceza infaz kurumlarından gelen mektupların yıllara göre, şehir ve ceza ve infaz kurumlarının tiplerine göre dağılımı, raporun eklerinde sunulmuştur:

Mektupların, yaklaşık %10'u kadın mahpuslar tarafından kaleme alınmıştır; kendisinin eşcinsel olduğunu ifade eden bir hükümlü mektubu da analiz edilen mektuplar arasındadır. Çok sayıda çeşitli hastalıkları, engellilik durumları olan mahpuslar ya da hasta, yaşlı, zihinsel veya fiziksel engelli mahpuslar adına, koğuş arkadaşları tarafından yazılmış pek çok mektup da merkeze ulaşan mektuplar arasındadır. Mektuplar, farklı suç tiplerinden yargılanan ya da hüküm giymiş, yargılama süreçlerinin çeşitli aşamalarında olan, geniş bir dağılımda yaş, eğitim vb., farklı demografik özelliklere sahip ve farklı ceza infaz kurumlarında bulunan mahpuslar tarafından yazılmıştır. Bu raporda temel analiz sonuçlarına yer verilmiştir; daha ayrıntılı analizlere daha sonraki çalışmalarda yer verilecektir. Ceza infaz kurumlarının tipleri ve bu kurumların bulunduğu şehirler açısından mektupların gösterdiği dağılım çalışmanın temsil edici bir veriye dayandığını göstermektedir.

I- ANALİZ YÖNTEMİ

Çalışmaya esas olan mektupların analizi, tematik içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi her bir mektup, gönderen kişinin ismi, bulunduğu ceza ve infaz kurumlarının tipi, ceza infaz kurumlarının bulunduğu şehir, mektubun tarihi gibi bilgilerle başlayarak, mektupta dile getirilen her bir sorun tek tek ayrı bir sütuna kaydedilerek Excel programına işlenmiştir. 3 yıl için ayrı formlar hazırlanıp analizler her yıl için ayrı ayrı

yapılmıştır. Yıllara göre küçük değişiklikler olsa da büyük çoğunlukla her yıl için benzer olmak üzere toplamda 44 sorun-şikâyet grubu oluşmuştur. Mektuplarda dile getirilen çok sayıda sorun, tek tek kaydedilmiştir. 3 yıl için bütün mektuplar formlara işlendikten sonra, sorunların benzer özellikte olanları araştırma grubunun tartışarak oluşturduğu 6 kategoride toplanmış, 44 sorun bu 6 kategori içinde birleştirilmiştir. Bu kategorilerin oluşturulmasında esas alınan ölçüt, çeşitli hak ihlalleridir. Her yıl için mektuplarda dile getirilen sorunların ağırlıklarına göre dağılımlarını gösteren grafikler elde edilmiştir. Mektuplarda genellikle birden fazla sorun ve şikâyet dile getirildiği için, bu yöntemle her bir sorunun kaydedilmesi, mahpusların dile getirdiği şikâyetlerin ve hak ihlallerinin eksiksiz temsil edilmesi; genel sorunlar içinde ağırlıklarının saptanması mümkün olabilmektedir.

II- MAHPUSLARIN DİLE GETİRDİKLERİ SORUNLAR, ŞİKÂyetLER VE HAK İHLALLERİ

Ceza infaz kurumlarından gönderilen mektuplarda 44 başlıkta dile getirilen sorunların gruplanmasıyla elde edilen altı kategori ve her bir kategoriye oluşturan başlıca şikâyetler aşağıda sunulmuştur:

1. **Tecrit-izolasyon:** Tecrit, izolasyon uygulamaları; izolasyona yol açan fiziki koşullara ilişkin ayrıntılı şikâyetler; yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında pencerelerin tulle kapatılmasının oluşturduğu ek havalandırma sorunları; eşyaların odada kurutulması zorunluluğunun yarattığı ek sorunlar; havalandırmaya çıkma hakkı sorunları - yasal sınırlardaki sürelerin keyfi olarak sınırlandırılması vb. suç tiplerine göre izolasyon uygulamalarında ayrımcılık, S ve Y Tiplerindeki özel koşullara bağlı hak ihlalleri, ayrımcılık. Süreli cezası olan hükümlülere ya da hükmü kesinleşmemiş olanlara, ağırlaştırılmış müebbet cezası koşullarının uygulanması.
2. **Ceza infaz kurumlarındaki kurullar ile ilgili şikâyetler ve hak ihlalleri:** Ceza infaz kurumlarındaki kurulların karar alma süreçleri ve kararlarından kaynaklanan hak ihlalleri; disiplin cezalarıyla ilgili ve cezaların farklı amaçlarla kullanılması konusundaki hak ihlalleri (Örneğin sevk taleplerinin reddi vb.); keyfi sürgün-sevk kararları ve aileye yakın ceza infaz kurumlarına sevk taleplerinin keyfi reddi; infaz yakma-şartlı tahliye, denetimli serbestlik kararları vb., kurullar

aracılığıyla gerçekleşen hak ihlalleri, ceza infaz kurumları kurullarının karar alma süreçlerinde kullanılan kriterlerin keyfiliği ve verilen cezalar aracılığıyla yeni ek sürelerle bir cezalandırılma süreci yaşanması (Örneğin, çok kitap okuma ya da hiç okumama gerekçeleriyle, sosyal faaliyetlere katılmama, suçun konusuyla ilgili pişmanlık beyanında bulunmaya zorlanma, kişisel sorulara uygun cevaplar vermemeye, taraflı koşullarda kalmak ya da bunu talep etmek vb., pek çok nedenle tahliyeye uygun bulunmama); keyfi nedenlere dayanan ve yasal sürelere uyulmayan hücre cezaları verilmesi.

- 3. İletişim, ifade özgürlüğü, sosyalleşme ve sosyal faaliyetlerle ilgili hak ihlalleri:** Görüş, telefon ya da çeşitli engeller; telefonla ya da görüntülü konuşma hakkının suç tipine bağlı olarak farklı süreler ve koşullarda kullandırılması nedeniyle ortaya çıkan ayrımcı uygulamalar; görüş için gelenlere uygulanan baskılar, kısıtlamalar; taraflı koşul, grup koşul ya da blok isteği konularındaki hak ihlalleri; kitap, mektup, fotokopi sınırlamaları, sansürleri; Kürtçe iletişim yasakları; özel görüşme hakkının kullandırılmaması; disiplin cezası olanlara özel günlerde açık görüş yaptırılmaması; açık görüş alanlarına farklı suç gruplarından kişilerle, güvenlik kaygısı yaratacak koşullarda birlikte çıkartılma; postayla gelen her türlü fotoğrafa aile ferdi olup olmadığı anlaşılamadığı gerekçesiyle ya da başka gerekçelerle el konulması; dışarıdan gelen kitapların, dergilerin vb., keyfi nedenlerle verilmemesi (Örneğin, yasaklanmış olmamasına karşın bazı yayınların, içeriğinin anlaşılamadığı gerekçesiyle ya da gerekçesiz olarak Kürtçe yayınların verilmemesi); aynı ceza ve infaz kurumlarında bulunan kişiler arasındaki mektuplaşmalarda yaşanan sorunlar ve zaman zaman ücret talep edilmesi; birden fazla mektubun tek zarfla gönderilmesinin engellenmesi (Örneğin, bir mahpusun kendi aile üyelerine tek zarfla farklı mektuplar göndermesi) ya da birden fazla mahpusun aynı kişiye aynı zarfla mektup göndermesinin engellenmesi vb.; farklı koşullarda bulunan kişilerin görüşme ya da birlikte havalandırmaya ya da atölyelere çıkma konusundaki taleplerinin keyfi nedenlerle engellenmesi; keyfi sevk ve sürgünler ve ailelerden uzakta ceza ve infaz kurumlarında bulunmaya ilişkin hak ihlalleri; sevk ve oda değişikliklerinde tercih veya başka etkenlerin gözlemlenmediği, sevklerde ailelerin yaşadığı yerlerin dikkate alınmadığına ilişkin

şikayetler; aynı ceza ve infaz kurumlarında bulunan aile üyelerinin aynı koğuşa konulması önündeki engellemeler ile ilgili şikayetler; açlık grevleri sırasında isteği dışında sosyal faaliyetlerden men edilme.

4. **Sağlıklı yaşam koşulları ile ilgili hak ihlalleri:** Doğrudan fiziksel yapılanmadan kaynaklanan (aşırı yoğunluk ya da tam tersi izolasyon ve tecrit nedeniyle) ya da asgari hijyen koşullarının sağlanmaması nedeniyle ortaya çıkan sağlıklı yaşam koşullarıyla ilgili engeller, ihlaller; yeterli, sağlıklı, hijyenik yiyeceğe ulaşma konusundaki şikayetler; hasta mahkumlarla ilgili ihlaller; ceza ve infaz kurumlarında sağlık hizmetlerine ulaşmada hak ihlalleri (yetersiz sağlık personeli ya da hizmete ulaşamama vb.) ; sağlık merkezlerine ulaşma sürecinde ortaya çıkan ihlaller; ring araçlarının koşullarına ilişkin ihlaller (kafes tipi ring araçları); hastaneye giderken tek tip elbise dayatması, kelepçeli tedavi dayatması; sağlık merkezlerine götürülme sürecindeki keyfi aramalar -ağız içi arama gibi- ve kelepçeli tedaviyi reddetme sonucunda sağlık merkezlerine gitmeyi reddetme nedeniyle sağlık hakkına ulaşamama; zorunlu ilaçların düzenli olarak ve zamanında verilmemesi, muadillerinin verilmesi gibi keyfi uygulamalar, sorunlar, usulsüzlükler; diyet ve özel yemek ihtiyacı olanlara uygun yemeklerin verilmemesi; pandemi uygulamalarının devamına ilişkin ihlaller; cezaevlerindeki zihinsel-psikolojik sorunları olan mahkumlarla ilgili hak ihlalleri; cezai ehliyeti olmayan ve/ya da başkalarının bakımına ihtiyaç duyan -Örneğin, ileri yaşlarda ya da hasta olup bakıma ihtiyaç duyan ve izolasyon koşullarında tutulan- kişilerin koşullarına ilişkin hak ihlalleri; ceza ve infaz kurumlarındaki yaşlı ve hasta mahpusların serbest bırakılmasıyla ilgili şikayetler (Örneğin, C.T örneği; hastaneye çıkarılmış 78 yaşında 6 ay sonra hayatını kaybetmiş); hasta mahpusların da ceza infaz kurumlarının kurullarının olumsuz kararlarıyla şartlı tahliyelerinin gerçekleşmemesi.
5. **Hak arama süreçlerine ilişkin ihlaller:** Hak arama hakkının kullanılmasında önündeki engeller; açlık grevleri, ölüm oruçları ve bu süreçlerde yasal çerçeveye uygun olmayan müdahaleler, ihtiyaç duyulan malzeme ve ürünlerin sağlanmaması; hastanede tutma ya da hastaneye götürülmeyle ilgili tehditler; yalnız başına, yardımsız bırakılma; çeşitli kurumlara, kişilere şikayet ya da farklı konularda dilekçe, mektup gönderme taleplerinin doğrudan engellenmesi ya da olumsuz sonuçları olabileceği

konusunda psikolojik baskı yapılması, tehditler; hak arama süreçlerinin disiplin soruşturmalarına konu edilmesi.

- 6. Fiziksel ve psikolojik baskı, kötü muamele, şiddet ve işkence:** Koğuş ya da üst araması sırasındaki keyfiyet ve mahremiyet ihlalleri, özel eşyaların kaybolması; düzensiz kuralsız, kötü muameleyi de içeren koğuş aramaları, aramalar esnasında görevlilerin tahrik edici davranışları, odalardan özel eşyaların dağıtılarak çıkılması; kelepçeli arama, çıplak arama; ağız içi arama; görüşlere, mahkemeye veya hastaneye götürülürken keyfi aramalar; sözlü ve fiziksel şiddet, kötü muamele, işkence -Örneğin, A.Ü ve V.D'ye işkence yapıldığıyla ilgili iddia (F Tipi YGCİK Edirne,2024); psikolojik baskı-tehdit; ceza ve infaz kurumlarının girişinde kameraların görmediği yerlerde çıplak arama; 12 eylül tarzı dışarı çıkarılıp askeri düzen içtima ile sayım yapılması, sayımlarda farklı şekillerde aşağılayıcı davranışlara zorlanma; ceza ve infaz kurumlarındaki infaz görevlilerine ilişkin sözlü ya da fiziksel şiddet içerikli kötü muamele şikayetleri; gözaltına alınma sürecinde kötü muamele ve işkence; yangın vb. tatbikat yapıldığı gerekçesiyle belirsizlik yaratarak psikolojik baskı yapılması; husumeti olan kişilerle aynı koğuşa konulma tehdidiyle psikolojik baskı; farklı suç tiplerinden mahpusların, güvende hissetmedikleri konusundaki beyanlarına rağmen- aynı koşullara ya da aynı havalandırmaya çıkarılması; avukat görüşlerinde ek uygulamalar, ek aramalar vb. yapılarak psikolojik baskı uygulanması.

Analiz edilen mektuplarda dile getirilen sorun, şikâyet ve değerlendirmelerin önemli bir bölümü, diğer sorun ve şikayetlerin yanı sıra, mahpusların yargılanma süreçleri, ceza ve infaz kurumlarında hukuksal desteğe ulaşma hakkı önündeki engeller ve Türkiye Barolar Birliği'nden hukuki destek ve çeşitli konularda bilgi taleplerini de içermektedir. Bu konudaki şikâyet ve talepler, doğrudan cezaevlerinin koşullarıyla ilişkili olmadığı için, 6 kategoriye ek bir kategori olarak ele alınmamış fakat aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Adil Yargılanma ve Hukuksal Destek Konusundaki Şikayetler, Talepler ve Değerlendirmeler

Adil yargılanma hakkı ve talebi; hukuksal süreçlerle ilgili TBB'nden bilgi ve hukuksal destek talebi; avukatlarla ilgili genel şikayetler; gönderilecek bir

heyetle ceza ve infaz kurumlarındaki uygulamalar hakkında görüşme talepleri; müfettiş incelemesi talepleri; ceza ve infaz kurumlarındaki açlık grevleriyle ilgili olarak, bu ceza ve infaz kurumlarını, TBB'nin ve Baroların ziyaret talebi; avukatlar, barolar tarafından atanmış avukatlar ya da çeşitli baro yönetimlerine ilişkin farklı konularda şikayetler; engelli mahpusların barolardan ziyaret talepleri; farklı konularda emsal karar istekleri; barolardan hukuk kitapları istekleri; AİHM Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye (15669/20, 26.09.2023) kararının kendilerine de uygulanmasıyla ilgili talepler; cezai ehliyetinin olmadığı tanınması talebi; savcılığa hapis hane uygulamalarıyla ilgili yapılan şikayetler ve suç duyurularının usulünce yapılmadığı yönündeki şikayetler; çeşitli konularda, çok sayıda baro ve sivil toplum örgütüne yazılmış mektupların örnekleri vb.

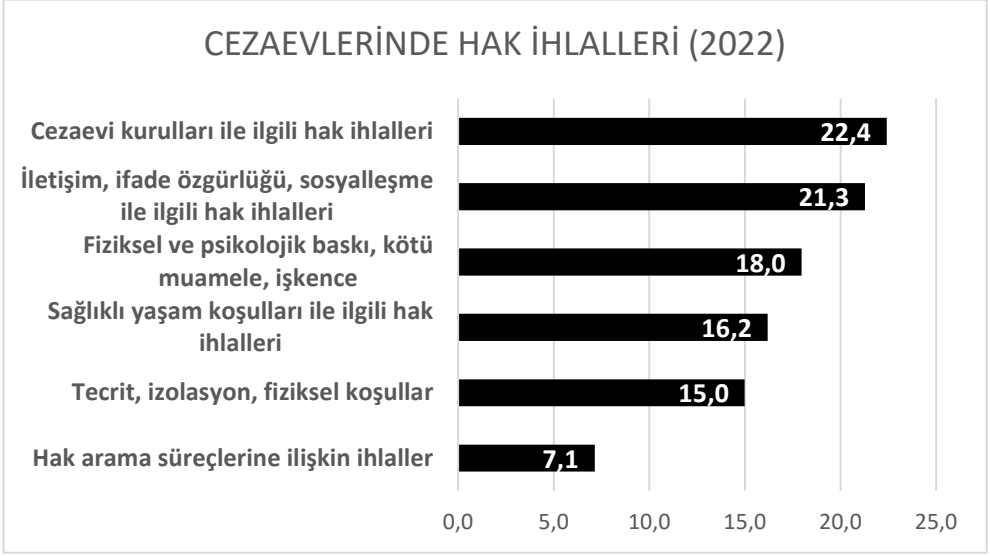
Ayrıca, mektuplarda, hem analize esas olan hak ihlalleri kategorilerine dahil edilen hem de farklı nitelikte, genellikle ekonomik nitelikli sorunların dile getirilmesi de söz konusudur. Ceza infaz kurumlarında yaşanan kalabalık ve yoğunlukla ilgili az sayıda mektup bulunması ya da bu sorunun, diğer sorunların yanında yer alması nedeniyle, bu konu da diğer sorunlar kategorisine dahil edilmiştir. Aşağıda bu sorunlara ilişkin örnekler sunulmuştur.

Diğer Sorun, Şikâyet ve Hak İhlalleri

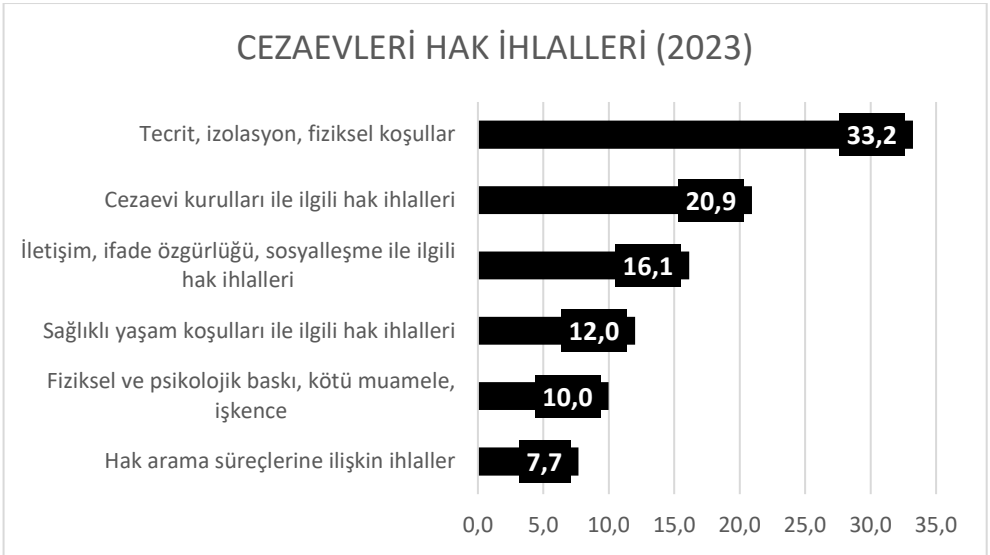
Yukarıdaki gruplandırmaya girmeyen ya da kısmen giren şikayetler ve hak ihlalleri; çok farklı durumlarda ve biçimlerde yaşanan, ekonomik koşullarla ilgili zorluklar; kantinlerin pahalılığı, kantinlerden alışveriş yapmaya zorlanma, dışarıdan gelen eşyaların keyfi gerekçelerle verilmemesi, dolayısıyla bu eşyaları satın almaya zorlanma; elektrik vb. ücretlerin talep edilmesi ve işyeri elektriği tarifesi uygulanması; mektup ya da kargo ücretleri, sevklerde eşyaların gönderilmesi giderlerinin mahpusların talep edilmesi vb., sorunlar ve ihlaller; kalabalık cezaevleriyle ilgili sorunlar; eğitim hakkı ihlalleri, üniversiteye girme haklarının kullandırılmaması ve eğitim materyallerine ulaşamama; odaların aranması sonrasında bazı eşyaların kaybolması; ekonomik yardım talepleri; televizyon ya da başka bazı eşyalara hukuksuz olarak el konulması, sevklerde eşyaların tekrar alınmak zorunda kalınması; ceza ve infaz kurumlarının yöneticileri ve infaz görevlilerinden uygulamalar konusunda somut şikayetler.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

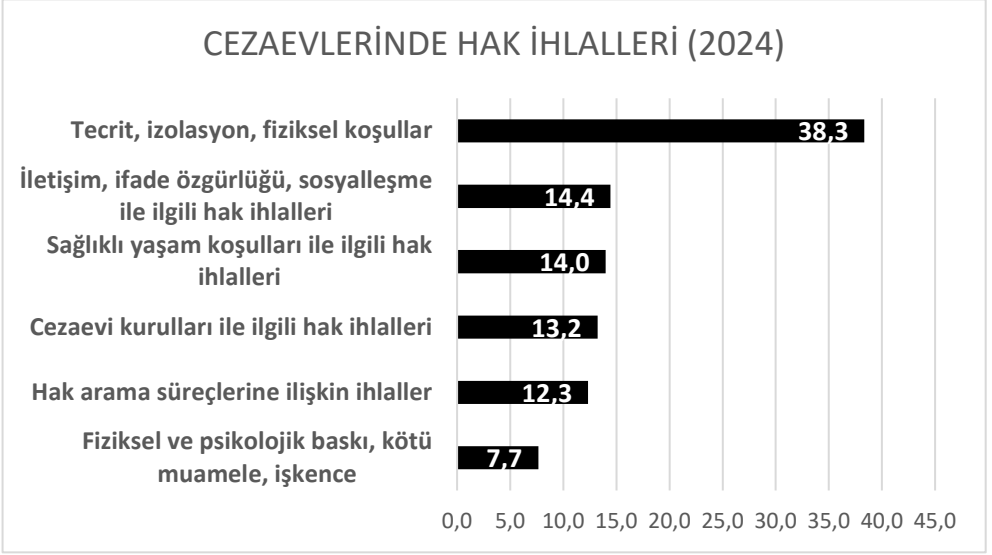
Mağpusların mektuplarında dile getirilen, sorun, şikâyet ve hak ihlallerinin yukarıda açıkları sunulan 6 kategori açısından yıllara göre ve tüm mektuplar açısından dağılımları aşağıda sunulmuştur.

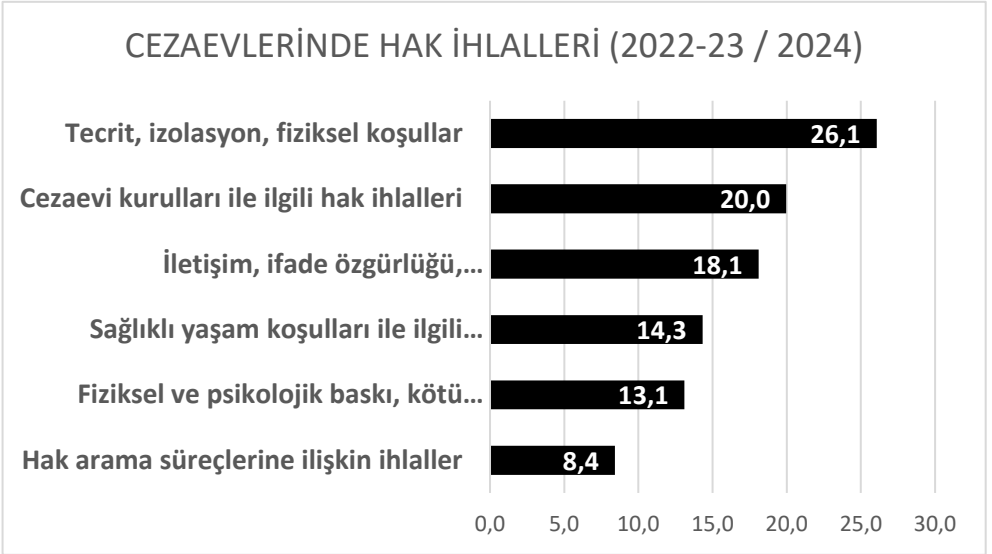
Grafik.1. Mağpusların mektuplarının hak ihlalleri açısından dağılımları (2022)

Grafik.2. Mağpusların mektuplarının hak ihlalleri açısından dağılımları (2023)

Grafik.3. Mahpusların mektuplarının hak ihlalleri açısından dağılımları (2024)

Grafik.4. Mahpusların mektuplarının hak ihlalleri açısından dağılımları (2022/2024)

Mektuplarda dile getirilen sorunların yıllara göre dağılımları, kendi içinde farklılıklar gösterse de en büyük hak ihlali grubunun, tecrit ve ceza infaz kurumlarının idare ve gözetim kurullarının kararları konusunda toplandığı görülmektedir. Nitekim tüm mektuplar açısından yapılan analiz de en büyük sorun grubu olarak bu iki kategorinin üst sıralarda yer aldığını göstermektedir. Ayrıca 3. sırada yer alan şikâyet kategorisi olarak “İletişim, ifade özgürlüğü, sosyalleşme ve sosyal faaliyetlerle ilgili hak ihlalleri” konusu da doğrudan, ilk iki kategoride dile getirilen sorunlarla ilişkilidir. Bu kategoride dile getirilen konular, çoğunlukla, ceza infaz kurumlarının kurulları tarafından alınan disiplin cezaları sonucunda ortaya çıkan ve genellikle izolasyon ya da tecride varan sonuçları olan uygulamalardır. Kuşkusuz, sorun ve hak ihlallerinin yoğunlukları açısından nasıl bir dağılım gösterdiğini görmek önemlidir fakat aynı zamanda, neredeyse dile getirilen bütün sorunların ve hak ihlallerinin, bütüncül bir bakış açısıyla birbirleriyle ilişkili olduğu da vurgulanmalıdır. Örneğin sağlık hakkıyla ilişkili hak ihlalleri kategorisinde yer verdiğimiz kimi uygulamalar doğrudan izolasyon ve tecrit deneyimine yol açabilir.

Mahpuslar, ceza ve infaz kurumlarının kurulları tarafından çok sık olarak ve gerekçesiz bir şekilde disiplin cezalarına ilişkin kararlar alındığı, itiraz sisteminin etkili olmadığı, infaz hâkimliklerinin hemen her zaman yeterli incelemeleri yapmadan kararları onadıkları yönünde şikâyetler dile getirmişlerdir. Disiplin cezalarının çoğunlukla sosyal etkileşimi kısıtlayan içerikte olduğu ve birden fazla cezanın ara verilmeden uygulanması sonucunda sosyal izolasyonun kalıcı hale gelebildiği; kurs, atölye vb. faaliyetlere katılım imkanlarının disiplin cezaları ya da bu faaliyetlerde mahpusların tercih ettikleri kişilerle birlikte yer almasının engellenmesi sonucunda sohbet imkânlarının yetersiz olduğu; ceza ve infaz kurumlarında bulunan aile yakınları ya da diğer mahpuslarla iletişim imkanlarının çeşitli biçimlerde kısıtlanması; dışarıdaki aile üyeleriyle de sevkler ve sürgünlere bağlı olarak uzak mesafelerdeki cezaevlerinde bulundurulma nedeniyle iletişimlerin kısıtlı olması; telefon, görüntülü telefon ve e-mail kullanımı yoluyla iletişimin, suç tiplerine göre veya mahkumlar arasında farklı sürelerde kullandırılması yoluyla ya da Kürtçe iletişim ve yayınlara yönelik kısıtlamaların ayrımcı uygulamalara dönüşmesi nedeniyle sosyal izolasyon ve tecridin etkileri daha yoğun hissedilmektedir.

Ayrıca, görüşe gelen yakınlarla yönelik olarak aramalar sırasında ve diğer süreçlerde yıldırıcı muamelede bulunduğu, çeşitli düzeylerde zaman zaman soyarak üst araması yapıldığı, hakaret edildiği gibi pek çok şikâyet mektuplarda yer almaktadır. Bütün bu sosyal iletişim haklarının ve imkanlarının uygulamalar sırasında yaşanan zorluklar ve kısıtlamalarla kullanılması, izolasyona dayanan yüksek güvenlikli cezaevleri sistemlerinin sonuçlarının daha da ağır yaşanmasına, zaman zaman kötü muamele hatta örneğin keyfi ve uzun süreli hücre cezaları biçiminde uygulandığında işkence ile sonuçlanmasına yol açabilmektedir.

Mektuplarda Yer Alan Ceza İnfaz Kurumlarının Mekânsal Özelliklerine İlişkin Tespitler

İncelediğimiz mektuplarda, ceza infaz kurumlarının fiziksel yapıları, mimari düzenlemeleri ve yaşama mekanları olan bölümlerindeki fiziksel yapılanma konusunda pek çok bilgi ve bu yapılanmanın sonuçları konusunda şikâyetler yer almaktadır. Özellikle F Tipleri, yüksek güvenlikli cezaevlerinden bilinen ve daha önceki yıllarda pek çok raporda yer verilen mekânsal özelliklere ek olarak son dönemlerde giderek yaygınlaşan S ve Y Tipi ceza ve infaz kurumları, mahpuslar tarafından “kuyu tipi” mekanlar olarak adlandırılmaktadır. Bu tanımlama, bir metafor olmanın ötesinde bu ceza ve infaz kurumlarının mimari yapısını nitelemek için kullanılmaktadır. Bu ceza infaz kurumlarının çok katlı olması ve havalandırma alanlarının, hücrelerle bağlantısının olmaması, farklı katlarda olması ve mahpusların havalandırmaya çıkma sürelerinin sadece “iyi halli olmama” nedeniyle değil, havalandırma alanlarına götürülüp getirilmeleri sırasında geçen süreler açısından da kısıtlanmasıdır. Havalandırmanın sağlandığı hücrelerdeki pencereler, bazı cezaevlerinde sıkı gözenekli telle kapatılmakta, mahkumlar çamaşırlarını odalarda yıkamak ve kurutmak zorunda oldukları için rutubet ve havasızlık, sağlığı tehdit edecek boyutlara ulaşmaktadır. Havalandırma için götürüldükleri alanların da üzeri açık olmasına rağmen çok yüksek duvarlı ve üzeri telle örtülü olduğu için, gökyüzünü görmenin neredeyse imkânsız olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca bu alanların 360 derece dönebilen kameralarla gözlendiği, bu kameraların görüş alanına bazen odaların bazı bölümlerinin girebildiği, bunun da mahremiyet ihlali kaygısı yaratması söz konusu olabilmektedir. Belirli sürelerle ve iyi halli olma durumunda yararlanılabilen kurs ya da atölye mekanlarının da dışarı ile ilişkisi benzer biçimde

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

sınırlanmış durumdadır. Tek kişilik 12 metrekarelik odaların, ağırlaştırılmış müebbet hapis hükmü almış hükümlüler için düzenlenmiş olduğu ifade edilmektedir fakat pek çok mektuptan, bu ceza ve infaz kurumlarının en alt bodrum katında bulunan bu odalarına, “tehlikeli” mahkumlar tanımlamasıyla, süreli hükümlü hatta hükmü kesinleşmemiş kişilerin de sevk edilebildiği anlaşılmaktadır. Bu yeni tip ceza ve infaz kurumlarında infaz memurlarıyla iletişim, kapıların açılması vb., hücre dışıyla iletişim sistemi bütünüyle elektronik bir düzenlemeyle oluşturulduğu, bir buton aracılığıyla çalışan bu sistemin, herhangi bir nedenle çalışmaması olasılığı, mahpuslar açısından ek kaygıların yaşanmasına neden olmaktadır. İnfaz memurlarının hücrenin kapısını açabilmesi de başka bir kişinin sistemi çalıştırmasını gerektirmektedir. Bu ceza ve infaz kurumlarının birimleri arasında ses izolasyonu da maksimum seviyelerde düzenlendiği için, mahpuslar, sosyal faaliyetlere ve kurslara katılamadıkları durumlarda, sadece infaz görevlisinin sesi dışında herhangi bir ses duyamamaktadırlar; bu koşullar ağır bir uyarıcı yoksunluğu yaratmaktadır. Bazı yüksek güvenlikli ceza ve infaz kurumlarından gelen mektuplarda ise tam tersine, yan hücrelerle aradaki duvarların ve koridorlara açılan duvarların hiçbir ses yalıtımı sağlamadığı ve bu durumun çok çeşitli sorunlara yol açabildiği belirtilmektedir.

Yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarının iç düzenlemesinde kullanılan gerek kalıcı malzeme -döşeme, kapı pencere vb.- gerekse eşyalar -yatak, televizyon vb.- olabildiğince minimum görsel uyarıcı içerecek ve dönüştürülmeye izin vermeyecek şekilde, sabit biçimde planlanmıştır. Tek kişilik odalarda tuvaletle yaşama mekanının arasındaki mesafe sadece mekânın yetersizliği açısından değil hijyenik nedenlerle de çok yetersizdir. Sadece havalandırmayı gören, sık örülmüş tulle kaplı küçük bir pencere vardır. Üç kişilik odalarda, bütün yüksek güvenlikli cezaevleri için, bireysel mahremiyeti gerektiren yaşamsal faaliyetler açısından düşünüldüğünde, hiçbir mahrem mekân bulunmamaktadır. Tuvalet dışında mahkûmların birbirinden ayrı birbirinin gözetiminden uzak kalabilecekleri herhangi bir kalıcı ya da taşınabilir bölme ya da aparat bulunmamaktadır. Bu koşullar da küçük grup izolasyonuna yol açmaktadır.

Tecrit-İzolasyon Uygulamalarının ve Kalabalık-Yoğunluğun, Sağlığı ve Genel İyi Olma Halini Etkileyen Sonuçları

İnsan, sadece doğumdan ölüme kadar, yaşam süreçlerinin tümünde devam eden çok yönlü gelişimi açısından değil aynı zamanda hayatta kalma becerisinin korunması açısından, kendi dışındaki fiziksel ve sosyal ortamla etkileşime öncelik vermek üzere evrimleşmiştir. Bedenimiz dışındaki dünyayla hem mekânsal hem kişilerarası ilişkileri geliştirmek ve kurmak için içsel, biyolojik olarak belirlenmiş bir kapasiteye sahibiz ve bu kapasiteyi hayata geçirmeye var olmak, hayatta kalmak için ihtiyacımız var. Sosyal ihtiyaçların etkili bir şekilde ifade edilebilmesi, doyurulması ve duyguların ustaca yönetilmesi, sağlıklı sosyal bağların sürdürülmesinin temelini oluşturan önemli becerilerdir. Sosyalleşme açısından asgari düzeyde koşulların sağlanmaması insan sağlığını çeşitli açılardan farklı derecelerde olumsuz etkileyebilir. Sinir bilimciler, beynin zorla izolasyon dönemlerinden sonra nasıl hasar gördüğüne değinmektedir. Uzun süreli sosyal izolasyon, önemli fiziksel, duygusal ve bilişsel olumsuz sonuçlara yol açabilir. Çalışmalar, öncelikle yüksek kortizol seviyeleri, yüksek kan basıncı ve iltihaplanma ile karakterize edilen şiddetlenmiş bir stres tepkisine atfedilen erken ölüm olasılığında %26'lık bir artış olduğunu göstermektedir. Ek olarak, sosyal izolasyon yaşamak, içinde bulunulan koşulları yalıtılmışlık ve yalnızlık hisleriyle algılamak, yüksek intihar riskiyle doğrudan ilişkilidir. Tek başına hücre hapsi ve uzun sürelerle tek başına tutulma -ağırlaştırılmış müebbet koşulları ve uzun süreli hücre cezaları- sonucunda beyin bazı değişikliklere uğrar: Bu deneyimin nörolojik yapıları da etkilemesi muhtemeldir. Uzun süreli stres, hafıza, mekânsal biliş ve duygusal düzenleme için önemli bir bölge olan hipokampusü olumsuz etkiler. Sonuç olarak, sosyal izolasyona tabi tutulan insanlar genellikle hafıza eksiklikleri, bilişsel bozulma ve depresif semptomlarla karşılaşır. Araştırmalar, depresyonun daha fazla hipokampal hücre kaybına katkıda bulunduğunu ve antidepressan özelliklere sahip büyüme faktörlerinin kullanılabilirliğini azaltarak zararlı bir döngüye yol açtığını göstermektedir. Dahası, duyuusal yoksunluk ve doğal ışık eksikliğinin birleşimi psikotik atakları hızlandırabilir ve vücudun sirkadiyen ritimlerini yöneten gen ifadesini de bozabilir (Smith, 2018).

Psikiyatrist Dr. Grassian (2006), hücre hapsinde ya da uzun sürelerle tek başına bırakılan tutuklular arasında tutarlı olan belirli psikiyatrik

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

semptomları iki yüzden fazla mahkûm üzerinden, doğrudan uzun süreli gözlem yoluyla belirlemiştir. Grassian'a göre bu sendromlar şöyle gruplandırılabilir:

- a. Dış Uyarıcılara Karşı Aşırı Duyarlılık: sıradan işitsel uyarılara tahammül edememe konusunda giderek artan bir duyarlılık
- b. Algısal Çarpıtmalar, İllüzyonlar ve Halüsinasyonlar: Mahkumların neredeyse üçte biri, çoğunlukla fısıltı halinde ve kendilerine korkutucu şeyler söyleyen sesler duyduklarını ifade etti.
- c. Panik Ataklar: Röportaj yapılan mahkumların yarısından fazlası Özel Barınma Birimindeyken şiddetli panik atakları yaşadıklarını anlattı.
- d. Düşünme, Konsantrasyon ve Hafızada Güçlükler, Sorunlar: Birçok kişi konsantrasyon ve hatırlama süreçlerinde zorluk semptomları bildirdi.
- e. Takıntılı Saplantılı Düşünceler: İlkel Saldırgan Düşüncelerin Ortaya Çıkışı: Mahkumların neredeyse yarısı intikam alma, işkence yapma veya gardiyanlara zarar verme gibi yoğun ve rahatsız edici düşünceler yaşadıklarını anlattı. Bu fanteziler istedikleri veya kontrol edebildikleri şeyler değildi.
- f. Açık Paranoya Semptomları: Röportaj yapılan tutukluların neredeyse yarısı paranoyak ve zulüm korkuları olduğunu bildirdi.
- g. Dürtü Kontrolüyle İlgili Sorunlar: Mahkumların yarısına yakını, rastgele şiddet ile dürtü kontrolünü kayb ettikleri davranışlarından söz etti (Kesinlikle sudan sebeplerle kendime zarar veriyorum. Postaları ve resimleri yırtıyorum, etrafa bir şeyler atıyorum. Kontrol etmeye çalışıyorum. Bunun sadece kendime zarar verdiğini biliyorum). Deliryum, yalnız kalmanın karakteristiği olan kısıtlı çevresel uyarım da dahil olmak üzere, koşullardan kaynaklandığı bilinen bir sendromdur. Deliryumun karakteristiği olan EEG anormallikleri, duyuusal yoksunluk koşullarına maruz kalan bireylerde gözlemlenmiştir.

Sosyal izolasyonun uzun vadeli fiziksel sonuçlara yol açtığı da bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda en sık rastlanan belirtiler, Görme alanında daralma; İşitme duyusunda azalma; Sinirsel tipte sağırılık; Tinnitus (çınlama); Hücresel immun yanıtta azalma (bağışıklık sisteminin zayıflaması); Tümör büyüme hızının artışı; Viral enfeksiyonların yarattığı tahribatta artış;

Amenora sendromları; Hirsutik değişiklikler, kıllanma; Prematür menopoz (Erken menopoz) biçiminde tanımlanmaktadır. (Aktaran, Göregenli, 2003)

Zihinsel, ruhsal ve sosyal iyi olma hali açısından bakıldığında, araştırma verileri, en sık rastlanan sorunları, gerçeklik duygusunun yitilmesi; saldırgan davranış, agresif fanteziler; emosyonel davranışlarda değişiklik; sürekli bir güvensizlik duygusu, ilişki kurma güçlüğü ve sosyal ilişki kalitesinde azalma; depresyon, anksiyete ve panik atak; uzun vadede kişilik değişimlerine yol açma; intihar riskinde artış; uyku bozuklukları; düşünme ve dil becerisinde zorluklar yaşanması, konsantrasyon bozuklukları, algı, bellek ve dikkatte azalma; zaman duygusunun yitilmesi (gerçeklik bilgisinin zedelenmesi); çevreye ve karşı cinse ilgi kaybı; sosyal kimlik algı ve kurgusunda bozulma; sosyal etki ve telkine açık hale gelme, belirsizlik ve kontrol kaybı; mekânsal oryantasyonda beceri kaybı ve bozulma; fiziksel çevrenin uyaran çeşitliliği açısından yetersizliği sonucunda algısal, zihinsel ve bilişsel becerilerin olumsuz etkilenmesi; benlik ve beden algısının bozulması; benlik saygısının azalması olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca zorunlu tembellik, kısıtlı hareket ve etkinlikte bulunma koşullarında yaşamak, duyuşsal monotonluk, artan kaygı, bilişsel yönelim bozukluğu ve duyuşsal düzensizlikle karakterize edilen psikolojik sıkıntı haline katkıda bulunur (Smith, 2006). Dahası, tecrit süresinin uzaması, mahkûmlar üzerindeki psikolojik yükü daha da kötüleştirir ve varoluşsal bir umutsuzluk ve çaresizlik duygusunu besler. Süresi kesin olmayan ve kesintili de olsa aralıksız devam eden veya uzun süreli izolasyon dönemlerine özgü zamansal belirsizlik, psikolojik gerginliği artırır ve mahkûmlar derin bir zamansal yönelim ve varoluşsal amaç kaybıyla baş etmek zorunda kalırlar. Dolayısıyla, tecridin psikolojik sonuçları çok yönlüdür ve tecridin sona ermesinden uzun süre sonra bile devam eden bir dizi duyuşsal, bilişsel ve davranışsal rahatsızlığı kapsar (Haney, 2003). Bu sonuçlar kümülatif bir etki yaratarak, pek çok mahkûm açısından, serbest bırakıldıktan sonra da duyuşsal düzensizlik ve davranış bozukluklarıyla mücadele etmeyi gerektirir ve tekrar suç işleme döngüsü yaratabilir böylece etkileri, hapsedilme süresinin ötesine uzanır. (Tayer, 2021).

Ceza infaz kurumlarından mahpuslar tarafından gönderilen mektuplarda sıklıkla, kurum kapasitelerinin çok üstünde mahpusun bir arada tutulduğu koşullara ilişkin çeşitli şikayetler ve hak ihlalleri dile getirilmektedir.

Mahpusların mektuplarında, çoğunlukla, kalabalık nedeniyle temel yaşam gereksinimlerinin giderilmesi, sağlıklı ve yeterli yiyeceğe ulaşma, sağlık hizmetlerine ulaşma, hijyen koşulları gibi konulardaki şikayetler ve hak ihlalleri dile getirilmektedir. Oysa genellikle ABD’de, sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalar, ceza infaz kurumlarındaki aşırı kalabalık konusunun, yalnızca mahkumların nominal kapasiteye oranıyla ve temel insan gereksinimlerinin giderilme oranlarıyla ölçülemeyeceğini, bir ceza infaz kurumunun veya ceza infaz kurumu sisteminin altyapısının, “insanca” barındırabileceğinden daha fazla mahpusu barındırması ölçüsünü de içermesi gerektiğine işaret etmektedir. Ceza infaz kurumları, gündelik yaşama ilişkin programlama, tıbbi ve ruh sağlığı kaynaklarında yeterli düzenlemeler olmaksızın, kapasitelerinin çok üstünde mahpusu barındırmaları, teknik olarak, kapasitelerine uygun mahpusu barındırsalar bile "aşırı kalabalık"tır. Haney’in (2006) ceza infaz kurumlarında kalabalık ve yoğunluğun sonuçları konusundaki ayrıntılı çalışması, izolasyon ve tecrit koşullarına benzer olumsuz etkilerin, kalabalık koşullarında da benzer olarak tekrarlandığını göstermektedir: Kalabalığın derecesi ile sistolik ve diyastolik kan basıncı arasında güçlü ilişki, sağlık açısından olumsuz sonuçlara yol açmakta, aşırı kalabalık daha fazla sayıda mahpusun hastalık şikayetiyle sonuçlanmaktadır. İzolasyonun etkilerine benzer bir şekilde, “uzun süreli, yoğun, kaçınılmaz kalabalık ve yoğunluk deneyimine” maruz kalmak, “fiziksel ve psikolojik bozulmaya yol açabilen” yüksek stres seviyelerine yol açmaktadır. Ceza infaz kurumlarında temel sağlık hizmetleri bile yeterince sağlanamazken, özel koşullarda destek ihtiyacı olan mahpuslar açısından imkanlar, kalabalık nedeniyle yetersizdir. Mahpusların, zihinsel sorunlar açısından taranması, madde bağımlılıkları konusunda özel önlemler almak ve zihinsel sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyanları tedavi etmek, hapishane nüfusu arttıkça imkânsız hale gelmektedir. Hapishane popülasyonlarındaki kimliği belirlenemeyen ve tedavi edilmeyen akıl hastası ve zihinsel sorunları olan mahpusların yalnızca daha da kötüleşme olasılıkları daha yüksek olmakla kalmamakta, aynı zamanda birlikte yaşamak ve etkileşimde bulunmak zorunda oldukları mahpuslar üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratma olasılıkları da yükselmektedir. Kalabalık ve sonucu olarak yoğunluk deneyimi, mahpusların düzenli olarak başa çıkmaları gereken belirsizlik seviyesini artırarak zihinsel ve fiziksel sağlıklarını doğrudan etkiler. Aşırı kalabalığın olumsuz etkilerine ilişkin psikoloji alanında yapılan çalışmalar, çok fazla insan tarafından kullanılan bir alanda

sınırlandırılmanın, kişilerin “yüksek düzeyde belirsizlik ve aşırı bilişsel yük” içeren sosyal etkileşimlerinin sayısını artırdığını vurgular. Bu nedenle, kalabalık koşullar, kişilerarası hataların veya sosyal yargılardaki yanlışların çok olumsuz sonuçlara yol açabilme, sosyal karmaşıklık ve kişilerarası istikrarlılık getirerek mahkumların deneyimlediği bilişsel gerginlik seviyesini artırma riski taşır.

Kalabalığın çok yönlü olumsuz etkileri, disiplin ihlalleri dolayısıyla cezalandırılma oranlarını da yükseltir. Bir çalışmada, “kalabalık koşulların geçici olmaktan çok kronik olduğu cezaevlerinde kişisel alan kısıtlamaları ile disiplin ihlallerinin meydana gelmesi arasında açık bir ilişki olduğu” nu gösterilmiştir (Akt. Haney, 2006).

Sonuç olarak, kalabalık koşullar, hiç mahremiyet imkânı olmayan ve çok yetersiz dinlenme imkânı sağlayan ortamlardır; mahpuslar son derece yakın mesafelerde yaşar ve temel fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması veya bunların görünür olması bile oldukça zordur; aşırı kalabalık, mahkumların günlük olarak uyum sağlaması gereken sosyal bağlamı veya durumu kelimenin tam anlamıyla değiştirerek bireysel düzeyde hapis deneyimini doğrudan olumsuz biçimde belirler.

III- MAHPUS MEKTUPLARINDAN HAREKETLE SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN ANALİZ EDİLEN OLGULARIN HUKUKİ GÖRÜNÜMÜ

Çalışmamızın giriş bölümünde de kısaca değindiğimiz üzere ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazının etkileri sadece infaz sürecinde değil, infazın çektirilmesinden sonra da devam etmektedir. İnfaz sürecinde yaşanan tecrit, eşitsizlik, keyfi uygulamalar, kötü muamele ve işkencenin mahpus ve infaz süresince bu muamelelere tanık olan yakınlarında yarattığı duygusal, bilişsel ve davranışsal rahatsızlık, sarsılmış adalet duygusu, kümülatif olarak tüm topluma yayılmaktadır.

Bu sebeptir ki, çalışmamızda sadece hukuki normatif değerlendirme ile yetinmeyerek, ceza infaz kurumlarında ulusal ve uluslararası mevzuata aykırı olarak yaşanan pratiklerin sebebiyet verdiği insani trajedi ve sosyal tehlikeyi de yansıtabilmek amacıyla, meseleyi sosyal psikolojik yönüyle de ele alıp değerlendirmeyi uygun bulduk.

Çalışmamızın bütünlüğünü koruyabilmek amacıyla hukuki olarak değerlendirmeye esas alınan olguların çok büyük bir kısmını sosyal psikolojik analiz aşamasında olduğu gibi istatistiki dökümü ekte yeralan mahpus mektuplarındaki yakınmalar, mahkeme kararları ve belgelerden edindik.

Mektuplarda onlarca farklı yakınma ve hukuka aykırı uygulama dile getirilmişse de tümünü ileride daha da genişletmeyi düşündüğümüz raporumuzda değerlendirmek üzere bu çalışmamızı insan hak ve özgürlüklerini en ağır şekilde ihlal eden ve/ya da acil olduğunu düşündüğümüz sorunlarla sınırlandırmayı uygun bulduk. Yine de çalışmamızda esas aldığımız herhangi bir hak ihlali, örneğin sosyal izolasyonun (tecrit) aynı zamanda mekan, haberleşme, sosyal faaliyet, ziyaret ve disiplin cezaları vb. da kapsıyor olması karşısında değerlendirmemizde bir hak ihlalini ele alırken bağlantılı bir çok hak ihlaline de zorunlu olarak değindik.

Hak ihlallerini kategorize ederken olanaklı olduğu ölçüde sosyal psikolojik değerlendirmede yapılan sınıflandırmaya uyuldu. Bununla birlikte, hukuki değerlendirme aşamasında sadece ceza infaz kurumlarındaki pratikler değil, hiç kuşkusuz ulusal ve uluslararası yargı pratik ve kararları da ele alınıp değerlendirilmiş bulunmaktadır.

Ceza İnfaz Kurumlarında Yaşam Hakkı İhlalleri

Yaşam hakkı, statüsü ne olursa olsun tüm insanlar için en temel insan hakkıdır. Hakka vurgu yapan ulusal ve uluslararası tüm düzenlemeler şüphesiz mahpuslar bakımından da geçerlidir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 6/1-f bendinde "*Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur*" denilerek, idarenin negatif yükümlülüğü (öldürmeme yükümlülüğü) ayrıca ve ek olarak düzenlenmiştir.

Türkiye'de ceza infaz kurumlarındaki yaşam hakkı ihlallerinde çok sayıda mahpusun ölümüne sebebiyet verildiği bilinen bir gerçektir. Bu ölümlerin çok önemli bir kısmı, 1990 yılının ikinci yarısı ile 2000 yılı arasındaki beş yıllık süreçte özellikle cezaevlerinin koşullarını protesto etmek amacıyla eylem yapan hükümlülere karşı Devletin yürüttüğü operasyonlarda gerçekleşmiştir. 12 Eylül 1995 tarihinde Buca Cezaevi operasyonunda üç; 4 Ocak 1996 tarihinde Ümraniye Cezaevi operasyonunda dört; 24 Eylül 1996 tarihinde Diyarbakır Cezaevi operasyonunda on; 26 Eylül 1999 tarihinde

Ankara (Ulucanlar) Merkez Kapalı Cezaevi operasyonunda on; 25 Ocak 2000 tarihinde İstanbul Metris Cezaevi operasyonunda bir olmak üzere toplam 28 hükümlü yaşamını yitirmiştir. Tüm bu operasyonlar sonucunda aralarında yaşamsal tehlikesi de bulunan yüzlerce hükümlü de yaralanmıştır.

19 Aralık 2000 tarihinde başlatılan ve idarenin ironik bir şekilde “*hayata dönüş*” adını verdiği, Türkiye genelinde yaklaşık yirmi cezaevinde gerçekleştirilen operasyonlarda ise toplam yirmisekiz mahpus yaşamını yitirmiş, aralarında ağır olanların da bulunduğu yüzlercesi yaralanmıştır. Bütün bu ölümlü müdahalelerle ilgili olarak açılan davaların tamamı, olayı gerçekleştiren kamu görevlilerinin ya beraati ile sonuçlanmış ya da davalar zamanaşımına uğratılmıştır. Halihazırda derdest bulunan, oniki mahpusun yaşamını yitirdiği Bayrampaşa Cezaevi davasının da zamanaşımına uğramasına çok kısa bir süre kalmıştır. Bu davalarda cezasızlığın resmi devlet politikası olarak benimsendiği görülmektedir

Mahpusların yaşam hakkının negatif yükümlülüklerine dair Türkiye ile ilgili AİHM içtihatlarının önemli bir kısmı idarece “*hayata dönüş*” olarak adlandırılan bu operasyonlara ilişkindir.¹ Anılan kararlarda AİHM, cezaevlerinde ateşli silah kullanımının büyük olasılıkla ölümcül sonuç doğurabilecek nitelikte olduğunu, bu nedenle öldürme niyeti ya da hayati bir yaralanma bulunup bulunmaması önemli olmaksızın incelemeyi yaşam hakkı çerçevesinde yapacağını ortaya koymuştur.² Bu durum kamu görevlileri ve kolluk güçleri tarafından cezaevlerinde meydana gelen olaylarda ve operasyonlarda “silah kullanımı” açısından son derece dikkatli olunması gerektiğini ortaya koyar niteliktedir.

AİHM ikinci olarak Sözleşme’nin 2/2. fıkrasında yer alan istisnalar üzerinde durmuş ve anılan istisnalar kapsamında yaşam hakkına müdahalede bulunulabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte anılan istisnalara ancak “mutlak zorunluluk” hali söz konusu olduğunda başvurulabileceği de hiçbir

1 Leyla Alp ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No:29675/02, 10.12.2013; Düzova / Türkiye, Başvuru No:40310/06, 05.06.2012; İsmail Altun / Türkiye, Başvuru No:22932/02, 21.09.2010

2 Leyla Alp ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No:29675/02, 10.12.2013, §64-67; Peker / Türkiye, Başvuru No:42136/06, 12.04.2011, §41,42; Düzova / Türkiye, Başvuru No:40310/06, 05.06.2012, §67-73; Erol Arıkan ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No:19262/09, 20.11.2012, §70,71; Kars ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No: 66568/09, 22.03.2016; Şat v. Türkiye, Başvuru No: 14547/04, 10.07.2012; hamdemir ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No: 41896/08, 15.11.2016; Makbule Akbaba ve diğerleri, Başvuru No: 48887/06, 10.07.2012

tereddütte yer bırakmayacak şekilde ortaya konulmuştur. Mutlak zorunluluk hali ortaya çıktığı takdirde de AİHM, gerçekleştirilecek olan müdahalenin ölçülü olması gerektiğini belirtmektedir. Mahkeme, ölümcül güç kullanılması halinde bu durumun özenle incelenmesi gerektiğini ve sadece güç kullanılması şeklindeki eylemin değil, tüm hazırlık aşaması da dahil olmak üzere sürecin tamamının dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.³ Bu kapsamda Mahkeme, cezaevlerinde ölümcül güç, ateşli silah kullanıldığı operasyonlarda; operasyon öncesindeki koşulları, operasyona hazırlık ve denetimini de dikkate almaktadır. AİHM'in içtihatları uyarınca ölüm veya yaralanmanın devlet kontrolü altında olan kişilerde meydana gelmesi halinde ilke olarak bu yaralanmanın devlet gücü kullanan bir kişi tarafından ortaya çıkmadığını ispat yükü devletlerin üzerindedir. Bu ilke sıkı devlet kontrolü altında olan cezaevlerinde de özellikle geçerlidir⁴

Konuya ilişkin olarak AİHM'in İsmail Altun / Türkiye kararı üzerinde özellikle durulmalıdır. Zira anılan kararda Bayrampaşa Cezaevi'nde güvenlik güçlerine yönelik şiddetli bir direniş sergilendiği kabul edilmiştir. Yine Mahkeme, olayların geçtiği yerin bir cezaevi olduğunu, cezaevlerinde şiddet potansiyeli bulunduğu ve itaatsizliğin hızlı bir şekilde isyana dönüşme riskinin de farkında olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın idarecilerin cezaevlerinin içerisinde bulunduğu duruma vakıf olmasına, operasyona ilişkin hazırlık ve karar verme için yeterli zaman ile imkana sahip olduklarına vurgu yapılmıştır. Belirtilen nedenlerle de başvurucuya ölümcül nitelikte güç uygulanması AİHS'in 2. maddesi ile bağdaşır bulunmamıştır.⁵

AİHM, keyfi ve orantısız olarak ölümcül nitelikteki güç kullanımını önlemeye yönelik olarak etkili bir güvence sisteminin bulunması gerektiğini de kararlarında vurgulamaktadır.⁶

AYM de AİHM gibi kararlarında yaşam hakkının negatif boyutuna ilişkin temel ilkeler ortaya koymaktadır. Bunlardan Gülşen Polat ve Kenan Polat kararında başvuruçuların oğlunun askeri ceza infaz kurumuna alındığı gün gardiyanlar tarafından ciddi şekilde darp edilmesi, sonrasında da

3 Düzova / Türkiye, Başvuru No:40310/06, 05.06.2012, §64-67

4 Leyla Alp ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No:29675/02, 10.12.2013, §73,74; Şat / Türkiye, Başvuru No:14547/04, 10.07.2012, §73

5 İsmail Altun / Türkiye, Başvuru No:22932/02, 21.09.2010, §73-79

6 Perişan ve diğerleri / Türkiye, Başvuru No:12336/03, 20.05.2010, §76-87.

kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmesi söz konusudur. AYM öncelikle devletin yaşam hakkına ilişkin negatif yükümlülüğü uyarınca kamusal bir güç kullanan görevlilerin hiç kimsenin yaşamına son vermeme ödevi olduğunu belirtmiştir. Yine özgürlüğü kısıtlandığında sağlıklı olan kişilerin devlet gözetimi altına alındıktan sonra sağlıklarını kaybetmelerine ilişkin makul açıklama ortaya koyma yükümlülüğünün de devlet üzerinde olduğunu, hatta bu şekilde ortaya çıkan bir ölümden bu yükümlülüğün daha da önem kazandığını açıklamıştır.

Özgürlüğü kısıtlanmadan hemen önce sağlıklı olan başvuru sahiplerinin oğlunun, aynı gün içerisinde kendisine uygulanan eylemler nedeniyle hastaneye kaldırılması ve burada da hayatını kaybettiği gerçeği karşısında Mahkeme; yaralanmalara makul bir açıklama getirilmemesi, uygulanan şiddetin haklılığının ortaya konulamaması ve müdahalenin mutlak zorunluluk kapsamında kabul edilemeyeceğini belirterek yaşam hakkının maddi yönünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

AİHM ve AYM'nin içtihatlarından ortaya çıkan sonuç; özgürlüğü kısıtlanmış kişilerin yaşam hakkına yönelik müdahalelerde daha kısıtlayıcı bir alan tanındığı, güç kullanımı sırasında son derece dikkatli olunması gerektiğidir. Nitekim mahpuslar devlet kontrolünde olan, kendilerine karşı gerçekleştirilecek ihlallere karşı savunmasız durumda bulunan ve ihlallerin ortaya çıkartılması zor olan yerlerdedirler. Bu nedenle de eğer yaşam hakkına gerçekleştirilen ölçsüz müdahaleler engellenemiyorsa etkili bir soruşturma yürütülmesi gereklidir.

Ceza infaz kurumlarına müdahalelerde, özellikle güvenlik güçlerinin ateşli silah kullandığı olaylarda, dikkat edilmesi gereken husus ve uyulması zorunlu ilkelerin yer aldığı yukarıda yer verdiğimiz pek çok AİHM kararına rağmen, Kahramanmaraş Türkoğlu merkezli gerçekleşen ve Kahramanmaraş, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Osmaniye, Adana ve Hatay illerimiz başta olmak üzere bütün bölgeyi yıkıma uğratan, onbinlerle ifade edilen yurttaşımızın yaşamını yitirmesine ve yaralanmasına sebebiyet veren çok şiddetli iki depremin gerçekleştiği 6-7 Şubat 2023 tarihlerinde, Hatay T Tipi ve Kahramanmaraş Türkoğlu 1 No'lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında çıkan olaylara ceza infaz kurumu güvenlik güçlerinin müdahalesi neticesinde, ateşli silah yaralanmasına bağlı olarak üç hükümlü yaşamını yitirmiştir.

Diğer yandan Kocaeli 1 No'lu F Tipi YGCİK'da 9 Aralık 2021 tarihinde Garibe Gezer, 20 Mart 2023 tarihinde ise yine aynı ceza infaz kurumunda Duygu Koral adlı mahpuslar şüpheli bir şekilde yaşamlarını yitirmişlerdir. İdare her iki mahpusun da hücre cezalarını çekerken intihar ettiklerini belirtmiş, yürütülen soruşturma neticesinde cumhuriyet savcılığınca KYOK kararı verilmiştir. Avukatları, Garibe Gezer'in yaklaşık yedi ay müddetle aralıksız olarak hücrede tutulduğunu, ölümünden çok kısa bir süre önce infaz koruma memurlarının cinsel saldırısına uğradığı ve işkence gördüğü iddiası ile suç duyurusunda bulunduğu nazara alındığında Gezer'in infaz kurumu yetkilileri tarafından ölüme sürüklendiğini öne sürerek savcılık tarafından verilen KYOK kararının eksik soruşturmaya dayandığını ifade etmişlerdir.

Ceza İnfaz Kurumlarında Sağlık Hakkı İhlalleri

İşkencenin, Gayriinsani Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve bu sözleşme uyarınca faaliyet gösteren Komite (CPT), Nelson Mandela Kuralları ve Avrupa Cezaevi Kuralları, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı ve mahpuslara yönelik muamelede emniyet, güvenlik ve disiplin şartlarının dikkate alınması, cezaevi koşullarının insan onurunu rencide etmeyecek şekilde oluşturulması gerekliliğine özel vurgu yapmaktadır.

Konu tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmetlerine erişimi bağlamında ele alındığında "sağlık" kavramından ne anlaşılması gerektiği önem kazanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün tanımlamasına göre "*Sağlık, sadece hasta veya sakat olmama hali değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi olma halidir.*" Örgütün anayasasında, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nde düzenlenen insan temel hak ve özgürlüklerine paralel olarak "*Erişilebilecek en yüksek düzeyde, sağlıktan yararlanma(nın), ırk, din, politik inanç, ekonomik ve sosyal koşullar gözetmeksizin her insanın temel hak(kı)*" olduğu açıkça vurgulanmaktadır.

T.C Anayasası'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" başlıklı 17. maddesi ile herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahip olduğu belirtilerek, hiçbir ayırım gözetmeksizin kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleyle tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 6.7, 71.8, 78.9, 79.10, 80.11 maddesi ile de hükümlülerin sağlık hakkı koruma altına alınmış, infazın devamına engel olabilecek bir hastalık söz konusu olduğunda da Kanun'un 16, 81 vd., maddeleri ile hapis cezasının ertelenmesi imkânı düzenlenmiştir.

Bütün bu düzenlemelere karşın ceza infaz kurumlarında sağlık hakkına ulaşım bakımından çok ciddi sorunların yaşanmaya devam ettiği, gerek çalışmamızın ilk bölümünde mahpus mektuplarının analizinden gerekse konu ile ilgili AİHM ve AYM'nin verdiği kararlardan açıkça anlaşılmaktadır.

AİHM, Huylu / Türkiye kararında; ortaya çıkan tüm sağlık sorunlarına ve durumunun hızla kötüleşmesine karşın Engin Huylu'ya sadece ağrı kesici ilaçlar yazılması ve herhangi bir tetkik ve tedavi gerçekleştirilmemesi nedeniyle ulusal yetkililerin Engin Huylu'nun sağlık sorunlarına yeterli özen ile yaklaşmadığını, hastalığa teşhis konularak uygun tedavinin sağlanmadığını böylece AİHM'in 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.¹²

-
- 7 CGTİHK'nun 6. maddesi içerisinde "Hükümlüler ceza infaz kurumlarında güvenli bir biçimde ... tutulurlar" ve "Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur" denilmektedir.
- 8 CGTİHK'nun 71. maddesi de "Hükümlü, beden ve ruh sağlığının korunması, hastalıklarının tanısı için muayene ve tedavi olanaklarından, tıbbi araçlardan yararlanma hakkına sahiptir. Bunun için hükümlü öncelikle kurum revirinde, mümkün olmaması halinde Devlet veya üniversite hastanelerinin mahkum koşullarında tedavi ettirilir." şeklindedir.
- 9 CGTİHK'nun 78. maddesinde de; "(1) Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi kurumun hekimi tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır.
(2) Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler.
(3) Rızası olsa bile hiçbir hükümlü üzerinde tıbbi deney yapılamaz." düzenlemelerini içermektedir.
- 10 CGTİHK'nun 79. maddesi; "Kurum hekimi, kurumu ayda en az bir kez denetleyerek genel ve özel önlem alınması gereken hastalıklar ile kurumda sağlık koşulları yönünden alınması gereken önerileri içeren bir rapor düzenler ve kurum yönetimine verir." şeklindedir.
- 11 CGTİHK'nun 80. maddesi; "Hükümlünün sağlık nedeniyle hastaneye sevkine gerek duyulduğunda durum, kurum hekimi tarafından derhal bir raporla ceza infaz kurumu yönetimine bildirilir."

12 Huylu / Türkiye, Başvuru No:52955/99, 16.11.2006, §61-69

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Mahkemeye göre yaşam hakkını koruma yükümlülüğü aynı zamanda özgürlüğü kısıtlananların ölümcül bir sonuçla karşılaşmasını önleyebilecek özenli bakım ve tedavinin sağlanmasını gerekli kılar.¹³

Yeterli tıbbi yardıma ulaşım hakkının ihlali sadece yaşam hakkı çerçevesinde değil, aşağıda yer verdiğimiz kararlarda da görüleceği üzere işkence/kötü muamele yasağı açısından da ele alınıp değerlendirilmektedir.

AİHM, özgürlüğü kısıtlanan tüm kişilerin insan onurunu ihlal etmeyecek yerlerde tutulması gerektiğine ilişkin kabulü çerçevesinde hasta mahpusların da hastalıklarına uygun yerlerde tutulması gerektiğini belirtmektedir. Mahkeme'ye göre özgürlük kısıtlamasının doğasında bulunan kaçınılmaz ızdırap düzeyini aşan ve hasta mahpusun ciddi sıkıntıya düşmesine yol açan yetersiz koşullarda tutulması AİHS'in 3. maddesini ihlal edebilecektir.

AİHM, Ghavtadze / Gürcistan başvurusunda bu hususları tekrarlamış ve başvuruçunun çeşitli hastalıkları nedeniyle tedaviye ihtiyacı olduğunu tartışmasız bir şekilde ortada olduğunu saptamıştır. Bu nedenle de başvuruçunun yeterli tıbbi yardıma ulaşıp ulaşamadığını incelemiştir. Mahkeme, başvuruçunun hastaneden cezaevine döndükten sonra sıradan bir hücreye konulmuş olması ve herhangi bir tıbbi personelin yardımından yoksun bırakılmasının kendisinin sağlığını ciddi şekilde etkilediğini tespit etmiştir. AİHM, bir mahpusun hastalığının belirtileri ortaya çıktığında değil rahatsızlıkları zirve yaptığında hastaneye yatırılmasını ve hastalığı iyileşmeden koşulları yetersiz ve hastalığın tedavisine elverişli olmayan cezaevine geri gönderilmesini hak ihlali olarak görmüş ve AİHS'in 3. maddesine uygun bulmamıştır.¹⁴

AİHM gibi AYM de mahpusların ihtiyacı olan tıbbi yardımı almalarının devletin yükümlülüğü olduğunu kabul etmektedir. Mahkeme, anılan yükümlülüğün hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi, sağlık durumları uygun olmadığı halde yeterli tıbbi ve fiziksel koşullar bulunmaksızın tutulması ve infazın ertelenmesine karar verilmemesinin Anayasa'nın 17. maddesi

13 Taïs / Fransa, Başvuru No: 39922/03, 01.06.2006, §98

14 Ghavtadze / Gürcistan, Başvuru No: 23204/07, 03.03.2009, §76-98, Ashot Harutyunyan / Ermenistan, Başvuru No: 34334/04, 15.06.2010, §113-116

kapsamında işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirileceğini kararlarında tekrarlamaktadır.¹⁵

AYM mahpusların gerekli tıbbi tedaviden yoksun kaldığı iddialarına ilişkin yapmış olduğu değerlendirmelerde AİHM içtihatlarında da belirtilen; başvuruçunun tutulma koşulları, başvuruçuya uygulanan tedavinin kalitesi, başvuruçunun cezaevinde tutulduğu süreçte sağlık durumu ve gösterdiği değişim kriterlerini esas almaktadır.¹⁶

Sonuçta hem AİHM hem de AYM hasta mahpusların ceza infaz kurumlarında yeterli ve etkili tedaviye ulaşmalarını Anayasa'nın 17 ve AİHS'in 3. maddeleri açısından önemli kabul etmektedir. Yine hastalığın ilerleyen aşamalarında ceza infaz kurumunda bulundurma koşullar çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği de her iki mahkemenin kararlarında yer bulmaktadır.

Yeterli tedaviye ulaşım, akıl hastalığı bulunan mahpuslar açısından da son derece önemlidir. Nitekim AİHM, hasta bir kişinin özgürlüğünün kısıtlandığı durumlarda Sözleşme'nin 3. maddesine uygunluk değerlendirmesi sırasında kişinin sağlık durumu ile özgürlük kısıtlamasının uygulanma şeklinin kişinin sağlığı üzerindeki etkilerine bakılması gerektiğini belirtmektedir.

Akıl hastalığından muzdarip mahpusların diğer mahpuslara nazaran daha savunmasız oldukları ve cezaevi yaşamının belirli gerekliliklerinin kendilerinin sağlığının daha da bozulması noktasında büyük bir risk oluşturduğu, aşağılanmış hissetme riskini arttırdığı ve stres ile endişe ortaya çıkarttığı Mahkeme'nin içtihatlarında vurgulanmaktadır. Bu nedenle AİHM, Sözleşme'ye uygunluk açısından bu gibi durumların daha dikkatli ele alınması gerektiği kanaatindedir.

Nitekim Mahkeme akıl hastalığından muzdarip mahpusların hiç ya da yeterince şikayette bulunamıyor olabileceklerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Mahkeme tarafından mahpusların akıl hastalığının bulunmasının da kendilerinin tahliye edilmesini zorunlu kılmadığı

15 Serdar Öztürk, Başvuru No: 2013/7532, 04.02.2016, §70,71; Sabri Kaya, Başvuru No: 2014/8482, 29.06.2016, §47

16 İmam Çelikdemir, Başvuru No: 2014/20289, 05.12.2017, §57; Temur Eskibağ ve Mehmet Rıza Eskibağ, Başvuru No: 2014/5098, 20.12.2017, §95

açıklanmakta ise de bu durumdaki mahpusların nüfusun geri kalanının sahip olduğu tedavi imkanlarına sahip olması ve tedavi mahpusun tutulduğu yerde sağlanamıyorsa bu durumda kendisinin hastane veya özel bir birime nakledilebilmesinin mümkün olması gerektiği belirtilmektedir. Mahkeme'ye göre söz konusu akıl hastalığından muzdarip kişiler olduğunda tedavi ve ceza, anılan kişilerin içerisinde bulunduğu hassas durum dikkate alınarak değerlendirilmelidir.¹⁷

TBB'ne yapılan çok sayıdaki başvuruda hasta ve engelli mahpusların barındırılması amacıyla inşa edilen (R) Tipi infaz kurumlarının fiziki koşullarından, görevli personelin eğitim ve sayısındaki yetersizlikten ciddi yakınmalar bulunmaktadır. Ayrıca hasta sevklerinin yapıldığı ring araçlarında hasta mahpusların, havasızlığı ve olağanın ötesindeki darlığı sebebiyle "tabutluk" olarak nitelendirdikleri tek kişilik kabinlere konulması, doktor muayenesi esnasında mahremiyeti de ihlal eder şekilde jandarma bulunması, kelepçeli muayeneye ilişkin çok sayıda başvuru bulunmaktadır.

Söz konusu ihlaller nedeniyle çok sayıda tutuklu ve hükümlünün hastaneye gitmeyi reddettiği için tedavilerinin yapılamadığı anlaşılmaktadır.

Mahpusların Fiziksel Şiddete Karşı Korunması, İşkence ve Kötü Muamele

Mahpusların fiziksel şiddete karşı korunmasına ilişkin olarak AİHM'in çok fazla sayıda kararı bulunmaktadır. Anılan kararlardan biri olan Cirino ve Renne / İtalya kararında; darp etme, sonrasında mobilyasız, yetersiz ısıtma nedeniyle soğuk olan bir hücreye çıplak bir şekilde kapatılma, uykusuz bırakılma, uzun bir süre yiyecek verilmeme, çok az miktarda su verilme gibi eylemler AİHM'in 3. maddesine aykırı bulunmuştur.¹⁸ AİHM, bir mahpusun 9 saat boyunca yatağa bağlanmasını da Sözleşme'ye aykırı bulmuştur.¹⁹ Hem AİHM hem AYM mahpuslara gerçekleştirilen fiziksel müdahaleler açısından bazı ilkeler kabul etmektedir. Buna göre öncelikle mahpuslara

17 Rومان / Belçika, Başvuru No: 18052/11, 31.01.2019, §145-159).

18 Cirino ve Renne / İtalya, Başvuru No: 2539/13, 4705/13, 26.10.2017, §79-87. Benzer nedenlerle verilen birçok ihlal karar arasından bkz. Keser ve Kömürcü / Türkiye, Başvuru No: 5981/03, 23.06.2009; AYM'nin konuya ilişkin kararı için bkz. Yasin Güngör, Başvuru No: 2018/26782, 05.10.2022; Cihan Koçak, Başvuru No: 2014/12302, 21.09.2017

19 Julin / Estonya, Başvuru No: 16563/08, 40841/08, 8192/10, 18656/10, 29.05.2012

karşı fiziksel müdahalede bulunulması AİHS ve Anayasa'da sınırlı şekilde sayılan durumlarda, kaçınılmaz olması ve ölçülü bir şekilde gerçekleştirilmesi halinde ihlal oluşturmayacaktır. Ancak bu koşulları taşımayan müdahaleler AİHS'in 3. ve Anayasa'nın 17. maddelerine aykırı bulunmaktadır. Yine her iki mahkeme de bu yöndeki iddiaların etkili bir şekilde araştırılmasını da usulü yükümlülük kapsamında kabul etmektedir.

Mahpuslar açısından çıplak arama üzerinde özellikle durulması gerekmektedir. Zira ceza infaz kurumlarından bu yönde şikayetler gelmekte olduğu gibi çıplak arama dönem dönem Türkiye gündeminde de tartışılmaktadır.

AİHM'in Iwańczuk / Polonya kararı da bu konu hakkındadır ve oy kullanmak isteyen başvuruçunun çıplak aramaya tabi tutulmak istenmesi değerlendirilmiştir. Mahkeme, oy kullanma hakkının kullanılmasında ceza infaz kurumunun güvenliği için alınması gerekli normal önlemlerin alınmasının doğal olduğunu kabul etmiş ise de özel koşullar getirilmesini şüpheli bulmuş, kurum ve kişilerin güvenliği gerekçesiyle başvuruçuya uygulanan; bir grup kurum personelinin önünde çıplak kalmasını istemenin haklı bir nedeninin gösterilemediğini tespit etmiş ve AİHS'in ihlal edildiğine karar vermiştir.²⁰

AİHM, Frérot / Fransa kararında ise çıplak aramanın bir genelge çerçevesinde gerçekleştirilmiş olmasını değerlendirmiştir. Bu karar Türkiye açısından da önemlidir zira Türkiye'de ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen çıplak aramanın da kanuni bir dayanağı bulunmamaktadır. Her ne kadar Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 36. maddesinde "*kurumlarda, odalar ve eklentilerinde, hükümlülerin üst ve eşyasında habersiz olarak her zaman arama yapılabilir*" denilmiş ise de bu düzenlemenin çıplak aramaya yetki tanıdığı söylenemez.

Mevzuatımızda çıplak aramaya yetki tanıdığı öne sürülen düzenleme olarak uzun süre boyunca 06.04.2006 tarihli 26131 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Ceza ve İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük gösterilmiş, anılan Tüzüğün yürürlükten kaldırılmasından sonra ise 29.03.2020 tarihli 31083 sayılı Resmi Gazete'de

20 Iwańczuk / Polonya, Başvuru No: 25196/94, 15.11.2001, §54-60

yayınlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikte benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Anılan Yönetmeliğin 34. maddesinin 2. fıkrası²¹ ile çıplak arama yetkisi kabul edilmiş ve bu tür aramaya ilişkin kurallar belirlenmiştir. Ancak temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir konuda, kanun ile tanınmayan bir yetkinin tüzük veya yönetmelik ile tanınması mümkün değildir. Nitekim Anayasa'nın 17. maddesinin 2. fıkrasında da kişinin vücut bütünlüğüne dokunulabilmesi için tıbbi zorunluluk ve kanunda yazılı olma hali birlikte aranmıştır. Bu nedenle yönetmeliğe dayanılarak gerçekleştirilen çıplak aramalar Anayasa'nın 17. maddesine de uygun değildir. Üstelik çıplak arama yapılmasına karar verme yetkisinin AİHM'in Frérot / Fransa kararında eleştirdiği gibi keyfi uygulamaya yol açabilecek şekilde kurum en üst amirine, bir başka deyişle yargısal değil idari bir görevliye tanınmış olması da Anayasa ile AİHS'e uygun değildir.

Bununla birlikte AYM'nin konuya ilişkin kararlarının temel hak ve özgürlükler açısından tartışmalı olduğu görülmektedir. Zira AYM yukarıda belirtilenler çerçevesinde bir değerlendirme yapmaktan kaçınmaktadır.

21 Anılan fıkra aşağıdaki şekildedir:

“(2) Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin varlığı ve bunun başka suretle tespiti- nin olanaksız olması durumunda, kurum en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde, detaylı olarak veya beden çukurlarında aşağıda belirtilen usullere göre arama yapılabilir:

) (Değişik:RG-12/11/2021-31657-CK-4773/14 md.) Detaylı arama, hükümlünün utanma duygusunu ihlal etmeyecek şekilde ve görevli dışında kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak gerçekleştirilir. Arama sırasında hükümlüye tek kullanımlık giyim ön- lüğü verilir.

b) Arama sırasında önce bedenin üst kısmındaki giysiler çıkartılır, bedenin alt kısmın- daki giysiler üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkartılır. Bu giysiler de mutlaka aranır.

c) (Değişik:RG-12/11/2021-31657-CK-4773/14 md.) Detaylı arama sırasında bedene do- kunulmaması için gerekli özen gösterilir ve görevli tarafından eldiven kullanılır. Aranılan kişinin beden çukurlarında bir şeyin bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin bulun- ması hâlinde öncelikle, hükümlüden madde veya eşyanın kendisi tarafından çıkartılması istenir, aksi hâlde bunun zor kullanılarak gerçekleştirileceği bildirilir. Beden çukurların- daki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir.

ç) (Değişik:RG-12/11/2021-31657-CK-4773/14 md.) Detaylı arama, mümkün olan en kısa süre içinde bitirilir ve işlem tutanağa bağlanır, tutanakta arama yapan görevliler ile hü- kümlünün imzası bulunur. Hükümlünün imzadan kaçınması hâlinde bu durum tuta- nağa geçirilir.”

Nitekim Mahkeme, Fatih Beser'in başvurusunda, başvurucunun, şüpheli herhangi bir durum söz konusu olmamasına karşın ve diğer insanların kendisini rahatça görebildiği bir yerde çıplak aramaya tabi tutulduğu, bu nedenle de ruh sağlığının bozulduğuna ilişkin iddialar kapsamında; başvurucuya çıplak arama yapıldığını kabul etmiş ancak bu aramanın kötü muamele düzeyine ulaştığına dair bir tespit yapmanın mümkün olmadığını belirtmiştir.²²

Ceza İnfaz Kurumlarının Olumsuz Şartları

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) verilerine göre ülkemizde **01.12.2024 tarihi itibarıyla** 273 kapalı, 100 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 Çocuk Eğitimevi, 12 kadın kapalı, 8 kadın açık, 9 çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam **406** ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumların toplam kapasitesi **299.042** kişiliktir. Kurumların toplam nüfusu ise **2.12.2024 tarihi itibarıyla 378.657** dir.²³ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 18.maddesi uyarınca akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elâzığ, Manisa ve Samsun E-Tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiştir. İstanbul / Metris R Tipi Kapalı (158 kişi kapasiteli) ve Menemen R Tipi Kapalı (156 kişi kapasiteli) sağlık ünitesi hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir.²⁴

Ceza infaz kurumlarının olumsuz şartlarına ilişkin şikayetler, bu konuda AYM ve AİHM'in onlarca ihlal kararına karşın varlığını halen devam ettirmektedir. Anılan kararlardan en ünlüsü Kalashnikov / Rusya kararıdır.

Başvurucu kalabalık, kişi sayısınınca yatak bulunmayan, havasız, sigara dumanlı, yeterli gün ışığı almayan, ışıkların tüm gün açık olduğu, hijyen olanakları son derece kötü, yeterli bir şekilde ısıtılmayan, haşerelerin bulunduğu, tuvalet mahremiyetinin dahi olmadığı, bulaşıcı hastalıkların yayıldığı bir ortamda tutulmuştur. AİHM bu koşulların insanlık dışı olduğunu kabul etmiştir.

²² Fatih Beser, Başvuru No: 2019/10293, 05.10.2022, §33-35

²³ <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/5122024094503istatistik-1.pdf>. 14.12.2024

²⁴ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>. 14.12.2024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Mahkeme, başvurucaunun aşığılama kastı olmaksızın bu şartlar altında tutulmasının da sonucu değıştirmeyeceğini kabul etmiştir. Zira işkence/kötü muamele yasağının ihlali açısından her zaman bu yönde bir kast bulunması gerekli değıldir. Sonuçta Mahkeme başvurucaunun içerisinde bırakıldığı koşulların; özellikle de aşırı kalabalığın, sağıksız çevrenin ve bunların başvurucaunun sağığı ve refahı üzerindeki zararlı etkilerinin başvurucaunun özgürlüğünün kısıtlandığı süre ile birlikte ele alındığında aşığılama muamele oluşturacağına kanaat getirmiş ve AİHS'in 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.²⁵

AİHM ceza infaz kurumlarının olumsuz koşullarına, devletlerin içerisinde bulunduğu ekonomik zorlukların da bahane oluşturmayacağını kabul etmektedir.²⁶ Bu nedenle sözleşmecı devletler ceza infaz kurumlarını her türlü soruna karşın insan onurunu koruyan asgari şartlara uygun hale getirmelidir.

Cezaevlerindeki aşırı doluluk sorunu da birçok karar içerisinde tartışılmış ve mahpuslara kişisel yaşam alanı bırakılması gerekliliğı kararlarda vurgulanmıştır. AİHM, Orchowski / Polonya kararında başvurucaunun özgürlük kısıtlaması sürecinde 3 metrekareden küçük bir kişisel alanda tutulmasını hatta bazen kişisel alanın 2 metrekarenin de altına düşmesi söz konusudur. Anılan kişisel alan kısıtlılığının tüm gün ve gece boyunca devam etmesini, yemeklerini aşırı kalabalık hücrede yemek ve bazen yirmi dört kişiye kadar çıkan yabancılarla birlikte duş almak zorunda kalmasını, mahremiyet sağlanmamasını AİHS'in 3. maddesini ihlal eder nitelikte bulmuştur.²⁷

AİHM, mahpusların dar kişisel yaşam alanlarına sahip olması halinde bir ihlal ortaya çıkmaması için yaşam alanı eksikliğini telafi edebilecek olan unsurların uygulanmasını aramaktadır. Bu kapsamda Mahkeme tarafından anılan koşullarda geçirilen zaman, açık havada egzersiz yapma olanağı, hücre dışı faaliyetlerin yeterliliğı, hareket özgürlüğü, mahpusun fiziksel ve zihinsel durumu, yatağın bir diğeri mahpusla paylaşılmak zorunda kalınması, nevresim bulunmaması, tuvaleti özel olarak kullanabilme, havalandırma koşulları, doğal ışık ve havaya erişim, ısıtmanın yeterliliğı, temel sağılık gereksinimlerine ulaşım, uzun süre duş alınamaması, olumsuz hijyen

²⁵ Kalashnikov / Rusya, Başvuru No: 47095/99, 15.07.2002, §95-103

²⁶ Poltoratskiy / Ukrayna, Başvuru No: 38812/97, 29.04.2003, §129-149

²⁷ Orchowski / Polonya, Başvuru No: 17885/04, 22.10.2009, §134,135

koşulları, yetersiz veya uygun olmayan yiyecek, kurumun genel durumu, CPT gibi diğer uluslararası organlar tarafından geliştirilen standartlara uygunluk gibi bazı yan unsurlar da dikkate alınmaktadır.²⁸

AYM'nin konuya ilişkin kararlarında aynı hassasiyetin paylaşıldığını söyleyebilmek zordur. Zira Mahkeme "kapasite fazlalığı" nedeniyle sıkışık ortamlarda bulunma, yetersiz kişisel yaşam alanı, yerde yatmak zorunda kalınmasını 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra ceza infaz kurumlarında ortaya çıktığı belirtilen aşırı ve öngörülemeyecek artış nedeniyle Anayasa'yı ihlal eder nitelikte bulmamıştır.²⁹

Ceza infaz kurumlarının olumsuz şartlarına ilişkin olarak; sigara dumanına maruz kalmanın incelendiği Florea / Romanya kararı üzerinde de durulması gereklidir. Mahkeme anılan kararında başvuruçunun hem cezaevindeki koşuşunu hem de cezaevi hastanesindeki odasını sigara içen mahpuslarla paylaşmak zorunda kalmasını ve doktorların aksi yöndeki tavsiyesine karşın başvuruçunun yaklaşık üç yıl boyunca günde yirmi üç saat geçirdiği hücrelerini sigara içen mahpuslarla paylaşmak durumunda kalmasını Sözleşme'nin 3. maddesine uygun bulmamıştır.³⁰

Ceza infaz kurumlarında bulunan mahpusların sosyal, kültürel ve spor gibi çeşitli faaliyetlere katılması hem kanuni bir hak hem de yeniden sosyalleştirme açısından önemli bir unsurdur. Bu nedenle anılan faaliyetlere katılmama da AİHM ve AYM'ye başvuru konusu olmuştur.

AİHM, Moiseyev / Rusya kararında; başvuruçunun üç buçuk yıl boyunca günün neredeyse tamamında hiçbir şeffaf penceresi, doğal ışık ve havaya ulaşımı olmayan hücrelerinde tutulduğunu tespit etmiş ve başvuruçunun açık havada egzersiz yapma imkanının günde bir saatle sınırlanmış olmasını uygun bulmamıştır. Üstelik başvuruçunun tutulduğu cezaevinde bulunan egzersiz alanı da başvuruçunun hücrelerinden sadece iki metre kare daha büyük olup gerçek anlamda egzersiz yapma imkanı sağlamamıştır. Ayrıca anılan alan üç metre yüksekliğinde duvarlarla çevrili ve gökyüzüne

28 Trepashkin / Rusya, Başvuru No: 36898/03, 19.07.2007, §92; Muršić / Hırvatistan, Başvuru No: 7334/13, 20.10.2016, §135-141; Ananyev ve diğerleri / Rusya, Başvuru No: 42525/07, 60800/08, 10.01.2012, §149

29 Mehmet Hanifi Baki, Başvuru No: 2017/36197, 27.06.2018; Cengiz Yetgin, Başvuru No: 2019/39068, 14.06.2023.

30 Florea / Romanya, Başvuru No: 37186/03, 14.09.2010, §50-64

açılan boşlukları metal çubuklar ve kalın bir ağ ile kapatılmış bir alandır. Sonuçta AİHM, başvuruçunun tutulduğu cezaevinin gerçek anlamda bir dinlenme, eğitim, eğlence ve egzersiz alanı bulunduğundan bahsedilemeyeceği kanaatine ulaşmış ve Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.³¹

Konu AYM kararlarında da tartışılmıştır. Bunlardan İbrahim Kaptan'ın yapmış olduğu başvuruda AYM öncelikle; mahpusların eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinden yararlandırılmamasının tek başına Anayasa'nın 17. maddesini ihlal etmeyeceğini belirtmiştir. AYM'ye göre disiplini ve güvenliği sağlamak adına bu tür önlemlere başvurulması hapis cezasının infazının doğasında bulunmaktadır. Ancak Mahkeme'ye göre bu tür önlemlerin infaz amacını aşacak ve keyfi bir şekilde uygulanması ve kişiyi eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinden yoksun bırakmanın asgari ağırlık derecesine ulaşması halinde Anayasa'nın 17. maddesinin ihlal edildiğinden bahsedilebilecektir. Bu ilkeler çerçevesinde; başvuruçunun durumu tartışılmış ve başvuruçunun tutulmakta olduğu ceza infaz kurumunda altmış metrekare kapalı alanı ve otuz beş metrekare havalandırma bahçesi bulunan bir odada barındırıldığı tespit edilmiştir. Başvuruçunun havalandırma bahçesinde günde en az bir saat gezinme ve bireysel olarak spor yapma şansına sahip olduğu da eklenmiştir. Ayrıca başvuruçusu yasaklanmamış olması koşuluyla süreli ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkına da sahiptir. Bununla birlikte başvuruçunun açık ve kapalı spor salonları ile kütüphaneden yararlanma gibi eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinden yoksun bırakıldığı tespit edilmiştir. Bu durum gerekçesi olarak da tutukluların güvenliğinin sağlanması, örgütsel faaliyetlerin önüne geçilmesi, terör örgütleri tarafından mahpusların yönlendirilmesinin engellenmesi olarak gösterilmiştir. Anayasa Mahkemesi anılan gerekçeleri makul ve kabul edilebilir bulmuştur. AYM ayrıca yukarıda belirtilen hususlar ile kısıtlamanın bir süre sonra sona erdirilmiş olduğu gerekçesiyle Anayasa'nın 17. maddesi ile aranan asgari eşliğin aşılmadığı sonucuna ulaşmış ve maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir.³²

Türkiye'deki ceza infaz kurumlarında meydana gelen yaşam hakkı ihlallerinin çok büyük bir bölümünün, tecrit ve izolasyon uygulamalarına karşı mahpusların protestoları ve bu protestoları bastırmak amacıyla güvenlik

31 Moiseyev / Rusya, Başvuru No: 62936/00, 09.10.2008, §125-127

32 İbrahim Kaptan, Başvuru No: 2017/30510, 18.07.2018, §49-65

güçlerince gerçekleştirilen müdahale sonucunda gerçekleştiğini yukarıda sayılar ve mahkeme kararları eşliğinde izah etmiştik.

Gelen başvurulardan sorunun bugün de devam ettiği hatta geçmişe kıyasla koşulların daha da ağırlaştığı anlaşılmaktadır. Özellikle yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında ve bu kurumların içinde yer alan, mahpusların “kuyu tipi” olarak adlandırdıkları infaz kurumlarındaki fiziki yapılandırma, havalandırma alanlarının dahi sık örülmüş tellerle kapatılmış olması, sosyal faaliyet ve havalandırma konusunda kurum çalışanlarının standart barındırmayan ve keyfi denebilecek uygulamaları, bir cezalandırma yöntemi olarak ziyaret sürelerinin giderek kısıtlanması veya tamamen kaldırılması, sevk konusundaki olumsuz yaklaşımların, mahpuslar ve yakınları üzerinde yarattığı olumsuz tesirlerinin yanısıra, bu tutum karşısında mahpuslarda gelişen tepkilerin sorunun vahametini giderek artırdığını yeterli açıklıkta ortaya koymaktadır.

Ceza İnfaz Kurumlarında Disiplin Cezaları

Ceza infaz kurumlarında uygulanan disiplin cezalarına ilişkin temel düzenlemeler Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 37-52. maddeleri arasında yer almaktadır. Anılan maddeler kapsamında kınama, bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma, haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama, ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma, hücreye koyma gibi disiplin cezaları belirlenmiş ve bu cezaların açıklaması ile hangi eylemlere karşı uygulanacağı Kanun’un 39-44. maddeleri arasında detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Bununla birlikte anılan maddelerde sayılan eylemlerin birinin gerçekleştirilmesi disiplin cezası verilebilmesi için yeterli olmayıp aynı zamanda Kanun’un 37. maddesinde³³ belirlenen koşulların da ortaya

33 Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 37. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Madde 37:

(1) Hükümlü hakkında kurumda, düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanması bakımından kanun, yönetmelikler ile idarenin uyulmasını emrettiği veya gerekli kıldığı davranış ve tutumları, kusurlu olarak ihlal ettiğinde, eyleminin niteliği ile ağırlık derecesine göre Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanır. (Ek cümle: 7242 - 14.4.2020 / m.23) "Hükümlünün duruşma, sağlık, eğitim ve çalışma gibi nedenlerle geçici olarak kurum dışında bulunduğu yerler de bu fıkranın uygulanması bakımından kurum olarak kabul edilir."

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

çıkması gereklidir. Zira disiplin cezalarının uygulanmasına ilişkin genel koşullar 37. madde ile düzenlenmektedir. Bu durum Anayasa Mahkemesi'nce de şu şekilde ortaya konulmaktadır:

“İnfaz hukukuna ilişkin disiplin suç ve cezaları 5275 sayılı Kanun’un Sekizinci Bölüm’ünde düzenlenmiş; bu çerçevede uygulanacak disiplin suç ve cezalarının amacı, mahiyeti, kapsamı, sınırları ve uygulanma koşulları 5275 sayılı Kanun’un 37. maddesinde açıklığa kavuşturulmuştur. Kanun’daki disiplin suç ve cezaları yönünden genel hüküm niteliğindeki bu madde uyarınca bu Kanun kapsamındaki bir disiplin suçunun oluşabilmesi ve cezasının uygulanabilmesi için sadece her bir disiplin suçu yönünden belirlenen özel hükümdeki şartların gerçekleşmesi yeterli olmayıp ayrıca 37. maddedeki şartların da gerçekleşmesi gerekmektedir. 5275 sayılı Kanun’un 37. maddesine göre ceza infaz kurumunda düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanması bakımından kanun, tüzük, yönetmelikler ile idarenin uyulmasını emrettiği veya gerekli kıldığı davranış ve tutumları, kusurlu olarak ihlal ettiğinde eyleminin niteliği ile ağırlık derecesine göre hükümlü hakkında Kanun’da belirtilen disiplin cezaları uygulanacaktır (§30).³⁴

31. Bu doğrultuda Anayasa Mahkemesi 5275 sayılı Kanun’un 37. maddesi de dikkate alındığında ceza infaz kurumunda örneğin yalnızca slogan atılmasının aynı Kanun’un 42. maddesinde öngörülen disiplin suçunu oluşturabilmesi için yeterli olmayıp bu eylemin ceza infaz kurumundaki güvenliği veya disiplini bozacak ya da düzenli yaşamın sürdürülmesini önleyecek şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini kabul etmiştir (§31).³⁵

Görüleceği üzere AYM, bir hükümlüye disiplin cezası verilebilmesi için öncelikle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 37. maddesinde aranan “kurumda, düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanması bakımından kanun, yönetmelikler ile idarenin uyulmasını emrettiği veya gerekli kıldığı davranış ve tutumları, kusurlu olarak ihlal” etmeyi aramaktadır.³⁶ Bu koşullar oluşmadığı sürece de cezalandırılan eylem

(2) Suç oluşturan eylemlerden dolayı açılan kamu davası, disiplin soruşturması yapılmamasını ve cezanın uygulanmasını engellemez.”

34 AYM, E.2013/6, K.2013/111, 10/10/2013

35 AYM, Abdulhamit Babat, Başvuru No: 2015/3370, 09.01.2020 ; Murat Karayel, E.2013/6, K.2013/111, 10/10/2013§ 43, 44; Cihat Özdemir, B. No: 2015/214, 9/5/2018, § 22

36 Belirtilmelidir ki AYM, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un “37 ila 46 ncı maddelerde yer alan eylemlerin tanımına uymayan ve kanunda tanımları yapılmamış olan eylemler, nitelik ve ağırlıkları bakımından bunlara benzediklerinde, aynı maddelerdeki disiplin cezaları ile karşılanırlar” şeklindeki 48/1. maddesinin 2013/28 esas, 2013/106 karar sayılı ve 03.10.2013 tarihli kararı ile düzenlemenin hukuki güvenlik ve belirlilik ilkelerini sağlamadığı gerekçesiyle Anayasa’nın 2 ve 38. maddelerine aykırı olduğuna, bu nedenle iptaline karar vermiştir.

Kanun'un 39-44. maddeleri arasında sayılıyor olsa dahi disiplin cezası verilemeyeceğini kabul etmektedir.

AYM'nin bu kabulünün hukuksal bir zorunluluk olduğu açıktır. Ancak uygulamada bu kurala uygun davranılmadığı görülmektedir. Örneğin AYM'nin yukarıda da değinilen Abdulhamit Babat kararında başvuru- nun, ceza infaz kurumunda bulunan bir diğer hükümlünün iyi halli olarak kabul edilmemesini eleştirdiği iki adet dilekçeyi kurum idaresine vermesi söz konusudur. Bu nedenle başvurucuya 5275 sayılı Kanun'un 40/2-e bendini ihlal ettiği gerekçesiyle 1 ay süreyle bazı etkinliklerden alıkoyma cezası verilmiştir. Ancak AYM Kanun'un 37. maddesindeki şartların gerçekleşmediğini, başvuru tarafından sarf edilen ifadelerin kurum düzen ve güvenliği üzerindeki etkisine ilişkin bir değerlendirme gerçekleştirilmeksizin disiplin cezasının uygulandığını, üstelik başvuruya konu sözlerin bu yönde bir sonuç ortaya çıkartamayacağını belirterek Anayasa'nın 26. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁷

AYM, Fevzi Kayacan kararında da başvuru- nunun Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü ile yargılamasını yürüten mahkemeye yazmış olduğu dilekçeler içerisinde ceza infaz kurumu yöneticilerinden biri hakkında olumsuz ifadelere yer vermesi nedeniyle kendisine verilen disiplin cezasını değerlendirmiştir. Mahkeme, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 68/4. fıkrasının *"hükümlü tarafından resmi makamlara veya savunması için avukatına gönderilen mektup, faks ve telgraflar denetime tabi değildir"* hükmünü içermekte olduğunu vurgulamış, bu nedenle kanunla getirilen bir denetim yasağının ihlal edilmesi suretiyle verilen disiplin cezasının kanuni bir dayanağının da bulunmadığını tespit ederek başvuru- nunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁸

AİHM'in Yankov / Bulgaristan kararında ise başvuru- nunun ceza infaz kurumunda hazırladığı bir kitap taslağı nedeniyle kendisine disiplin cezası verilmesi değerlendirilmiştir. Ancak AİHM başvuru- nunun yazmış olduğu metin içerisinde yer alan hangi ifadeler nedeniyle cezalandırıldığının, hangi

37 Abdulhamit Babat , Başvuru No: 2015/3370, 09.01.2020, §21-37

38 Fevzi Kayacan, Başvuru No: 2018/350, 27.07.2022, §6-35, İHAM da benzer nedenlerle Puzinas / Litvanya, Başvuru No: 44800/98, 14.03.2002, §18-22 kararı kapsamında AİHS'in ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

ifadelerin saldırgan ya da hakaretamiz nitelikte olduğunun belirlenmediğini tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca başvurucunun cezalandırılmasına cezaevi idaresine karşı asılsız suçlamalarda bulunduğu iddiasının temel alındığını belirtmiş, bununla birlikte özgürlüğü kısıtlanmış olan bir kişinin içerisinde bulunduğu özel koşullar nedeniyle asılsız suçlamalarda bulunduğu iddiasıyla cezalandırılabilmesi için geçerli gerekçeler bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu gerekliliğe karşın ulusal makamlarca başvurucunun hangi ifadesinin iftira niteliğinde olduğu dahi açıklanmadan kendisinin cezalandırıldığı tespit edilmiştir. Son olarak AİHM, başvurucunun yazmış olduğu metinde bazı kamu görevlileri açısından aşağılayıcı ifadeler bulunduğunu kabul etmiş ise de bu ifadelerin saldırgan nitelikte olmadığını da eklemiştir. Sonuçta Mahkeme, başvurucunun ifade özgürlüğü ile personelin itibarı arasında dengeleyici tedbirlerin alınmadığına, takdir marjının aşıldığına, Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁹

Disiplin cezaları birbirinden farklı hakları kısıtlar nitelikte olduğundan AYM ve AİHM içtihatlarında da farklı maddeler çerçevesinde değerlendirmeler gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda yukarıda belirtildiği üzere ifade özgürlüğü çerçevesinde gerçekleştirilen incelemeler söz konusu olabileceği gibi diğer haklara ilişkin değerlendirmeler de söz konusu olabilmektedir.

Anılan kararlardan biri de AYM'nin Mustafa Ceyhan'ın başvurusuna ilişkin olarak vermiş olduğu karardır. Bu kararda da başvurucunun eşiyile telefonla konuştuğu sırada oğluyla da selamlaşması nedeniyle telefon bağlantısının kesilmesi ve başvurucuya bu nedenle bir ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası verilmesi söz konusudur. AYM, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 43. maddesi ile ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma şeklinde disiplin cezasının düzenlenmiş olduğunu belirtmiş ancak başvurucunun eylemi ile anılan maddeyle aranan kurumda korku, kaygı veya panik yaratabilecek biçimde söz söylemek ve davranışta bulunmanın hangi suretle ortaya çıktığının gösterilmediğini tespit etmiştir. Bu nedenle de AYM, disiplin cezası şeklindeki müdahalenin kanuna uygun olmadığına ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁴⁰

39 Yankov / Bulgaristan, Başvuru No: 39084/97, 11.12.2003, §123-145

40 Mustafa Ceyhan, Başvuru No: 2020/13362, 19.10.2023, §21-36

Belirtilmelidir ki AYM'nin de kararlarında belirlediği genel ilkeye uygun hareket etmediği görülmektedir. Zira AYM'nin ceza infaz kurumlarında slogan atılmasına ilişkin olarak vermiş olduğu kararlarda ifade özgürlüğünü son derece daralttığı görülmektedir. Bunlardan Erdener Demirel'in başvurusunda AYM, başvurucuya slogan attığı gerekçesiyle verilen iki ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma şeklindeki disiplin cezasını değerlendirmiştir. Mahkeme başvuruya konu disiplin cezasının Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 42/2-e bendinde yer alan "gereksiz olarak marş söylemek veya slogan atmak" düzenlemesine ve dolayısıyla kanuna dayandığını belirtmiştir. Ancak disiplin cezalarına ilişkin temel içtihadını yinelemiş ve bunun yeterli olmadığını ve disiplin cezası verilebilmesi için Kanun'un 37. maddesi ile aranan genel şartların da gerçekleşmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle Mahkeme her türlü sloganın değil sadece CvGTİHK'un 37. maddesi ile aranan unsurları ihlal eden, yani kurumun güvenliği veya disiplinini bozacak veya kurumdaki düzenli yaşamın sürdürülmesini önleyecek şekilde gerçekleştirilen slogan atma eylemine disiplin cezası uygulanabileceğini vurgulamıştır.

AYM somut olayda başvurucunun diğer dokuz mahpusla birlikte terör örgütü ile bağlantılı olan ölen kişileri anma amacıyla slogan atmasının söz konusu olduğunu belirtmiş, bu nedenle ceza infaz kurumlarında düzen ve güvenliğin sağlanması amacıyla toplu eylemlere karşı daha hassas yaklaşılmasını kabul etmiştir. Sonuçta da başvuruya konu müdahale ceza infaz kurumlarında düzen ve güvenliğin sağlanması kapsamında demokratik bir toplumda alınması gereken bir tedbir olarak değerlendirilmiş, başvurucuya verilen iki ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası da ölçüsüz bir müdahale olarak görülmemiş ve Anayasa'nın 26. maddesinin ihlal edilmediğine karar verilmiştir.⁴¹

Görülebileceği üzere AYM, ceza infaz kurumlarında slogan atmak suretiyle ortaya konulan ifade özgürlüğüne müdahalede sınırını son derece düşük tutmuştur. Bu kabul disiplin cezalarının sınırını oldukça genişlettiği gibi AYM'nin disiplin cezası verilebilmesi için Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 37. maddesinde aranan koşulların da oluşması gerektiğine ilişkin kabulünü de zedeler niteliktedir.

41 Erdener Demirel, Başvuru No: 2013/1869, 02.12.2015, §19-58

Denetimli Serbestlik, Koşullu Salıverilme

Genel olarak cezasının belirli bir süresini iyi halle geçiren hükümlüler bakımından yasada yazılı koşullar çerçevesinde cezasının kalan kısmının ceza infaz kurumu dışında infaz edilebilmesine olanak tanıyan bir infaz enstrümanı olarak denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme, 5275 sayılı CGTİHK'nın 105/A⁴² ve

42 Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı

Madde 105/A - (Ek: 5/4/2012-6291/1 md.)

(1) (Değişik:14/4/2020-7242/46 md.) Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, açık ceza infaz kurumunda veya çocuk eğitimevinde bulunan ve koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükmün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.

(2) (Değişik:14/4/2020-7242/46 md.) Açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartları oluşmasına karşın, iradesi dışındaki bir nedenle açık ceza infaz kurumuna ayrılamayan veya bu nedenle kapalı ceza infaz kurumuna geri gönderilen iyi hâlli hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde, birinci fıkrada düzenlenen infaz usulünden yararlanabilirler.

(3) Yukarıdaki fıkralarda düzenlenen infaz usulünden;

a) Sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler,

b) Maruz kaldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan hükümlüler, diğer şartları da taşımaları hâlinde yararlanabilirler. Ağır hastalık, engellilik veya kocama hâli, Adli Tıp Kurumundan alınan veya Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenip Adli Tıp Kurumunca onaylanan bir raporla belgelendirilmelidir.

(4) (Değişik: 18/6/2014-6545/80 md.) Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle, cezası hapse çevrilen hükümlüler yukarıdaki fıkralardaki infaz usulünden yararlanamazlar.

(5) Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme tarihine kadar;

a) Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması,

b) Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulması,

c) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi,

d) Belirlenen programlara katılması,

yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutulmasına, denetimli serbestlik müdürlüğünce karar verilir. Hükümlünün risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak yükümlülükleri değiştirilebilir. (Ek cümle: 28/3/2023-7445/25 md.) Türk Ceza Kanununun 191 inci maddesinde yer alan kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan hükümlü olanlar ayrıca tedavi ve rehabilitasyon programlarına katılma yükümlülüğüne tabi tutulur.

107.⁴³ maddesinde düzenlenmiştir.

(6) Hükümlünün;

a) Ceza infaz kurumundan ayrıldıktan sonra, talebinde belirttiği denetimli serbestlik müdürlüğüne beş gün içinde müracaat etmemesi,

b) Hakkında belirlenen yükümlülüklerle, denetimli serbestlik müdürlüğünün hazırladığı denetim ve iyileştirme programına, denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerileriyle hakkında hazırlanan denetim planına uymamakta ısrar etmesi,

c) Ceza infaz kurumuna geri dönmek istemesi,

hâlinde, denetimli serbestlik müdürlüğünün talebi üzerine, koşullu salıverilme tarihine kadar olan cezasının infazı için açık ceza infaz kurumuna gönderilmesine, denetimli serbestlik müdürlüğünün bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilir.

(7) (Yeniden Düzenleme:14/4/2020-7242/46 md.) Hükümlü hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanmaya başlandıktan sonra işlediği iddia olunan ve cezasının alt sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suçtan dolayı kamu davası açılmış olması hâlinde, denetimli serbestlik müdürlüğünün talebi üzerine infaz hâkimi tarafından, hükümlünün açık ceza infaz kurumuna gönderilmesine karar verilebilir. Koşuşturma sonucunda beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi veya düşme kararı verilmesi hâlinde, hükümlünün cezasının infazına denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak devam olunmasına infaz hâkimi tarafından karar verilir.

(8) Denetimli serbestlik müdürlüğüne müracaat etmesi gereken sürenin bitiminden itibaren iki gün geçmiş olmasına karşın müracaat etmeyenler ile (...) [47] ceza infaz kurumuna iade kararı verilmesine rağmen iki gün içinde en yakın Cumhuriyet başsavcılığına teslim olmayan hükümlüler hakkında, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 292 nci ve 293 üncü maddelerinde yazılı hükümler uygulanır.

(9) Yükümlülüklerin gereklerine ve denetim planına uygun davranan hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, 107 nci ve 108 inci maddeler uyarınca işlem yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilir.

(10) Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazına ilişkin esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir.

43 Koşullu salıverilme

Madde 107- (1) Koşullu salıverilmeden yararlanabilmek için mahkûmun kurumdaki infaz süresini iyi hâlli olarak geçirmesi gerekir.

(2) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının yarısını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. (Ek cümleler:14/4/2020-7242/48 md.) Ancak, Türk Ceza Kanununun;[51]

a) Kasten öldürme suçlarından (madde 81, 82 ve 83) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

b) Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçundan (madde 87, fıkra iki, bent d) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

c) İşkence suçundan (madde 94 ve 95) ve eziyet suçundan (madde 96) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

d) Cinsel saldırı (madde 102, ikinci fıkra hariç), reşit olmayanla cinsel ilişki (madde 104, ikinci ve üçüncü fıkra hariç) ve cinsel taciz (madde 105) suçlarından süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

e) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan (madde 102, 103, 104 ve 105) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,

f) Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlardan (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137 ve 138) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

g) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçundan (madde 188) hapis cezasına mahkûm olan çocuklar,

h) Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından (madde 326 ilâ 339) süreli hapis cezasına mahkûm olanlar,

cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Ayrıca, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olan çocuklar ile 1/1/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar hakkında koşullu salıverilme oranı üçte iki olarak uygulanır.

(3) Koşullu salıverilme için infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre;

a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzaltı,

b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz,

c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzaltı,

d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz,

e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla yirmisekiz, Yıldır.

(4) Suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçtan dolayı mahkûmiyet hâlinde; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuzaltı yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. (Ek cümle:14/4/2020-7242/48 md.) Koşullu salıverilme oranı üçte ikiden fazla olan suçlar bakımından ise tabi oldukları koşullu salıverilme oranı uygulanır. Ancak, bu süreler;

a) Birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde kırk,

b) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuzdört,

c) Bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla kırk,

d) Bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuzdört,

e) Birden fazla süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuziki,

Yıldır. (Ek cümle:22/7/2010 - 6008/9 md.) Bu fıkra hükümleri çocuklar hakkında uygulanmaz.

(5) Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onbeş yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınır.

(6) Koşullu salıverilen hükümlünün tâbi tutulacağı denetim süresi, yukarıdaki fıkralara göre infaz kurumunda geçirilmesi gereken süre kadardır. Ancak süreli hapislerde hakederek tahliye tarihini geçmez.

(7) Hükümlü, denetim süresinde, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında, ücret karşılığında çalıştırılabilir.

(8) Onsekiz yaşından küçük olan hükümlüler, denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam ederler.

(9) İnfaz hâkimi, denetim süresinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir. Bu kişi, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya yanında çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek infaz hâkimine verir. (Ek cümleler:14/4/2020-7242/48 md.) İnfaz hâkimi ayrıca, iki yılı geçmemek üzere denetim süresi içinde hükümlünün denetimli serbestlik müdürlüğüne belirlenecek yükümlülüklerle tabi tutulmasına karar verebilir. Bu karar gereğince denetimli serbestlik müdürlüğü, risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak hükümlüyü;

a) Belirli bir bölgede denetim ve gözetim altında bulundurma,

b) Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,

c) Belirlenen programlara katılma,

yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutar. Denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlünün risk ve ihtiyaçlarını dikkate alarak yükümlülükleri değiştirebilir.

(10) İnfaz hâkimi, koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak; denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasını veya belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir.

(11) (Değişik:14/4/2020-7242/48 md.) Hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, infaz işlemlerinin yapıldığı yer infaz hâkimliğine verilir. İnfaz hâkimi, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir; raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir.

(12) Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, infaz hâkiminin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır.

(13) Koşullu salıverilme kararının geri alınması hâlinde hükümlünün;

a) Sonraki suçu işlediği tarihten itibaren başlamak ve hak ederek tahliye tarihini geçmemek koşuluyla sonraki işlediği her bir suç için verilen hapis cezasının iki katı sürenin,

b) (Değişik: 25/5/2005-5351/8 md.) Yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, bu yükümlülüklerle uymama tarihi ile hak ederek salıverilme tarihi arasındaki süreyi geçmemek koşuluyla ihlalin niteliğine göre takdir edilecek bir sürenin,

Ceza infaz kurumunda aynen çektirilmesine karar verilir. Koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra aynı hükmün infazı ile ilgili bir daha koşullu salıverilme kararı verilmez.

(14) Denetim süresi yükümlülüklerle uygun ve iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır.

(15) (Değişik: 20/7/2017-7035/25 md.) Hükümlü, geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilirse ya da bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmemez hükmü veren ilk derece mahkemesinin bulunduğu yer infaz hâkimliği,

Düzenleme içeriğinden de anlaşılacağı üzere gerek denetimli serbestlik gerekse koşullu salıverime suç tiplerine göre ayrılarak koşulları saptanmıştır. Özellikle terör ve örgütlü suçlar bakımından hem daha ağır koşullar öngörülmüş hem de genel olarak bu suçlardan hükümlü olanlar bakımından diğerlerine nispeten infaz koşulları çok daha fazla ağırlaştırılmıştır. Terör tanımının son derece genişletilip siyasallaştırılması sebebiyle ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, örgütlenme, siyasi faaliyette bulunma hakları gibi temel hakların çoğu zaman terör kapsamına alınma pratikleri düşünüldüğünde örgütlü ve terör suçlarına özgü infaz rejiminin koşullarının giderek daha da ağırlaştırılmasının, infazda amaçlanan olağan hedeflere erişilmesine ilişkin klasik yaklaşımdan çok daha farklı amaçları barındırdığının işareti olarak görülmelidir.

Her ne kadar yasal düzenlemede hükümlünün denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme olanağından yararlanabilmesi için ceza infaz kurumunda geçirmiş olduğu asgari yasal sürede **"iyi halli"** olması aranmaktaysa da Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği'nin 6/2-ç. maddesi ile terör ve örgütlü suçlardan hükümlü olanlar bakımından idare ve gözlem kurulu tarafından örgütten ayrılmış olmasının tespit edilmesi, "samimiyet tasdik kararı"nın verilmiş olması bir ön koşul olarak getirilmiştir.⁴⁴

Hemen belirtelim, suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği kanunda yer almadığı halde bazı suçlardan hükümlüler bakımından yönetmelikle

cezaların toplandığı hâller ile hükmün bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından verilmiş olması hâlinde ise 101 inci maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen infaz hâkimliği tarafından koşullu salıverilme kararının geri alınmasına dosya üzerinden karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır.

(16) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.

44 ç) Terör ve örgütlü suçlardan hükümlü olup, mensup oldukları örgütten ayrıldıkları idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilenlerin koşullu salıverilme tarihine bir yıldan az süre kalması, şartı aranır.

getirilen bu koşul, Anayasa'nın 38.⁴⁵ ve 5275 sayılı CGTİHK'nın 6/1.⁴⁶ maddesine açıkça aykırıdır.

45 C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38 - Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanlaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alınmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

46 Hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler

Madde 6- (1) Hapis cezalarının infaz rejimi, aşağıda gösterilen temel ilkelere dayalı olarak düzenlenir:

a) ...

b) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir.

c) Cezanın infazında hükümlünün iyileştirilmesi hususunda mümkün olan araç ve olanaklar kullanılır. Hükümlünün kanun (...)1 ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır.

d) ...

e) Cezanın infazında adalet esaslarına uygun hareket edilir. Bu maksatla ceza infaz kurumları kanun (...)1 ve yönetmeliklerin verdiği yetkilere dayanarak nitelikli elemanlarca denetlenir.

f) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbir alınması zorunludur.

g) Hükümlünün infazın amacına uygun olarak kanun (...)1 ve yönetmeliklerin belirttiği hükümlere uyması zorunludur.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İnfaz rejimini düzenleyen mevzuat ve bu mevzuatın düzenlenmesindeki arka planın yarattığı hukuksuzluk ve çelişkiler kuşkusuz geometrik bir şekilde artarak infaz pratiğine yansımakta, infaza ilişkin uygulama ve gerek idare gerekse yargı kararlarında son derece büyük çelişki, keyfilik ve bunun doğal sonucu olarak hukuksuzluğa, adaletsizliğe temel oluşturmaktadır.

Diğer yandan bir hükümlünün “iyi hali” sayılabilmesi için gerekli koşullar ve değerlendirme dönemleri CGTİHK'nın “Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi halin belirlenmesi” başlıklı 89. maddesi⁴⁷ ve bu madde uyarınca

h) Kanunlarda gösterilen tutum, davranış ve eylemler ile kurum düzenini ihlâl edenler hakkında Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanır. Cezalara, Kanunda belirtilen merciler, sürelerine uygun olarak hükmederler. Cezalara karşı savunma ve itirazlar da Kanunun gösterdiği mercilere yapılır.

47 Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi hâlin belirlenmesi

Madde 89- (Başlığı ile Birlikte Değişik:14/4/2020-7242/36 md.)

(1) Hükümlüler, ceza infaz kurumlarında buldukları tüm aşamalarda, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında idare ve gözlem kurulu tarafından iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere en geç altı ayda bir değerlendirmeye tabi tutulur.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılacak değerlendirmede, infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezaları dikkate alınır.

(3) Toplam on yıl ve daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar ile terör suçları, örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar, kasten öldürme suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarından mahkûm olanlar hakkında yapılacak açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin değerlendirmelerde idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği bir Cumhuriyet savcısı başkanlık eder. Ayrıca, idare ve gözlem kuruluna Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından belirlenen birer uzman kişi katılır.

(4) İdare ve gözlem kuruluna Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile izleme kurulundan katılan üyelere katıldıkları her bir toplantı günü için maaş katsayısının (500) rakamı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

(5) Kanunlarda iyi hâlliliğin arandığı durumlarda, hükümlülerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi bakımından bu madde hükümleri uygulanır.

çıkarılan “Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik”le düzenlenmiştir.

Bütün bu düzenlemelere rağmen ister “samimiyet tasdik kararı” olsun, isterse “iyi hal” değerlendirmesi yapan “idare ve gözlem kurulu” kararları belirli bir standarttan uzak olup her bir infaz kurumu bakımından farklılık göstermektedir. Kararların büyük bir bölümünde idarenin, takdir hakkını keyfilik olarak algıladığı, kararlarında denetime olanak sağlayacak gerekçelere yer vermediği açıkça görülmektedir.

Örnek vermek gerekirse, özellikle terör örgütüne üye olmak, kurmak ve yönetmek suçlarından hüküm giymiş mahpuslara idare ve gözlem kurulu şu soruları sorabilmektedir:

- PKK eli silahlı bir terör örgütü müdür?
- FETÖ’yü terör örgütü olarak görüyor musun?
- İşlediğin suçtan pişman mısın?
- Aldığın cezayı hak ediyor musun?
- Devlete bakış açın nedir?
- Dini vaaz almak için hoca, imam istiyor musun?
- Ukrayna Rusya savaşı hakkında ne düşünüyorsun?
- Odada kim ne yapıyor?
- Örgüt ile gönül bağın sürüyor mu?
- Terör örgütü faaliyeti gördüğünde ne yaparsın?
- PKK’ya silah tedarik eden bir kişi görürsen ne yaparsın?
- PKK’nın çocukları dağa çıkarması bir terör faaliyeti midir?
- Terör örgütü yakınlarından birini öldürürse ne hissedersin?

(6) Açık ceza infaz kurumuna ayırmaya, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin olarak tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri bir yılı geçemez.

(7) İdare ve gözlem kurulu tarafından yapılacak değerlendirmelere esas olacak ilkeler ve kurulun bu maddeye ilişkin çalışma usul ve esasları ile tutum ve davranışları olumsuz değerlendirilen hükümlülerin yeniden değerlendirilmeye tabi tutulma süreleri yönetmelikle düzenlenir.

Hükümlünün yukarıda belirtilen ve benzeri sorulara verdiği yanıtlar veya yanıtta imtina etmiş olmasına idare ve gözlem kurulları tarafından anlam atfedilerek hükümlünün; suç farkındalığının gelişme yönünün zayıf olduğu, karşılaştığı sorunu çözmek yerine sorunlardan kaçtığı yönünde değerlendirilmeler yaparak örgütle bağının halen devam ettiğine ve neticesinde iyi halli olmadığına karar verilmiştir.

Oysa yargılama aşamasında dahi kişinin örgüte ilişkin düşüncelerinin mahkumiyetinde esas alınamayacağı, suçun unsurlarını oluşturacak somut kanıtların ortaya konulması gerekliliği karşısında “iyi hal” değerlendirmesinde esas alınmasının hukukla uyarlı olduğu söylenemeyecektir.

Diğer yandan idare ve gözlem kurulu bazı kararlarında hükümlüye, bylock kullanıp kullanmadığı, Örgüte ait bankaya yatırdığı paranın örgütün talimatıyla olup olmadığı, şeklinde ancak yargılama aşamasında sorulabilecek sorular yönelttiği ve hükümlünün menfi yanıtı karşısında ise kovuşturma aşamasında dahi itibar edilmeyen beyanlarına kurul tarafından da itibar edilemeyeceği belirtilerek “iyi hal”e hükmedilemeyeceğine karar verildiği görülmüştür.

Değinilmesi gereken diğer bir önemli husus ise hükümlünün diğer örgüt üyeleri ile aynı koşuhta kalıyor olmasının örgüt ile iltisaklı olduğunun iyi halli olmadığının gerekçesi olarak gösterilmesidir. Bilindiği üzere hükümlü ilk defa infaz kurumuna geldiğinde sınıflandırılması kurum tarafından yapılmaktadır. Aynı şekilde hükümlünün koşuğunun değıştirilmesi istemi de yine kurum idaresi tarafından karara bağlanacaktır. Buna rağmen idare ve gözlem kurulu bazı kararlarında, hükümlünün başka koşuğa geçme isteminin kurum yöneticileri tarafından reddedilmiş olmasını hiç dikkate almayaarak hükümlünün örgüt üyeleri ile aynı koşuhta bulunmasını iyi halli olmadığına gerekçe olarak gösterebilmiştir. Örnek vermek gerekirse: *“hükümlününün ...tarihli dilekçesine istinaden örgütten ayrılma talebi bulunup bulunmadığı hususunda ...tarihinde alınan ifadesinde ‘Benim hakkımda yapılan yargılama sürecinde de ifade etmiş olduğum gibi hayatımın hiçbir aşamasında herhangi bir terör örgütü ile bağım olmamıştır. Mevzuatta bulunan hükümler çerçevesinde hakkımda gerekli gözlemin yapılabilmesi için bağımsız koşuğa geçmek istiyorum’ beyanı ile FETÖ/PDY’i Silahlı Terör Örgütü terör örgütü olarak kabul etmediği, örgütten ayrılmadığı beyanından anlaşılmıştır”*.

İdare ve gözlem kurullarının iyi hal konusundaki kararlarında esas aldıkları ziyaret kabul birimlerinin raporunda Covid-19 sebebiyle ziyaretçi görüşü yapılamadığı tespitini, kanaat oluşturulamadığı gerekçesiyle hükümlü aleyhine değerlendirildiği, aynı şekilde hükümlünün kovuşturma aşamasında etkin pişmanlıktan yararlanmamış olmasının aleyhe değerlendirme gerekçesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Birçok kurul kararında hükümlünün telefon ve ziyaretçi görüşmelerinde örgütle bağının devam ettiğine ilişkin bir tespitin olmamasını, idarenin bu görüşmeleri izlediğinin bilinmesi sebebiyle hükümlünün aşırı dikkatine bağlanmaktadır. Standart olarak birçok kararda kullanılan gerekçe aynen şu şekildedir: *“...hükümlü ve tutukluların telefon görüşmelerinin gelen ve giden mektuplarının ve kapalı ve açık ziyaretçi görüşmelerinin ceza infaz kurumumuzda ilgili mevzuat çerçevesinde incelendiğini ve takip edildiğini bildikleri için örgütsel herhangi bir faaliyette bulunmamaya özen gösterdikleri bilinmektedir”*. Keza, hükümlünün denetimli serbestlikten yararlanma isteminin sırf açık ceza infaz kurumuna ayrılabilme ve denetimli serbestlikten yararlanabilmek amacıyla yapıldığından itibar edilemeyeceği gibi apaçık mantığa ve hukuka aykırı sonuçlara varıldığı tespit olunmuştur.

Ayrıca belirtelim, çoğu hükümlü hakkında CGTİHK'nın 89. maddesi uyarınca dönemsel olarak yapılan değerlendirmelerde iyi hal tespit edilmiş, olumsuz bir durumunun gözlenmemiş olduğu belirtilmişken, koşullu salıverilmeye esas teşkil eden raporlarda bunlara itibar edilmeyerek olumsuz sonuca varıldığı görülmektedir. Bu yöndeki kararlardan birinde hiçbir değişiklik yapmadan aktardığımız ifadeler şu şekildedir: *“...koşullu salıverilmesi yaklaşması nedeniyle örgütsel eylemlere katılmadığı, haklarını iyi niyetle kullanmamış,...toplu yaşama uyumlu davranmış ancak yükümlülüklerini yerine getirmekte isteksiz davrandığı, terör örgütü tarafından alınan kararlar neticesinde katıldığı eylemler dışında her hangi bir olumsuzluk gözlemlenmediği, Genel kısmi aramada kurum personelinin ve kurumun menfaati için gerekli gayreti göstermemiştir. Sayımlarda idare ve kurum personelinin çalışmalarını kolaylaştırmadığı, ...haksız yere tutuklandığını düşündüğü... haklarını iyiniyetli olarak kullanmadığı...”*

Ceza İnfaz Kurumlarında İfade Özgürlüğü

Sürelî ve süresiz yayınların tutuklu ve hükümlülere ulaştırılması konusunda TBB.'ne gelen yakınmalar ve konu ile ilgili verilen İnfaz Hakimliği kararları irdelendiğinde, ülke genelinde hiçbir standardın bulunmadığı, adeta her bir ceza infaz kurumunun kendi yorumuna göre farklı uygulamalar geliştirdiği görülmektedir.

Konu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "*Sürelî ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkı*" kenar başlıklı 62⁴⁸, "*Hükümlüye dışarıdan gönderilen hediye kabul etme hakkı*" kenar başlıklı 69⁴⁹, "*Tutukluların yükümlülükleri*" kenar başlıklı 116.⁵⁰ maddesi ile Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in "*Dışarıdan gönderilen hediyeleri kabul etme hakkı*" kenar başlıklı 77.⁵¹ maddesi ile düzenlenmiştir.

48 "(1) Hükümlü, mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla sürelî ve süresiz yayınlardan bedelini ödeyerek yararlanma hakkına sahiptir.

(2) Resmî kurumlar, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile mahkemelerce yasaklanmamış olması koşuluyla Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler tarafından çıkartılan gazete, kitap ve basılı yayınlar, hükümlülere ücretsiz olarak ve serbestçe verilir. Eğitim ve öğretimine devam eden hükümlülerin ders kitapları denetime tâbi tutulamaz.

(3) Kurum disiplinini, düzenini veya güvenliğini bozan ya da tehlikeye düşüren, hükümlülerin iyileştirilmesi amacına ulaşmayı zorlaştıran yahut müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan hiçbir yayın hükümlüye verilmez.

(4) Basın İlan Kurumu aracılığıyla resmî ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler, ceza infaz kurumuna kabul edilmez. Ancak ilan ve reklamın geçici süreyle kesilmesi hâli, bu hükmün dışındadır. Yabancı dilde yayımlanmış gazete ve dergilerin ceza infaz kurumuna kabul edilmesinde Adalet Bakanlığı yetkilidir."

49 "(1) Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü, iki ayda bir kez, ayrıca dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan bir hediye kabul etme hakkına sahiptir. Çocuk ve altmış beş yaşını tamamlamış hükümlüler ile beraberinde çocuğu bulunan kadın hükümlüler, idare ve gözlem kurulu tarafından alınacak karar doğrultusunda belirtilen zaman dilimi dışında da hediye kabul edebilir. Bunun esas ve usulleri yönetmelikle belirlenir."

50 "Bu Kanunun; ... kütüphane ve kurslardan yararlanma konularında 9, 16, 21, 22, 26 ilâ 28, 34 ilâ 53, 55 ilâ 62, 66 ilâ 76, 78 ilâ 84 ve 86 ilâ 88 inci maddelerinde düzenlenmiş hükümlerin tutukluluk hâliyle uzlaşır nitelikte olanları tutuklular hakkında da uygulanabilir."

51 "(1) Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü Ocak, Mart, Mayıs, Temmuz, Eylül, Kasım aylarının ilk haftasında ve dinî bayramlarda, her yıl 31 Aralık günü yılbaşı sayılarak yılbaşında veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği ve kişilerin sağlığı için tehlikeli olmayan bir hediye kabul etme hakkına sahiptir.

(2) Hediye kabulüne ilişkin aşağıdaki esaslar uygulanır:

Anayasa Mahkemesi daha önce verdiği birçok kararında, hükümlü ve tutuklulara kargo yoluyla gelen, ziyaretçilerin getirdiği veya hükümlü ve tutukluların kendi satın aldıkları süreli ya da süresiz yayınların ceza infaz kurumlarına kabul edilmemesini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir.⁵²

Mahkeme Genel Kurulu'nun konuyu ele aldığı 21 Aralık 2023 tarihli kararında:⁵³

Tutuklu ve hükümlülerin, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ortak alanı kapsamında kalan temel hak ve hürriyetlerin tamamına kural olarak sahip olduğu ilkesinden hareketle,⁵⁴ süreli veya süresiz yayınlara ulaşabilmesinin de bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğünün somut yansıması olarak ifade özgürlüğünün koruması altında olduğunu belirterek,⁵⁵ konu ile ilgili sınırlamanın Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanun tarafından öngörülme, Anayasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen haklı nedenlerden bir veya daha fazlasına dayanma, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmama şartlarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (§.30).

Mahkeme ifade özgürlüğü konusunda birçok kararında dile getirdiği genel ilkeyi bu kararında da tekrar etmiştir:

“Anayasa Mahkemesi ifade özgürlüğü bağlamında demokratik toplum düzeninin gerekleri ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini daha önce pek çok kez açıklamıştır. İfade özgürlüğü kişinin haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine serbestçe ulaşabilmesi, düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması, bunları tek başına veya başkalarıyla

a) Hükümlü, hediye olarak ancak kitap veya giyim eşyası kabul edebilir. Hediye olarak kitabın ücreti de gönderilebilir, bu durumda kitap, kurum kantini aracılığıyla temin edilir.

b) Hediye, ziyaretçi tarafından verilebileceği gibi posta veya kargo yolu ile de gönderilebilir.

52 İbrahim Kaptan, B. No: 2017/30723, 12/9/2018, § 23; Recep Bekik ve diğerleri [GK], B. No: 2016/12936, 27/3/2019, § 24; Ahmet Sil ve Taner Yay, B. No: 2017/35227, 30/9/2020, § 31

53 Serdar Güzelçay ve diğerleri, Başvuru No: 2022/66987

54 Mehmet Reşit Arslan ve diğerleri, B. No: 2013/583, 10/12/2014, § 65

55 İbrahim Bilmiz, B. No: 2013/434, 26/2/2015, § 74; Kamuran Reşit Bekir [GK], B. No: 2013/3614, 8/4/2015, § 43; Hüseyin Sürensoy, B. No: 2013/749, 6/10/2015, § 44; Ahmet Temiz (6), B. No: 2014/10213, 1/2/2017, § 34

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

*birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir. **Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere** düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirme, bu konuda başkalarını ikna etme çabaları ve çabaların hoşgörüsüyle karşılanması çoğulcu demokratik düzenin gereklerindedir. Dolayısıyla toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak her türlü düşüncenin barışçıl şekilde ve serbestçe ifade edilebilmesine bağlıdır. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir” (§33).⁵⁶*

Temel hak ve özgürlüklere yönelik bir müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun kabul edilebilmesi için müdahale, zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamalı ve orantılı olmalıdır (Bekir Coşkun, §§ 53-55; Mehmet Ali Aydın, §§ 70-72; AYM, E.2017/162, K.2018/100, 17/10/2018, § 96). Müdahaleyi oluşturan tedbirin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığının kabul edilebilmesi için amaca ulaşmaya elverişli olması, başvurulabilecek en son çare ve alınabilecek en hafif önlem olarak kendisini göstermesi gerekir (bazı farklılıklarla birlikte bkz. Bekir Coşkun, § 51; Mehmet Ali Aydın, § 68; Tansel Çölaşan, § 51). Orantılılık ise bireyin hakkı ile kamunun menfaatleri veya müdahalenin amacı başkalarının haklarını korumak ise diğer bireylerin hak ve menfaatleri arasında adil bir dengenin kurulmasına işaret etmektedir (§34).⁵⁷

Anayasa Mahkemesine göre;

“Hiç şüphesiz mahpuslar süresiz yayınlara erişmekte sınırsız bir hakka sahip değildir. Ceza infaz kurumunda bulunmanın bazı zorunlulukları ile infaz kurumlarının sahip oldukları imkânlar, mahpusların süresiz yayınlara erişmelerinde doğal bazı sınırlar oluşturur. Üstelik mahpuslar infaz kurumu kütüphanelerinden ve halk kütüphanelerinden yararlanma haklarına ilave olarak kanunda sayılan diğer usullerle süresiz yayınlara ulaşabilmektedir. Bu itibarla göndericisi denetlenemeyen kargo yahut posta yoluyla veya yakınları aracılığıyla ceza infaz kurumlarına teslim edilmek suretiyle hediye adı altında süresiz yayınlara erişime mevzuata dayalı, öngörülebilir, yeknesak uygulamaları temin edici bir politikayla sınırlama getirilebileceğinde bir kuşku bulunmamaktadır. Bu çerçevede getirilecek yeni sistemin nihai olarak bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olacağı da açıktır.”

56 Bekir Coşkun [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015, §§ 33-35; Mehmet Ali Aydın [GK], B. No: 2013/9343, 4/6/2015, §§ 42, 43; Tansel Çölaşan, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, §§ 35-38

57 Bazı farklılıklarla birlikte bkz. Bekir Coşkun, §§ 57; Tansel Çölaşan, §§ 46, 49, 50; Hakan Yiğit, B. No: 2015/3378, 5/7/2017, §§ 59, 68

Dolayısıyla temel hak ve özgürlüklere yönelik bir müdahalenin kanuni, meşru ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun kabul edilebilmesi için müdahale; zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamalı ve orantılı olmalıdır. Müdahaleyi oluşturan tedbirin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığının kabul edilebilmesi için amaca ulaşmaya elverişli olması, başvurulabilecek en son çare ve alınabilecek en hafif önlem olarak kendisini göstermesi gerekir.⁵⁸

Tutuklu ve hükümlülere iletilmek üzere Ceza infaz kurumlarına teslim edilen süreli veya süresiz yayınların denetiminin, yukarıda belirttiğimiz mevzuat hükümleri ve Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarında dile getirilen ilkeler çerçevesinde yapılacağı kuşkusuzdur. Anayasa Mahkemesi **Halil Bayık**⁵⁹ kararında bu ilkeleri şu şekilde saptamıştır:

i. Başvurucunun hangi suçtan hangi tür ceza infaz kurumunda bulunduğu, söz konusu tedbirin alınmasında bu ceza infaz kurumunun ve işlediği suçun bir etkisinin olup olmadığı değerlendirilmelidir.

ii. Bir yayının tümünün veya bir kısmının mahpusa verilmemesi şeklindeki kısıtlama, mahpusun ıslahı ile bağlantısı var ise yayının içeriği ile mahpusun ıslahı arasındaki ilişki tam olarak gösterilmelidir.

iii. Her mahpusun toplumsal geçmişi ve suç sicili, entelektüel kapasitesi ve kabiliyeti, şahsi tabiatı, hapis cezasının süresi ve tahliye edildikten sonrası için beklentileri dikkate alınmalıdır.

iv. Bu bağlamda terör suçlarından mahpus olan kişilerin iddia edilen mağduriyetlerin sorumlusu olarak gördükleri kişilere veya devlete karşı daha fazla şiddete yönelmelerine yayınların neden olup olmadığı değerlendirilmelidir.

v. Mahpusa verilmeyen süreli veya süresiz yayının cinsi, içeriği, yayımlayanı ve sorunlu görülen kısımların hangileri olduğu belirtilmeli; mahpusa verilmesi sakıncalı olan kısımların detaylı analizi yapılmalıdır.

vi. Böyle bir analizin yapılabilmesi için söz konusu yayının terör örgütleriyle veya terör faaliyetlerinin meşru gösterilmesiyle bir ilgisi varsa mahpusun ifade özgürlüğü ile demokratik toplumun terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı kendini korumasına ilişkin meşru hakkı arasında denge kurulmalıdır.

58 AYM 01.03.2024 tarihli basın duyurusu.

59 [GK], B. No: 2014/20002, 30/11/2017

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

vii. Bu dengenin kurulabilmesi için;

- Bütünüyle ele alındığında müdahaleye konu yayının özel bir kişiyi, kamu görevlilerini, halkın belirli bir kesimini veya devleti hedef gösterip göstermediğinin, onlara karşı şiddeti teşvik edip etmediğinin,
- Bireylerin fiziksel şiddet tehlikesine maruz bırakılıp bırakılmadığının, bireylere karşı nefreti alevlendirip alevlendirmedeğinin,
- Yayında iletilen mesajda şiddete başvuranın gerekli ve haklı bir önlem olduğunun ileri sürülüp sürülmediğinin,
- Şiddetin yüceltilip yüceltilmediğinin, kişileri nefrete, intikam almaya, silahlı direnişe tahrik edip etmediğinin,
- Söz konusu yayında yer alan ifadelerin ceza infaz kurumunun güvenliğinin, disiplinini ve düzenini tehlikeye düşürüp düşürmediğinin,
- Terör ve çıkar amaçlı suç örgütü veya diğer suç örgütleri mensuplarının örgütsel amaçlı olarak haberleşmelerine neden olup olmadığına,
- Kişi veya kuruluşları paniğe yöneltmek için yalan ve yanlış bilgiler ile tehdit ve hakaret oluşturan ifadeler içerip içermediğinin,
- Yayın tarihinde veya mahpusa verilmesinin istendiği sırada ülkenin bir kısmında veya tamamında yaşanan çatışmaların yoğunluk derecesi ile ceza infaz kurumu ve ülkedeki tansiyonun derecesinin yayının mahpusa verilmesini etkileyip etkilemediğinin,
- Karara konu sınırlayıcı tedbirin demokratik bir toplumda zorunlu bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacıyla yönelik nitelikte ve tedbirin başvurulabilecek en son çare niteliğinde olup olmadığına değerlendirilmesi gerekir.

viii. Derece mahkemelerinin ve kamu gücünü kullanan diğer organların söz konusu değerlendirmeleri yaparken olayın şartlarına göre uzman kişilerin görüşlerinden faydalanmaları, gerekirse konusunda uzman sosyal bilimcilerden, araştırmacılardan ve akademisyenlerden rapor ve görüş almaları her zaman mümkündür. Böylece süreli veya süresiz bir yayının bir mahpusa verilmemesi şeklindeki müdahalenin kanunlar ve Anayasa Mahkemesi içtihadında ortaya konan kriterlere uygunluğunun denetimi daha etkili yapılabilecektir (§ 45).”

“Yayınların verilmemesine dair Ceza İnfaz Kurumu Eğitim Kurullarınca alınan kararların bir bölümünde; ilgili yayınlarda terör örgütlerinin propagandasını yapan açıklamalara, kamu kuruluşlarını aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadelere, devlet bütçelerini ve ülke güvenliği için çalışan kurumları yıpratmaya yönelik yazı, haber ve yorumlara yer verildiği kabul edilmiştir. Ayrıca Eğitim Kurullarının kararlarında; yayınların müstehcen içeriği olduğu, yayınlarda Ceza İnfaz Kurumlarının krokisine,

diğer bölümlerine dair görsel bilgilerin ve açıklamaların yer aldığı, açlık grevi ile ölüm orucu eylemlerinin, suçun ve suçlunun övüldüğü ve yasaklı yayınlardan alıntılar içerdiği belirtilmiştir. Bu tespitler sonrasında Ceza İnfaz Kurumlarının güvenliği ile mahpusun ıslah amaçlarının gerçekleştirilmesine engel olacağı gerekçesiyle söz konusu yayınlara başvuru sahiplerine teslim edilmemesine karar verilmiştir. Söz konusu kararlar hangi içeriklerin bu nitelikte olduğu noktasında somut açıklama yapılmamıştır. Eğitim Kurulları kararlarının bir kısmında ise ilgili yayının hangi sayfalarının sakıncalı olduğu açıkça belirlenmiş ancak sakıncalı kısmın çıkarılarak geri kalan kısmın başvuru sahiplerine verilmesinin mümkün olup olmadığı tartışılmamıştır.”

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 21 Aralık 2023 tarihli kararında, somut başvuruya sebebiyet veren birçok Ceza İnfaz Kurumu Eğitim Kurulu kararları ile bu kararlara yapılan itiraz üzerine verilen İnfaz Hakimlikleri kararlarını incelemiş, bir bütün olarak sözkonusu kararların **yeterli bir gerekçe içermediği** kanaatini belirtmiştir. Mahkeme; süresiz yayınların ceza infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülere teslim edilip edilmemesinde **keyfiliği engelleyecek, aynı hukuki durumda bulunanlara aynı uygulamanın yapılmasını sağlayacak, açık, yol gösterici ve istikrarlı idari uygulamaları garanti edecek bir mekanizmanın bulunmadığı** sonucuna varmıştır.

AYM'nin tespitine göre,

“...süresiz yayınların ceza infaz kurumlarına kabul edilmesine ilişkin mevcut sistemde uygulamadan kaynaklanan bir yapısal sorun bulunmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu süresiz yayınların daha etkin bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacak ve mahpuslar arasında farklı uygulamaların doğmasını engelleyebilecek bir mekanizmanın kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.” Nitekim yabancı dilde yayımlanmış dergilerden mahpusların yararlanıp yararlanamayacağına ilişkin meselelerde keyfiliği engelleyecek bir mekanizma öngörülmüştür. Böylece bir “düzen” oluşturulmaya çalışılmıştır. Kanun koyucu 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da 14/4/2020 tarihinde yaptığı bir değişiklikle söz konusu dergilerin ceza infaz kurumuna alınmasında bir sakınca olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin yerel otoritelerce yapılmasının zorluğu nedeniyle Adalet Bakanlığının yetkili olduğunu düzenlemiştir.

Sonuç olarak; süreli ve süresiz yayınların verilmesi sorununa ilişkin idari ve hukuki tedbirler alınmalıdır. Yayınların yeknesak, hakkaniyete uygun ve Anayasa Mahkemesinin öngördüğü kriterleri karşılayan bir yöntemle tutuklu ve hükümlülere tesliminin sağlanması gerekir. Böylece bu yönde etkin bir düzen kurulması gerekmektedir. Aksi takdirde söz konusu **yapısal sorun** devam edecek ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı bu durum Anayasa'nın 26. maddesinde korunan ifade özgürlüğünün **sürekli olarak veya yineleyen biçimde ihlaline neden olacaktır”**.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu rapor, öncelikle, buldukları ceza infaz kurumlarından Türkiye Barolar Birliği'ne mahpuslar tarafından gönderilen hem yaşadıkları koşulları görünür kılmak hem de ceza infaz kurumlarındaki hak ihlallerine dikkat çekerek, daha insanca koşullarda yaşama taleplerini dile getirmek amacıyla kaleme alınmış mektuplardaki bilgilerden hareketle oluşturulmuştur. Bu mektuplarda yer verilen sorunların tümünü bu rapora yansıtmak mümkün değildi. Bunun en önemli nedeni, kategorik olarak sınırlı sayıda farklı tiplerde sınıflandırılmış ceza infaz kurumlarında, formel olarak kaleme alınmış net, sabit kurallar bütünüyle ve yine yasa ya da yönetmeliklerle oluşturulmuş kurullar ya da kamu görevlilerince yönetilen bu kurumlardaki uygulamaların farklılıklarından kaynaklanan sorunların miktarı ve çeşitliliğidir. Aynı tip fakat farklı şehirlerde bulunan ceza infaz kurumlarında, benzer suç tipleri nedeniyle bulunan mahpusların dile getirdikleri sorunlar ve hak ihlalleri, keyfi uygulamalar nedeniyle bir yandan çok büyük farklılıklar gösterebilmekte diğer yandan bazı açılardan ceza ve infaz kurumlarının ve suçun yapısından kaynaklanan farklılıklara karşın benzer olabilmektedir. Daha görünür kılabilmek, mahpusların yaşadıkları hak ihlallerini olabildiğince ayrıntılı aktarabilmek ve bu ihlallerin hukuksal olarak hangi ihlallerle ilişkili olduklarını gösterebilmek için şikayetleri gruplandırdık. Mektuplarda dile getirilen sorunların ve günlük yaşamın bir parçası haline gelmiş olan hak ihlallerinin sayısal değerlerinden çok kendi içlerinde ve zaman içinde hangi yoğunluklarla yaşandığını, öncelikleri anlamaya çalıştık. Eğer, mektuplarda dile getirilen sorunları ve hak ihlallerini sayılarla ifade etmek istesek, binlerle ifade edilebilecek sayılar söz konusu olurdu. Ceza infaz kurumlarından gelen mektuplarda dile getirilen hak ihlalleri, mahpusların spesifik özellikleri açısından da farklılıklar göstermektedir ve ayrıca ayrıntılı olarak ele alınmaları gerekmektedir; cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri, yaş, genel sağlık durumu vb., açılardan mektupların ayrıntılı analizi, bu raporun genişletilmiş olarak yeniden düzenlenmesi sürecinde yapılacaktır.

Şikayetleri kategorilendirmenin, sanki her bir kategoride dile getirilen ayrı sorunların farklı mahpuslar tarafından yaşandığı, yani her mektupta dile getirilen hak ihlallerinin tekil deneyimler olduğu yanılgısına yol açması mümkündür. Oysa her bir mektubu tek tek ele aldığımızda, neredeyse bütün yakınmaların aynı mektupta yer alabildiğini yani neredeyse bütün

sorunların ve hak ihlallerinin aynı anda gündelik yaşamın bir parçası olduğunu gördük. Örneğin izolasyona dayalı uygulamalardan söz edilen bir mektupta, aynı anda bu koşulların ceza infaz kurumu kurullarının kararlarıyla uygulanan disiplin cezaları sonucunda ağırlaştığını, hatta sağlıkla ilgili bir bağlamda mesela hastaneye sevklerde kullanılan ring araçlarında da izolasyonun devam edebildiğini, ailelerden uzak cezaevlerinde tutulma ya da pandemi uygulamalarının keyfi biçimde ve standart olmayan uygulamalarla devam edebildiğini gördük. Şiddet, psikolojik, mekânsal ya da fiziksel olarak yıldırıma dönük uygulamalar, farklı biçimlerde yaygın olarak günlük yaşamın sıradan bir parçası olarak dile getirilmekte; hak arama, itiraz etme, bilgi isteme, kurum yöneticileri ya da farklı görevlilerle görüşme talepleri hatta yaygın olarak bir hak arama eylemi olarak gerçekleştirilen açlık grevleri sırasında gerek süreçler gerekse sonuçları açısından farklı biçimlerde deneyimlenmektedir.

Mektuplarda dile getirilen ceza infaz kurumlarının koşullarına ve yaşanan sorunlara ilişkin mahpusların algıları, deneyimleri ve duygularının ortaklaştığı çıkarımlar nelerdir? Bazen bir duygu durumu, bazen bir yakınma bazen de teorik bir çıkarsama ya da ders olarak ifade edilen ortak çıkarımların başında, mahpusların yaşadıkları koşulların ve kendilerine yönelik kararların “keyfiliği” gelmektedir. Mektuplarda, mahpuslar sorunlarını, şikayetlerini ve kendilerine yönelik hak ihlallerini aktarırken, bir meşruluk tartışması yapmakta ve uygulamaları en çok “keyfi” uygulamalar olarak değerlendirdikleri için yerinde ve meşru bulmamaktadırlar. Bu deneyime eşlik eden ikinci çıkarım “belirsizlik algısı” olarak ifade edebileceğimiz duygu durumudur. Örneğin, ceza infaz kurumlarının ilgili kurullarının denetimli ve/ya koşullu salıverme kararlarını alma sürecinde yaptıkları mülakatlarda sorulan sorular, bu haktan yararlanmanın tamamen kurulun subjektif değerlendirmelerine bağlı olduğunu göstermektedir. Hangi sözcüklerin bir mektupta yer almasının sakıncalı bulunup kendisine verilmeyebileceği, dışarıdan gelen hangi eşyaların hangi nedenlerle sakıncalı bulunabileceği konusundaki belirsizlikler, ne yaparsa başka bir ceza infaz kurumuna sevk edilebileceğini bilememe, kendisiyle ilgili verilen disiplin cezalarına yönelik itirazlarının yerinde bulunması halinde bile, bu cezalar nedeniyle infazının yakılıp yakılmayacağına dair belirsizlikler. Örnekler çoğaltılabilir, neredeyse bütün mektuplarda benzer keyfi uygulamalar ve belirsizlik duyguları, farklı içerikler, örnek olaylarla yer almaktadır. Keyfilik ve belirsizlik algısı, pek çok

başka olumsuz psikolojik sonucun yanı sıra büyük bir kontrol duygusu kaybına, umutsuzluğa yol açar.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda, hapisaneler gibi güçlü toplumsal bağların, insanları şekillendirebileceği ve dönüştürebileceği konusunda bütünüyle uzlaşmış sonuçlara ulaşılmıştır. İster izolasyon, tecrit ister aşırı yoğunluk ya da diğer nedenlerle hapisane ortamları, kapatılmanın yarattığı kendiliğinden olumsuz sonuçlara ek olarak acı verici hale geldiğinde, bu raporda en önemlileri özetlenen zararlara yol açarlar ve mahpuslar serbest bırakıldıktan sonra bu zararın etkilerini veya sonuçlarını "özgür dünyaya" da taşırlar. Kısıtlayıcı bir barınmaya yerleştirilmek, bir insanın katlanabileceği en yıkıcı deneyimlerden biri olarak kabul edilir, ancak bu deneyim ek olumsuz ve cezalandırıcı bir öfkeyi de içeren uygulamalarla ağırlaştırıldığında etkileri daha uzun süreli ve pek çok alanda hissedilir. İzolasyonun, mahpusların istihdam edilmesi ve tekrar suç işleme gibi yeniden topluma kazandırılmasının temel göstergelerini nasıl etkilediğini test etmek için çok az araştırma yapılmıştır. Wildeman ve Lars Andersen, (2020) disiplin ihlalleri nedeniyle disiplin tecridine yerleştirilen bireylerin yeniden topluma kazandırılma sonuçlarının, ceza infaz kurumlarında işlenen suçlardan dolayı yaptırım uygulanan ancak tecrit edilmeyen kişilerin, tahliye sonrası yaşadıklarını, Danimarka resmi kayıt verilerini kullanarak karşılaştırmışlardır. Eşleştirilmiş fark-fark analizlerinden elde edilen sonuçlar, disiplin tecridi uygulanan Danimarkalı mahkumların, ciddi bir suçtan dolayı yaptırım uygulanan ancak bunun sonucunda disiplin tecridine yerleştirilmeyen Danimarkalı mahkumlara kıyasla, tahliye olduktan sonraki 3 yıl içinde daha az istihdam edildiğini ve yeni bir suçtan hüküm giyme riskinde daha büyük artışlar yaşandığını göstermektedir. Tecrit ve daha genel olarak mekânsal olarak kısıtlayıcı barınma koşullarının ceza infaz kurumlarında çok yaygın olması nedeniyle, bu sonuçlar, pek çok başka soruyu gündeme getirmekte ve kriminologlar ve sosyal bilimcilerin daha yüksek ilgisini hak etmektedir.

Hapishanelerin, koşulları, sadece mahpuslar açısından tatsız veya rahatsız edici olmakla kalmaz; aynı zamanda hem onlar hem de bütün bir toplum için yıkıcı da olabilirler. Haney, (2006) hapishanelerle ilgili yapılan çalışmaların, ceza ve infaz uygulamalarının psikolojik ve toplumsal etkileriyle ilgili araştırmaların, neredeyse her zaman ne kadar fayda sağlandığından ya da ne ölçüde rehabilite edici olduğundan ziyade mahpuslara ve topluma ne

kadar zarar verildiği etrafında dönmesinin ironik ve öğretici olduğunu ifade etmektedir. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların bulguları ve bu raporda özetlenen mahpusların yaşadıkları koşullara ilişkin şikayetleri ve hak ihlalleri, ceza infaz kurumlarındaki uygulamaların münferit olmadığını, sistemli olduğunu göstermektedir. Ceza infaz kurumlarında çekilen acılar ve bu acıların sosyal adaletle ilişkisi konusunda önemli çalışmaları olan Nils Christie (1993), yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarını "Batı tipi Gulaglar" olarak tanımladığı makalesinde, bir ülkede ceza infaz kurumlarındaki insanlara "uygun görülen acının miktarı"nın, suç kontrolü veya benzeri kavramlar çerçevesinde tarif edilebilecek bir toplumsal "yarar"la ilişkili olarak ortaya çıkmadığını savunur; ona göre "uygun acı miktarı" nı belirleyen, o toplumdaki insani değerler üzerinde gelişen standartlardır, bu bütünüyle kültürel ve politik bir meseledir (Bkz. Haney, 1997).

YARARLANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

- Grassian, S. (2006). Psychiatric Effects of Solitary Confinement. *Washington University Journal of Law & Policy*, 22, 325-383.
- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situations of mental patients and other inmates*. NewYork: Anchor Books.
- Göregenli, M. (2003). *Cezaevleri ve bilimsel gerçekler*. <https://bianet.org/haber/cezaevleri-ve-bilimsel-gercekler-23161>
- Haney, C. (1997). Psychology and the limits to prison pain. *Psychology, Public Policy, and Law*. December, Vol. 3, No.4, 499-588.
- Haney, C. (2003). Mental health issues in long-term solitary and "supermax" confinement. *Crime & Delinquency*, 49(1), 124-156. <https://doi.org/10.1177/001128702239239>
- Haney, C. (2006). The Wages of Prison Overcrowding: Harmful Psychological Consequences and Dysfunctional Correctional Reactions. *Washington University journal of urban and contemporary law*. 265-294
- Schaeffer-Duffy, C. (2000). Long-term lockdowns: Psychological effects of solitary confinement and stun devices. Issue: Dec. 8. National Catholic Report.
- Smith, P. (2006). The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature. *Crime and Justice*, 34(1), 441-528. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160252703000153#aep-section-id29>

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

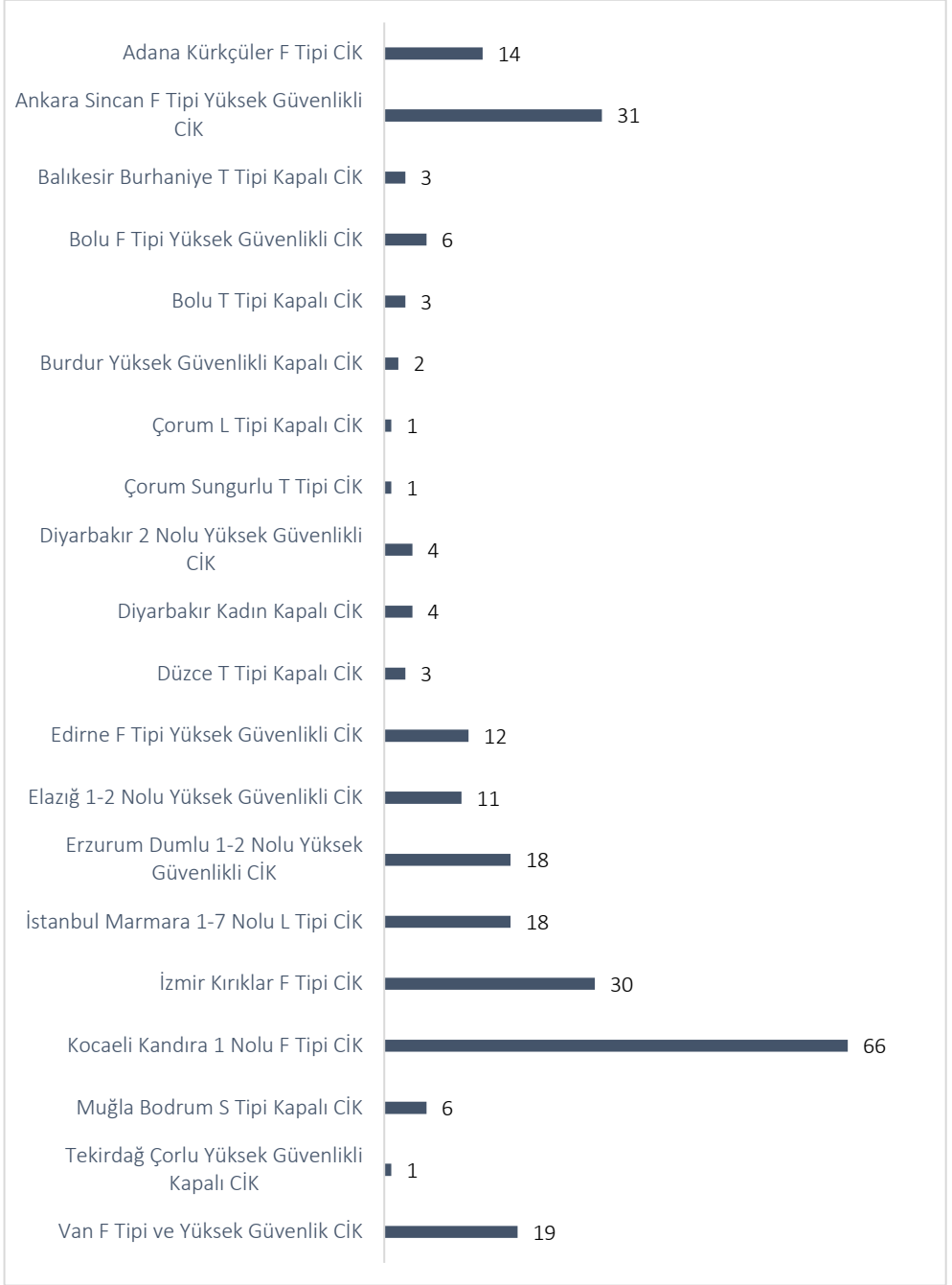
- Tayer, L., Einat, T., & Antar, A. Y. (2021). The Long-Term Effects of Solitary Confinement From the Perspective of Inmates. *The Prison Journal*, 101(6), 652-674. <https://doi.org/10.1177/00328855211060312>
- Wadeson, H. ve Carpenter, W. (1976). Impact of the seclusion room experience. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 163, 5. 318-328.
- Wildeman, C. ve Lars Andersen, H. (2020). Long-term consequences of being placed in disciplinary segregation, *Criminology*. Vol.20, 423-453

2022 Yılı Cezaevlerinden Gelen Mektup Sayıları

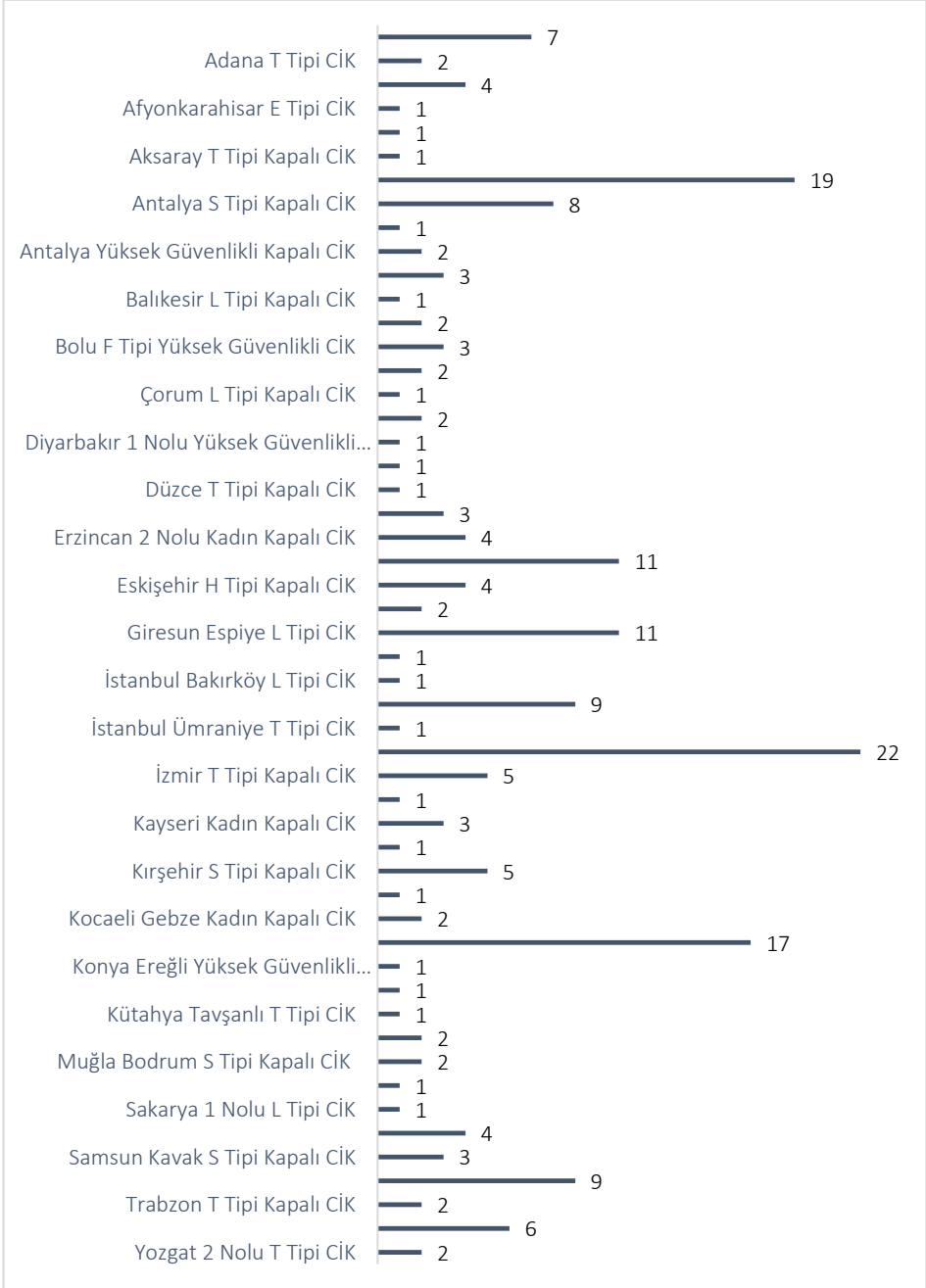

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

2023 Yılı Cezaevlerinden Gelen Mektup Sayıları

2024 Yılı Cezaevlerinden Gelen Mektup Sayıları

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. Melek G6regenli

Av. Hasan Fehmi Demir

Av. G6lendam Şan Karabulutlar

Av. Ezgi 6zkan

Av. H6meyra Rana Y6cel

Av. Veli Taş

Giriş

Cinsiyet, çoğunlukla, doğuştan getirilen ikili biyolojik bir yapı olarak anlaşılır. Bu anlayış öncelikle doğuştan ikili cinsiyet özellikleriyle doğan interseks cinsiyet olgusunu dışlar. Ayrıca günümüzde, ikili biyolojik cinsiyet rejimi oldukça tartışmalıdır ve eleştirel feminist ve queer yaklaşımlar, biyolojik cinsiyet kavramının, tıpkı toplumsal cinsiyet olgusunda olduğu gibi geniş bir çeşitlilikte ele alınması gereği ve akışkanlığı üzerinde duran yeni yaklaşımlar geliştirmektedirler.

İkili cinsiyet sistemi, kadınlık-erkeklik rolleri ile kadın-erkek kimliklerinin kesişmesinin ve karışmasının karşısında durur. Cinsiyete dayalı kalıp yargıları güçlendirir, eşitsiz güç ilişkileri ve yapılar oluşturur. Kendini trans, interseks veya non-binary (ikili olmayan kimlikler) olarak tanımlayan kişiler ve heteroseksüel olmayan cinsel yönelimleri değersizleştirerek kişileri ayrımcılık ve şiddete maruz bırakır (CŞMD, 2024).

Cinsiyet rolleri kavramı, sadece iki cinsiyetin varlığı iddiasıyla, toplumsal sistemler ve kültürel inanışlar aracılığıyla insanların kadınlar-erkekler olarak iki farklı kategoriye ayrılması ve kişilere bu cinsiyetlere göre roller atanmasıdır. Toplumsal cinsiyet ise daha bütüncül bir yaklaşımla, yaşam boyunca, içinde yaşanılan toplum tarafından cinsiyet temelli olarak oluşturulan bir ideolojik yapıyı ifade eder. Heterosoksist erkek egemen bir toplum inşasını hedefleyen tüm toplumsal, kültürel, dinsel, hukuki vb., sistem ve uygulamaların oluşturduğu beden politikalarını ifade eder.

Tarih boyunca kadın ve erkekler sadece biyolojik olarak değil, toplumsal cinsiyet ideolojilerinin oluşturduğu çok daha derin toplumsal farklılıklarla da birbirinden ayrılmış ve bu durum cinsiyetler arası eşitsizliği meydana getirmiştir. Bu toplumsal ayrımlar nedeniyle bireylerin kaynaklara erişimi de düzensizlik ve eşitsizlik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelimler vb. farklı varoluşlara ilişkin eşitsizlik ve toplumsal olguları kapsar. Son yıllarda, erkeklik çalışmaları alanında yapılan çalışmaların da toplumsal cinsiyet sistemlerini anlamada önemli katkıları olduğu görülmektedir.

Eşitlik, bireyler arasında hiçbir şekilde ayırım yapılmaması anlamına gelir. Bu anlamda eşitlik, bireylerin yapısal kapasitelerini tümüyle

gerçekleştirmelerini sağlar. Eşitsizlik ise bireylerin bu olanaklarının tümüyle gerçekleştirilmesinin önünde engel teşkil eden hususlardır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında eşitsizlik, bireylerin biyolojik, fizyolojik ve anatomik farklılıkları dışında kalan ve bireylere bir toplum içerisinde bulunmaları nedeniyle yüklenen rollerden kaynaklanan farklılıkları nedeniyle bireyler arasında ayırım yapılması olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelinde politik, ideolojik, kültürel ve toplumsal nedenlerin bulunduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; bireylere temel hak ve özgürlüklerin tanınmaması, sınırlı bir şekilde tanınması, kullanılmasının engellenmesi veya bunların ortadan kaldırılması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Toplumsal cinsiyet sisteminin yarattığı eşitsizlikler, eğitimden hukuka, üretim ve istihdam alanından, aile hayatı ve kamusal alanlarda varoluşa kadar bütün toplumsal olguları doğrudan etkiler. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, Türkiye’de yıkıcı sonuçlarını her gün daha çok yaşadığımız en acil önlemler alınması gereken toplumsal sorunların başında gelmektedir.

Karakuş-Akalın ve Husnu’nün (2025) toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve nefret suçları konusundaki çalışmaları özetledikleri yazıları, bu konudaki kavramsal ve güncel tartışmaları anlamamıza yol açıyor:

Kadına yönelik şiddet, yaralanma ve kronik ağrılar, yaşam boyu süren stres koşulları altında yaşamının psikolojik sonuçları ve nihayet yaşamdan koparılmaya gibi uzun vadeli fiziksel sağlık sorunları da dahil olmak üzere kadınlar ve kız çocukları için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Depresyon, travma sonrası stres ve anksiyetenin yanı sıra uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi zihinsel sağlık üzerinde ciddi etkileri de vardır. Ayrıca istenmeyen hamilelik, düşükler ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar gibi üreme sağlığı sorunlarının olasılığını da artırır (WHO, 2014). Bu şiddet ayrıca kadınların genel refahını olumsuz etkiler ve toplumda tam olarak işlev görme yeteneklerini etkileyebilir. Bu nedenle, yalnızca kadınlar üzerinde değil, aynı zamanda aileleri ve yakın çevreleri, ait oldukları gruplar üzerinde de etkisi vardır; sağlık hizmetleri, yasal harcamalar ve üretkenlik kaybından kaynaklanan ekonomik sonuçlar başta olmak üzere bütün bir toplumu da etkiler.

Cinsiyet temelli şiddet, genel olarak kadınları ve kız çocuklarını ilgilendiren özel bir saldırganlık türüdür. Birleşmiş Milletler, cinsiyet temelli şiddeti

" kamusal ya da özel hayatta, kadınlara fiziksel, cinsel veya zihinsel zarar veya acı veren veya vermesi muhtemel olan eylemlerle tehdit etme, zorlama veya özgürlüklerinden keyfi olarak yoksun bırakma da dahil olmak üzere, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi" olarak tanımlanmaktadır. Bu, çocuğun cinsel istismarını, tecavüzü ve yakın partner şiddetini içerebilir. Cinsiyet temelli şiddetin genellikle yalnızca heteroseksüel kadınları etkileyen bir sorun olduğu düşünülür. Ancak lezbiyenlerin ve trans kadınların da cinsiyet kimlikleri veya geleneksel kadınlık normlarına uymamaları nedeniyle ayrımcılık yaşamaları yaygındır; kadınların maruz kalabileceği şiddet çoğu zaman ırk, sınıf, engellilik veya cinsel yönelim gibi kimliklerinin diğer boyutları tarafından da şekillenmektedir. Aslında kadına yönelik şiddete ilişkin veriler, heteroseksüel kadınların, lezbiyenlerin ve trans kadınların, kültür içinde belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerini ihlal ettiklerinde şiddetin hedefi olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Websdale & Chesney-Lind, 1998).

Bütün bu mağdur edici sonuçlarına karşın, cinsiyet temelli şiddetin nefret suçu olarak sınıflandırılması sosyal bilimler açısından halen tartışılmaktadır. Kadınların nüfus yoğunluğu nedeniyle bir azınlık grubu olarak değerlendirilemeyeceği ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hayatın birçok farklı alanında yaygın olduğu ve bu yaygınlığın sistematik bir eşitsizlik yaratarak, nefret suçu olarak sınıflandırılmasını zorlaştırdığı; böylece evrensel ve sistematik bir şiddet türünü, spesifik koşullarla sınırlama riski taşıması gibi çeşitli argümanlar ortaya atılmıştır. Bu eleştirilerin aksine, birçok yazar cinsiyet temelli şiddetin önyargı saikine dikkat çekiyor. Bu yaklaşıma göre kadınlar, kadın oldukları için cinsel saldırıya uğruyor; bireysel veya rastgele nedenlerle değil, cinsiyete göre tanımlanan bir gruba üyelikleri temelinde (MacKinnon, 1991), aynı zamanda düşmanlıktan, kadın düşmanlığından kaynaklanan motivasyonlar nedeniyle şiddetin mağduru oluyorlar (McPhail, 2002). Kadınlara yönelik saldırılar cinsiyet hedefli isim takmayı, damgalamaları içeriyor ve saldırganlar kurbanları grup üyeliğine göre seçiyor. Bu tür şiddet, tıpkı diğer nefret suçları gibi sıklıkla daha geniş bir toplumu etkilemektedir. Cramer ve arkadaşlarına göre. (2020)'e göre cinsiyet temelli şiddet de dahil olmak üzere nefret suçlarındaki ciddi artışın nedeni, yakın geçmişte dünya çapında meydana gelen bir dizi sosyo-politik gelişmeye bağlanabilir. Yazarlara göre son yıllarda sağcı milliyetçi ve muhafazakâr görüşlerin siyasi düzeyde yaygınlaşması, artan savaşlar ve gruplar

arası çatışmalar sonucunda yaşanan kitlesel göç hareketleri, göçmenlere uygulanan ayrımcı politikalar, yerel ve göçmen gruplar arasında kaynak paylaşımı ve algılanan rekabete ilişkin gerçek ve/veya olumsuz deneyimler, nefret suçlarının artmasına yol açmıştır (Cramer vd., 2020).

Karakuş-Akalın ve Husnu, genel olarak bugüne kadarki tartışmalara bakıldığında, birçok yazarın cinsiyet temelli şiddetin nefret suçu olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda hemfikir olduğunu ancak hala bir tartışmanın sürdüğünü belirtmektedir: Aslında, AGİT katılımcısı Devletler toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme konusundaki kararlılıklarını 2004 yılında belirtmişlerdir. O tarihten bu yana, cinsiyete dayalı nefret suçları kabul edilmiş ve ODIHR bunları 2013 yılından bu yana rapor etmektedir. 2021 yılında kategorinin adı "toplumsal cinsiyete dayalı nefret suçları" olarak değiştirilmiştir. " AGİT (2021) cinsiyete dayalı nefret suçlarını (GBHS) "bir kişinin cinsiyetine karşı önyargıdan kaynaklanan suçlar" olarak tanımlamaktadır; bu, saldırganın hedefini mağdurun cinsiyetine göre seçmesi veya saldırı boyunca ona karşı düşmanlık göstermesi anlamına gelir." ABD'deki yasalarla ilgili olarak, 1991'de yalnızca 8 eyalete kıyasla 2023'te 36 eyalet GBHS'yi eyalet yasalarına dahil etmiştir (ABD Nefret Suçu Yasası ve Politikaları Raporu, 2023, Akt. Karakuş-Akalın ve Husnu, 2025).

Yukarıda aktardığımız güncel tartışmalar, kadınlara yönelik şiddete karşı mücadelenin hukuki alanda daha da güçlenebilmesi açısından, nefret suçları kapsamına alınmasının önemime işaret etmektedir. Ayrıca Türkiye'de ayrımcılık ve nefret suçlarına ilişkin yasal mevzuatta, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine dayalı ayrımcılık ve nefret suçlarının kapsamadığını hatırlamakta yarar var. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık ve nefret suçları aynı hegemonik toplumsal cinsiyet sisteminden kaynaklanmaktadır ve bütün cinsiyet ve cinsel varoluş biçimlerini benzer biçimde etkilemektedir.

Raporun bundan sonraki bölümlerinde, toplumsal cinsiyet temelli hak ihlallerinin gerçekleştiği kapsam özetlenmiştir. İzleyen bölümlerde ise toplumsal cinsiyet sistemi açısından güncel iki toplumsal olgu ele alınacaktır: Afetler ve göç süreçleri.

I- Toplumsal Cinsiyet Açısından Hak İhlalleri

İnsan hakları kavramı, insanın sırf insan olması dolayısıyla, doğuştan itibaren sahip olduğu, devlet ve bireyler tarafından dokunulamayan haklar

bütünü ifade eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı da insan haklarının korunması ve demokrasinin işleyişi ile doğrudan bağlantılıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa'nın temel insan hakları belgesidir. Medeni ve siyasi hakları güvence altına alır. Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde, tarafların "kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin" Sözleşmede tanımlanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlamasını öngörmektedir. Bu haklardan yararlanma, cinsiyet de dahil olmak üzere herhangi bir gerekçeye dayanarak ayırım gözetilmeksizin korunmalıdır (madde 14). 12 numaralı Protokol ayırıcılık yasağını yeniden tasdik eder.; 1. maddesi, yasalarla düzenlene haklardan yararlanmayı, cinsiyet de dahil olmak üzere, herhangi bir temelde ayırım gözetilmeksizin güvence altına alınacağını yineler.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere Türkiyenin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, düzenlemeler ve yine Türkiye Anayasası başta olmak üzere ulusal mevzuatta yer alan başta yaşam hakkı, işkence ve diğer kötü muamele yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, örgütlenme ve barışçıl toplanma hakkı, ayırıcılık yasağı vb. haklar olmak üzere bunlarla sınırlı olmaksızın sağlık, eğitim, barınma vb. bir çok hak yasal koruma altına alınmıştır. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerle güvence altına alınan hakların herhangi bir nedenle ayırım gözetilmeksizin herkes için eşit bir şekilde uygulanması hukuk devleti olmanın gereğidir.

Ancak bu yasal düzenlemeler kimi zaman göz ardı edilerek kimi zaman da yok sayılarak özellikle belli başlı gruplara yönelik sistematik bir şekilde uygulama pratikleri gösterilmekte ve bunun sonucunda da insan hakları ihlalleri ortaya çıkmaktadır. İnsan hakları ihlallerine en çok maruz kalanların başında ise kadınlar ve cinsiyet yönelimleri nedeniyle LGBT+ bireyler yer almaktadır.

Çalışma dönemimizi kapsayan 2023-2024 yıllarında burada sayılanlarla sınırlı olmamak üzere kadınların ve LGBT+ bireylerin maruz kaldığı başlıca hak ihlalleri şu şekilde sayılabilir:

Yaşam Hakkı: 1982 Anayasasınının 17. Maddesine göre herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Ancak ne yazık ki ülkemizde erkek şiddeti sonucunda öldürülen çok sayıda kadın

bulunmaktadır. Kadınların şiddete karşı korunması Anayasanın ilgili hükmü gereğince devletin yükümlülükleri arasında yer almaktadır. Nitekim ülkemiz Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (*kısaca İstanbul Sözleşmesi*) ve Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (*kısaca CEDAW*) gibi doğrudan doğruya kadın haklarının gerektiği gibi korunmasını konu edinen sözleşmelere de taraftır. Ayrıca belirtmek gerekir ki 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun özellikle şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların korunması ve bu kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla çıkarılmıştır. Ancak ne var ki, mevcut yasal düzenlemelerin gerektiği gibi uygulanmaması nedeniyle kadınlar hane içi şiddet sonucu işlenen cinayetlerin mağduru olmaya devam etmektedir.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun 2023 Yılı Raporuna göre geçtiğimiz yıl içerisinde 315 kadın hane içi şiddet sonucunda erkekler tarafından öldürüldü ve yine aynı yıl içerisinde 248 kadın şüpheli bir şekilde cinayete kurban gitti. 6284 sayılı Kanunun gerektiği gibi uygulanması halinde, şiddet uygulayanlara karşı uzaklaştırma ve/veya şiddet mağduru kadınlara yakın koruma sağlama gibi birçok farklı önlem alınması mümkündür. Bununla birlikte, uygulamada 6284 sayılı Kanun uyarınca önlem alınmış olsa dahi kadın cinayetlerinin önlenemediği görülmektedir. Nitekim bahsi geçen raporda 28 kadının 6284 sayılı Kanun kapsamında alınmış koruma kararı olmasına rağmen cinayete kurban gittiği belirtilmektedir. Bu durum bize kanun gerektiği gibi uygulanmadığı sürece kadın cinayetlerinin etkili bir şekilde önlenmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Kadın cinayetlerinin önlenmesi devletin yükümlülüğündedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesi başta olmak üzere ülkemizin de taraf olduğu temel hak ve özgürlükleri konu edinen uluslararası sözleşmelerle korumaya alınmıştır. Bu hak 1982 Anayasasınının 17. maddesinde düzenlenmektedir. Ayrıca, yaşam hakkının herhangi bir şekilde ihlal edilmesi halinde cezalandırılacağı hususu Türk Ceza Kanunu'nun 81 ve devamı maddelerinde açıkça düzenlenmektedir. Her ne kadar ulusal ve uluslararası nitelikteki yasal düzenlemelerle yaşam hakkı güvence altına alınmışsa da devlet organları tarafından yayılan homofobi, bifobi ve transfobi nedeniyle LGBTİ bireyler cinsel eğilimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle

nefret cinayetlerinin mağduru olmaktadır. LGBTİ bireyleri hedef alan yaşam hakkı ihlallerinin yaşam hakkının yanı sıra nefret de içerdiği göz önünde bulundurularak ağırlaştırıcı bir sebep olarak düzenlenmesi gerekirken, nefret cinayetlerine ilişkin Türk hukukunda hiçbir yasal düzenlemenin bulunmaması büyük bir eksikliklerdir.

İşkence ve Diğer Kötü Muamele Yasağı; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 5. maddesi ve Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme'nin 1. maddesi ile yasaklanmıştır. İşkence ve kötü muamele, 1982 Anayasasının 17/3. maddesinde de düzenlenmek suretiyle açıkça yasaklanmıştır.

Kadınlar ve LGBT+ bireyler günlük hayatta sistematik bir şekilde ekonomik, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete de maruz kalmaktadır.

Gerek uluslararası gerekse ulusal yasal düzenlemelerde örnek niteliğinde sayılan ve sınırlayıcı olmayan bu şiddet türlerinden herhangi birine veya birkaçına uğrayan kadınların korunması gerekse de Kanunun bu anlamda da yeterince iyi uygulanmadığı görülmektedir. Şiddeti her anlamda önlemek için gerekli iyileştirmeler yapılmadığı müddetçe kadınlara yönelik şiddet sorunu da devam edecektir. Bu noktada, kadına yönelik şiddetin yalnızca kadınlara ait bir sorun olmadığı ve bütün toplumu etkileyen genel bir sorun olduğunu belirtmek gerekir. 6284 sayılı Kanun başta olmak üzere kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla çıkarılan tüm yasal düzenlemelerin uygulamada işlerliğini ve etkililiğini sağlamak devletin yükümlülüğündedir.

Ayrımcılık ve Nefret Söylemi: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 2. maddesi başta olmak üzere ülkemizin de taraf olduğu temel hak ve özgürlükleri konu edinen uluslararası sözleşmelerle yasaklanmıştır. Ayrımcılık yasağı 1982 Anayasasının 10. maddesinde düzenlenmektedir. Her ne kadar nefret nedeniyle gerçekleştirilen fiiller Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesi ile cezai yaptırıma bağlanmış olsa da iç hukukumuzda doğrudan doğruya nefret söylemini yasaklayan herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Ceza Kanununun ilgili maddesinde cinsiyete dayalı ayrımcılığa yer verilmiş olsa da bu maddede cinsel eğilim ve cinsiyet kimliğine yer verilmemiştir. Bu nedenle nefret söylemi, devlet tarafından gerektiği gibi engellenen ve önlenen bir eylem olmamanın yanı sıra, kadınlar ve LGBTİ+ bireyler açısından yeterince kapsayıcı da değildir.

Diğer yandan BM tarafından düzenlenen ve yayımlanan *Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü*'ne göre herhangi bir nedenle hapisanede tutulan herkese insanın doğuştan sahip olduğu insanlık onuruna saygının gerektirdiği bir şekilde muamele edilmesi gerekir. Yine BM tarafından düzenlenen ve yayımlanan *Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarına* göre ise hapisane ortamındaki en kırılgan kategoriler dahil, mahpusların bireysel ihtiyaçlarının dikkate alınması esastır. BM üyesi bir devlet olmamız nedeniyle ülkemizde de tavsiye kararlar uyarınca hareket edilmesi gerekmektedir. Kaldı ki anılan tavsiye kararlarına konu çıkarımlar iç hukukumuzdaki yasal düzenlemelerden de edinilebilmektedir. Bu bakımdan, her halükârda kadınlara ve LGBTİ+ bireylere hapisanelerde insanca muamele edilmesi gerektiğinin yasal bir yükümlülük olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesi başta olmak üzere muhtelif uluslararası sözleşmelere konu edilmiş olmanın yanı sıra, 1982 Anayasası'nın 19. maddesi ile de güvence altına alınmıştır. Bu hak, devlete pozitif ve negatif olmak üzere birtakım yükümlülükler yüklemektedir. Yasama, yürütme ve yargının kişilerin özgürlüklerine keyfi müdahalede bulunmaması, devletin negatif yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün gereği olarak devlet, kanuni şartlara aykırı olarak, kişileri özgürlüklerinden yoksun bırakamaz ve özgürlüğünden yoksun bırakılanların haklarını ihlal edemez. Bu hakka yapılan müdahalelerin önüne geçilmesi, kişilerin bu tür ihlallerle karşılaşmaktan korunması, eğer ihlal gerçekleşmişse bunun etkili bir şekilde soruşturulup, caydırıcı ceza verilmesi ise devletin pozitif yükümlülüğüdür.

Özel Hayata ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesi ve 1982 Anayasası'nın 20. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 40. maddesinde "Cinsiyet Değişikliği" düzenlenmiştir. Söz konusu maddede cinsiyet hanesinde düzeltme yapılması için öncelikle cinsiyet değiştirme ameliyatı olunması şartı aranmaktadır. Öte yandan, uluslararası hukukta kişilerin açıkça zorunlu tıbbi müdahalelere maruz bırakılmaması konusunda tavsiyelerde bulunulmakta ve devletlerin buna uygun şekilde iç düzenlemeler yapması gerektiği belirtilmektedir. Ne yazık ki ülkemizde hala LGBTİ+ bireylerin kimlik bilgilerinin, cinsel eğilimleri ve cinsiyet kimlikleriyle uyumlu hale gelmesi amacıyla

tıbbi müdahalede bulunma zorunluluğunu ortadan kaldıran bir düzenleme mevcut değildir. Cinsiyet uyum ameliyatı olmak isteyen transların nüfus kayıtlarının düzeltilmesi Medeni Kanun'un 40. maddesi ile engellenmektedir.

II- Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından Afetler

Afetler; insan haklarını ilgilendiren, başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan haklarını etkileyen, ortadan kaldıran ve insanların haklara erişimini zorlaştıran bir olgudur. İnsanların, depremler sonrasında beslenme, barınma, sağlık gibi en temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı veya karşılamakta zorluk çektiği sıklıkla görülmektedir. Bu bağlamda, afetleri insan haklarına dayalı bir yaklaşımla ele almanın yaşamsal önem taşıdığı, insan hakları temelli yaklaşımın da yükümlülük ve hak sahiplerine odaklanması gerektiği ifade edilmektedir. Afetler doğası gereği insan haklarıyla iç içe olduğundan, insan hakları temelli yaklaşım çerçevesinde devletlerin yükümlülük sahibi, depremden fiilen ve potansiyel biçimde etkilenenlerin ise hak sahibi olarak değerlendirilmesi öne çıkmaktadır. Devletlerin yükümlülüklerinin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan yaşam hakkı ve buna bağlı diğer hakların temel gereklilikleri olarak anlaşılması, AIHS'in 14. maddesi ışığında özellikle toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık çerçevesinde yorumlanması gerektiği bilinmektedir (Uygur, 2023: 13).

Afetlerin mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirdiği, Avrupa Komisyonu'nun 6 No.lu Tematik Belgesi'inde de bahsedildiği üzere, sonuçlarının toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız olmadığı ifade edilmektedir. Özellikle deprem sonrası kadınların bakım yükünün arttığından, eşlerini kaybedenlerin deprem bölgesinde daha fazla ekonomik ve sosyal eşitsizlikle karşı karşıya kaldığından ve kadınların ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığından söz edilmektedir (UN Women-CARE, 2021). Örneğin, kadınların yasa önünde eşitliğini güvence altına alan CEDAW Sözleşmesi'nin 15. maddesi, özellikle afet ve iklim değişikliği durumlarında kadınların adalete erişimde karşılaştığı engellere dikkat çekmektedir. Afet mağduru kadınların adalete erişimlerine ilişkin standartlar sunan, kadına yönelik şiddete ilişkin bazı spesifik kaygıları hatırlatan 37 Nolu CEDAW Genel Tavsiye Kararı'na göre, afetler ve doğal kaynakların yok edilmesi ve tahrip edilmesi, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı

şiddeti etkilemekte ve artırmaktadır. Aynı zamanda, cinsel şiddetin insani krizler sırasında yaygın olarak görüldüğünü belirten karar; stresin, hukuk dışılığın ve evsizliğin arttığı bir dönemde kadınların daha yüksek bir şiddet tehdidiyle karşı karşıya kaldığını vurgulamaktadır.

Öte yandan 37 Nolu CEDAW Genel Tavsiye Kararı, devletlerin adli yardım dahil olmak üzere hukuki hizmetlere uygun fiyatlı veya ücretsiz erişim sağlaması ve afet durumlarında toplumsal cinsiyete duyarlı adli yardımın bazı özellikleri taşıması gerektiğini ifade etmektedir. Adli yardım ve adli yardıma başvurmak için gereken resmî belgeler, afet durumlarında kadınların erişimine açık ve ulaşılabilir olmalıdır. Ayrıca adli yardım, TCDSŞ' i bildirmek isteyen tüm kadınlar için erişilebilir, gizli, destekleyici ve etkili mekanizmalar sağlamalıdır. Adli yardım sağlayıcıları, afet durumlarında toplumsal cinsiyete duyarlı hukuki ihtiyaçları karşılayacak şekilde, yaygın olan TCDSŞ' nin çeşitli biçimleri ile bunların nasıl önleneceği ve ele alınacağı konusunda eğitilmelidir. Bu eğitim mülteciler ve azınlık mensupları, engelli kadınlar ve kız çocukları, lezbiyen, biseksüel ve transseksüel kadınlar ve kız çocukları ile interseks kişiler de dahil olmak üzere kadınların ve kız çocuklarının hakları ve ihtiyaçları ile bunların TCDSŞ' ye maruz kalabilecekleri yollar hakkında bilgi içermelidir (Uygur, 2023: 16-18).

Türkiye' de afet dönemlerine ilişkin mevzuat çerçevesinin genel olarak toplumsal cinsiyet ayrımından yoksun ve toplumsal cinsiyet körü bir yönetime sahip olduğu görülmektedir. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından Ulusal Deprem Araştırma Programı (UDAP) kapsamında 2017-2020 yılları arasında yürütülen “Toplumsal cinsiyet perspektifinin Türkiye' nin afet politikalarına entegre edilmesi” projesinde, afetlerle ilgili 17 mevzuat incelenmiş ve bu yasal metinlerde toplumsal cinsiyet körü ve toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız bir dilin yaygın olarak kullanıldığı ortaya çıkarılmıştır (Erbaydar v.d., 2018).

Ulusal mevzuat kapsamında, 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun (Afetler Kanunu) da toplumsal cinsiyet odaklı herhangi bir hüküm içermemektedir. Kanunun 29. maddesinde “aileler” faydalanıcı olarak tanımlanmakta, “yıkılmış, yanmış, ağır hasar görmüş veya hasar görmesi muhtemel binalarda ikamet eden ailelere gerekli şartları taşımaları hâlinde konut veya kredi sağlanması” öngörülmektedir. “Aile” kavramını toplumsal cinsiyet rolleri

perspektifinden yorumlamaya ve dolayısıyla ailenin reisi olarak erkeği tanımlamaya alan tanıyan bu hüküm, 6 Şubat 2023 depreminden sonra depremden etkilenen evlerin finansmanı için öncelikle erkeklerin yardım almalarına yol açmıştır. Diğer yandan, 2015 yılında yayımlanan Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge'nin toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetiminin temel gerekliliklerini karşıladığı görülmekte, yönergede eşitlik ve ayrımcılık yapmama, kadınların afet yönetimine katılımının sağlanması ve kadınlar için güvenli bir ortam yaratılması yer almaktadır (Uygur, 2023: 19).

Mevzuatın iyileştirilmesinin aksine, depremden etkilenen bölgelerdeki kadınların ve kız çocuklarının temel insani ihtiyaçlara erişimlerinde çeşitli zorluklar yaşandığı bilinmektedir. UN Women Türkiye Depremi Özeti'nde belirtildiği üzere, kadınlar ve kız çocukları temel hizmetlere ve hayati önem taşıyan yardım malzemelerine erişim, güvende kalma ve uygun barınma, hijyen ve sanitasyon, sağlık hizmetleri ve koruma gibi temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda belirli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu durum özellikle hamile ve emziren kadınlar, bekar kadınlar ve bekar anneler, engelli veya kırsal kesimden gelen kadınlar gibi özel ihtiyaçları olan kadınlar için daha da ciddidir (UN Women, 2023). Ayrıca Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın (TOG) raporuna göre kadınların sağlığa erişim eksikliğinde, toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu ve kadınların iş yükünü artırdığı belirtilmektedir (TOG, 2023). Hasarlı/kapalı okullar, hastaneler ve zaten sınırlı olan bakım hizmetleri nedeniyle arz tarafında azalmanın yanı sıra, kadınların ve kız çocuklarının bakım ve ev işleriyle ilgili sorumlulukları, hem çocukların, yaşlıların ve yakın zamanda engelli hale gelen kişiler dahil engellilerin bakımına yönelik artan talep hem afetten önce hem de sonrasında, orantısız bir şekilde kadınlar tarafından yapılan ev işleri nedeniyle önemli ölçüde artmıştır. Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK), kadınların bakım sorumluluklarını üstlenmek zorunda kaldığını ve erkeklerin bakım sorumluluklarını üstlenmek yerine, toplumsal cinsiyete dayalı bir yaşam alanı paylaşımı eğiliminde olduklarını vurgulamaktadır (EŞİK, 2023).

Deprem bölgelerinde kadına yönelik şiddetin arttığı sıklıkla raporlanmaktadır. UN Women Deprem Özeti'nde, STÖ'lerin giderek artan sayıda TCDS ve taciz bildirdiğine, geçici yerleşim yerlerindeki fiziksel ortamın kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına uygun olmadığına, çoğu zaman

yeterince aydınlatılmayan bu ortamlarda kadınların sosyalleşebileceği ortak alanlar bulunmadığına yer verilmiştir. Güvenlik, başta bekar kadınlar ve kadınların reisi olduğu haneler olmak üzere, tüm kadınlar ve kız çocukları için bir kaygı kaynağıdır (UN Women, 2023). Mor Çatı'nın "Deprem Bölgesinde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları" başlıklı raporunda ise resmî olarak boşanmamış olsa da boşanma aşamasında olan veya deprem öncesinde eşinden ayrılan kadınlara, aynı aileden oldukları varsayılarak çadır verilmediği, çadıra erişimde yaşadıkları zorluğun, kadınları şiddet uygulayan eşin, onun ailesinin ya da kendi ailelerinin yanında kalmaya zorladığı, bunun da kadınların şiddete maruz kalma riskini artırdığı belirtilmektedir. Ayrıca bekar kadınların ve ailesi hayatta olsa bile ailesiyle birlikte yaşamak istemeyen kadınların, çadıra ya da alternatif güvenli barınma hizmetlerine erişimde zorluk yaşadığı, çadırların resmi kayıtlarda kayıtlı aile birimi esas alınarak teslim edilmesinin, bağımsız bir yaşam kurmuş veya kurmak isteyen, ev içi şiddete maruz kalan kadınların şiddet ortamından uzaklaşmasını engellediği, çadır kentlerde veya dağınık yerleşim yerlerinde gerek aile içinde gerekse aile dışında olası cinsel şiddet risklerine karşı herhangi bir önlem alınmadığı ifade edilmektedir (Mor Çatı, 2023). Kadın Dayanışma Vakfı'nın hazırladığı raporda da deprem sonrasında kadınların TCDSŞ'ye maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğu, depremde ağır kayıplar yaşayan, temel ihtiyaçları hala devlet tarafından karşılanmayan, bakım yükü daha da artan, kendileri depremden etkilenmemiş veya herhangi bir kayıp yaşamamış gibi yakınlarına manevi destek vermesi beklenen kadınların, bu ortamda şiddete ve çeşitli hak kayıplarına karşı daha savunmasız hale geldiği gözlemlendiği belirtilmektedir (Kadın Dayanışma Vakfı, 2023).

Kadınların hukuki ihtiyaçları yönünden yeterli hizmet alamadıkları ortadadır. UN Women raporunda, deprem sonrasında delillerin yok edilmesi, hasar tespitleri, eksik kimlik belgeleri ve sigorta teminatları gibi sorunların ortaya çıkması nedeniyle, kadınlara arazi ve mülkiyet hakları konusunda hukuki destek sağlanmasına ihtiyaç duyulduğu yer almaktadır. Kadınların güvenliklerini sağlamak, kayıp çocukların ve aile üyelerinin yerini tespit etmek için destek gerektiği, yaşanan yağma, zimmete para geçirme ve hırsızlık olaylarının ardından, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik koruma mekanizmaları bağlamında özel hukuki bilgi ihtiyacı ortaya konmaktadır. Ayrıca kadınların ve kız çocuklarının bilgiye ve güvenilir kaynaklara erişiminin sınırlı olduğu bilinmektedir (UN Women, Mayıs 2023). Toplumsal Cinsiyet ve

Hukuk Çalışmaları tarafından yayımlanan rapora göre, deprem bölgesindeki kadınların hak kayıpları yaşadığı, nafaka hakkı olanların nafakalarının kesildiği, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında lehine tedbir kararı verilen kadınlar için avukatların tahsis edilen evlerin zarar görmesi, yıkılması vb. nedenlerle herhangi bir işlem yapamadığı ve tedbir kararlarının süresinin uzatılmamasının mağduriyete yol açtığı belirtilmiştir (Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk Çalışmaları, 2023).

Afetlerin meydana geldikleri toplumları derinden etkilediği, ancak yol açtığı olumsuz koşullardan toplumdaki tüm grupların benzer şekilde ve düzeyde etkilenmediği bilinmektedir. Özellikle mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin afetlerle daha da derinleştiği ve afet süreçlerinden kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ+'ların diğer gruplara kıyasla çok daha yoğun biçimde etkilendiği görülmektedir. Afet ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda sadece afet sonrasında değil afet öncesinde ve afet sırasında da söz konusu grupların toplumun diğer kesimlerine göre daha dezavantajlı olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Beşpınar, Beşpınar, 2023: 470).

Her ne kadar çeşitli STÖ'ler 6 Şubat Depremlerine ilişkin, afet anı ve sonrasındaki gözlem ve deneyimlere dayanan raporlar düzenlemiş ise de afet öncesi ve anına dair sorunları yansıtabilecek veriye sahip olunmadığı görülmektedir. Deprem anında kadınlar ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet rol ve beklentileri nedeniyle daha fazla göçük altında kalma ve ölüm riski yaşadığının literatürde vurgulandığı, ancak 6 Şubat Depremlerinde bu açıdan durumun ne olduğunun net olarak bilinemediği, yaşamını kaybedenler ve ağır yaralılar arasında kadınlar ve kız çocuklarının ağırlıkta olabileceği, hem genel olarak kayıt tutmadaki yetersizlikler hem de cinsiyet bazlı veri toplanmaması/paylaşılmaması nedeniyle gerçek durumun bilinemediği, kadınlara yönelik sağlık hizmetlerinde doğumlara öncelik verildiği ve çok sayıda doğum olduğu ifade edilmekle birlikte, bölgedeki gebe kadın sayısı ya da gebeliğin hangi ayında olduklarının bilinmediğine, doğum yapan kadınlar ile bebeklere ilişkin detaylı kayıtların tutulmadığına dikkat çekilmekte, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin sunulmasındaki aksaklık ve yetersizliklere de işaret edilmektedir. Öte yandan afet sonrası dönemde, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma riskinin önemli ölçüde yükseldiği, kapısı kapatılmayan ya da içinde mahrem alan oluşturulamayan bir barınağın,

kadınlar, çocuklar ve LGBTİ+'lar açısından, literatürde de vurgulandığı gibi, afet sonrası cinsel şiddete uğrama riskini yükselteceği belirtilmektedir (Beşpınar, Beşpınar, 2023: 488-490).

Türkiye’de afetler dahil hiçbir konuda cinsiyeti temel alan, düzenli olarak toplanan, güvenilir ve ayrıştırılmış veri tutulmamakta, tutuluyorsa da kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Bu bağlamda, 6 Şubat Depremlerinde hayatını kaybedenlerin, yaralıların, refakatsiz kalan çocukların sayısı dahil olmak üzere tüm resmi verilerin güvenilirliğinin tartışmalı olduğu açıktır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı’nın, depremden etkilenen çocukların evlat edinilip edinilemeyeceğine ilişkin açıklamalarında, evlat edinenlerin ve evlatlıkların durumunun dine aykırı ya da din dışı olarak nitelendirildiği, ayrımcı ve önyönelici bir dil kullanıldığı, söylemlerinin başta laiklik, hukuk devleti ve eşitlik maddeleri olmak üzere Anayasa’ya, Medeni Kanun’a ve Türkiye’nin taraf olduğu çocuk hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelere aykırı olduğu, Ceza Kanunu anlamında da suç oluşturduğu görülmektedir (EŞİK, 2023: 15). Bir diğer önemli sorun, LGBTİ+'lar açısından güvenlik ve acil ihtiyaçlara erişememesidir. Açık eşcinsel kimliği ile yaşayanların ayrımcılığa maruz bırakılmalarından korktukları için yardım noktalarına başvurmaya dahi çalışmadığı, çoğunun yaşadığı kenti terk ettiği, afet öncesinde özellikle son iki yılda yükseltelen homofobi ve transfobinin insani yardım gönüllülerini de etkilediği ileri sürülmektedir (EŞİK, 2023: 38).

Sonuç olarak saha araştırmalarında ortaya çıkan bulguların başında, kadınların adalete erişiminin önünde sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal engeller yer almaktadır. Depremle birlikte temel insani ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan kadınların, ev içi şiddet ya da boşanma gibi diğer sorunları ertelediğine tanık olunmaktadır. Ayrıca depremden önce var olan adli yardım önündeki temel kurumsal engeller, yetersiz bütçe, adli yardım sisteminin sınırlılıkları ve toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımın eksikliğine, deprem sonrasında baroların ve avukatların uğradığı zararların da eklendiği saptanmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Merkezi ve ŞÖNİM, sığınma evleri ve psiko-sosyal destek merkezleri gibi kadına yönelik şiddetle mücadelede başat kurumlar arasında düzenli iletişim ve yeterli koordinasyon sağlanamadığı tespit edilmektedir. Özellikle toplu yaşam alanlarında toplumsal cinsiyet rollerinin daha baskın hale gelmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların erkeklere bağımlılığını daha

da artırmaktadır. Baroların kadın hakları merkezleri, depremde kadına yönelik şiddet davalarında gönüllülük esasıyla çalışmakta, ancak Barolarda afetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı adli yardım verilmesine ilişkin bir eğitim programı bulunmamaktadır. Kadınların adalete erişimine ilişkin veri bulunmadığı gibi, özellikle ailesini kaybeden kız çocuklarının erken yaşta evlenme riskiyle karşı karşıya olduğu da tespitler arasındadır (Uygur, 2023: 34-35).

Saptanan bulguların olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak için öncelikle afetleri toplumsal cinsiyete duyarlı bir insan hakları yaklaşımı ile ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda, TBB'nin kadının insan haklarını temel alan bir adli yardım anlayışı geliştirmesi ve kadınların adalete erişimini doğrudan etkileyen hukuki ihtiyaçların karşılanmasına yönelik gezici araçlar sağlaması önerilmektedir. Ayrıca TBB'nin atabileceği adımlar arasında, sivil toplum ve ilgili devlet kurumları ile iş birliği içerisinde hareket etmesi, deprem bölgelerindeki kadınları hakları konusunda bilgilendirmesi, kadına yönelik şiddet ve erken evliliklerin sakıncaları konusunda farkındalık atölyeleri düzenlemesi, afet durumlarında cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve adli yardıma erişime yönelik kesşimselliği dikkate alan bir politika belgesi ile plan hazırlaması ve bütçe ayırması sayılmaktadır. Bunun yanı sıra, Adalet Bakanlığı'nın 6284 sayılı Yasa'nın afet durumlarında etkin şekilde uygulanmasına yönelik önlem alması ve tedbir kararlarının süresinin ilgili kurumlar tekrar kuruluncaya kadar otomatik olarak uzatılması, yaşamsal önem taşımaktadır (Uygur, 2023: 35-36).

Özetle; mülteci, engelli, LBTİ+ kadınlar ve kız çocuklarının temel insan haklarını etkileyen afetlerde karşılaşılan sorun alanları, tüm kurumlarca iş birliği içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edilmesi, kesşimselliği gözeten politika belgeleri düzenlenmesi ve hazırlanan eylem planlarını uygulamaya yönelik bütçe oluşturulması gereğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada rehber niteliğindeki İstanbul Sözleşmesi'nde de açıkça vurgulandığı üzere, toplumsal cinsiyet temelli şiddete bütüncül bir yaklaşım sergilemek, hak ihlallerini önlemek amacıyla etkili, kapsamlı ve eş güdümlü politikaları ülke genelinde benimsemek ve bu kamu politikalarını uygulamak için gerekli idari, yargısal ve eğitsel tüm önlemleri almak esastır.

III- Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından Göç Süreçleri

Dünya genelinde 281 milyon uluslararası göçmen bulunuyor; çatışma, şiddet, çeşitli felaketler, yoksulluk ve diğer nedenlerle yerinden edilen kişilerin sayısı, modern kayıtlardaki en yüksek seviyelere çıkarak 117 milyona ulaştı (IOM, 2024). Diğer yaygın nedenlerin yanı sıra bazıları için göç, geleneksel cinsiyet normlarından ve toplumsal baskılardan kaçmak için bir yol sunabilir: Örneğin, evlilik göçü, kadınların evlilik yaşlarını veya boşandıktan sonra yeniden evlenip evlenemeyeceklerini dikte eden yaygın toplumsal normlardan kaçınmalarına olanak tanır. Güneydoğu Asya başta olmak üzere pek çok ülkede çeşitli cinsel yönelimlere, cinsiyet kimliklerine ve ifadelerine ve cinsiyet özelliklerine sahip göçmenler için, ailelerde ve toplumlarda ayrımcılık, ekonomik nedenlerin yanı sıra göçün itici gücüdür. Bazı durumlarda, cinsiyete dayalı ayrımcılık, istismar, şiddet ve zulüm şeklini alabilir ve bireyleri menşe ülkelerinden kaçmaya zorlayabilir, bazen başka bir yerde uluslararası koruma elde etmekle sonuçlanabilir.

Şeker ve Uçan ifade etmektedir ki göç, diğer toplumsal olgularda olduğu gibi, egemen cinsiyetçi ideolojilere uygun olarak, genellikle erkek egemen bir süreç olarak tasvir edilme eğilimindeydi, kadınlar ve kızlar, eşler ve kızlar olarak veya daha sonra aile birleşimi yoluyla göç eden "bağlı hareket edenler" olarak kabul edildi. 1970'lere kadar kadınlar, erkekler tarafından gerçekleştirildiği kabul edilen göç sürecinden etkilenen ve geride kalan kişiler olarak göç ile ilgili yazılarda yer almıştır. Göç sürecinde kadını merkeze alan çalışmaların yapılması gerektiği fikri ilk olarak 1975 yılında Meksika'da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansında ve 1980 yılında Kopenhag'da gerçekleşen Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansında ortaya konmuştur. 1980'lerden itibaren göç eden kadınların çalışma yaşamındaki işlevleri, 90'lardan itibaren ise göç eden bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddetten korunması için uluslararası göç hukukunun düzenlenmesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanarak kadınlar göç araştırmalarının merkezinde yer almaya başlamıştır (Akt., Küçük, 2022).

Göç araştırmacıları, 1980'lerde ve 1990'larda toplumsal cinsiyetin sosyal inşası hakkındaki feminist teoriler ilerledikçe göç ve cinsiyete dayalı rollerin ilişkisi daha derinlikli araştırıldığında, cinsiyet ve göçün bireysel, hane halkı ve toplum düzeylerinde nasıl etkileşime girdiğini ve cinsiyet kimliklerinin, rollerinin ve ilişkilerinin göçmen acenteliğini, karar alma süreçlerini, göç

modellerini ve göç döngüsü boyunca deneyimleri nasıl etkilediğini daha fazla araştırmaya başladılar. 1980'lerden itibaren kadınların uluslararası göçü üzerine yapılan araştırmalar, özellikle göçmen işçi olarak bağımsız olarak göç eden kadınların artan varlığını kayıtlara geçirdi ve bu da “göçün feminizasyonu” kavramının ortaya çıkmasına yol açtı. Tarih, 1990'dan itibaren uluslararası kadın göçmen sayısında istikrarlı bir artış olduğunu ancak 2000'den itibaren göreceli bir düşüş yaşandığına işaret ediyor (IOM, 2024). Böylece, göç süreçlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısının geliştiğini ve diğer uluslararası kurumlar tarafından da toplumsal göç süreçlerinde cinsiyet eşitliğini gözetilen ve tehditler konusunda farkındalık yaratarak önleyici tedbirleri vurgulayan çalışmalar hız kazandı. Bu bağlamda, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) Komitesi'nin 4 Temmuz 2022 tarihli Nihai Tavsiye Kararlarında Türkiye'de yaşayan göçmen ve mülteci kadınların karşılaştığı sorunlara da değinilmiş ve komite Türkiye devletine kesişimsel şiddet biçimleriyle karşılaşan göçmen ve mülteci kadınlar için özellikli destek mekanizmalarının oluşturulması tavsiyesinde bulunmuştur. BM Kadına Yönelik Şiddet Özel Raporörü Reem Alsaleem de Temmuz 2022'te Türkiye'ye yaptığı ziyaretin ardından Nisan 2023'te hazırladığı raporda, geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların yanı sıra Suriyeli mülteciler, göçmenler, belgesiz göçmenler veya düzenli göçmen statüsüne sahip olmayan diğer kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altında olduğunu vurgulamıştır. Özel Raporör, Türkiye'deki göçmen politikaları ve artan ırkçılık ve ayrımcılık nedeniyle kadınların şiddet durumlarında bildirim yapmaktan ve koruma ve destek mekanizmalarını kullanmaktan kaçındıklarını dile getirmiştir (Türkiye'de Göçmen Kadınlar ve Kadına Yönelik Şiddet Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'ne Sunulan Gölge Rapor.)

Erder ve Kaşka ile İçduygu ve Kirişçi'ye göre geleneksel olarak göç veren bir ülke olan Türkiye 1990'lardan itibaren göç alan Güney ülkeleri arasında yerini almaya başlamıştır. Doğu ve Batı arasındaki coğrafi konumu, çevre coğrafyadaki siyasi çalkantılar, nispeten istikrarlı ekonomisi, gevşek vize rejimi ve AB'nin kısıtlayıcı göç politikaları bu ülkelere gidemeyen göçmenler için Türkiye'yi pek çok turist ve göçmenin gözünde daha yakın ve ucuz bir alternatif haline getirmiştir (Akt., Coşkun, 2016).

Dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye'de, Nisan 2024 tarihli güncel verilere göre Geçici Koruma Statüsü sahibi 3,1

milyon Suriyeli (ve 2011 sonrası Suriye’den Türkiye’ye gelmiş vatansız kişiler) ikamet ederken, diğer uyruklardan yaklaşık 320.000 civarı göçmen ve mülteci ikamet etmektedir. Ayrıca, çeşitli ikamet izni türleriyle Türkiye’de yaşayan 1,1 milyon yabancı bulunmaktadır. Sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, çeşitli yollarla Türkiye’ye düzensiz girmiş ya da Türkiye’de düzensizliğe düşmüş yaklaşık 300.000 göçmen olduğu tahmin edilmektedir (Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Kadına Yönelik Şiddet Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi’ne Sunulan Gölge Rapor, Mor Çatı).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair sorunlar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yaşadığı temel sorunlardan biri iken göçmenler ve mülteciler (ki bu kapsamda mülteci, sığınmacı, ikincil koruma statü sahibi ve benzeri tüm mülteci ve mülteci dışı kişileri ifade etmenin doğru olacağı düşüncesiyle, özellikle zorunlu nedenlerle kendi ülkelerinden ayrılarak ülkemize gelen ve/veya dönmeyen -dönmeyi tercih etmeyen- veya dönemeyen kişiler ifade edilmektedir) toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ne şekilde etkilenmektedir? Göçmenlerin ve mültecilerin bu süreçte ne şekilde hissettikleri, mevcut toplum yapımızı etkiliyor mu? Böyle bir etki varsa ne şekildedir? Sorular rahatlıkla çoğaltılabilir.

Toplumsal cinsiyet ve göç kavramları ayrı ayrı sorular barındırır. Dikkat edilirse yukarıda yer verilen ve çoğaltılabilen sorular, bizzat toplumsal cinsiyet ve göçün ortak paydada bulunduğu noktalara ilişkindir. Sadece bu sınırlandırılmış alana dair çeşitli sorular sorulabiliyor olması, bu alanda cevaplara, çözümlere ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesidir. Bu ihtiyaç nedeniyle özellikle son yıllarda “toplumsal cinsiyet ve göç” alanında yapılan çalışmalara daha çok yer verilmeye başlandığı söylenebilir de konunun gerek bireysel gerek toplumsal ölçekteki önemi nedeniyle daha önceki yıllara ait raporlarda yer alan bu konuya yine ve yeniden eğilme ihtiyacı bulunmaktadır.

Yine yukarıda anılan Gölge Rapora göre, statü ayırt etmeksizin tüm yabancıların Türkiye’de hak ve sorumluluklarını tanımlayan ve kalışlarını düzenleyen yasa, 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur (YUKK). Ancak Türkiye’nin taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi’ne düştüğü coğrafi kısıtlama kararı bu yasada da korunmuştur. Buna göre, Türkiye Avrupa Konseyi ülkeleri dışından gelen kişilere mülteci statüsü tanımamakta,

onun yerine şartlı mülteci, ikincil koruma gibi geçici statüler tanımlamaktadır. Bu yüzden, dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmakla birlikte, Türkiye’de özellikle sınır komşularından ve Avrupa dışı bölgelerden gelen zorunlu göçmenler mülteci statüsü alamamakta, Türkiye’de geçici statüyle bulunmak zorunda kalmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütüne göre göçmen (migrant) terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir.

Sığınmacı ise zulüm ya da zarardan korunmak ve güvende olmak için başka bir ülkeye sığınan ve mültecilik statüsü almak üzere bekleyen kişi olarak tanımlanabilir (Küçük, 2022).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olumsuz etkilerini yaşayan, erkeklerle eşit fırsatlara sahip olamayan kadınlar kimi zaman bu durumun değişmesi için buldukları yerden yeni bir ülkeye göç ederek, yeni fırsatlara kavuşmak isteyebilmektedir. Ancak bu durum çoğu zaman yeni fırsatlara, eşit haklara kavuşmaktan öte can güvenliğini korumak, istismara uğramamak, insani yaşam şartlarına ulaşmak için göç etme şeklinde olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre evin geçimini sağlamakla ve ailesini korumakla yükümlü olan erkekler için de yaşanan ülkede bu şartları sağlayamıyor olmak göç etme nedeni olabilmektedir. Kadın ve erkek için toplumun beklediği rolleri yerine getirmenin zorlaşması veya bu rollerin olumsuz etkilerine maruz kalmak göç için itici bir güç olabilmektedir. Aynı zamanda göç süreciyle birlikte, göç edilen yerde yeni yaşam koşullarına uyum sağlamak için toplumsal cinsiyet rolleri yeniden inşa edilebilir. Toplumsallaşma sürecinde edinilen toplumsal cinsiyete ilişkin algılar, toplumdan topluma farklılıklar gösterse de sürekli olarak yeniden öğrenilmekte ve üretilmektedir (Küçük, 2022).

Toplumsal cinsiyet eşitliği denildiğinde akla öncelikle kadınların yaşadığı sorunlar gelmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve göç bağlamında erkeklerin de ayrıca sorunlar yaşayabildiği, bu halde yapılacak

çalışmalarda kadınları ve erkekleri, cinsiyet kimlikleri ve yönelimlerini de gözeterek ele almanın gerekli ve yararlı olacağını söylemek mümkündür.

Hegemonik erkeklikle ilişkili olarak ideal erkeklik kavramı, toplumun veya popüler kültürün belirlediği değerlerle erkeğin ulaşması gereken hedefleri belirtmektedir. İdeal erkeklik, güçlü olmayı, otorite kurmayı, başarılı, cesur, hırslı olmayı, korku, üzüntü gibi yaşanan duyguları göstermemeyi erkekten beklemektedir. Erkekten beklenenler, erkeğin yerine getirmesi gereken sorumluluklar, bireyin “erkek” olması için gerekli olmakla birlikte, erkekliğini kazandıktan sonra da kaybetmemesi için devamlı olarak mücadele etmesini, çabalamasını da gerektirmektedir (Akt., Küçük, 2022).

Göktuna, Yaylacı ve Çarpar 2019 tarihli yayımlarında erkeklerin göç etme nedenlerinin birinin de erkek egemen toplumlarda erkeğe yüklenen savaşçı rolünü üstlenmeyi istememek olabileceğini ifade etmiştir. Suriye krizinde erkeklerin zorla askere alınmaları, öldürmek veya ölmek arasında seçim yapmak durumunda kalmaları, göç yolculuğunda da terör örgütleri tarafından kaçırılmaları bu duruma örnek olarak verilebilir. Ataerkil düzende erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinden biri de ailesini korumak ve sahip çıkmaktır. Bulunulan ülkede, savaş koşullarında erkeğin aile üyelerinin güvenliğini sağlayamaması, aile bireylerinin zarar görmesi, namusundan sorumlu olduğu kadınların ve kız çocuklarının cinsel şiddete uğrama riskinin artması erkeğin göç kararı almasında etkili olabilmektedir. Arslan’ın (2019, s.76) İstanbul’da yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerini aktardığı çalışmasında da erkeğin ailesinin güvenliği için endişelenmesinin göç kararı almasında etkili olduğu görülmüştür (Akt., Küçük, 2022).

Göktuna Yaylacı ve Çarpar ifade etmektedir ki göçmen erkekler, örtük bir biçimde toplumun erkekten beklentileri nedeniyle göç etme kararı olsa da göç edilen yerlerde de erkekten beklenen rolleri yerine getirmek durumundadır. Yanı sıra Rettberg ve Gajjala’ya göre başka bir ülkeye sığınan erkekler, genel olarak “savaştan kaçan korkaklar” şeklinde temsil edilmekte hem toplum güvenliğini bozan kişiler hem de savaş kaçağı olarak algılanmak çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir (Akt., Küçük, 2022).

Göktuna Yaylacı ve Çarpar’ın aktarımına göre Türkiye’de ise özellikle Suriyeli sığınmacı erkeklere yönelik benzer bir biçimde “savaştan kaçan korkaklar” ya da cinsel istismar, tecavüz, gasp gibi suçlarla ilişkilendirilen

olumsuz bir bakış açısı bulunmaktadır. Güney ve Konak'ın (2016, s. 517-520) Bolu'daki Suriyeli ve Iraklı göçmenlere yönelik algıyı karşılaştıran çalışmasında erkeklik unsurlarının milliyetçilik, vatanını koruma, çatışmadan ve savaştan kaçmamak olduğu vurgulanmıştır. Suriye ve Iraklı erkeklerin savaş ve çatışmadan kaçmış olmaları, Türkiye'deki erkeklerin gözünde vatan haini olarak damgalanmalarına, ötekileştirilmelerine ve dışlanmalarına yol açmaktadır. Danış, Karakılıç ve Körükmez'e göre Suriyeli erkeklerin eşlerinin çalışması konusunda hissettiği rahatsızlığın kaynağı sosyal çevre olmakta, ailesindeki kadınların çalışmasına izin veren erkeklerin erkekliği sorgulanmaktadır. Laloğlu'nun 2018 tarihli yayımındaki aktarımına göre erkekler göç ettiklerinde kendi kültürlerine ait olan erkekliğe dair toplumsal cinsiyet rollerini de beraberinde getirirler. Göçmen erkekler, erkeklik kimliğini oluşturan temeller sarsıldığında ve üstün olan konumlarını kaybettiklerinde değişmeye zorlanırlar. Erkeklik krizleri sonucunda erkekler kendilerini zayıf ve kırılğan hissederek, sorun yaşamamak için içedönük davranışlar sergilemeye ya da önceden varolan iktidarlarını talep etmeye ve yeniden ele geçirmeye yönelik dışadönük eylemlerde bulunmaya. Hacısöftaoğlu ve Bulgu'ya göre erkeğin erkekliğine ilişkin güven duymaması erkeğin şiddetle olan ilişkisini belirginleştirmektedir. Atay'a göre günümüz toplumlarının birçoğunda egemen olan erkeklik sertlik, saldırganlık, şiddet, öfke ve uzlaşmazlıktır (Akt., Küçük, 2022).

Dünya üzerinde göçmenlerin suça eğilimli oldukları, ev sahibi toplumun üyelerine göre daha fazla suç işledikleri veya suçların önemli bir kısmının göçmenler tarafından işlendiğine dair yaygın bir görüş vardır. Kızmaz'a göre göçmenler tarafından işlenen suçlar, bazı toplumlarda zaman zaman ciddi gerginliklerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Türkiye'de de birçok kadın, erkekler tarafından şiddete uğramasına rağmen, şiddet uygulayanın yabancı uyruklu olması durumunda toplum tarafından daha fazla tepki gösterilmekte, bu durum tüm yabancı uyruklulara genellenebilmekte ve ülkeden gitmeleri istenebilmektedir. Özetle, göçmen erkekler kadınlar kadar dezavantajlı olmasalar da belirsizliklerle dolu göç yolculuğuna çıkma ve yeni bir düzen oluşturma noktasında zorluklar yaşamaktadır. Erkekliğe atfedilen özelliklerin, göçle birlikte kaybedilmesi veya göç sonucu ulaşmanın mümkün olmadığı kendi kültürlerinden getirdikleri erkeklik idealinin varlığı, erkeklerin göç ettikleri ülkeye uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Toplumlarda farklı erkeklikler olduğu gibi göç eden erkekler arasında da

farklı erkekliklerin olduğu, olumsuz etiketlerin yapılandırıldığı tek tip bir göçmen erkek profili çizmenin uygun olmayacağı düşünülmektedir (Akt., Küçük, 2022).

Varol (2018), toplumsal cinsiyet ve göç süreçlerini ayrıntılı olarak ele aldığı makalesinde LGBTİ bireyler için göç süreçlerinin iki şekilde ele alınabileceğini belirtmektedir: 1) Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, interseks durumu gibi sebeplerle zorunlu göç süreci yaşayanlar 2) Çatışma ve savaş ortamlarında LGBTİ olarak göç etmek zorunda kalanlar. Çatışma ve savaş ortamlarından güvenli bir ülkeye göç etmek zorunda kalan LGBTİ mülteciler için 'double refugee' yani iki kez mülteci olma hâli yaşamak zorunda kalan anlamında bir tanımlama yapılmaktadır. Bugün 70'ten fazla ülkede LGBTİ olmak yasalarda yeralan bir durum değil veya yasadışı olarak değerlendirilip cezalandırılan bir durumdur. 13 ulus için ise LGBTİ olmak ölüm ile cezalandırılması gereken bir durumdur. Cinsel azınlıklar, heteroseksüellerle kıyaslandığında, yaşadıkları yerdeki baskılar nedeniyle de büyük şehirlere göç ederler ancak büyük bir şehre göç etmiş olmak LGBTİ'ler üzerindeki damgalanma ve ayrımcılığın ortadan kalkmasının garantisi değildir. Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, interseks durumu gibi sebeplerle zorunlu göç süreci yaşayanlar sözlü, duygusal, fiziksel ve cinsel taciz ve saldırı, kaçınma, konut ve istihdamda ayrımcılık, mülklerin tahrip edilmesi, şantaj, zorla fahişelik, zorla heteroseksüel evlilik, 'düzeltici tecavüz' ve zorla cinsel yönelim dönüşüm müdahaleleri, hapis cezası, kaba dayak, işkence, arkadaşlarının öldürülmesi, aile içi şiddet gibi beden ve ruh sağlığını doğrudan etkileyen pek çok olumsuz deneyim yaşamaktadırlar. Göç sonrası en belirgin sağlık risklerinden biri HIV sıklığının artmasıdır . Bir diğer riskli durum ise ruh sağlığının bozulmasıdır. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete bozukluğu LGBTİ mültecilerin hemen hemen yarısında görülen ruh sağlığı sorunlarıdır. Bunlara ek olarak LGBTİ'ler sağlık hakkına erişim sürecinde dil bariyeri, sağlık çalışanlarının tavrı, trans geçiş süreci ve hormon tedarik sorunları ile sıklıkla karşılaşmaktadır (Akt. Varol, 2018).

Yukarıda sıraladığımız toplumsal cinsiyet eşitliğine dair sorunlar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da yaşadığı temel sorunlardan bazıları iken göçmenler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ne şekilde etkilenmektedir? Göçmenlerin ve mültecilerin bu süreçte ne şekilde hissettikleri, mevcut toplum yapımızı etkiliyor mu? Böyle bir etki varsa ne şekildedir?" şeklindeki sorulara bir kısım cevabı kanaatimizce aşağıdaki şekilde sunabiliriz.

Yukarıda anılan Gölge Rapora göre bazı göçmen kadınlar şiddete maruz kaldıklarında çeşitli önyargılarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Özellikle Suriyeli kadınlar şiddete maruz kaldıklarında başvurdıkları 6284 sayılı Kanun kapsamında önleyici ve koruyucu tedbirler vermekle yükümlü kolluk birimleri ya da Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri gibi şiddetle mücadele mekanizmalarında arabuluculukla karşılaşabilmekte, erkek şiddetinin zaten onların kültürünün bir parçası olduğu varsayılarak şiddet uygulayanla bir araya getirilmeye çalışılabilmektedir.

Gölge Raporda yer aldığı şekliyle bazı kurum çalışanları tarafından “onların zaten kültüründe var, biz alırsız ifadeyi onlar barışır” denebildiği; kadının eşini çağırıp eve göndermelerinin de söz konusu olduğu ya da “siz ülkenize dönün” şeklinde söylemlerde bulunulduğu ifade edilmektedir.

Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Kadına Yönelik Şiddet Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi’ne Sunulan Gölge Raporda göçmen kadınlarla ilgili özellikli veri tutulması gerektiği ifade edilmiş, “Kaç göçmen/mülteci kadın maruz kaldığı erkek şiddeti nedeniyle şikayette bulunmuştur? Kaç göçmen/mülteci kadın şiddetten korunmak amacıyla 6284 sayılı Kanun kapsamında koruyucu ve önleyici tedbirlere başvurmuştur? Göçmen/mülteci kadınlar hangi tedbirlere başvurmuşlardır ve kaç kadın başvurduğu tedbir kararlarına ne kadar süreyle erişebilmiştir? ŞÖNİM tarafından izlemesi yapılan kaç göçmen kadın vardır? Kamu görevlilerine yönelik göçmen kadınlara uyguladıkları ayrımcı veya ihmalkâr davranışlar nedeniyle yürütülen soruşturmaların sayısı nedir ve soruşturmalar nasıl sonuçlanmıştır?” konularında bilgi ve/veya ayrıştırılmış periyodik veri sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Raporda yer verilen ana hususlardan birinin göçmen kadınlarla ilgili özellikli veri tutulması gerektiğidir. Veriler önemlidir; gerekli ve sağlıklı veriye ne kadar erişilebilirse, o konu hakkında o derece sağlıklı ve uygulanabilir politikalar geliştirilebilir.

T.C. İçişleri Bakanlığının internet sitesinde “Göç Alanındaki Güncel Sayılar” başlığı altında “Giriş-Çıkış”, “İkamet İzinleri”, “Düzensiz Göç”, “Uluslararası Koruma”, “Geçici Koruma” ve “İnsan Ticaretiyle Mücadele” açısından verilere yer verildiği görülmekle birlikte anılan veriler içerisinde kaç kişinin kadın kaç kişinin erkek olduğuna göre bir ayırım bulunmamaktadır.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Bir adım olarak, ülkemizdeki göçmen kadınlara dair bilgi edinilmesini sağlayacak özellikli verilere önem verilmesi ile toplumsal cinsiyet ile göçün keşiştiği noktalara dair sağlıklı politikaların geliştirilebileceği, böylelikle toplumsal düzenin ve refahın sağlanmasına da katkı sağlanacağı rahatlıkla söylenebilir.

Başlığımız altında değineceğimiz bir diğer husus ise İstanbul Sözleşmesi ile Toplumsal Cinsiyet ve Göç ilişkisidir.

İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine dair Cumhurbaşkanlığı Kararı, 20 Mart 2021'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Cumhurbaşkanı kararı, sözleşme hükümleri gereğince Avrupa Komisyonuna bildirimden 3 ay sonra yürürlüğe girmiş ve Türkiye sözleşmeden resmi olarak ayrılmıştır. Cumhurbaşkanı kararının iptali istemi Danıştay 10. Dairesi tarafından ele alınmış, iptal talebi reddedilmiş; Danıştay 10. Dairesinin ret kararına yapılan itirazın Danıştay İdari Dava Daireleri kurulunca reddedilmesi ile karar kesinleşmiştir.

Sözleşmenin 59, 60 ve 61'inci maddeleri toplumsal cinsiyet ile sıkı ilişki içerisindedir. Sözleşmenin 60'uncü maddesinin "Toplumsal cinsiyete dayalı sığınma talebi" başlığını taşıması, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin ve şiddetin, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere toplumsal normlara uygun olmadığı (!) kabul edildiği için dezavantajlı olan kişiler açısından ayrıca bir koruma gerektiğinin uluslararası toplum tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Bu ayrıca korumanın amacı, anılan mağdur kişilerin, toplumsal cinsiyet normlarına uygun olduğu kabul edilen kişilerle aynı veya en azından benzeri koşullarda yaşayabilmesinin sağlanmasıdır.

Ülkemizde, İstanbul Sözleşmesinin ışığında çokça düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler Sözleşme'nin yürürlüğü sırasında yapıldığı için uluslararası toplumun kabul ettiği ve temel insan haklarının gerçekleşmesine yarayan metinlere sahip oldukları söylenebilir.

Peki İstanbul Sözleşmesinden çıkmış olması ülkemizde toplumsal cinsiyet ve göç açısından neyi ifade etmektedir? Anılan sözleşme temel haklara dayalı olması nedeniyle kanun hükmünde ve hatta iç hukukta yer alan kanunlardan da ayrıcalıklı nitelikteydi. Bu halde Sözleşmeden çıkmış olması

nedeniyle iç hukukta yer alan yasal düzenlemelerin ne şekilde etkileneceği düşünülebilir. Eğer ilgili mevzuat korunup geliştirilebilirse, önemli olarak uygulayıcıların ve uygulamaların kalitesine göre Sözleşmeden beklenen faydanın sağlanabileceği pek tabii düşünülebilir. Bu düşünce, mevcut durumda arzu edileni ifade etmektedir.

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu tarafından 28 Eylül 2019 tarihinde gerçekleştirilen Arama Konferansında Genel Hedef-2 olarak “İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun’un uygulanmasındaki sorunları gidermek” yer almıştır. Anılan çalışmada iş birliği yapılacak kurumlar arasında, Göç İdareleri de yer almıştır. Çalışmadan beş yıl sonra ise halihazırda İstanbul Sözleşmesinden çıkmış olması nedeniyle toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı koruma sağlayan mevcut mevzuatın korunması ve iyileştirilmesi amaçlanmaktadır ki 6284 sayılı Kanun da maalesef çeşitli şekillerde tartışmalara sahne olmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi denilince akla ilk olarak toplumsal cinsiyet ve göç gelmemektedir. Ancak açıklanan özet süreç göstermektedir ki toplumsal cinsiyet ve göç arasındaki ilişki, uluslararası toplumda ve dahi ülkemizde, önemi gereği düzenlemeler yapılmasını ve nitelikli politikalar belirlenip uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Coşkun, E. (2016). “Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği”, Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 8, Sayı 1 Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için: <http://cins.ankara.edu.tr/> Emel Coskun Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Haziran 2016 DOI: 10.1501/Fe0001_0000000153
- Karakuş-Akalın, P. & Husnu, S. (2025). Social psychological underpinnings of gender-based aggression and hate crime today. In S. Husnu & F. Bayraktar (Eds.). Understanding Aggression: Insights from psychology and related disciplines. Nova Science Publishers (Under review).
- Küçük, H. (2022). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göç Sürecinde Kadın ve Erkek / Men And Women in The Process of Migration in The Context of Gender”, Toplumsal Politika Dergisi / Turkish Journal of Social Policy, Yıl: 2022, Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 26-37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpd> E-ISSN: 2587-1412
- Varol, Z. S. (2018). “Toplumsal Cinsiyet, Göç Ve Sağlık” Toplum ve Hekim, Temmuz - Ağustos 2018, Cilt: 33 Sayı: 4, 297-305

YARARLANILAN WEB ADRESLERİ

<https://www.tuicakademi.org/gocun-feminenlesmesi-toplumsal-cinsiyet-perspektifinden-kadin-gocmenler/>

https://sssjournal.com/index.jsp?mod=makale_tr_ozet&makale_id=60824

<https://acikerisim.kku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12587/14807>

Deprem Bölgelerinde Toplumsal Cinsiyet Analizi: Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimi, <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/tur-2023-wa2j-deprem-bolgelerinde-toplumsal-cinsiyet-analizi/1680ae1fad> (Erişim Tarihi, 1 Ağustos 2024).

6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/80639/1381337> (Erişim Tarihi, 1 Ağustos 2024).

6 Şubat Depremleri Sonrasında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmalarında Son Durum, <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/yayinlar/6-subat-depremleri-sonrasinda-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-mekanizmalarinda-son-durum-2/> (Erişim Tarihi, 1 Ağustos 2024).

6 Şubat 2023 Depremleri Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısından Geleceğe Notlar, chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://esik.org.tr/s/2547/i/ESIK_DepremRaporu_TCE_BakisAcisindan_GelecegeNotlar.pdf (Erişim Tarihi, 1 Ağustos 2024).

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD). *Toplumsal Cinsiyet Kavramları*. <https://cinselsiddetlemucadele.org/2019/06/20/toplumsal-cinsiyet-kavramlari-2/> İndiriliş tarihi. Kasım, 2024.

IOM, 2024. <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-6/beyond-numbers-gender-dimensions-throughout-migration-cycle>

Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Kadına Yönelik Şiddet Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi’ne Sunulan Gölge Rapor, (<https://morcati.org.tr/wp-content/uploads/2024/08/2-gocmen-komite-rapor.pdf>)

AYRIMCILIKLA MÜCADELE ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

HAZIRLAYAN

Av. Dr. Ahmet Münci Özmen

Giriş:

1- Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası uyarınca, Türk hukukunda, temel hak ve özgürlükler alanında uyulması gereken kuralların asgari standardını, taraf olunan temel hak ve özgürlüklerle ilgili uluslararası antlaşmalar belirler. Bu belirleyicilik, yasama, yargı ve yürütme organlarını bağlar. Bütün hak ve özgürlüklerin temel ögesi ve bir insan hakkı olan eşitlik hakkı^{1, 2, 3} (kişiye/gruba eşit işlem uygulanması/eşit muamele yapılması) ve bu haktan kaynaklanan ayrımcılık yasağı da bu kapsamdadır.

2- Türkiye'nin de üye devletler arasında bulunduğu Avrupa Konseyi'nin anayasal konularda danışma organı olan ve görüşlerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) kaynak olarak kullandığı Venedik Komisyonu'nun ("Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu"), "Hukuk Devleti Kontrol Listesi'nde, ayrımcılığa karşı eşitlik ilkesi, hukuk devleti niteliğini ortaya koyan ölçütlerinden biri olarak gösterilmiştir. Söz konusu Liste'ye göre, eşitlik ilkesi iki boyutludur: 1) Hukuk düzeni içinde eşitlik ve 2) yasalar (mevzuat) önünde eşitlik.

1) Hukuk düzeni içinde eşitlik; yasaların (mevzuatın) eşitsizliklere/ayrımcı uygulamalara yol açacak içerikte olmamaları anlamındadır. Venedik Komisyonu'nun Listesi, bunun güvence altında olmasını sağlayan kuralların bulunması gerektiğini belirtmiş ve mevzuatın eşitlik ilkesine uygun olması için de şu ölçütleri öngörmüştür: (a) Yaratılan farklılık ve ayrıcalıklar meşru bir amaca yönelik olmalı ve (b) farklılık ve ayrıcalıklar yönelinen meşru amaçla orantılı (amaç-araç orantılılığı) olmalıdır. Hukuk düzeni içinde bu

-
- 1 Dzumhur, Dr. Jasminka, "Ayrımcılığın Önlenmesinde Yerel ve Uluslararası Mekanizmalar: Bosna Hersek Örneği", *Uluslararası Ayrımcılık Konferansı*, İstanbul 2018, Eşit Haklar için İzleme Derneği Yay., Ceylan Matbaası, s. 202.
 - 2 Hakları düzenleyen yasaların ve kuralların genel nitelikte olduğu düşünüldüğünde, ayrıcalık ve eşitsizlik yaratmak yoluyla genelin dışına çıkılması, her zaman gerekçelendirilmeye ihtiyaç göstermiştir. Buna karşılık, hakların genelliğini ve haklardan eşit yararlanmayı gerekçelendirmeye gerek duyulmamıştır (Guénard, Florent, *Eşitlik Tutkusu*, Çev., Zehra Cunillera, Metis Yay. İstanbul, Haziran 2024, s. 197.
 - 3 Çağdaş hukuk felsefecilerinden John Rawls'a göre adaletin iki ilkesi vardır: 1- Herkesin hak ve özgürlüklerden en geniş biçimde ve eşit olarak yararlanması; 2- toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, olanaklardan en az yararlanabilen kesimler dahil, herkesin en çok yararına olacak biçimde düzenlenmesi ve makam ve mevkilerin, fırsat eşitliği koşulları altında herkese açık olması (Özmen, Dr. Ahmet Münci, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Denge Kavramı*, Yetkin Yay., Ankara, 2024, s. 59.

ölçütlere uymayan eşitsizlikler/ayırıcı uygulamalar sürdürülmemelidir. Bu bağlamda, ulusal azınlıklar dahil olmak üzere, yapısal eşitsizliklerden olumsuz etkilenen grupların durumunu düzeltmek için pozitif/özel önlemler alınması gerekir (“pozitif ayrımcılık”) ⁴; örneğin, AİHM, Türk müziği konservatuarında öğrenim görmek isteyen ve giriş sınavını geçen görme engelli öğrencinin kaydının yapılmamasını, yetkililerin, görme engelli öğrencilerin müzik derslerine katılabilmelerini sağlayacak uygun koşullar yaratmamış yani, pozitif/özel önlemler almamış olduğu gerekçesiyle, eğitim hakkı bağlamında ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir ⁵. Pozitif ayrımcılık, Anayasanın 10. maddesi tarafından öngörülmüş, uluslararası insan hakları hukuku açısından da meşru sayılmıştır ⁶.

2) Yasalar (mevzuat) önünde eşitlik de, yine hukuk düzeni içinde, yasaların (mevzuatın) ırk, renk, ulusal veya toplumsal köken, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, statü, varlıklı olma gibi farklılıklar gözetilmeksizin herkese eşit uygulanması anlamındadır. Burada da, yukarıdaki gibi ölçütler öngörülmüştür: (a) Yasalar (mevzuat) önünde ayırıcı uygulamalar, objektif olarak haklı görülebilmeli ve meşru bir amaca yönelik olmalı ve (b) ayırıcı uygulama, meşru amaçla orantılı (amaç-araç orantılılığı) olmalıdır. Yasalar (mevzuat) önünde bu ölçütlere uymayan ayırıcı uygulamalar sürdürülmemelidir. Bu bağlamda, hukuk düzeni içinde, ayrımcılığı / eşitsizliği giderecek etkin (sonuç veren) çözüm yolları yer almalıdır ⁷.

AİHM, ayrımcılıkla ilgili davalarda, yukarıda belirtilen ölçütlere uyulup uyulmadığını test etmektedir ⁸. Anayasa Mahkemesinin (AYM) de aynı çizgiyi benimsediği görülmektedir ⁹.

4 Karan, Yard. Doç. Dr. Ulaş, *Sivil Toplum Örgütleri için Irk veya Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın İzlenmesi Rehberi*, Eşit Haklar için İzleme Derneği Yay., İstanbul, 2015, s. 24.

5 AİHM'nin 23.2.2016 tarihli Çam / Türkiye kararı (başvuru no. 51500/08), prg. 67-69; *Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of Discrimination*, updated on 29 February 2024, Council of Europe / European Court of Human Rights, 2024, s. 15

6 Bayır, Dr. Derya, “Eşitlik, Ayrımcılık, Irkçılık”, *Uluslararası Ayrımcılık Konferansı*, s. 71

7 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-tur) (s., 17-18) (erişim; 4.9.2024).

8 *Guide*, s. 16-20.

9 Anayasa Mahkemesinin 9.5.2024 tarihli ve E. 2021/114, K. 2024/102 sayılı kararı (RG 24.7.2024), prg. 17-18.

3- Ayrımcılık, iki türlüdür: 1) (i) yukarda belirtilen farklılıkları nedeniyle farklı işlem uygulanması veya (ii) aynı veya benzer durumda olanlara “çifte standart” (duruma göre “çoklu standart”) olarak da adlandırılabilen farklı işlem uygulanması biçimlerinde görülen “doğrudan ayrımcılık”; 2) tarafsız gibi görünen veya öyle gösterilen bazı uygulamaların sonuçlarının dolaylı olarak ayrımcılık yaratması biçiminde görülen “dolaylı ayrımcılık”^{10, 11}.

1) Doğrudan ayrımcılığa, kişinin etnik kimliği, dini inancı veya siyasi görüşü nedeniyle işe alınmaması, kamu hizmetinden yararlanamaması, seçme seçilme hakkını kullanamaması gibi örnekler verilebilir¹². Doğrudan ayrımcılık bazen, kişinin bağlantılı olduğu başka bir kişinin farklılığı nedeniyle ayrımcılığa uğraması biçiminde (“bağlantılı ayrımcılık”) de ortaya çıkabilir. Örneğin, kişiye, eşinin rengi veya etnik kimliği nedeniyle ev kiralanmaması¹³ veya kişinin, eşinin siyasi görüşü nedeniyle işe alınmaması veya kadının eşinin vasiyetine uygulanan hukukun (İslam miras hukuku) kadına mirasçı olarak erkeklerle eşit hak tanımaması nedeniyle, miras hakkı bakımından ayrımcılığa uğraması¹⁴.

2) Dolaylı ayrımcılığa örnek vermek gerekirse, (i) Anayasanın 24/4. maddesi uyarınca, ilk ve orta öğretimde zorunlu ders olan ve Sünni inancına ağırlık veren, Din Kültürü ve Ahlak Dersinden muaf tutulma hakkı tanınan öğrencilerin, üniversiteye giriş sınavında, muaf tutuldukları bu dersle ilgili soruları cevaplamak durumunda bırakılmalarının, aleyhlerinde sonuç doğurması¹⁵ ve (ii) yargıçlığa alınmak için yapılan mülakatta, adayın sabah saat kaçta kalktığını sorarak, verilen cevaba göre adayın namaz saatinde kalkıp kalkmadığını öğrenmeye çalışmak ve sabah namazı saatinde kalkmadığı anlaşıldığında, adayın elenmesi¹⁶ örnek olarak gösterilebilir.

10 Karan, Ulaş, “Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Türk Ceza Kanunu’nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği”, *TBB Dergisi*, sayı 73, 2007, s. 152-155.

11 *Guide*, s. 12

12 Başka örnekler için bkz., Karan, *Sivil Toplum Örgütleri için Irk veya Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın İzlenmesi Rehberi* s. 26.

13 Karan, a.g.e., s. 26

14 AİHM Büyük Dairesinin 19.12.2018 tarihli Molla Sali / Yunanistan kararı (başvuru no. 20452/14), prg. 154-162; *Guide*, s. 13. Bu dava, Lozan Andlaşması hükümlerine göre, Yunanistan’ın Batı Trakya bölgesinde yaşayan müslümanların İslam miras hukukuna tabi olmalarıyla ilgilidir.

15 Karan, *Sivil Toplum Örgütleri için Irk veya Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın İzlenmesi Rehberi*, s. 26

16 Şirin, Doç. Dr. Tolga, “İnsan Hakları Mahkemesi’nin İçtihatlarında Ayrımcılık Yasağı”, *Sivil Toplum Örgütleri için Irk veya Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın İzlenmesi Rehberi* s. 218.

I- Türkiye’de durum:

1- Anayasanın 5. maddesi, Devletin temel amaç ve görevleri arasında, “*kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak*” sayılmıştır. Bu madde, Devleti, eşitsizlikleri gidermeye “çalışmakla” yükümlü tutmuştur. Kaydedelim ki, eşitsizlikleri gidermeye “çalışmakla” yükümlü tutulmak ile eşitsizlikleri gidermekle yükümlü tutulmak arasında yoğunluk farkı bulunmaktadır¹⁷. Ancak, eşitsizlikleri gidermeye “çalışma” yükümlülüğü bile, yetkililerin, bu yönde plan yapmaktan ve siyaset geliştirmekten kaçınmaları nedeniyle yerine getirilmemektedir.

2- Türkiye’de, gerek doğrudan, gerek dolaylı ayrımcılığın geniş bir yelpazede çeşitli örnekleri yaşanmaktadır. Ayrımcı uygulamalara (çifte ve çoklu standartlara) son verilmesi ve eşitsizliklerin giderilmesi için Anayasanın öngördüğü “çalışmaların” yapılması yerine, mevcut ayrımcılıkların sürdürülmesi için -meşru bir amacın varlığı ve bu amaçla ayrımcı uygulamaların orantılı oldukları konusunda ikna edici olmasalar da- gerekçeler¹⁸ üretilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir.

3- Ayrımcı uygulamaların çoğu siyasi tercihlerden; bir bölümü de, eşit hak talep edenlerin eşit görülmemesine dayanan ön yargılardan ve ayrıcalıklı konumların korunmak ve daha ileriye götürülmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Siyasi tercihlerle, eşit hak talep edenlerin eşit görülmemesine dayanan ön yargıların çoğu yerde kesiştikleri ve iç içe oldukları kaydedilmelidir. Türkiye’de günlük yaşamın parçası haline gelen ayrımcı uygulama örnekleri aşağıdaki başlıklar altında şöyle sıralanabilir:

1) Siyasi tercihlerden kaynaklanan ayrımcı uygulama örnekleri:

- İktidarda bulunanların siyasi görüşlerini benimsemeyenlere ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü, protesto özgürlüğü ve eşit koşullarda siyasal rekabet özgürlüğü tanınmaması veya bu kesimlerin

17 John Rawls, adaletin sağlanması için, eşitsizlikleri giderecek düzenlemeler gerçekleştirilmesinden söz eder (bkz., dip-not 3).

18 Bkz. dip-not 2.

temel hak ve özgürlüklerinin, yargı organları ve kamu kuruluşları (örn., RTÜK veya TC İletişim Başkanlığı) aracılığıyla kısıtlanması;

- Ceza ve ceza usul hukuku mevzuatının siyasi görüşlere göre ayrımcı biçimde uygulanması (iddianamelerin, iktidarın siyasi tercihleri doğrultusunda hazırlanması, gözaltı ve tutukluluk tedbirlerinin aynı doğrultuda kullanılması, mahkumiyet kararlarının bu çerçevede verilmesi – en bilinen örneklerden, Osman Kavala, Selahattin Demirtaş, Can Atalay ve Tayfun Kahraman’ın durumları); iktidarda bulunanların hoşgörü ile baktıkları ve iktidara yakın olanların işlediği suçlar için sistematik olarak cezasızlık politikası güdülmesi; cezalarda ise, olabilecek indirimlerin (örn., kadına karşı şiddetle ilgili mahkumiyet kararlarında “haksız tahrik” indirimi) en geniş biçimde uygulanması;
- AYM ve AİHM kararlarının yerine getirilmesinde, siyasi görüşlere dayalı ayrımcılık uygulanması (burada örnek olarak, Osman Kavala Selahattin Demirtaş ve Can Atalay kararları gösterilebilir) (AİHM’nin 9.6.2009 tarihli olup, eşitsizlik temelinde kadına karşı ölümlü şiddet konusuyla ilgili Opuz / Türkiye ihlal kararının genel tedbirler boyutunda gereklerinin halen yerine getirilmemiş olması da ayrı bir örnektir ¹⁹);
- Yürütülen ekonomik ve sosyal politikaların, yoksul kesimlerin, insanlık dışı muamele olarak nitelendirilebilecek derecede kötüleşen ekonomik durumlarının iyileştirilmesi gibi kamu yararları (meşru amaçlar) gözetimeksizin, sadece siyasi tercihlere göre belirlenmesi ve bunun sonucu olarak, kamu kaynak ve olanaklarının kayırlan kişi, kuruluş ve şirketlere dağıtılarak ayrıcalıklar yaratılması; böylelikle, fırsat eşitliğinin ve eşit koşullarda rekabetin ortadan kaldırılması;
- Kamu kaynaklarının, kamu yararı (meşru amaç) ile ilgisi bulunmayan siyasi tercihler doğrultusunda dağıtılmasına bağlı olarak, emekli

19 AİHM’nin 9.6.2009 tarihli Opuz / Türkiye kararı (başvuru no. 33401/02), Avrupa Konseyi’nin AİHM kararlarının icra edilmesini denetleyen Bakanlar Komitesi önünde alınması gereken “genel tedbirler” açısından henüz icra edilmemiştir. Söz konusu ihlal kararına yenileri de eklenmiş olup (22.3.2016 tarihli M.G./ Türkiye [başvuru no. 646/10] ve 25.6.2019 tarihli Halime Kılıç / Türkiye [başvuru no. 63034/11] ihlal kararları), icra edilmeyi beklemektedirler. [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22execidentifier%22:\[%22004-37222%22\]}](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22execidentifier%22:[%22004-37222%22]}) (erişim; 4.9.2024).

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

maaşlarının insanlık dışı muamele olarak nitelendirilebilecek ²⁰ düzeyde (açlık sınırının altına) tutulması;

- Belediyelere, hizmetlerini olumsuz yönde etkileyecek biçimde partizanca davranılması ve siyasi iktidarın görüşleri doğrultusunda, bazı belediyelere kayyım atanarak, bu bölgelerde yaşayanların, belediye seçimlerinde seçme ve seçilme haklarının kısıtlanması;
- Kamusal yetkilerin dağıtımında ve bürokrasideki atama ve yükselme süreçlerinde, liyakat yerine siyasi iktidara sadakatın ölçüt olarak kullanılması;
- Denetimlerin (mali, iş güvenliği vb.) siyasi iktidara yakınlık ölçütüne göre kayırmacı bir anlayışla yürütülmesi.

2) Eşit hak talep edenlerin eşit görülmemesine dayanan ön yargılardan kaynaklanan ayrımcı uygulama örnekleri:

- Kültürel ve dini etmenlerin etkisiyle oluşan, kadın ve erkeğin, toplumdaki rolleri, davranış biçimleri, faaliyetleri ve özellikleri (toplumsal cinsiyet kavramı) bakımından birbirine eşit olmadıkları görüşünden hareketle, kadın-erkek eşitsizliğinin yaygın olarak sürdürülmesi ve kurum-sallaşması yönünde politikalar izlenmesi; kadına karşı şiddeti mazur gösteren nedenler aranması; şiddet eylemleri için cezaya hükmederken olabilecek indirimlerin ve özellikle “haksız tahrik” indiriminin uygulanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alan İstanbul Sözleşmesinin (“Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”) ²¹ feshi;

20 AİHM'nin, ulusal yetkililerin, barınma, beslenme, sağlık vb temel ihtiyaçlardan yoksun bulunanlara karşı kayıtsız kalmalarının insanlık dışı muamele sayılabileceğine ilişkin görüşünü yansıtan kararlarından örnekler: 23.4.2002 tarihli Larioshina / Rusya (başvuru no. 56869/00) (son paragraf) ve 18.6.2009 tarihli Budina / Rusya (başvuru no. 45603/05) (son paragraf) kabul edilemezlik kararları ile, 7.7.2015 tarihli V.M. vd. / Belçika (başvuru no. 60125/11) ihlal kararı, prg., 134, 137, 162. V.M. / Belçika kararının Türkçe özeti için bkz., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-168480%22%5D%7D> (erişim; 4.9.2024).

21 İstanbul Sözleşmesinin metni: <https://rm.coe.int/168008482e> (erişim; 4.9.2024).

- LGBT'lere her alanda açıktan ayrımcılık yapılması; cinsel yönelim nedeniyle karşı karşıya kalınan ayrımcı uygulamalara karşı korunmayı güvence altına alan (md. 4(3) ²²) İstanbul Sözleşmesinin feshi;
- Siyasi iktidar sahiplerinin dini inançlarına göre farklılık gösteren inançlara bağlı olanlara (örn., Alevilere), eğitimde (örn., AİHM kararlarına da yansıyan, Sünni inancına ağırlık veren, Din Kültürü ve Ahlak Dersinin, ilk ve orta öğretimde zorunlu dersler arasında olması ²³); ibadet yerlerine sağlanan olanaklarda ²⁴ ve kamu görevlerine atanma ve bu görevlerde yükselme süreçlerinde ayrımcılık yapılması;
- Kamu sektöründe (kurum içi ve kurumlar arasında) ve özel sektörde "eşit işe eşit ücret" ilkesinin göz ardı edilmesinin, çalışanlar arasında gerek ücret / maaş, gerek emekli aylığı bakımından derin eşitsizliklere ve yapay ayrıcalıklara yol açılması;
- Toplumda, engellilere bakış açısının genellikle ayrımcı olması ve onlara sağlanan bazı fiziki kolaylıkların yeterli görülüp, toplumla

22 İstanbul Sözleşmesinin 4/3. Maddesinin metni:

"Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir."

23 Bu konuda, AİHM'nin, 9.10.2007 tarihli Hasan ve Eylem Zengin / Türkiye ve 16.9.2014 tarihli Mansur Yalçın vd / Türkiye ihlal kararlarında önemli tespitler bulunmaktadır. İlgili öğrenciler, zorunlu din kültürü ve ahlak dersi okuma çağını geride bıraktıkları için, söz konusu kararlar, alınması gereken "bireysel tedbirler" açısından icrası konusuz kaldığından, icra süreci sadece alınması gereken "genel tedbirler" kapsamında ve Mansur Yalçın vd kararıyla ilgili olarak devam etmektedir (1468th meeting of the Ministers' Deputies; **Resolution CM/ResDH(2023)143**).

24 Alevilere ait ibadet yerlerinin diğer inançların ibadet yerlerinin yararlandığı olanaklardan yoksun bırakılmaları, AİHM'nin 2.12.2014 tarihli Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı / Türkiye (başvuru no. 32093/10) ihlal kararında ve 26.4.2016 tarihli İzzettin Doğan vd / Türkiye ihlal kararında (başvuru no. 62649/10) (Büyük Daire kararı) ortaya konmuştur. Bu ihlal kararlarının, alınması gereken "genel tedbirler" kapsamında icrası, yetkililerin tarafsız ve çoğulcu bir anlayışla, Alevi inancını, diğer dinsel inançlarla eşit olarak tanımaları ile gerçekleşmiş olacaktır. Kararın icrası, halen gündemde beklemektedir. <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22execidentifier%22:%5B%22004-37402%22%5D%7D> (erişim; 4.9.2024).

bütünleşmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılması gerektiğinin göz ardı edilmesi nedenleriyle, engellilere yönelik ayrımcılığın sürmesi;

3) Ayrıcalıklı konumları korumak ve ilerletmek istenmesinden kaynaklanan ayrımcı uygulama örnekleri:

- Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan deneyimli ve uzmanlaşmış personeli görevde tutmak amacıyla zaman içinde yapılan çeşitli yasal düzenlemeler nedeniyle oluşmuş ayrıcalıkların korunmak (örneğin, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli hukuk müşavirlerinin özlük hakları ve emeklilik hakları bakımından oluşmuş farklılıklar) ve daha ileriye götürülmek istenmesinin ayrımcılık yaratması;
- Kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasıyla ilgili düzenlemelerde “eşit işe eşit ücret” ilkesi göz ardı edilerek, özlük hakları ile emeklilik hakları bakımından çifte veya çoklu standartlar yaratılması (örneğin, Dışişleri Bakanlığının yeniden yapılandırılmasıyla ilgili 6004 sayılı yasa ile bir grup memurun unvanı değiştirilerek, aynı işi yaptıkları halde, sırf unvan değişikliği nedeniyle, eski ve yeni unvanlı memurlar arasında farklı ek gösterge uygulanması).

II- Ayrımcılığa karşı cezai yaptırım açığı:

Ceza Kanununun ayrımcılık suçunu düzenleyen 122. maddesi, sadece nefrete dayalı olarak, a) kamuya arz edilmiş taşınır ve taşınmaz mal satışını, devrini veya kiraya verilmesini; b) kamuya arz edilmiş hizmetten yararlanılmasını; c) işe alınmayı; d) olağan bir ekonomik etkinlikte bulunulmasını engellemekle ilgili dört durumda ayrımcılığı cezalandırmaktadır²⁵. Ayrıca, 122/1’de sayılan, ayrımcılığın kaynaklandığı nedenler, günümüzün, insan onuruna dayalı eşitlikçi bakış açısı bakımından eksiktir. Buna karşılık,

25 “Nefret ve ayrımcılık

Madde 122:

(1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,

engellenen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

İstanbul Sözleşmesinin 4/3. maddesinde sayılan nedenler ²⁶ daha kapsayıcı olup, günümüzün eşitlikçi anlayışına daha yakındır.

Ceza Kanununun 122. maddesinin bu kısıtlı kapsamıyla bile uygulanması, ayrımcı bakış ve etkiler altında sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, 122. maddenin, doğrudan ayrımcılık bakımından etkin ve caydırıcı olduğu söylenemez. Dolaylı ayrımcılık ise, zaten maddenin kapsamı dışındadır ^{27, 28}. Bu veriler çerçevesinde, eşitlik ilkesine aykırı davranan ve ayrımcılık yapan kişilerin bu davranış ve uygulamalarına karşı mevcut cezai yaptırımın yetersiz olduğu değerlendirilmektedir.

III- Anayasanın 5. maddesi ışığında ayrımcı uygulamaların düzeltilmesi için öneriler:

- 1) Hukuk devleti niteliğinin öğelerinden olan hukuk güvenliğini sağlamak için, yargı organlarını siyasi iktidarın etki alanından çıkarıp bağımsızlaştıracak Anayasa değişikliği gerçekleştirilmelidir.
- 2) Ayrımcı uygulamaların ve eşit hak talep edenlerin eşit görülmemesinin temelinde yatan ayrımcı bakış açılarının ve ön yargıların iyileştirilmesi için, insan onurunu, geleneksel değerler dayanan ön yargıların üstünde tutan, çoğulcu, toplumsal cinsiyet eşitliğini de kapsayan eşitlikçi ve laik bir eğitim politikası benimsenmelidir.
- 3) Ceza Kanununun ayrımcılık suçunu düzenleyen 122. maddesinin kapsamı genişletilerek; (i) ayrımcılığın kaynaklandığı nedenlerin, İstanbul Sözleşmesinin 4/3'te sayılan nedenlerle örtüşmesi sağlanmalı ve (ii) toplumumuzda yaşanan ayrımcılıkları gerçekçi bir gözle ele alarak, 122. maddenin uygulanmasını kısıtlayan dört duruma, mevcut ayrımcılıkları kapsayan durumlar eklenmeli; ayrıca, dolaylı ayrımcılıkları caydıracak cezai yaptırım için de formül bulunmalıdır.
- 4) Ayrımcılığa karşı en önemli uluslararası belgeler arasında yer alan İstanbul Sözleşmesini fesheden tek devlet ²⁹ konumundan çıkıp, bu

²⁶ İstanbul Sözleşmesinin 4/3, maddesinin metni için bkz., dip-not 22.

²⁷ Bayır, "Eşitlik, Ayrımcılık, Irkçılık, s. 75-78.

²⁸ Karan, "Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği", s. 153.

²⁹ İstanbul Sözleşmesi, 20.3.2021 tarihli RG'de yayımlanan Cumhurbaşkanı kararına dayanarak, 22.3.2021 tarihinde fesih bildiriminde bulunmak suretiyle tek tarafı olarak

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Sözleşmeye yeniden taraf olunarak, ayrımcılıkla mücadelede yeniden güç verilmeli ve hukukumuzda değer katılmalıdır.

- 5) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS) güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerle sınırlı bir ayrımcılık yasağı öngören, Sözleşmenin 14. maddesinin sınırları dışında genel ayrımcılık yasağı getiren AİHS'ye EK 12 No.lu Protokole³⁰ taraf olunarak, ayrımcılık mağdurlarına, AİHM'ye bireysel başvuru hakkı bakımından daha geniş olanaklar tanınmalıdır.
- 6) Yüksek yargı organlarının AİHM'den tavsiye kararı istemelerine olanak tanıyan AİHS'ye Ek 16 No.lu Protokole³¹ taraf olunmalıdır.
- 7) TBB ile işbirliği yapılarak, eşitsizlik ve ayrımcılıkla mücadele için kapsamlı bir eylem planı hazırlanmalı ve TBB'nin katılımıyla bu eylem planının uygulanmasını denetleyen bir kurul oluşturulmalıdır.

Kaynakça (kitap ve makaleler):

- Bayır, Dr. Derya, "Eşitlik, Ayrımcılık, Irkçılık", Uluslararası Ayrımcılık Konferansı, İstanbul 2018, Eşit Haklar için İzleme Derneği Yay., Ceylan Matbaası.*
- Dzumhur, Dr. Jasminka, "Ayrımcılığın Önlenmesinde Yerel ve Uluslararası Mekanizmalar: Bosna Hersek Örneği", Uluslararası Ayrımcılık Konferansı, İstanbul 2018, Eşit Haklar için İzleme Derneği Yay., Ceylan Matbaası*
- Guénard, Florent, Eşitlik Tutkusu, Çev., Zehra Cunillera, Metis Yay. İstanbul, Haziran 2024*
- Guide on Article 14 of the European Convention on Human Rights and on Article 1 of Protocol No. 12 to the Convention, Prohibition of Discrimination, updated on 29 February 2024, Council of Europe / European Court of Human Rights, 2024.*
- Karan, Ulaş, "Türk Hukukunda Ayrımcılık Yasağı ve Türk Ceza Kanunu'nun 122. Maddesinin Uygulanabilirliği", TBB Dergisi, sayı 73, 2007.*
- Karan, Yard. Doç. Dr. Ulaş, Sivil Toplum Örgütleri için Irk veya Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın İzlenmesi Rehberi, Eşit Haklar için İzleme Derneği Yay., İstanbul, 2015.*
- Özmen, Dr. Ahmet Münci, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Denge Kavramı, Yetkin Yay., Ankara, 2024.*

feshedilmiştir. Fesih işlemi 1.7.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=210> (erişim; 4.9.2024).

30 AİHS'ye Ek 12 No.lu Protokol metni: <https://rm.coe.int/1680080622> (erişim; 4.9.2024)

31 AİHS'ye Ek 16 No.lu Protokol metni: <https://rm.coe.int/1680084832> (erişim; 4.9.2024)

DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

HAZIRLAYANLAR

Av. Fikret İlkiz

Av. Gülendam Şan Karabulutlar

GİRİŞ

Türkiye’de ifade özgürlüğü süreklilik kazanmış yapısal bozukluk içindedir.

Yaşadığımız yüzyılda basın özgürlüğünün yerini herkesin ifade özgürlüğü ve iletişim özgürlüğü almıştır. Aynı zamanda halkın gerçekleri öğrenme ve bilgilenme hakkı ifade özgürlüğü hakkının en önemli sonuçlarına dönüşerek ortaya “görüş edinme hakkı” çıkmıştır.

İletişim özgürlüğü ve demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan ifade özgürlüğünün varlığı, korunması ve geliştirilmesi; özgür, doğru, yaygın, ulaşılabilir bilgi ve haber dolaşımı; düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanması ve yayılması hakkını kabul eden ve bu hakkı koruyan siyasal yapının gerçekleşmesine ve var olmasına bağlıdır.

İfade özgürlüğü; temel hak ve özgürlüklerinin omurgasıdır.

Bilgi edinmek, bilgiye ulaşmak, elde etmek, gerçekleri öğrenmek, düşünce ve kanaatlerini tek başına veya topluca açıklayabilmek ve yayabilmek hak olduğuna göre; “doğru ve yaygın haber, bilgi ve fikirlerin dolaşımını ve yayılmasını” sağlamak devletlerin başat demokrasi görevi olmuştur.

Devletler bu hak ve özgürlüğü engellememeli, kullanılmasına müdahale etmemeli veya kısıtlama ve sınırlandırma getirmemelidir. Aksine; korumalıdır.

Özgür haber, bilgi ve fikirlerin dolaşımını engelleyen, sınırlandıran ve müdahale eden düzenlemeler yapılmamalıdır. Herkesin görüş edinme hakkı vardır. Sınırlandırmalar en aza indirgenmelidir. Kanuna bağlanmalı, meşru, demokratik toplum düzeni gereklerine uygun olmalı ve zorunluluk halinde son çare olarak uygulanmalıdır.

Devletler; yaygın, doğru, eğilip bükülmemiş ve saptırılmamış haberlerin, bilgilerin, gerçeklerin ve fikirlerin serbestçe dolaşımını sağlamakla yükümlüdürler. Aksi takdirde demokratik siyasal yapı yok demektir. İfade özgürlüğünün temel hak ve özgürlüklerin omurgası olarak kabul edilmesinin asıl temeli budur.

İfade özgürlüğünün var olması demokratik toplumsal yapının var olması demektir.

İfade özgürlüğü saydamlık ve hesap verebilirlik ilkelerinin yaşama geçirilmesinde gereklidir. Saydamlık ve hesap verebilirlik; görüş edinme hakkı ve ifade özgürlüğünün korunmasının, insan haklarından eksiksiz yararlanılmasının ve demokratik hukuk devletinin zeminini oluşturur.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla uyumlu yasal düzenlemelere sahip değildir. Bu nedenle basın ve ifade özgürlüğü güvence altında değildir.

Kanunsuz suç olmaz ilkesinin ve cezaların şahsiliği prensibinin ihlalinde yaşanan sorunlar ifade özgürlüğü hakkındaki uygulamalardan ve mevcut yasal düzenlemelerden doğmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de basın özgürlüğü güvence altında değildir, aksine ağır baskı altındadır.

Genel olarak ifade edilmeye çalışılan Türkiye’deki ifade ve basın özgürlüğü hakkı bakımından yaşanan sorunların ortadan kaldırılması amacıyla “Yargı Reformu” ile yol haritasının oluşturulmasına çalışılmıştır.

I- YARGI REFORMU STRATEJİLERİNDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

2001, 2002, 2006, 2009 ve sonrasında 2011, 2012 yıllarında karşılaştırmalı olarak yargının içinde bulunduğu durum ve özellikle ifade özgürlüğü bu Raporlarda sürekli yer alan hukuki ve siyasi bir konu olarak ele alınmıştır.

Kamuoyunda Ulusal Program olarak anılan ve 57 Hükümet döneminde Bakanlar Kurulunun “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar” 23.06.2003 tarihinde kabul edildi.

Ulusal Programda siyasi kriterlerin başında “Düşünce ve İfade Özgürlüğü” aşağıdaki şekilde yer almıştır.: “İfade özgürlüğünün evrensel değerlere dayalı olduğunu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesi çerçevesindeki toprak bütünlüğü ve ulusal güvenliğin korunmasını da öngören ölçütler ile laik ve demokratik Cumhuriyeti, üniter devlet yapısını ve milli birliği koruma kriterleri temelinde bir yandan genişletilmesine, diğer yandan da sürdürülmesine öncelik ve önem vermektedir.”

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler birçok reform çalışmasını etkilemiştir. Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanlarının 17 Aralık 2004

tarifli Zirvede aldığı kararlar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetler arası Konferans ile Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri başlatılmıştır.

Halen AB ile Türkiye arasındaki müzakereler bakımından “Açılmayan Fasıllar” arasında “23. Yargı ve Temel Haklar” ile “24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” başlıklı fasıllar yer almaktadır.

2009 yılında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 51 sayfalık “Yargı Reformu Stratejisi” yayımlanmıştır. 2010-2014 yıllarını kapsayan Birinci Stratejik Planla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlallerinin önlenmesine dair eylem planı kabul edilmiştir. İkinci Stratejik Plan 2015-2019 yıllarını kapsamaktadır. 17 Nisan 2015'te yayımlanmış olan Rapor ise 2009 yılı Yargı Reformu Stratejisi'nin tekrarıdır.

II- 2019 YARGI REFORMU STRATEJİSİ

2019 yılı “Yargıda Reform Strateji Planı” Cumhurbaşkanı tarafından 30 Mayıs 2019 tarihinde açıklanmıştır. Erişilebilir bir adalet sistemi kurulması amacıyla hazırlanan Yargı Reformu Stratejisine bağlı olarak 2 Mart 2021 tarihinde 9 amaç, 50 hedef ve 11 ilke içeren iki yıllık İnsan Hakları Eylem Planı düzenlendiği kamuoyuna açıklanmıştır.

2019 yılı Yargı Reformu Strateji Belgesi; “Şimdiye kadar yürütölen çalışmalarla; hukuk devletinin güçlendirilmesi, hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesi, etkin ve hızlı işleyen bir adalet sisteminin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu belge de aynı amaç çerçevesinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçların gözetilmesi suretiyle hazırlanmıştır.” Dolayısıyla “önceki çalışmaları tamamlayan” ve “umulan çalışmalara zemin hazırlayan” bir belgedir.

Stratejik Plan'da “Misyön”; Hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile insan haklarını esas alarak, adalet hizmetlerinin adil, hızlı ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlayacak politikaları geliştirmek ve uygulamaktır. “Vizyon” ise hak ve özgürlükleri koruyan, adil, güven veren, erişilebilir ve etkin bir adalet sistemidir.

Yargı Reformu Stratejisinde **ifade özgürlüğüne yer verilmiştir.**

Ceza mevzuatının bütünüünün değerlendirilmesi suretiyle ifade özgürlüğünü etkileyen mevzuat üzerinde öngörölen değişiklikler; haber

verme sınırları içerisinde yer alan, eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağına ilişkindir (Sayfa26-27/28). Ana başlıklarıyla özetlemek gerekirse;

- a) İfade özgürlüğüne ilişkin mevzuat ve uygulama analiz edilerek, bireylerin hak ve özgürlük alanlarını daha da genişletecek düzenlemeler yapılacaktır.
- b) İfade özgürlüğünü ilgilendiren yargı kararlarına karşı kanun yolu güvencesi artırılacaktır.
- c) Özgürlük ve güvenlik hakkını etkileyen, gözaltı, tutuklama ve diğer koruma tedbirlerine ilişkin mevzuat ve uygulama gözden geçirilerek, ölçülü bir şekilde uygulanması yönünde değişiklikler yapılacak ve tedbirler alınacaktır. (...)
- d) İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Hakkında Kanun'da ve diğer kanunlarda yer alan erişim engelleme usulleri, ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alınarak gerekli değişiklikler yapılacaktır.

III- III- İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDA İLK KANUN DEĞİŞİKLİĞİ

Yargı Reformu Stratejisi sonrasında ifade özgürlüğünü doğrudan ilgilendiren ilk kanun değişikliği 17 Ekim 2019 kabul tarihli 7188 sayılı *Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur.*(R.G. 24.10.2019-30928). 24 Ekim 2019 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun değişikliğinin genel gerekçesinde şöyle denilmiştir:

“İfade hürriyeti, kişinin düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması, bunları çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, savunabilmesi ve başkalarına aktarabilmesi anlamına gelen temel insan haklarından biridir. Bu bağlamda, ifade hürriyeti, birçok temel hak ve hürriyetin özü, unsuru ya da parçası olmanın yanında kişisel ve toplumsal gelişmenin de kaynağıdır. Çoğulcu demokratik düzeninin vazgeçilmez gereklerinden olması nedeniyle ifade hürriyeti, birçok uluslararası belgeye konu olmuş ve Anayasamızda güvence altına alınmıştır. Bireylerin şahsiyetini tekâmül ettirmesi ve dolayısıyla demokratik toplumun gelişmesinin temel koşulu olmasına bağlı olarak, ifade özgürlüğü alanını genişletecek ya da bu özgürlüğün güvencelerini artıracak adımların her fırsatta atılması, yargı reformlarının öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.” (TBMM. SS 105. Komisyon Raporu 27. Yasama yılı)

İfade özgürlüğü ve temel hakların omurgası olarak kabul edilmesinin basat sonucu olan bu görüş, Yargı Reformu Stratejisinin ilk adımı olarak kabul edilmiş olan kanunun genel gerekçesinde yer almıştır.

7188 sayılı Kanunun genel gerekçesinde Terörle Mücadele Kanunu ve terör propagandası hakkında özel bir görüş yer almamaktadır. 12/04/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7'nci maddesinin ikinci fıkrasına üçüncü cümlesinden sonra gelmek üzere madde metnine bir cümle eklenmiştir: **"Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz."**

3713 sayılı Kanunun 7'nci maddesinin ikinci fıkrasına eklenen bu cümle hakkındaki gerekçe şöyledir: *"Eleştiri hakkı, kişinin belli bir vakıa hakkındaki düşüncesini açıklama hürriyetinin kullanılmasından ibarettir. Anayasamızda güvence altına alınan ifade özgürlüğünün doğal sonucu olarak, eleştiri hakkının kullanılması suretiyle açıklanan düşünceler suç oluşturmaz. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında da belirtildiği üzere, ağır, sert veya incitici nitelikte de olsa, eleştiri hakkı kullanıldığında kişiye yaptırım uygulanamayacak olması, çoğulcu demokrasilerin vazgeçilmez bir gereğidir. Ancak, hiç kuşku yok ki, ifade özgürlüğü mutlak ve sınırsız değildir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olan devletlerde kanun koyucu, düşünceyi açıklama özgürlüğünü, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve Sözleşmenin 10'uncu maddesinin ruhuna aykırı olmamak koşuluyla, sınırlandırılabilir ve bu suretle belirlenen sınırı aşan açıklamaları suç olarak tanımlayabilir.*

Mahkemelerde propaganda suçuyla ilgili olarak verilen kararlar incelendiğinde aynı konuda farklı kararlar verildiği ve uygulama birliği bulunmadığı görülmektedir. Söz konusu farklı uygulamaları gidermek amacıyla yapılması öngörülen düzenlemeyle, haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı vurgulanmaktadır."

3713 sayılı Kanunda yapılan değişiklik gereğince:

Terör örgütleri Madde 7 - (Değişik: 29/6/2006-5532/6 md.) Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanunu'nun 314'üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır. (Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere

başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. **(Ek cümle:17/10/2019-7188/13 md.)** Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır.

IV- YARGI REFORMUNDA İLK KANUN DEĞİŞİKLİĞİ

Türkiye’de ifade özgürlüğü tam bir serüvendir ve sürmektedir.

Türkiye’de ifade özgürlüğü hakkı birçok kırılma yaşamış ve toplumsal sorunlara yol açmıştır.

Aslında günümüzde basın özgürlüğü kavramı yerini “**İletişim özgürlüğü**”, “**Bilgi edinme hak ve özgürlüğü**” gibi kavramlara bıraktığı için “halkın gerçekleri öğrenme hakkı” ve basın özgürlüğü kavramının geçirdiği evreler bakımından yaşananlar siyasal ve toplumsal bakımından geriye dönüşlerin yaşandığı bir serüvendir.

Günümüzde “**düşünce ve kanaatleri açıklamak ve yayma özgürlüğü**” artık “**halkın bilgilenme hakkı**” veya “**gerçekleri öğrenme hakkının**” elde edilmesini sağlayan bir haktır. Aslında basın özgürlüğünün gerçekleştirilmesinde vazgeçilmez bir araç, bir değerdir. Öyle ki; ifade özgürlüğünün sağlanmasında temel olan “özgür, doğru, yaygın bilgi ve haber dolaşımı”, düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanması ve yayılmasıdır. Bu hakların yerine getirilebilmesi, bu hakkı koruyan siyasal ve yasal yapının gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Çünkü “devletin korunması” adına halkın bilgilenme hakkının sınırlandırılması bile klasik demokrasinin terk ettiği bir anlayıştır. İşte bu yüzden “gerçeğe uygun haber dolaşımının” suçlanması kabul edilemez. Demokrasilerde, hükümetlerin veya yönetimin halktan gizleyeceği bir şey olmamalıdır. Bu nedenle “**bireyin bireysel bilgilenme hakkının**” sağlanması bu hakkın sınırlandırılmayacağına kabulü demektir ki; bu koşul demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Bir başka deyişle bilgilenme ve gerçekleri öğrenmek “hak” olduğuna göre bu hakkın sağlanması için kitle iletişim araçlarının

“doğru ve yaygın haber dolaşımını” sağlamak devletlerin, hükümetlerin ve demokrasilerde yönetimin görevidir. Devlet bu özgürlüğü engelleyemez, müdahale edemez, kısıtlama veya sınırlandırma getiremez, getirmemelidir.

Dolayısıyla *gerçekleri öğrenme ve bilgilenme hakkı*; devletin korunması gibi bir yaklaşımın despotik sonuçlarını ortadan kaldırır. Devletin ifade ve basın özgürlüğünü engellemeye yönelik baskı, tutum ve girişimlerini, yasal düzenlemeler yapmasını önler. Özgür haber dolaşımını engelleyen, sınırlayan yasal düzenleme yapılamaz, uygulama gerçekleştirilemez.

Gerçekten yüzyılımızda demokratik siyasal düzenin temel ölçütü haline dönüşen “özgür haber dolaşımının varlığı” ve bu dolaşımın sağlanması zorunludur, aksi takdirde “demokratik siyasal yapı” yok demektir. ¹

Basın özgürlüğü hakkının uygulanmasında **“özgür, doğru, yaygın haber dolaşımını”** öngörmeyen siyasal yapı her zaman için uygulamaları ve yasal mevzuat değişiklikleri ile **“açıklanmasına izin verilmeyen düşünce alanları”** yaratmak ve bu suretle halkın bilgilenme, gerçekleri öğrenme hakkını sınırlandırmak ister.²

Çağımızda kişilerin bilgi edinmeleri, elde ettikleri bilgiyi yorumlamaları ve bir başkasına ulaştırma hakkı ifade özgürlüğünün sonucudur. Ayrıca “özgür ve doğru haber dolaşımı” insanlar için haktır ve herkesin haber alma hakkı vardır. İfade özgürlüğü tüm hak ve özgürlüklerin “omurgası”dır.

“Artık, bireyin düşünce açıklamak hakkının sınırlanması bireysel bir sınır sayılmayıp, bilgilenme hakkının engellenmesi anlamına geldiği için, toplumsal sınır sayılıyor. Artık, “bilgilenme hakkı”, “saydam yönetimi” sağladığı için, çağımızın “doğrudan demokrasisi” olarak kavranılıyor. Giderek, “bilgilenme hakkı” olmaktan çıkarılarak, “bireyin bilgilenme görevi”ne dönüştürülüyor.” ³

Artık herkesin “görüş edinme hakkı” haline dönüşen ifade özgürlüğü bir serüvendir ama yolun sonuna gelinmediği için bu serüven de sürmektedir.

1 Özek ÇETİN. Demokratikleşme Sancısı başlıklı yazısı. İfade Özgürlüğü Hapiste. Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını. Ankara. 1994. Sayfa 8-34 arası

2 Özek, ÇETİN. Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına. 1999. İstanbul. Alfa Yayınları. Sy.33

3 Özek, ÇETİN. Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına (Age) Öndeyiş .Sayfa I-XIX

V- YABANCI ETKİSİNE KARŞI DEVLETİN KORUNMASI, İÇ VE DIŞ SİYASAL YARAR

İfade özgürlüğünde bazı kilometre taşlarını özetlemek gerekir.

Türkiye’de ifade özgürlüğü hakkı yoktur ve geri getiremeyecek şekilde hak ve özgürlükler istisna olmuş, sınırlandırılmış, müdahaleler esas kabul edilerek kanunilik unsurundan yoksun kanunlarla ceza hukuku cezalandırma ve tehdit aracına dönüştürülmüştür.

Kamuoyunda “**etki ajanlığı**” başlığı altında tartışılan ve daha önce Mayıs 2024 itibariyle önce verilmiş kanun teklifi metninden çıkarılan ve daha sonra yeniden 18 Ekim 2024 tarihinde torba kanun niteliğindeki Noterlik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi içinde yeniden gündeme getirilen düzenleme; 13 Kasım 2024 tarihinde TBMM’de görüşülmeden önce ikinci kez iktidar partileri tarafından geri çekilmiştir. Kanunlaşmayan Türk Ceza Kanunu değişikliği üzerinde görüşülerek yeniden getirileceği kamuoyuna açıklanmıştır.

Teklifeye göre Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) değişiklik önerilmiştir. “Casusluk eylemleriyle daha etkin mücadele edilebilmesi amacıyla Türk Ceza Kanunu’nda yeni bir suç ihdas edilmektedir. Yapılması öngörülen düzenlemeyle Devletin güvenliği ile iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda suç işlenmesi yaptırma bağlanmaktadır.”

Teklifin 16. maddesine göre; TCK’da 339’uncu maddeye (A) maddesi eklenerek “yeni bir suç” yaratılmak istenmiştir. Madde gerekçesine göre; “devletin güvenliği”; devletin varlığının korunmasını ve tehlikeyle karşı karşıya bırakılmamasını ifade etmektedir. Devletin iç veya dış siyasal yararına yönelik gerçekleştirilen suç ve fiiller nelerdir sorusunu ise madde gerekçesi şöyle açıklıyor: “Bu kapsamda iktisadi, mali, askeri, milli savunma, kamu sağlığı, kamu güvenliği, kamu düzeni, teleolojik, kültürel, ulaştırma, haberleşme, siber alan, kritik altyapılar ve enerji gibi diğer yararlar da devletin iç veya dış siyasal yararları kavramı içinde kabul edilecektir.”

TCK 339’uncu maddeye eklenmek istenen (A) maddesi teklifi şöyledir:

“MADDE 16- 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na 339 uncu maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

Devletin güvenliği veya siyasal yararları aleyhine suç işleme

Madde 339/A- (1) Bu Bölümde düzenlenen suçları oluşturmamak kaydıyla, Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda suç işleyenler hakkında üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası verilir. Fail hakkında hem bu suçtan hem de işlediği ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur.

(2) Fiil, savaş sırasında işlenmiş veya Devletin savaş hazırlıklarım veya savaş etkinliğini veya askerî hareketlerini tehlikeyle karşı karşıya bırakmış ise faile sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis cezası verilir.

(3) Suçun, milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birimler ile proje, tesis ve hizmetleri yerine getiren kurum ve kuruluşlarda görev yapanlar tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır.

(4) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.”

Devlet güvenliği adına böyle bir suç yaratılamaz, tehlikelidir.

Devletler, insan haklarını yaptıkları kanunlarla ihlal edemezler. Yurttaşlarını her zamanda, her mekânda, iç ve dış siyasal çıkarlar adına suçlamak ve cezalandırmak amacıyla tuzaklar kuramazlar. Devlet güvenliğini sürekli tehlike altında görerek korumak demek cezalandırma tehdidinin egemenliğini ve insan haklarından yoksunluğu kabul etmektir.

Tehlike; sadece geleceği değil devletin kendisini, insan haklarını, hukuku ve adaleti çürütür.

Kanun teklifleriyle temel hak ve özgürlükleri sınırlandırarak yeni suç ve ceza düzenlemeleri yapmaktan vazgeçmemek suretiyle ceza hukuku cezalandırma hukukuna dönüştürülmekte ve insanların ceza tehdidi altında kalması aslında ifade ve örgütlenme özgürlüğünü tehdit etmektedir.

Nitekim Rusya’da uygulaması olan “yabancı ajan” kanunu ile AİHM’sinin verdiği karar dikkat çekici ve çok önemli bir karardır.

AİHM, 22 Ekim 2024 tarihinde Kobalya ve Diğerleri/Rusya Davası’nda (Başvuru No. 39446/16) 106 başvurucaunun davalarını birleştirerek Rusya

tarafından hakların ihlal edildiğine ve başvuruculara maddi tazminat dışında toplam 610 bin avro manevi tazminatın ödenmesine karar verdi.

AİHM 22 Ekim 2024 tarihli bu kararında; Kanunun tamamen yürürlükten kaldırılmasını öneren Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) görüşüne atıf yapmıştır. Mahkeme, başvuran kuruluşların “yabancı ajan” olarak tanımlanmasının sadece haksız ve faaliyetlerine zarar verici olmakla kalmayıp, aynı zamanda önemli ölçüde caydırıcı ve damgalayıcı bir etkiye sahip olabileceğine karar vermiştir. Mahkemeye göre bu şekilde etiketlenmenin ve damgalanmanın toplum nezdinde istenmeyen bir sonuç yaratmak olduğu kanaatindedir. AİHM kararına göre; “etiketleme gereklilikleri yalnızca aşırı geniş ve öngörülemez bir şekilde uygulanmakla kalmamış, aynı zamanda başvuruların ifade özgürlüğü kapasitelerini de ciddi şekilde kısıtlamıştır. İlk olarak, başvurular, negatif ifade özgürlüğü haklarını ihlal edecek şekilde, kendi iradeleri dışında, standart bildirim yoluyla damgalayıcı tanımlamayı yaymak zorunda bırakılmışlardır (...) İfade özgürlüğünün bütüncül bir şekilde korunması hem fikirleri ifade etme hakkını hem de sessiz kalma hakkını zorunlu olarak kapsar; aksi takdirde, bu hak pratik veya etkili olamaz. Yetkililer, başvurularını kamuya açık tüm iletişimlerine ‘yabancı ajan’ etiketini yapıştırmaya zorlayarak, bu negatif hakkı ihlal etmiş ve onları katılmadıkları bir mesajı ifade etmeye zorlamıştır. İkinci olarak, karakter sınırının neredeyse bildirim boyutuna eşit olduğu sosyal medya platformlarını anlamlı bir şekilde kullanmaları etkili bir şekilde engellenmiştir. Üçüncü olarak, uyumsuzluk, aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenecek olan ve aşırı olduğu iddia edilen para cezaları ile cezalandırılmıştır. İfade özgürlüğüne getirilen bu kısıtlamalar, ‘yabancı ajan’ etiketinin damgalayıcı niteliğiyle birleştiğinde geniş kapsamlı sonuçlar doğurmuştur. Etiket hem ‘yabancı ajan’ başvuru sahipleri tarafından kamuya açık iletişimlerinde hem de belirlenen kişiler hakkında yazan ya da bu kişilerden bahseden diğer herkes tarafından sistematik ve belirgin bir şekilde gösterilmesi gerekliliği, geçmişteki otoriter rejimler tarafından belirli gruplara uygulanan ayrımcı ve ayrıştırıcı etiketleme uygulamalarıyla uğursuz bir benzerlik taşımaktadır.

‘Yabancı’ olarak tanımlanan kişiler için ‘ajan’ ifadesi, herhangi bir dışa bağımlılığı yansıtmadığı sürece yanıltıcıdır; bu tür etiketleme gereklilikleri, hedef alınan kişi ve kuruluşların itibarlarını damgalamak ve lekelemek,

böylece kamusal iletişimlerini ve faaliyetlerini ciddi şekilde engellemek için tasarlanmış gibi görünmektedir.”

Bu koşullar altında Mahkeme; uygulamanın zorla kendi kendini damgalama ortamı yarattığını tespit etmiş ve kamusal söylem ve sivil katılım üzerindeki bu caydırıcı etkinin, ‘acil bir sosyal ihtiyaca’ karşılık gelmediği kanaatinde. Mahkeme’nin Ecodefence v e Diğerleri / Rusya, (no.9988/13 ve 60 diğerleri-14 Haziran 2022) davasında da daha önce belirttiği gibi, bu şekilde damgalanmak demokratik toplum kavramıyla temelden çelişmektedir. Bu davada incelenen mevzuat daha da ileri gitmekte ve totaliter bir rejimin özelliklerini taşımaktadır.”

VI- YAYIN YASAĞI YASAKTIR

Olaylar hakkında yayım yasağı konamaz. Ancak yayın yasakları Türkiye’de yaygın olarak uygulanmaktadır.

Kamuoyu bilgi sahibi olmak, gerçekleri öğrenmek hakkına sahiptir. İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun asli temelidir. Toplumun ve bireylerin ilerlemesi ve gelişmesini sağlar. AİHM’sinin Handyside-Birleşik Krallık (7 Aralık 1976) davasında Sözleşmenin 10. Maddesi ile güvence altına alınan ifade özgürlüğün aslında temel bir hak olduğunu kabul ederken ortaya koyduğu ölçüt uygulanmaktadır. Yayın herkesin hakkıdır, sınırlandırılması istisnadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. Maddesi 2. Fıkrasındaki sınırlandırma ölçütlerine tâbi olmak koşuluyla; sadece olumlu karşılanan ya da kimseye saldırgan gelmeyen ya da insanların kayıtsız kalabildiği “bilgi” ve “fikirler” için değil, Devlet veya halkın herhangi bir kesimi için saldırgan görünen, sarsıcı nitelik taşıyan ya da şok eden veya rahatsız edici olan fikirler için de geçerlidir. Demokratik toplumun vazgeçilmez özelliklerini ifade eden bu ilke; çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir. İfade özgürlüğü haber alma ve verme özgürlüğüdür. Haberin ulaştığı adresteki insanların hakkı da haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkıdır. O halde haber alma özgürlüğü, ifade özgürlüğüdür ve korunmalıdır. AİHM haber alma özgürlüğünün neyi kapsadığını saptarken öncelikle bunun herkes için bir hak olduğunu belirtmiştir. Devletin görevi bu hakkı korumaktır. Devlet yasaklamaz, haberi ve bilgiyi saklamaz. Aksine habere ve bilgiye ulaşım bakımından tüm yolları açmak zorundadır. Bilgi vermelidir, doğru bilgi

vermelidir ve kriz zamanlarında sürekli bilgi vermelidir. Devlet habere ve bilgiye giden yolları sınırlandırmamalı ve engel olmamalıdır.

Haber alma hak ve özgürlüğü, bilginin sahibi olan insanın iletmek istediği bilgiyi alma hakkıdır. Devlet, bilgi alma hakkı olan bir kişinin başkalarının kendisine vermeyi istediği bilgiyi veya haberi almasını sınırlandırmamalı ve yasaklamamalıdır. Bir başka anlatımla ifade özgürlüğü hakkı kamu otoritelerince müdahale olmaksızın “kanaat sahibi olma” ve “bilgi ve fikir edinme ve aktarma ve yayma” özgürlüğünü içerir.

Sadece bilginin veya haberin içeriği için değil, bilgi aktarma veya edinme araçları için de geçerli olan ifade özgürlüğü kitle iletişim araçlarının da korunması demektir. Kendini başka yollarla ifade edenler için *başka yollar* ve *araçlar* üzerinde uygulanan herhangi bir sınırlama veya müdahale bilgi edinme ve aktarma hakkına da müdahale etmek demektir. O halde basın, radyo, televizyon ve diğer araçlar, başka yollar ve tüm kitle iletişim araçları ifade özgürlüğünün korunması altındadır.

AİHM’sinin Sunday Times-Birleşik Krallık (No.1) kararı (26 Nisan 1979) gazetecilik ve insanların haber alma hakkı bakımından önemli bir karardır. **Sunday Times / İngiltere** davasında hamile kadınlar tarafından kullanılan bir ilacın **bebeklerin sakat doğmasına** yol açtığı görüşüyle ilaç firması aleyhine tazminat davaları açılmıştır. Yargılama devam ederken **Sunday Times gazetesi**, ilacın yol açtığı faciayı ayrıntıları ile yayınlayacağını okuyucularına duyurmuştur. İlaç firması tarafından yapılan başvuruya üzerine görülmekte olan davayı etkileyeceği gerekçesiyle gazetenin yapacağı **yayın yasaklanmıştır**. Konu AİHM’si önüne taşınmış ve olayı inceleyen AİHM’si **demokratik bir toplumda uyuşmazlıkların yargı organlarıncay tartışılarak çözümlenmesinin, bunların özel yayınlar veya basın gibi başka forumlarda tartışılmasına engel teşkil etmeyeceğine işaret ederek, konulan yayın yasağının ifade özgürlüğünün ihlali olduğu kararını vermiştir**.

İlaç şirketi söz konusu yayının yayımlanmasına karşı, **bir nevi yayın yasağı** niteliğinde bir ihtiyati tedbir kararı almış olmasına rağmen AİHM kararına göre; Mahkemelerin boşlukta çalışamayacakları konusunda genel bir kabul mevcuttur. **Mahkemeler uyuşmazlıkların çözümünde birer platform konumunda olmakla birlikte**, bu durum, uyuşmazlık konusu olan bir

hususun daha önce başka alanlarda, **örneğin meslekî yayınlarda, genel olarak basında veya halk kitleleri arasında tartışılmayacağı anlamına gelmez.**

Diğer yandan, her ne kadar **kitle yayın organları adaletin işlemesi bakımından gerekli sınırları aşmamak zorunda olsalar da** kamu yararını ilgilendiren diğer alanlarda olduğu gibi, **mahkemeye intikal eden konularda da bilgi ve fikir aktarmak kitle yayın organlarının görevidir. Basının bu tür bilgi ve fikirleri açıklamakla görevli olmasının yanı sıra, toplumun da bu bilgileri alma hakkı vardır.** AİHM ayrıca bu kararında mağdur ailelerinin bilgi edinme hakkı olduğuna değinmiştir.

Yayın yasağı 1982 Anayasası'nın 28. maddesine aykırıdır. Çünkü basın hürdür, sansür edilemez. Anayasaya göre olaylar hakkında yayın yasağı koymak yasaktır. Basın Yasasının 3.maddesine göre; basın özgürdür. Bu özgürlük, aynı zamanda bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama hakkı demektir.

Anayasa ve yasalar gereği "**yayın yapılmasının yasaklanmasına**" karar verilemez. Demokrasilerde halkın bilgi edinme hakkı sınırlandırılmaz. Asıl olan "**yayın yapılmasının yasaklanması**" değil, yayın yasaklarının yasaklanmasıdır.

VII- RADYO KAPATILMASI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü alanında tartışma yaratan kırılma noktalarından biri olan radyo yayınlarının sona erdirilmesi "Açık Radyo" nun kapatılması ve yayınlarına fiilen son verilmesidir.

15.02.2011 kabul tarihli 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun gereğince amacı; radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu; Açık Radyo'nun yayın lisansının iptaline karar vermiştir. **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu** Açık Radyo'nun yayın lisansının iptal edildiğini, Açık Radyo'ya 'Türkiye aleyhindeki yayınları ve sözde soykırım gibi Ermeni tezlerini savunması' nedeniyle daha önce 5 kez program durdurma ve idari para cezaları verildiğini, radyonun program durdurma cezalarına rağmen yayınlarına devam ettiğinin tespit edildiğini duyurmuştur. Bunun üzerine kararın

tebliğine rağmen kararın gereklerine aykırı olarak yayınlarına devam etmesi nedeniyle “yayın lisansının iptaline” karar verildiği açıklandı. Kısacası “mevzuat gereğini” yerine getirdiğini açıklayan RTÜK; izinsiz olarak faaliyetine devam etmesi halinde yayın cihaz ve tesislerini mühürlendiğini Açık Radyo’nun kapatıldığını 4 Temmuz 2024 tarihli açıklamasıyla kamuoyuna duyurdu.

Basın özgürlüğü bakımından bir hatırlatmada bulunmanın önemi vardır. Basın özgürlüğünü sağlamak amacıyla Yargı Reformu Stratejisinden sonra hazırlanan 17 Ekim 2019 kabul tarihli 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrasında bir değişiklik yapılmıştı. Buna göre; “**Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.**” Bu değişikliğin basın özgürlüklerine, haber verme hakkına ve hatta suç ve cezaya hiçbir etkisi ve hiçbir olumlu değişikliği yaratmadığı biliniyordu ve bir kere daha uygulanmadığı anlaşıldı.

İfade özgürlüğüne örnek kararlardan olan AİHM Dink kararında; ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili kullanımının sadece Devletin bu alana müdahaleden kaçınma yükümlülüğüne bağlı olmadığını ve ifade özgürlüğünün korunması hakkında Devletin pozitif yükümlülüklerinin de çok önemli olduğuna değinilmiştir.

DİNK kararında AİHM; ifade özgürlüğünün, demokratik bir toplumun temel değerlerinden birini oluşturduğunu hatırlatmaktadır. AİHS’nin 10/2. maddesindeki kayıtlar altında, ifade özgürlüğünün, sadece olumlu karşılanan ya da zararsız ve önemsiz “haber” ve “fikirler” için değil; Devlet ya da halkın herhangi bir kesimi için sarsıcı, şaşırtıcı ve rahatsız edici nitelikte olan haber ve fikirler için de geçerli olduğunu kabul etmektedir. Basın, demokratik bir toplumda seçkin bir role sahiptir. Özellikle genel yarara ilişkin tüm konularda haber ve fikirleri yayma zorunluluğu basının görevidir. AİHM, **DİNK -TÜRKİYE** 14 Eylül 2010 tarihli kararında şöyle söylüyor: “AİHM yine de hatırlatmaktadır ki, AİHS’nin 10/2 maddesi siyasi söylem ya da kamu yararı konularında düşünce özgürlüğünün kısıtlanmasına hemen hiç mahal vermemektedir. (...) AİHM bununla birlikte gözlemlemektedir ki, söz konusu makale dizisi, bütününe bakıldığında ne şiddet kullanımını teşvik etmekte ne de insanları silahlı

mücadele ya da ayaklanmaya yönlendirmektedir ki bu, Mahkeme açısından göz önünde bulundurulacak temel unsurdur.

Her ne kadar belirleyici bir unsur olmasa da AİHM aynı zamanda, Fırat Dink'in gazeteci kimliğini ve iki dilde Türkçe ve Ermenice olarak yayımlanan ve Ermeni azınlığa ilişkin sorunları ele alan bir gazetenin yazı isleri müdürü olması sıfatıyla Türk siyasi yaşamındaki rolünü de göz önünde bulundurmaktadır. Fırat Dink, 1915 olaylarının inkârı olarak gördüğü tavra karşı hincını dile getirdiğinde, demokratik bir toplumda tartışmasız bir biçimde kamu yararını oluşturan görüş ve düşüncelerini iletmektedir. AİHM 'ye göre, belli bir önemi haiz tarihi olaylar üzerine kurulu tartışmaların gerçekleştiği böyle bir toplumda, bu tartışmaların özgürce yapılabilmesi öncelikli unsurlardan biridir. (Bakınız mutatis mutandis, Giniewski, Fransa, No: 64016/00, §51, CEDH 2006-I). AİHM diğer yandan, bir noktanın daha altını çizme şansını bulmaktadır: tarihi gerçeklerin araştırılması, düşünce özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır ve halen devam etmekte olan bir kamuoyu tartışmasından kaynaklanan tarihi bir sorun hakkında Mahkeme hüküm vermek durumunda değildir. (Bakınız, mutatis mutandis, Chauvy vd., Fransa, No:64915/01, §69, CEDH 2004-VI). Üstelik AİHM 'ye göre, Fırat Dink tarafından kaleme alınan makaleler, hiçbir saldırgan, hakaret barındıran karakter taşımamakta ve kitleleri herhangi bir nefret ya da saygısızlığa teşvik etmemektedir." (AİHM Başvuru no:2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 ve 7124/09)

AİHM, Dink'in uyuşmazlık konusu olan sekiz makalelik yazı dizisinin; 1915 olaylarında olduğu gibi Ermenileri ilgilendiren tarihsel olaylar üzerine bir düşünce dizisi olduğunu ve hem içeriği hem de kullanılan terimleriyle diaspora üyelerine kendi kimliklerini yeniden tanımlamak için çözüm önerilerinde bulunması açısından "**siyasal bir diskur**" halini aldığı görüşündedir.

AİHM, basın özgürlüğü hakkında 10. maddede yer alan "sınırlandırma" ölçütlerini değerlendirmiştir. Sonuç olarak **Mahkeme, Sözleşme'nin 10(2) maddesinin, siyasal söylem ve genel yarara ilişkin konular alanında, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına hiçbir şekilde yer vermemektedir.** AİHM'sine göre **siyasal söylem ve genel yarar ile ilgili görüşlere sınır getirilmemelidir.** AİHM demokratik bir toplumda **önemli tarihi olaylara dönük tartışmanın serbest biçimde yapılmasının temel olduğu** görüşündedir.

Mahkeme'ye göre **“tarihi gerçeğin araştırılması ifade özgürlüğünün bütünüleyici bir parçasıdır”**. AİHM'sinin ve mahkemelerin sürekli kamuoyu tartışmasına konu olan temel tarihsel bir sorun hakkında **“hakemlik etme”** yetkisi bulunmamaktadır. Yani, tarihsel gerçeklerin araştırılması ifade özgürlüğünün koruması altındadır. **Bu nedenle yargı makamları tarihsel sorunlar hakkında hakemlik yapma yetkisine sahip değildir.**

AİHM'si kararlarında ifade edildiği üzere **genel olarak düşüncenin ifadesi mahkûmiyet sebebi olmamalıdır.**

AİHM'si *“Ermeni soykırımı iddiasının reddinin cezalandırılmayacağı”* konusunda önemli bir içtihat oluşturan **AİHM Büyük Daire** (Başvuru No. 27510/08. Tarih 15.10.2015) Perinçek-İsviçre Davasında; Mahkemenin tarihsel olayları değerlendirmeye ve örneğin 1915 olaylarının soykırım niteliği taşıyıp, taşımadığı hakkında karar vermeye yetkili olmadığını da karar vermiştir.

Sözün özü; ifade özgürlüğünü korumak asıl görevdir. Açık Radyo'nun kapatılması yargıya taşınmış ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiği, konuşma hak ve özgürlüğüne müdahale edildiği belirtilerek RTÜK işleminin iptali talep edilmiştir.

VIII- CEZAEVLERİNDE TESLİM EDİLMİYEN KİTAPLAR VE MAHPUSUN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Ceza infaz kurumlarında tutuklu ya da hükümlü olarak buldukları sırada kargo ile gelen veya getirilen kitaplar kendilerine teslim edilmemesi üzerine ifade özgürlüklerinin ihlal edildiğini ileri süren mağdurlar Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. **Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu** 21/12/2023 tarihinde, *Serdar Güzelçay ve diğerleri* (B. No: 2022/66987) (R.G 01.03.2024 - 32476). hakkında AYM, Genel Kurul kararında ceza infaz kurumlarında terör suçlarından tutuklu ya da hükümlü olarak bulunanların teslim edilmeyen kitapları için yaptıkları başvurularında ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 21.12.2023 tarihli kararında: *“Yayınlara verilmesine dair Ceza İnfaz Kurumu Eğitim Kurullarınca alınan kararların bir bölümünde; ilgili yayınlarda terör örgütlerinin propagandasını yapan açıklamalara, kamu kuruluşlarını aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadelerle, devlet büyüklerini ve*

ülke güvenliği için çalışan kurumları yıpratmaya yönelik yazı, haber ve yorumlara yer verildiği kabul edilmiştir. Ayrıca Eğitim Kurullarının kararlarında; yayınların müstehcen içeriği olduğu, yayınlarda Ceza İnfaz Kurumlarının krokisine, diğer bölümlerine dair görsel bilgilerin ve açıklamaların yer aldığı, açlık grevi ile ölüm orucu eylemlerinin, suçun ve suçlunun övüldüğü ve yasaklı yayınlardan alıntılar içerdiği belirtilmiştir. Bu tespitler sonrasında Ceza İnfaz Kurumlarının güvenliği ile mahpusun ıslahı amaçlarının gerçekleştirilmesine engel olacağı gerekçesiyle söz konusu yayınların başvuruçulara teslim edilmemesine karar verilmiştir. Söz konusu kararlarda hangi içeriklerin bu nitelikte olduğu noktasında somut açıklama yapılmamıştır.”

Başvuruçular, ceza infaz kurumları dışından gelen kitapların keyfi ve gerekçesiz olarak kendilerine teslim edilmemesi nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nin kabul ettiği **genel ilke** şudur: “Anayasa Mahkemesi ifade özgürlüğü bağlamında demokratik toplum düzeninin gerekleri ifadesinden ne anlaşılması gerektiğini daha önce pek çok kez açıklamıştır. İfade özgürlüğü kişinin haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine serbestçe ulaşabilmesi, düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması, bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir. **Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere** düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirme, bu konuda başkalarını ikna etme çabaları ve çabaların hoşgörüsüyle karşılanması çoğulcu demokratik düzenin gereklerindedir. Dolayısıyla toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak her türlü düşüncenin barışçıl şekilde ve serbestçe ifade edilebilmesine bağlıdır. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir.”

Anayasa Mahkemesi'ne göre; “**Hiç şüphesiz mahpuslar süresiz yayınlara erişmekte sınırsız bir hakka sahip değildir. Ceza infaz kurumunda bulunmanın bazı zorunlulukları ile infaz kurumlarının sahip oldukları imkânlar, mahpusların süresiz yayınlara erişmelerinde doğal bazı sınırlar oluşturur.** Üstelik mahpuslar infaz kurumu kütüphanelerinden ve halk kütüphanelerinden yararlanma haklarına ilave olarak kanunda sayılan diğer usullerle süresiz yayınlara ulaşabilmektedir. Bu itibarla göndericisi denetlenemeyen kargo yahut posta yoluyla veya yakınları aracılığıyla ceza infaz kurumlarına teslim edilmek suretiyle hediye adı altında süresiz yayınlara erişime mevzuata dayalı, öngörülebilir, yeknesak uygulamaları temin edici bir politikayla sınırlama getirilebileceğinde bir kuşku

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

bulunmamaktadır. Bu çerçevede getirilecek yeni sistemin nihai olarak bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olacağı da açıktır.”

Dolayısıyla temel hak ve özgürlüklere yönelik bir müdahalenin kanuni, meşru ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun kabul edilebilmesi için müdahale; zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamalı ve orantılı olmalıdır. Müdahaleyi oluşturan tedbirin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığının kabul edilebilmesi için amaca ulaşmaya elverişli olması, başvuru-labilecek en son çare ve alınabilecek en hafif önlem olarak kendisini göstermesi gerekir. (AYM, 01.03.2024 tarihli basın duyurusu)

Sürelili veya süresiz yayınlar hakkında yapılması gereken denetime ilişkin ilkeler Anayasa Mahkemesi'nin **Halil Bayık** ([GK], B. No: 2014/20002, 30/11/2017) kararında açıklanmıştır. Halil Bayık kararında öngörülen kriterleri karşılamayan bir gerekçeyle yapılan müdahaleler ifade özgürlüğü hakkını ihlal etmiş demektir. İhlalin önlenmesinde *Halil Bayık* kararında öngörülen ilkeler şöyledir:

i. Başvurucunun hangi suçtan hangi tür ceza infaz kurumunda bulunduğu, söz konusu tedbirin alınmasında bu ceza infaz kurumunun ve işlediği suçun bir etkisinin olup olmadığı değerlendirilmelidir.

ii. Bir yayının tümünün veya bir kısmının mahpusa verilmemesi şeklindeki kısıtlama, mahpusun ıslahı ile bağlantısı var ise yayının içeriği ile mahpusun ıslahı arasındaki ilişki tam olarak gösterilmelidir.

iii. Her mahpusun toplumsal geçmişi ve suç sicili, entelektüel kapasitesi ve kabiliyeti, şahsi tabiatı, hapis cezasının süresi ve tahliye edildikten sonrası için beklentileri dikkate alınmalıdır.

iv. Bu bağlamda terör suçlarından mahpus olan kişilerin iddia edilen mağduriyetlerin sorumlusu olarak gördükleri kişilere veya devlete karşı daha fazla şiddete yönelmelerine yayınların neden olup olmadığı değerlendirilmelidir.

v. Mahpusa verilmeyen sürelili veya süresiz yayının cinsi, içeriği, yayımlayanı ve sorunlu görülen kısımların hangileri olduğu belirtilmeli; mahpusa verilmesi sakıncalı olan kısımların detaylı analizi yapılmalıdır.

vi. Böyle bir analizin yapılabilmesi için söz konusu yayının terör örgütleriyle veya terör faaliyetlerinin meşru gösterilmesiyle bir ilgisi varsa mahpusun ifade özgürlüğü ile demokratik toplumun terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı kendini korumasına ilişkin meşru hakkı arasında denge kurulmalıdır.

vii. Bu dengenin kurulabilmesi için;

- Bütünüyle ele alındığında müdahaleye konu yayının özel bir kişiyi, kamu görevlilerini, halkın belirli bir kesimini veya devleti hedef gösterip göstermediğinin, onlara karşı şiddeti teşvik edip etmediğinin,
- Bireylerin fiziksel şiddet tehlikesine maruz bırakılıp bırakılmadığının, bireylere karşı nefreti alevlendirip alevlendirmedeğinin,
- Yayında iletilen mesajda şiddete başvurma'nın gerekli ve haklı bir önlem olduğunun ileri sürülüp sürülmediğinin,
- Şiddetin yüceltilip yüceltilmediğinin, kişileri nefrete, intikam almaya, silahlı direnişe tahrik edip etmediğinin,
- Söz konusu yayında yer alan ifadelerin ceza infaz kurumunun güvenliğini, disiplinini ve düzenini tehlikeye düşürüp düşürmediğinin,
- Terör ve çıkar amaçlı suç örgütü veya diğer suç örgütleri mensuplarının örgütsel amaçlı olarak haberleşmelerine neden olup olmadığının,
- Kişi veya kuruluşları paniğe yöneltmek yalan ve yanlış bilgiler ile tehdit ve hakaret oluşturan ifadeler içerip içermediğinin,
- Yayın tarihinde veya mahpusa verilmesinin istendiği sırada ülkenin bir kısmında veya tamamında yaşanan çatışmaların yoğunluk derecesi ile ceza infaz kurumu ve ülkedeki tansiyonun derecesinin yayının mahpusa verilmesini etkileyip etkilemediğinin,
- Karara konu sınırlayıcı tedbirin demokratik bir toplumda zorunlu bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacıyla yönelik nitelikte ve tedbirin başvurulabilecek en son çare niteliğinde olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir.

viii. Derece mahkemelerinin ve kamu gücünü kullanan diğer organların söz konusu değerlendirmeleri yaparken olayın şartlarına göre uzman kişilerin görüşlerinden faydalanmaları, gerekirse konusunda uzman sosyal bilimcilerden, araştırmacılardan ve akademisyenlerden rapor ve görüş almaları her zaman mümkündür. Böylece süreli veya süresiz bir yayının bir mahpusa verilmemesi şeklindeki müdahalenin kanunlar ve Anayasa Mahkemesi içtihadında ortaya konan kriterlere uygunluğunun denetimi daha etkili yapılabilecektir (Halil Bayık, § 45)."

AYM'nin tespitine göre, "...süresiz yayınların ceza infaz kurumlarına kabul edilmesine ilişkin mevcut sistemde uygulamadan kaynaklanan bir yapısal sorun bulunmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu süresiz yayınların daha etkin bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacak ve mahpuslar arasında farklı uygulamaların doğmasını engelleyebilecek bir mekanizmanın kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır."

Dolayısıyla Kasım 2024 tarihi itibariyle ortada “yapısal” bir sorun vardır ve cezaevi uygulamaları ifade özgürlüğüne aykırılık yaratmaktadır.

Sonuç olarak; süreli ve süresiz yayınların verilmesi sorununa ilişkin idari ve hukuki tedbirler alınmalıdır. Yayınların yeknesak, hakkaniyete uygun ve Anayasa Mahkemesinin öngördüğü kriterleri karşılayan bir yöntemle tutuklu ve hükümlülere tesliminin sağlanması gerekir. Böylece bu yönde etkin bir düzen kurulması gerekmektedir. Aksi takdirde söz konusu **yapısal sorun** devam edecek ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı bu durum Anayasa’nın 26. maddesinde korunan ifade özgürlüğünün **sürekli olarak veya yineleyen biçimde** ihlaline neden olacaktır. (*AYM Basın Duyurusu*)

IX- İNTERNET VE ERİŞİM ENGELLERİNDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İnternet temel hak ve özgürlükle ifade özgürlüğünün en özgür ortamıdır.

Ancak erişim engellenmesi kararı verilmeyen gün yok gibidir.

5651 sayılı ve 4.5.2007 kabul tarihli “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” kısaca İnternet Kanunu olarak bilinen kanunun amacı ve kapsamı; içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadele etmek ve bu konuda esas ve usulleri düzenlemektir. Amaç İnternet ortamında yapılan yayınları düzenlemek ve/veya internetle ilgili temel ilkeleri belirlemek değildir.

Asıl amaç İnternet ortamında yapılan yayın yoluyla işlenen suçlarla mücadele etmektir.

Anayasa Mahkemesi 10 Ocak 2024 tarihli *basın duyurusuyla* 5651 sayılı İnternet Ortamındaki Yayınlar ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da yapılan bazı değişikliklerin iptaline karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi 11/10/2023 tarihli E.2020/76, Karar 2023/172 sayılı kararı ile 7253 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında

Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un bazı maddeleriyle 5651 sayılı Kanun'da yapılan bazı değişikliklerin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiş ve iptal kararı 10.01.2024 tarihli ve 32425 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. İptal hükümleri kararın Resmî Gazete 'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girecektir.

Dolayısıyla 5651 sayılı ana kanununda yapılan değişiklikler 10 Ekim 2024 tarihinden itibaren iptal edilmiş olacak ve yürürlükten kalkacaktır.

Birçok maddenin yanında, 29.07.2020 kabul tarihli 7253 Sayılı Kanun'la 5651 Sayılı Kanun'un 8. ve 9 uncu Maddelerinde yapılan değişiklikler Anayasa Mahkemesi kararının özünü oluşturmaktadır. Yani **"İçeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi kararları ile yerine getirilmesi"** hakkındaki kanun değişikliği basın özgürlüğüne ve ifade özgürlüğüne aykırıdır.

Anayasa Mahkemesinin Basın Duyurusunda açıklanan sonuçlara göz atmak gerekir...

"Anayasa'nın 38. maddesi suç şüphesi altında bulunan kişiyle ilgili olarak çeşitli tedbirler alınmasını mutlak olarak yasaklamamaktadır. Suç şüphesi altında bulunan kişiye ilişkin olarak çeşitli adli ve idari tedbirlerin alınmasının önünde anayasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak öngörülen tedbirin ceza yargılaması süreciyle bağlantılı olarak yürütülen geçici bir tedbir niteliğinde olması gerekir. Ceza yargılaması sürecinden tamamen kopuk olarak uygulanan ve nihai nitelik taşıyan tedbirler, kişinin ceza mahkemesi kararından önce suçlu muamelesi görmesi sonucunu doğurduğundan masumiyet karinesini zedeler.

Dava konusu kurallarda öngörülen tedbirin ceza yargılaması sürecinden kopuk ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı (Başkan) tarafından yapılacak bir suç tespitine bağlı olarak uygulanan nihai bir tedbir niteliğinde olduğu anlaşılmıştır.

Başkan tarafından uygulanan idari tedbirin gerekçesini oluşturan suçla ilgili olarak başlatılan ceza soruşturması sürecinde tedbir kararının gözden geçirilemediği, yargılama mahkûmiyet dışında bir hükümlerle neticelense bile tedbir kararının ayakta kalmaya devam ettiği görülmüştür.

Bu durumda, bir kimsenin suçlu olduğu kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla tespit edilene kadar ona suçlu gibi muamele edilemeyeceğine ilişkin güvencenin anlamsız hâle geldiği kanaatine varılmıştır.

Sonuç olarak ceza kanunlarında suç olarak düzenlenen eylemlerin işlendiğinin henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla tespit edilmeden, idari bir makamın yapacağı suç tespitine bağlı olarak nihai bir tedbir mahiyetinde olan içeriğin çıkarılması kararı

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

verilmesinin ve bu kararın icra edilmemesi durumunda idari para cezası uygulanmasının masumiyet karinesini ihlal ettiği değerlendirilmiştir.” (AYM kararı 11.10.2023)

Anayasa Mahkemesinin vardığı bir başka sonuç; basın özgürlüğünün ihlal edilmiş olmasıdır...Mahkemeye göre; **“Dava konusu kurallar, internet ortamında yapılan yayınların içeriğinin yayından çıkarılabilmesine ve/veya bu yayınlara erişimin engellenmesine imkân tanımak suretiyle ifade özgürlüğünü** ve bu yayının internet haberciliği kapsamındaki bir yayın da olabileceği gözetildiğinde basın özgürlüğünü sınırlamaktadır.

Anayasa'nın 13. maddesi gereğince böyle bir sınırlamanın kanunla yapılması, Anayasa'da öngörülen sınırlama sebeplerine, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygun olması gerekir.

Anayasa Mahkemesinin ifade ve basın özgürlüklerine 5651 sayılı Kanun'un 9. maddesine dayanan müdahaleler kapsamındaki bireysel başvurular ile önüne getirilen olaylara ilişkin kararlarında geniş bir içtihadı bulunmaktadır. *Anayasa Mahkemesi, Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri* ([GK], B. No: 2018/14884, 27/10/2021) kararında anılan maddeyle getirilen usule ilişkin tespitlerde bulunmuştur.

Anılan kararda 9. maddenin uygulanması bağlamında sulh ceza hâkimliklerinin çelişmeli bir yargılama yerine getirilmeden, gecikilmeksizin ve hızlıca bertaraf edilme ihtiyacını ortaya koyamadan sonuca vardıklarının anlaşıldığı ve çatışan haklar arasında adil bir denge gözetiminin sağlanmasına ilişkin bir yaklaşımın tespit edilemediği vurgulanmıştır.

Ayrıca gerekçeli kararların somut olayların şartlarından bağımsız ve genel ifadeler içerdiği, olaylara konu yayınların kişilik haklarını apaçık bir şekilde ihlal etmiş olduğu tespitinin nasıl yapıldığının anlaşılacağı açıklanmıştır.

Benzer durumun sulh ceza hâkimliği kararlarına itiraz edilmesi üzerine verilen kararlarda da yer aldığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede 9. maddenin kapsamı ve sınırlarının belirli olmamasının yargı makamlarına geniş bir takdir alanı yarattığı ve Anayasa Mahkemesine yapılan başvurulara ilişkin somut olaylara bakıldığında 9. madde kapsamında verilen kararlara karşı itirazlardan sonuç almanın zor olduğunun görüldüğü değerlendirilmiştir.

Öte yandan dava konusu kuralların kişilik haklarına yapılan saldırılara karşı internet içeriğinin sınırlanmasına yönelik kademeli bir müdahale yöntemi sunmadığı görülmüştür.

Kurallar kapsamında yapılan sınırlamanın internet ortamında yer alan belirli bir içeriğe erişimi engellemek suretiyle o içeriğin belirli bir ülke sınırları içinden ulaşılmamasına, kararın verildiği tarihten itibaren süresiz olarak engel olduğu anlaşılmıştır. Bu yönüyle kurallar ifade ve basın özgürlüklerine ağır bir müdahale teşkil etmektedir.

Kurallar ile düzenlenen usul, internet ortamında bulunan zararlı içeriklerle diğer başka usullerle mücadele edilebildiği sürece başvurulmaması gereken bir yöntemdir. Bu çerçevede kuralların kamusal makamların takdir yetkisini daraltarak keyfi davranışların önüne geçebilmek için usule ilişkin güvenceleri sunmadığı değerlendirilmiştir. Ayrıca kuralların demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de barındırmadığı sonucuna ulaşılmıştır.”

Kısaca Anayasanın Anayasa'nın 36. Maddesi herkesin yargıya başvurma hakkını iddia bulunma, savunma yapma ve adil yargılanma hakkını güvence altına almıştır. Bu güvence İnternet ortamında yoktur. Anayasa'nın 38. Maddesine göre *“Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz.”*

Masumiyet karinesi uyarınca, bir kişinin suçlu olarak nitelendirilebilmesi ve hakkında ceza müeyyidesinin uygulanabilmesi, kesin hükümle mahkûm olmasına bağlıdır. İnternet ortamındaki yayınlarda böyle bir bağlayıcılık yoktur. Bağımsız bir mahkeme tarafından verilen bir hüküm bulunmaksızın kişilerin İnternet yayınlardan dolayı suçlu kabul edilmesi masumiyet karinesi güvencesiyle çelişir. Anayasa'nın 38. maddesine göre; bir kişiye suç isnadı idari yaptırım öngören fiilleri de kapsayabilir.

Anayasa Mahkemesi; iptal kararını verirken, 5651 sayılı Kanun'un 8. Maddesine göre *“içeriğin çıkarılması kararının suç isnadına ilişkin bir güvence olan masumiyet karinesine aykırılık teşkil edip etmediğinin tespiti”* gerektiğine göre değerlendirme yapmıştır.

Anayasa Mahkemesine göre; içeriğin çıkarılması kararı suç işlendiği tespitine bağlı kılınmış ise de kendisi bir ceza değil idari bir tedbir niteliğindedir. Bu tedbir cezalandırma ve caydırıcılıktan ziyade içeriği söz konusu

Kanun'un 8. maddesinin (1) numaralı fıkrasında sayılan suçları oluşturan yayınların internet ortamından sürekli olarak kaldırılması amacına yöneliktir. Dolayısıyla AYM içeriğin çıkarılması kararının bir suç isnadı niteliğinde olmadığı, medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili bir işlem olduğu kanaatindeyiz. Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklarda masumiyet karinesi uygulanabilir. Kişi hakkında suçluymuş gibi herhangi bir işlem tesis edilmemesi, tüm idari ve adli makamların da işlem ve kararlarında, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kişinin suçlu olduğu yönünde ima ya da açıklamalarda bulunulmaması gereklidir. Dolayısıyla sadece suç isnadına konu ceza yargılaması kapsamında değil diğer hukuki süreç ve yargılamalarda da (idari, hukuk, disiplin gibi) masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir.

İçeriğin çıkarılması kararı verilmesi şeklindeki idari tedbir bir suç şüphesine bağlı olarak uygulanmaktadır. Böyle bir şüphenin olduğuna dair karar veren ve Yürütme organına dahil Başkanlar bu yetkiyi keyfi olarak uygularlarsa; ne olur? AYM'ye göre; ceza yargılaması sürecinden tamamen kopuk olarak uygulanan ve nihai nitelik taşıyan tedbirler, kişinin ceza mahkemesi kararından önce suçlu muamelesi görmesi sonucunu doğurduğundan masumiyet karinesini zedeler.

Anayasa Mahkemesinin isabetle belirttiği gibi erişimin engellenmesi ve içeriğin çıkarılması hakkındaki kararlar masumiyet karinesini ortadan kaldırmaktadır.

“85. Dava konusu kurallarda öngörülen tedbirin *ceza yargılaması sürecinden kopuk* ve Başkan tarafından yapılacak bir suç tespitine bağlı olarak uygulanan nihai bir tedbir niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Başkan tarafından uygulanan idari tedbir, tedbirin uygulamasının gerekçesini oluşturan suçla ilgili olarak başlatılan ceza soruşturması sürecinde gözden geçirilememekte, yargılama mahkûmiyet dışında bir hükümlerle neticelense bile içeriğin çıkarılması kararı ayakta kalmaya devam etmektedir. Bu durumda, masumiyet karinesinin birinci boyutunu oluşturan ve bir kimsenin suçlu olduğu kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla tespit edilene kadar ona suçlu gibi muamele edilemeyeceğine ilişkin güvence anlamsız hâle gelmektedir.

86. Sonuç olarak ceza kanunlarında suç olarak düzenlenen eylemlerin işlendiğinin henüz kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla tespit edilmeden idari

bir makamın yapacağı suç tespitine bağlı olarak nihai bir tedbir mahiyetinde olan içeriğin çıkarılması kararı verilmesinin ve bu kararın icra edilmemesi durumunda idari para cezası uygulanmasının masumiyet karinesini ihlal ettiği değerlendirilmiştir.”

Dolayısıyla kanuni düzenleme Anayasa'nın 36. Maddesindeki hak arama hürriyetine ve adil yargılanma hakkının gereği olan suç ve cezalara ilişkin 38. Maddesindeki masumiyet karinesine aykırıdır. Bu nedenlerle AYM bu düzenlemelerin iptaline karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi 9. maddenin uygulanması bağlamında sulh ceza hâkimliklerinin çelişmeli bir yargılama yapmadan, gecikilmeksizin ve hızlıca bertaraf edilme ihtiyacını ortaya koyamadan sonuca vardıklarını tespit etmiştir. Çatışan haklar arasında adil bir denge gözetiminin sağlanmasına ilişkin bir yaklaşımın olmadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca gerekçeli kararların somut olayların şartlarından bağımsız ve genel ifadeler içerdiği, olaylara konu yayınların kişilik haklarını ilk bakışta görülebilecek ve apaçık bir şekilde ihlal etmiş olduğu tespitinin nasıl yapıldığının anlaşılmadığını açıklayan AYM; benzer durumun sulh ceza hâkimliği kararlarına itiraz edilmesi üzerine verilen kararlarda da değişmediği görüşündedir. Kısaca; kararlar gerekçesizdir. Somut olayla ilgili değildir, basmakalıptır. Sınırlandırmadır.

Bu çerçevede 9. maddenin kapsamı ve sınırlarının belirli olmamasının yargı makamlarına geniş bir takdir alanı yarattığını belirten Anayasa Mahkemesi yapılan bireysel başvurularda açıklanan somut olaylara bakıldığında 9. madde kapsamında verilen “kararlara karşı itirazlardan sonuç almanın imkânsız olmasa da zor olduğunun görüldüğü” tespitinde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesine göre kanuni düzenleme kişilik haklarına yapılan saldırılara karşı internet içeriğinin sınırlanmasına yönelik kademeli bir müdahale yöntemi sunmamaktadır.

Erişimin engellenmesi kararı verilince ortaya süresiz engelleme hali çıkmaktadır. Kararın denetimi etkisiz ve sonuçsuzdur. Anayasa Mahkemesi verdiği iptal kararında; kanunla yapılan sınırlamanın internet ortamında yer alan belirli bir içeriğe erişimi engellemek suretiyle **“o içeriğin belirli bir ülke sınırları içinden ulaştırılmasına, kararın verildiği tarihten itibaren süresiz olarak”** engel olduğu kanaatindedir.

“Bu yönüyle kurallar ifade ve basın özgürlüklerine ağır bir müdahale teşkil etmektedir. Kurallar ile düzenlenen usul, internet ortamında bulunan zararlı içeriklerle diğer başka usullerle mücadele edilebildiği sürece başvurulmaması gereken bir yöntemdir.

Bu çerçevede kurallar, kamusal makamların takdir yetkisini daraltarak keyfi davranışların önüne geçebilmek için yargılama hukukunun usule ilişkin güvencelerinin yanında demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de barındırmamaktadır”

Bu görüşlerle Anayasa Mahkemesi İnternet ortamında içeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi kararları Anayasa'nın 13., 26. ve 28. maddelerine aykırı bulmuş ve düzenlemeyi iptal etmiştir.

Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi İnternet ortamında yapılan yayınlardaki kanun değişikliklerini ve aslında asıl kanunun kendisini kanunilik ilkesine, ifade ve basın özgürlüğüne aykırı görmüştür.

X-İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE DÜŞÜNCENİN CEZALANDIRILMASI

13 Ekim 2022 kabul tarihli, 7148 sayılı “**Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**” TBMM tarafından kabul edildi ve kanunlaştı. Kamuoyunda *Sansür Yasası* olarak nitelendirilen bu kanun değişikliğiyle kamuoyunda en çok tartışılan Türk Ceza Kanunu'na 217'nci maddesinden sonra gelmek üzere eklenen “**Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma**” başlıklı “217/A” maddesi oldu.

Türk Ceza Kanunu Üçüncü Kısım/Beşinci Bölümde “*Kamu Barışına Karşı Suçlar*” bölümde yer alan TCK 217. maddesi “*Kanunlara uymamaya tahrik*” suçudur. TCK'ye 217. Maddeden sonra gelmek üzere 217/A maddesi eklendi. Bu maddeyle yaratılan yeni suç şöyle: “(1) *Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. (2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.*”

217/A maddesi kamuoyunda en çok tartışılan madde olmuştur.

Çoğunluk partisine göre bu düzenleme kanunun tamamı *dezenformasyon* yasasıdır. “Söz konusu kanun teklifinin mevcut haliyle yasallaşmasının Anayasamıza ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere taraf olduğumuz temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere aykırılık teşkil ettiği kanaatinde” olan **Türk Ceza Hukuku Derneği 13 Ekim 2022 tarihli Kamuoyuna Duyurusunda** şöyle diyordu:

“Bu bağlamda belirtilmesi gerekir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görüşülmekte olan ve Basın Kanunu ile Türk Ceza Kanunu başta olmak üzere birçok kanunda değişiklik öngören “Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi ile Anayasamızın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünü zedeleyen hükümler içermektedir. Teklifte Türk Ceza Kanunu’na eklenmesi amaçlanan “**Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma**” suçuna dair hükümdede; özellikle ne tür bilgilerin hangi merci tarafından hangi kriterlere göre gerçeğe aykırı bilgi sayılacağı ile hangi fiillerin hangi objektif kriterler çerçevesinde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu oluşturacağı hususunun belirsiz bırakılmıştır. Bu durum, Anayasa’nın 2. maddesiyle teminat altına alınan ve ceza hukukunun en temel prensiplerinden biri olan **kanunilik ve belirlilik ilkelerine** aykırılık oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi’ne üye diğer ülkelerde içerik olarak benzeri bulunmayan söz konusu teklifin bu şekilde yasallaşmasının, yargı bağımsızlığı konusunda ülkemizdeki yapısal açmazlarla da birleşerek, zaten birçok sorunun mevcut olduğu ifade özgürlüğü alanında daha derin hukuki sorunları beraberinde getireceği açıktır.”

Bu düzenlemeye göre; “halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak” veya “ülkenin iç ve dış güvenliği”, olmazsa “kamu düzeni” veya “genel sağlık” ile ilgili “gerçeğe aykırı bir bilgiyi” yaymak suç sayılacaktır.”

İnternet; bünyesinde barındırdığı web siteleri ve sosyal medyada tüm kullanıcıların bir arada iletişime geçebildiği, yorum yapabildiği, mesaj, haber ve bilgi gönderebildiği, eleştirilerini paylaşabildiği, satış ve tanıtımların yapıldığı, forum ve tartışma platformlarının yaratılabildiği etkili bir alan haline dönüşmüştür. Sosyal medya; aktif katılımı sağlayan tartışma ortamı yaratmak, medya içeriğini oluşturmak, yorumlamak ve paylaşmak olanaklarını sağlayan şeffaf ve karşılıklı iletişim kurulabilen dijital ortamdır. **Tedbir niteliğinde dahi olsa**; kullanıcılar arasında paylaşılan içerik nedeniyle erişimin engellenmesi hakkındaki **idari ve yargısal kararlar alınması ve bu**

kararların uygulanması temel insan haklarının ihlaline ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına neden olmamalıdır.

Sonuç olarak düşman ceza hukuku sistemleşmekte ve sinsice ceza hukuku içine yerleşmektedir. Böylece yurttaş olmaktan çıkarılarak "tehlikeli" ve "düşman" ilan edilenlerin yaratacağı "tehlikenin" önlenmesi adına herkesin kafasının içindeki düşüncenin dahi cezalandırılabilceği "düşünce ceza hukukuna" dönüşmekte olan ceza hukuku anlayışı kabul edilemez.

Ceza hukuku son çaredir. İnsan amaçtır.

Ancak ifade özgürlüğü sınırlandırmaları sürdürülmektedir.

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

HAZIRLAYANLAR

Av. Fikret İlkiz

Av. Gülendam Şan Karabulutlar

GİRİŞ

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin (İHEB) 20. maddesinin 1. fıkrasında, herkesin barışçı toplanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi'nin 21. maddesine göre; "Barışçıl bir biçimde" toplanma hakkı hukuk tarafından tanınır ve korunur. Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında; başka hiçbir sınırlama konamayacağı uluslararası sözleşmelerde düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin 1. fıkrasında; "Herkesin asayiş bozmayan toplantılara" katılma hakkına sahip olduğu, 2. fıkrasında ise, bu hakkın demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabileceği belirtilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun 10 Ekim 1979 tarihli kararında; Sözleşmenin 11. maddesinde gösterilen "barışçı toplanma hakkının" demokratik toplumda temel bir hak olduğunu belirtmiştir. "Bu hak bu niteliğiyle hem özel toplantıları hem de cadde, yol ve geçitlerdeki toplantıları kapsar" ve tıpkı ifade özgürlüğüne benzer bir biçimde korunmalıdır. Komisyon bu nitelikteki bir hakkın demokratik toplumun temellerinden biri olduğunu kabul etmiştir¹

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleriyle ilgili olarak AİHM kararlarına atıf yapılan **Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 16.09.2014 tarihli kararına göre;**

"Türk Dil Kurumu sözlüğünde toplantı; "birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi, içtima," gösteri ise; "bir istek veya karşı görüşün halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça yapılması, nümayiş" şeklinde tanımlanmış,

1 Başvuru No: 8191/78 Rassaemblement jurassien-İsviçre Davası.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun "Tanımlar" başlıklı ikinci maddesinde toplantının; "belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantılarını," gösteri yürüyüşünün de; "belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşü" ifade ettiği açıklanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının "Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı" başlıklı 34. maddesinde; "Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir",

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin "Dernek kurma ve toplantı özgürlüğü" başlıklı 11. maddesinde de; "Herkes, asayiş bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir" şeklinde düzenlemelere yer verilmiş,

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 3. maddesinde ise; herkesin önceden izin almaksızın, şiddet veya silah kullanmadan gösteri veya toplantı düzenleyebileceği hüküm altına alınmıştır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, çoğulcu bir demokrasinin kurulması, farklı kültürel, siyasi, dini, sanatsal ve benzeri fikirlerin oluşabilmesi ve bir arada yaşayabilmelerinin içselleşmesi açısından önemlidir.

Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 34. maddesine göre; "Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir", AİHS'nin 11. maddesinin ikinci fıkrasına göre de; "Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar

konmasına engel değildir" şeklinde sınırlama öngörülme suretiyle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırsız olmadığı ortaya konulmuştur.

Görüldüğü gibi gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının, ancak "demokratik bir toplumda gerekli olma" kriteri gözetilmek şartıyla, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ya da ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlanabileceğini düzenlemektedir. Bununla birlikte soyut bir kamu düzeni ve kamu güvenliği tehlikesine dayanarak toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklanmamalı, göstericilerin saldırgan ve tehdit edici herhangi bir davranış sergileyip sergilemedikleri tespit edilmelidir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından; "Kendine özgü rolü ve özel uygulama alanı bulunmakla birlikte, 11. maddede düzenlenen haklar, 10. maddenin ışığında incelenmelidir. Sözleşme'nin 11. maddesinde yer alan toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin hedeflerinden biri 10. maddede güvence altına alınan kişisel görüşlerin korunmasıdır." (Ollinger/Avusturya, 29.06.2006, No: 76900/01), "Kamuya açık alanda düzenlenen gösteriler, trafiği aksatmak gibi etkilerle günlük yaşam düzenini bir derece bozabilir. Göstericiler şiddet içeren hareketlerde bulunmadıkları sürece, resmi makamların, Sözleşmenin 11. maddesi kapsamında güvence altına alınan toplantı hakkının özüne halel gelmesi için, barışçıl nitelikteki toplantılara belirli derecede hoşgörü göstermesi gerekmektedir." (Disk-Kesk/Türkiye, 27.11.2012, No: 38676/081; Nurettin Aldemir ve Diğerleri/Türkiye, 18.12.2007, No: 32124/02, 32126/02, 32129/02, 32132/02, 32133/02, 32137/02 ve 32138/02) "Toplantı özgürlüğü ile bu özgürlük kapsamında düşüncelerini ifade etme hakkı, demokratik bir toplumun temel değerlerini oluşturmaktadır. Demokrasinin özünde açık bir tartışma ortamıyla sorunları çözebilme gücü yer almaktadır. Şiddete teşvik ve demokrasinin ilkelerini reddetme durumları dışında toplantı ve ifade özgürlüğünün ortadan kaldırılmasına yönelik önleyici nitelikli radikal tedbirler -yetkililere göre kullanılan ifade ve bakış açıları şaşırtıcı ve kabul edilemez görünebilir; ayrıca söz konusu gereklilikler yasadışı da olabilir- demokrasiye zarar vermekte ve hatta sık sık demokrasinin varlığını tehlikeye atmaktadır. Hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik bir toplumda, kurulu düzene itiraz eden ve barışçıl yöntemlerle gerçekleştirilmesi savunulan

siyasi fikirler; toplantı özgürlüğü uygulanırken diğer yasal araçlarla da kendini ifade edebilme imkânı sunmalıdır." (Gün ve Diğerleri/Türkiye, 18.06.2003, No: 8029/07), "Önceden izin alınmamış olsa bile barışçıl bir şekilde yapılan gösterilerde kolluğun bir miktar tolerans göstermesi gerekmektedir." (Oya Ataman/Türkiye, 05.12.2006, No: 74552/01) şeklinde kararlar verilmiştir.

Öğretide de "Sözleşmenin 11. maddesinde yer alan toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin hedeflerinden birisi de, 10. maddede güvence altına alınan kişisel görüşlerin korunmasıdır. Barışçıl olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ifade özgürlüğünün bir başka görünümü olarak değerlendirilebilir ve bu çerçevede demokratik bir toplum bakımından temel hak niteliğindedir. Kişiler, siyasi, sosyal, kültürel ve benzeri nedenlerle toplanırlar ve gösteriler, yürüyüşler, mitingler düzenleyerek görüşlerini toplu olarak ifade ederler. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasına sınırlama getirilirken Sözleşmenin 11. maddesinin ikinci fıkrası dar yorumlanmalı ve Sözleşmenin 10. maddesi altında geliştirilen içtihatlar ile birlikte değerlendirilmelidir. Barışçıl olarak toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı, ifade özgürlüğü benzeri bir korumadan faydalanır." (Osman Doğru-Atilla Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi-Açıklama ve Önemli Kararlar, 2. Cilt, Council of Europe, T.C. Yargıtay Başkanlığı, 1. Bası, Ankara 2013, s. 430); "İfade özgürlüğü ve dolayısıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma özgürlükleri belirli bir ölçüde abartmayı hatta tahrik etmeyi de kapsar." (Ziya Çağa Tanyar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011 s. 599); "AİHS'nin 11. maddesinde düzenlenen ilk hak barışçıl toplantı özgürlüğü hakkıdır. Maddenin ilk cümlesine göre, 'herkesin çıkarlarını korumak amacıyla barışçıl toplantı özgürlüğü hakkı vardır.' AİHM, maddede geçen 'toplantı özgürlüğü' kavramını içtihatları ile 'gösteri özgürlüğü'nü de kapsayacak şekilde geniş yorumlamaktadır. Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl olup olmadığının tespiti için hakkı kullanmak isteyenlerin öncelikle niyetine bakmak gerekecektir. Hakkı kullanacak kişi veya örgütün o ana kadarki tutum ve açıklamaları burada belirleyici olmaktadır. Bir toplantı veya gösterinin barışçıl olup olmadığını belirlemede bir başka ölçüt de, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı sırasındaki tutum ve davranışlarıdır." (Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Avrupa Konseyi, 1. Bası, 2013, s. 383); "Bireysel özgürlük olan düşünce özgürlüğü,

çoğu kez kolektif özgürlük olan toplantı ve gösteri özgürlüğü ile eşzamanlı olarak kullanılır. Daha doğrusu demokratik sistemin bütünleyici birer parçasını oluşturan toplantı ve gösteriler, çoğu zaman bir düşünce ve kanaatin açıklanması ve yayılmasına hizmet ederler." (Ali İşgören, Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011, 2. Bası, s. 62) şeklinde görüşlere yer verilmiştir.²

2013 yılında Türkiye aleyhine verilmiş olan **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi** kararının konusu örgütlenme ve toplanma özgürlüğüyle ilgili davalardaki başvuru sahiplerinin **barışçıl yollardan toplanma haklarının ihlali** ve/veya barışçıl gösterilerin dağıtılmasında aşırı güç kullanılması bu kararda; **"barışçıl toplantı özgürlüğüne haksız müdahalelerde bulunulması ve gösteriler sırasında aşırı güç kullanılması ve bunun yanı sıra bu konuda düzeltici çözümlerin bulunmaması"** tespiti yapılmıştır. Yaklaşık on yıl önce Türkiye hakkında 8 Ekim 2014 tarihli 2014 İlerleme Raporu açıklanmıştı. **"Demokratikleşme paketi çerçevesinde"** "Örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkının daha da geliştirilmesine yönelik çalışmalar, AİHM kararları da dikkate alınarak gerçekleştirilecektir" vurgusu İlerleme Raporunda yer almıştı.

İşte endişelerin artmasına neden olan bu noktada örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkının düzenlenmesinde AİHM kararlarının dikkate alınacağına altını çizmek gerekiyor. Çünkü yıllar içinde hak ihlalinin en çok karşılaşıldığı alan toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkının kullanılmasında karşımıza çıkmıştır.

Örgütlenme, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı korunmalıdır. Sınırlandırmalar demokratik toplum düzeni ilkelerine uygun, meşru ve hesap verilebilir bir yasal düzene çekilmelidir. AİHM'ye göre toplanma özgürlüğü hakkı demokratik toplumda korunması gereken haklardandır ve ifade özgürlüğü ile birlikte demokrasinin ve demokratik toplum düzeninin özüdür.

Gösteri yürüyüşü düzenleyenler, sonunda toplantı haklarını kullananlar fiziksel şiddete maruz kalma korku ve endişesi duymadan bu haklarını kullanabilmelidir. Devlet toplantı özgürlüğünü sınırlandırmaya, iptal etmeye veya askıya almaya yetkilidir. Buna karşılık; bu hakkın etkili bir biçimde

2 Yargıtay Ceza Genel Kurulu Esas Numarası: 2014/9-147 Karar Numarası: 2014/376 Karar Tarihi: 16.09.2014

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

kullanılabilmesini sağlama konusunda pozitif yükümlülüğü vardır. Toplantı özgürlüğünü sağlamakla ve bu hakkı korumakla görevlidir.

Toplantı ve gösterinin, bu düzenlemeler ve hakkın genel niteliği dikkate alınarak, Devletin müdahale etmemesi gereken bir özgürlük olduğu yorumu yapılabilirse de Devlet bir yandan geçerli bir neden olmaksızın toplanma özgürlüğünü ihlal etmekten kaçınırken, diğer yandan da bu hakkın kullanılmasını sağlamak için gereken önlemleri de almak zorundadır.³

Hukuka göre toplantı ve gösterilerin sınırlandırılmasında "gerçek bir tehlike"nin var olup olmadığına bakılmalıdır. Ancak o zaman devletin bu hakkı kısıtlaması haklı görülebilir. Çünkü; gösterilere uygulanan genel bir yasaklama, ancak bu gösterilerin daha az zorlayıcı tedbirlerle engellenemeyecek türden asayişsizliğe yol açması konusunda gerçek bir tehlike varsa haklı görülebilir. Yoksa, zor kullanma hukuka aykırıdır.

Anayasa Mahkemesinin birçok kararında⁴ toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının aslında bireylerin düşünce açıklamalarında bulunmak amacıyla açık veya kapalı mekânlarda kamu otoriteleri ile üçüncü kişilerin müdahalesi olmaksızın, geçici olarak bir araya gelebilme serbestisi hakkıdır. Anayasa ile korunur. Anayasa Madde 34'e göre; herkes önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir⁵

Bu hak demokratik toplumun en temel değerleri arasında yer alır. Bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için bir araya gelebilme olanağıdır ve amaç budur. Kolektif bir şekilde kullanılan bu hak düşüncelerini ifade etmek isteyen kişilere şiddeti dışlayan yöntemlerle düşüncelerini açıklama olanağı sağlar.

3 Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararı E. 2004/8-65 K. 2004/117 T. 11.5.2004.

4 Anayasa Mahkemesinin Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Disk) Başvurusu (Başvuru Numarası: 2017/36889- Karar Tarihi: 29/9/2022) kararında yer alan Anayasa Mahkemesinin AYM Ali Rıza Özer ve diğerleri [GK], B. No: 2013/3924, 6/1/2015, Osman Erbil, B. No: 2013/2394, 25/3/2015, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası ve diğerleri [GK], B. No: 2014/920, 25/5/2017, Dilan Ögüz Canan, B. No: 2014/20411, 30/11/2017, Anayasa Mahkemesinin norm denetiminde verdiği bir karar için bkz. AYM, E.2014/101, K.2017/142, 28/9/2017,

2001 yılında değiştirilmiş olan Anayasanın 34. Maddesinde; AİHS'nin 11. maddesi ile örtüşecek şekilde; herkesin, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu hakkın ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabileceği ve kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usullerin kanunda gösterileceği öngörülmüştür.

I- AİHM KARARLARI VE 2911 SAYILI KANUN

AİHS'nin "Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü" nün düzenlendiği 11. Maddede "barışçıl toplanma özgürlüğü" siyasi, dini veya ruhsal, kültürel, toplumsal veya başka amaçlarla kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın "temel bir hak" olarak korumaktadır. 11. Madde yürüyüşleri, gösterileri ve oturma eylemlerini⁶ de içeren özel veya halka açık toplantıları kapsar.

United Macedonian Organization Ilinden ve Ivanov v Bulgaristan" davasında AİHM'sine göre; **"Hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir toplumda, mevcut düzene itiraz eden ve barışçıl yollarla gerçekleşmesi savunulan siyasi görüşlere, toplanma ve diğer hukuka uygun araçların kullanılması yoluyla uygun ifade fırsatı sağlanmalıdır"**

Sınırlama nedeni toplantının 'barışçıl' olması gerekliliğidir. Devletler barışçıl toplanma özgürlüğünü kullanan kişileri koruma yükümlükleri vardır.

AİHM'si bu görüşünü **"Oya Ataman v Türkiye"** ve **"Bukta v Macaristan"** kararlarında açıklamıştır. Her iki davada da AİHM'si **"Göstericiler şiddet içeren faaliyetlerde bulunmadığında, toplanma özgürlüğünün özünden bütünüyle yoksun bırakılmaması için, kamu makamlarının barışçıl toplanmalara belirli düzeyde hoşgörüle yaklaşması önemlidir,"**

"Ataman Grubu Davaları" olarak adlandırılan Türkiye aleyhine kesinleşmiş davalar Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından gündeme alınmış ve hak ihlallerinin sistematik olduğunu, ihlallerin münferit ihlaller

6 Christians against Racism and Fascism ve Birleşik Krallık 1980 / No: 8440/78, Oya Ataman ve Türkiye 2006-XIV, Cisse v France 2002/ AİHM kararları

olmadığını ve ihlali ortaya çıkaran sistematik unsurların giderilmesi için mutlaka genel tedbirler alınması gerektiği kararlaştırmıştır.

AİHM 16 Temmuz 2013 ve 23 Temmuz 2013 tarihlerinde, AİHM *Abdullah Yaşa-Türkiye* ve *İzci-Türkiye* davalarında, taraf devletlere çağrı yapmıştır. **İzci-Türkiye kararında** AİHM, Ataman Grubu davalarına benzer davaların sayısındaki artışa dikkat çekmiştir:

“Mahkeme, Türkiye hakkındaki 40’tan fazla kararda, kolluk görevlilerinin gösterilerdeki sert müdahalelerinin veya barışçıl nitelikte gösterilere katıldıkları gerekçesiyle başvurular hakkında başlatılan cezai işlemlerin, Sözleşme’nin 3 ve/veya 11. maddesinin/ maddelerinin ihlaline sebep olduğu sonucuna vardığını gözlemlemektedir.” Mahkeme tarafından belirtildiği üzere, söz konusu kararların verildiği davaların ortak özelliği, yetkililerin barışçıl toplantılara belirli derecede hoşgörü göstermemiş olmaları ve bazı hallerde de göz yaşartıcı gaz da dâhil olmak üzere, kolluk görevlileri tarafından sert fiziksel güç kullanılmış olmasıdır. Ayrıca Mahkeme, 20’den fazla kararda gösteriler esnasında kolluk görevlilerinin kötü muamelede buldukları iddialarına karşı Türkiye’deki soruşturma makamları tarafından etkin bir soruşturma yürütülmemiştir.

İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) ve Doç.Dr. Başak Çalı tarafından hazırlanan “*Ataman Grubu / Türkiye Kararlarının Uygulanması (Başvuru No: 74552 /01, 5 Aralık 2006) İzleme Raporu*’nda yapılan⁷ tespitlere göre;

1. Barışçıl gösterilere müdahale Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 11. maddesine aykırıdır.
2. Barışçıl olmayan gösterilerde barışçıl şekilde eylem yapanların hedef alınması AİHS’in 11. ve 3. maddelerine aykırıdır.
3. Barışçıl ve barışçıl olmayan gösterileri dağıtmak için orantısız güç kullanımı (göz yaşartıcı gaz veya fiziksel kuvvet yoluyla) AİHS’in 11. ve 3. maddelerine aykırıdır.

7 İnsan Hakları Ortak Platformu’nun Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ile ortaklaşa yürüttüğü AİHM Kararlarının İzlenmesi ile ilgili olarak “Toplantı ve Barışçıl Gösteri Özgürlüğü” “Ataman Grubu / Türkiye Kararlarının Uygulanması (Başvuru No: 74552 /01, 5 Aralık 2006) İzleme Raporu, Doç.Dr. Başak Çalı tarafından hazırlandı. <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/aihm-kararlarinin-uygulanmasinin-izlenmesi-izleme-raporu-20142> . Erişim 26 Nisan 2015.

4. Barışçıl eylemcilerin iç hukukta yargılanmaları AİHS'in 11. maddesine aykırıdır.
5. Polis memurlarının ve amirlerinin toplantı ve gösterilerde 3. madde ihlali niteliğine bürünen tasarruflarının etkin olarak soruşturulmaması 3. maddenin usul bakımından yüklediği pozitif yükümlülüklerle aykırıdır.

Komite kararının "Genel Önlemlerle ilgili olarak" başlığı altında verdiği Ataman Grubu "**Genişletilmiş İzleme**" kararında ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin beklentileri şöyledir:

- "3. Türk mevzuatında, özellikle gösterilerin barışçıl olarak ve kamu düzeni için bir tehlike oluşturmayacak şekilde yapıldığı durumlarda toplantı özgürlüğü hakkına müdahalede gerekliliğinin değerlendirilmesi koşulunun getirilmesi için ilgili mevzuatın, özellikle (2911 sayılı) "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu"nun değiştirilmesi çabalarını yoğunlaştırmalarını Türk yetkililerden ısrarla talep eder;
4. Kolluk güçlerinin uygulamada uyacakları kuralları düzenleyen ve gösteriler sırasında güç kullanmalarına ilişkin standartları belirleyen muhtelif mevzuatı birleştirerek teke indirmelerini Türk yetkililerinden talep eder;
5. İlgili mevzuatta kolluk güçleri tarafından herhangi bir şekilde güç kullanılması durumunda bunun orantılı olmasının öngörülmesini ve olayın vukuundan sonra bu tür güç kullanılmasının gerekliliği, orantılılığı ve makullüğü konusunun yeterli bir biçimde gözden geçirilmesine ilişkin hükümler bulunmasını teminat altına almalarını Türk yetkililerden ister;
6. Türk yetkililerden, yetkililerin ve mahkemelerin kötü muamele iddialarının soruşturulmasında ve Sözleşme standartlarına uyularak kolluk güçleri aleyhine açılmış cezai kovuşturmaların yürütülmesinde ivedilikle ve özenle ve kolluk güçlerindeki üst düzey görevliler de dâhil olmak üzere bütün görevlilerin sorumluluklarını açığa çıkaracak şekilde hareket etmelerine ilişkin talebini tekrarlar."

II- ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ

Anayasa Mahkemesinin web sayfasında Kasım 2024 tarihi itibariyle yer alan bazı kararları⁸ özetlemek mümkündür:

Anayasa'nın Sözüne ve Ruhuna Aykırı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin İzne Bağlanması

Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan "*Anayasa'nın sözü*" ifadesi ne demektir? Temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelerin Anayasa'nın sözüne uygun olması şartı özellikle Anayasa'nın çeşitli maddeleriyle getirilen ek güvenceler söz konusu olduğunda önem taşımaktadır. Anayasa, çoğu durumda bir hak veya özgürlüğü yalnızca tanımakla yetinmeyerek onun kullanılmasını garanti altına almak için bazı yönlerini ayrıca vurgular. Bazı yönlerine belli bir önem atfederek koruma altına alır. Anayasa koyucunun bir hakkı tanımının yanında o hakkın norm alanına giren bir boyutunu ayrıca ve özel olarak ifade etmesi, buna ilişkin ek bir güvence getirmesi de mümkündür. Bu bağlamda Anayasa'nın çeşitli maddelerinde düzenlenen hak ve özgürlüklere ilişkin olarak Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilenlere **ek olarak getirilen güvencelerle uyumlu olmayan sınırlamalar** Anayasa'nın sözüne aykırı olacaktır. Anayasa'nın 34. maddesinde yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının izin alma şartına bağlanamayacağı güvencesi Anayasa'da özel biçimde korunmaktadır. Dolayısıyla anılan hakkın izin almadan kullanılmasına yönelik pozitifleşmiş güvenceyi ihlal edecek nitelikte yapılan bir sınırlandırma, Anayasa'da ilgili temel hakkı düzenleyen maddedeki sınırlama sebeplerine dayansa bile kural olarak Anayasa'nın sözüne aykırı olacaktır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi norm denetiminde, toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılmasından önce bildirim verilmesi şartı getiren 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 10. maddesini Anayasa'ya uygun bulurken bildirim sisteminde, toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılabilmesi için yetkili makama bildirimde bulunulmasının yeterli olduğu ve

8 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/temel-hak-ve-ozgurluklerin-ihlali-dair-emsal-kararlar/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-duzenleme-hakkina-dair-emsal-kararlar/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-duzenleme-hakkina-dair-emsal-kararlar-tum-liste/> erişim 12.11.2024

yetkili makamın onayının aranmadığı, bu nedenle bildirim sistemi öngören düzenlemenin Anayasa ile getirilen izne bağlanamama güvencesine aykırı olmadığı gerekçesine dayanmıştır. Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilenlere ek olarak Anayasa'nın 34. maddesinde hakkın izne bağlanamaması şeklindeki güvencesiyle aykırı sınırlamaların Anayasa'nın sözüne aykırı olacağını ifade edilmiştir.⁹ **Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararları Nedeniyle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının İhlal Edilmesi**

HAGB kararı sonrasında kişilerin daha sonra suçlu olma ve cezalandırılma ihtimallerinin varlığı devam etmektedir. **Ceza tehdidi altında bulunmak, kişinin daha sonra düzenlenecek toplanma ve gösterilere katılma konusunda caydırıcı etki oluşturabilir.** Bu nedenle HAGB kararı verilmiş olsa da hakka yapılan müdahale sonucunda kişinin mağduriyet statüsü devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi HAGB kararıyla sonuçlanan birçok başvuruda derece mahkemesi kararlarının ilgili ve yeterli gerekçe içermediği gerekçesiyle ifade ve basın özgürlüğü ya da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı gibi çeşitli temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği, adil yargılanma hakkının neredeyse tüm ilkelerini sistemsel biçimde yok sayılarak, usul güvencelerinin istismar edildiği kanaatine varmıştır.

HAGB kurumunu başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin sürekli ihlallerine yol açan yapısal sorunlar ihtiva ettiği ve söz konusu sorunların kanun koyucunun düzenlemesi dışında bir yolla -söz gelimi yargı organlarınca yapılan yorumlarla- ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut durumda ilk derece mahkemeleri ve Yargıtay, başvuruya konu tüm kararlarda uygulama alanı bulan HAGB kurumunun başvuru sahiplerinin Anayasa'nın 26. ve 34. maddeleri ile korunan anayasal haklarına yönelik ihlallerinin önüne geçememiştir. Anayasa Mahkemesi yaptığı tüm değerlendirmeler sonucunda eldeki başvurulara konu HAGB kurumunun uygulanmasından kaynaklanan müdahalelerin kanunilik ölçütünü sağlamadığı kanaatine ulaşmıştır.

Anayasa Mahkemesi, ilk derece mahkemelerinin anayasal güvencelere aykırı bir şekilde HAGB kararı vermeleri hâlinde bu aykırılıkların itiraz

9 **İlgili kararlar:** Cihan Tüzün ve diğeri [GK], B. No: 2019/13258, 10/11/2022, Songül Korkmaz ve diğeri, B. No: 2020/5722, 18/1/2023, Nurten Üzümcü, B. No: 2020/35262, 31/1/2023 Mahmut Konuk, B. No: 2020/7105, 9/2/2023

mercilerince değerlendirilip değerlendirilmediğini temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından son derece önemli görmüş ve bu konuyla ilgili olarak Atilla Yazar ve diğerleri [GK], B. No: 2016/1635, 5/7/2022 kararını örnek göstermiştir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasına Karşı Caydırıcı Cezalar Verilmesi

Toplantı hakkı çerçevesindeki "**sınırlama**" kavramı, ifade özgürlüğünde olduğu gibi sadece hakkın kullanılmasından önceki bazı önleyici tedbirleri değil hakkın kullanılması sırasında veya kullanıldıktan sonra yapılan muameleleri de kapsar. Gösteri yürüyüşleri, çoğu kez siyasi görüşlerin iletilmesi amacını taşıdığı gibi düşünce ve kanaatlerin açıklanması ve yayılması kapsamında ifade özgürlüğünün unsurlarını da barındırır. Dolayısıyla barışçıl bir gösteri sırasında yapılanlar veya gösteri sonrasında katılımcılara yönelik soruşturma ve cezalandırmalar da toplantı hakkının kullanılmasını sınırlayan davranışlar olarak kabul edilebilir. **Barışçıl amaçlarla bir araya gelmiş kalabalıkların** toplantı hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesi çoğulcu demokrasinin gereğidir. Bu çerçevede içerisinde bazı usulsüzlükler ve hukuka aykırılıklar tespit edilen ancak barışçıl nitelikte olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine iştirak edenlere uygulanan hapis cezası, HAGB veya hapis cezasının ertelenmesi gibi müdahaleler Anayasa'da ifade özgürlüğü ve toplanma ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını hâlihazırda kullanan kişileri ve toplumun diğer mensuplarının serbestçe düşüncelerini açıklamaktan, toplantı ve gösterilere katılmaktan caydırabilir.

Bu doğrultuda keyfi uygulamalardan ve usulsüz sınırlandırmalardan kaçınılması için derece mahkemelerince barışçıl bir toplantıya, tedbir almak veya alınan tedbirlere aykırı davrananlara ceza vermek suretiyle yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olduğunun ilgili ve yeterli gerekçe ile ortaya konulması, somut olayın koşullarında bildirimde bulunulmadan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasını haklı kılacak gerekçelerin olması, kamu düzeni ve başkalarının haklarının korunması ile toplantı ve

gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılması arasında adil bir denge kurulması gerekmektedir.¹⁰

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sırasında Güç Kullanımı ve Ölçsüz Müdahale

Anayasa'nın 34. maddesi; fikirlerin silahsız ve saldırısız, başka bir ifade ile barışçıl bir şekilde ortaya konulabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını güvence altına almıştır. Dolayısıyla toplantı hakkının amacı, şiddete başvurmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır. Demokratik bir toplumda, mevcut düzene itiraz eden ve barışçıl yöntemlerle düzenin değiştirilmesini savunan kişilere siyasi fikirlerini toplantı özgürlüğü ve diğer yasal araçlarla ifade edebilme imkânı sunulmalıdır. Şiddet kullanma niyetinde olan kişilerin katıldığı veya düzenlediği gösteriler barışçıl toplanma kavramı dışındadır. Toplantı hakkının amacı, şiddete karışmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır. Dolayısıyla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan bir müdahale zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamıyorsa ya da zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamakla birlikte orantılı değilse demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir müdahale olarak değerlendirilemez.

Kamu gücünü kullanan organların kanunları -toplantı hakkının kullanılmasını önemli ölçüde zorlaştıracak derecede- katı yorumlayarak mevzuatta öngörülen usullere tam olarak uyulmadığını ileri sürmeleri tek başına

10 Anayasa Mahkemesinin örneklediği ilgili kararlar: Osman Erbil, B. No: 2013/2394, 25/3/2015 (HAGB), Dilan Ögüz Canan [GK], B. No: 2014/20411, 30/11/2017 (HAGB), Ömer Faruk Akyüz, B. No: 2015/9247, 4/4/2018 (Kovuşturmanın ertelenmesi), Ali Orak ve İrfan Gül, B. No: 2014/10626, 18/4/2018 (HAGB), Özge Özgürengin, B. No: 2014/5218, 19/4/2018 (Kovuşturma yapılmasına yer olmadığı), Ali Demirci ve diğerleri, B. No: 2015/16311, 20/9/2018 (HAGB), Sevinç Hocaoğulları, B. No: 2015/271, 15/11/2018 (Kovuşturma yapılmasına yer olmadığı), Eylem Onuk, B. No: 2015/8018, 15/11/2018 (HAGB), Cebrail Bektaş ve Yüksel Şahin, B. No: 2015/4787, 25/9/2019 (Kovuşturma yapılmasına yer olmadığı), Etem Aykaç ve diğerleri, B. No: 2016/10633, 9/6/2020 (HAGB), Meziyet Yıldız ve diğerleri, B. No: 2017/17038, 18/6/2020 (İdari Para Cezası), Mutlu Öztürk ve diğerleri, B. No: 2020/8525, 28/1/2021 (Tutukluluk), Selahattin Demirtaş (9), B. No: 2017/28948, 15/6/2021 (Kovuşturmanın ertelenmesi), Mahir Engin Çelik ve Sakine Esen Yılmaz, B. No: 2016/8776, 7/9/2021 (Tutukluluk süresi), Osman Baydemir, B. No: 2018/24509, 15/9/2021 (Kovuşturmanın ertelenmesi), Aysel Tuğluk (2), B. No: 2019/10405, 31/3/2022 (Kovuşturmanın ertelenmesi).

toplantı veya gösteri yürüyüşünün barışçıl niteliğini ortadan kaldırmaz. Bu durumun varlığı toplanma hakkının ihlal edilmesini haklı gösteremez. Barışçıl amaçlarla bir araya gelmiş kişilerin toplantı hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesi çoğulcu demokrasinin gereğidir.

Kolluk kuvvetlerince yapılan müdahalelerin kötü muamele yasağının asgari eşiğine ulaşmaması durumunda da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ihlal edilmiş olabilir. Müdahalenin ağırlık derecesi ve Anayasa'nın 17. maddesinin maddi boyutunun ihlal edilip edilmediği toplantı hakkına ilişkin yapılacak değerlendirmede dikkate alınması gereken unsurlardır. Öte yandan Anayasa Mahkemesi tarafından kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmesi, dosyadaki bilgi ve belgelerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı bakımından bir karara ulaşmak için yeterli görülmesi hâlinde anılan hak kapsamında inceleme yapılmasına ve somut olayların şartlarının gerektirdiği hâllerde ihlal sonucuna ulaşılmasına engel teşkil etmemektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında meydana gelen olaylara ilişkin olarak adli makamların soruşturmayı özenle yürütme yükümlülükleri vardır.¹¹

Barışçıl Toplantı ve Gösterilere Hazırlıklara Müdahalenin Zorunlu Toplumsal İhtiyaca Dayanmaması

Toplanma özgürlüğünün kullanımından kaynaklanan kamu düzenine yönelik tehditlerin gerçeklik değeri taşıması hâlinde yetkili makamlar bu tehditleri bertaraf edecek tedbirleri alabilirler. Alınan bu tedbirlere aykırı toplantılar düzenlenmesi, bu tür toplantılara iştirak edilmesi veya bu tür toplantılarda suçlar işlenmesi hâlinde de cezalar verilebilir.

11 İlgili Kararlar : (Ali Rıza Özer ve diğerleri [GK], B. No: 2013/3924, 6/1/2015), (Ezgi Özen, B. No: 2015/12753, 8/5/2019), (Abidin Cevher, B. No: 2015/6361, 18/7/2019), (Nihat Sefer, B. No: 2015/4443, 25/9/2019), (Cebail Bektaş ve Yüksel Şahin, B. No: 2015/4787, 25/9/2019), (Ender Ergün, B. No: 2016/1849, 19/11/2019), (Duran Eren Şahin, B. No: 2016/11928, 20/11/2019), (Betül Öztürk Gülhan ve Sıla Koç, B. No: 2016/12937, 10/12/2019) (Eda Ayşegül Kılıç, B. No: 2015/12263, 16/1/2020) (Salih Şahin, B. No: 2016/13964, 28/1/2020) (Deniz Kaplan ve diğerleri, B. No: 2015/17962, 11/3/2020) (Egemen Budak, B. No: 2016/14870, 9/6/2020) (İlhan Yiğit, B. No: 2016/7532, 29/12/2021) (Belkis Yurtsever ve diğerleri, B. No: 2016/7537, 11/5/2022) (Dilan Dursun, B. No: 2015/18831, 2/11/2022)

Toplantı hakkındaki *sınırlama* kavramı, ifade özgürlüğünde olduğu gibi hakkın kullanılması öncesinde, kullanılması sırasında veya kullanıldıktan sonra yapılan muameleleri kapsar. Yapılacak bir toplantıya yönelik hazırlık hareketleri için de başka hukuk normlarının ihlal edilmemesi kaydıyla yukarıda anılan ve toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeye ilişkin ilkeler uygulanmalıdır. Toplantıya ilişkin bildirimlerin veya duyuruların dağıtımının engellenmesine veya duyuruların asılmasına yönelik işlemler veya kararlar kamu otoritelerince ilgili ve yeterli gerekçe ile ortaya konulamadığı sürece toplantı ve gösteri düzenleme hakkının ihlaline yol açacaktır. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi toplantı ve elkoyma kararının başvurusunun toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına etkisini derece mahkemelerinin kararlarının gerekçesiyle birlikte ve yukarıdaki ilkeler ışığında değerlendirmektedir. **İlgili Karar;** Halkevleri Derneği, B. No: 2015/9174, 7/3/2019.

Barışçıl Gösteri veya Basın Açıklamasına Katılma Nedeniyle Kamu Görevlilerine Disiplin Czası Verilmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında devletin kamu hizmetinde çalışan memurları yönünden sadakat yükümlülüğü öngörmesinin, ayrıca onlara ödev ve sorumluluklar yüklemesinin memurların statüleri gereği meşru bir durum olduğu ifade edilmektedir. Ancak kamu görevlilerinin de birey olduğu, siyasi görüş sahibi olma, ülke sorunlarıyla ilgilenme, tercih yapma gibi sosyal yönlerinin bulunduğu ve bu doğrultuda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 10. ve 11. maddelerinden yararlandıkları da aynı şekilde vurgulanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi ise kamu görevlisi olmanın sağladığı birtakım ayrıcalıklar ve avantajların yanında bazı külfet ve sorumluluklara katlanmayı, diğer kişilerin bağlı olmadığı sınırlamalara tabi olmayı da gerektirdiğini belirtmiştir. Kişinin kamu görevine kendi isteği ile girmekle bu statünün gerektirdiği ayrıcalıklardan yararlanmayı ve külfetlere katlanmayı kabul etmiş sayıldığını, kamu hizmetinin kendine has özelliklerinin bu avantaj ve sınırlamaları zorunlu kıldığını ifade etmiştir.

Bu kapsamda kamu görevlileri kendileri hakkında disiplin cezasına hükmedilmesini gerektirecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü altındadır. Kamu görevlileri hakkında verilen disiplin cezalarının hukuka uygunluğunu denetleyen yargı mercilerinin ise öncelikle somut olayda kamu

görevlisine atfedilebilir bir kusur olup olmadığını belirlemeleri gerekir. Yargı mercileri daha sonra hükmedilen ceza ile kamusal önemi bulunan objektif amaca ulaşıp ulaşılamayacağını göstermek ve böylece cezanın demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluğunu ortaya koyabilmek için kusurlu davranışın kamu görevini ne şekilde etkilediğini, bu etkilenmeyle orantılı bir disiplin cezasına hükmedilip hükmedilmediğini ilgili ve yeterli bir gerekçeyle ortaya koymalıdır.¹²

Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sonrasındaki İdari İşlemlerle Ölçsüz Müdahale

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının sadece kullanılması sırasında değil kullanılmasından sonraki işlemlerin de hak üzerinde "sınırlayıcı" etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple başvuru sahiplerinin katıldığı gösteri yürüyüşüne kolluk kuvvetleri herhangi bir müdahalede bulunmamış olsa bile daha sonra başvuru sahiplerinin idari para cezası ile cezalandırılmalarının toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik bir müdahale olduğu kabul edilmelidir.

Kamu otoritelerinin barışçıl bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün katılımcılarına Kabahatler Kanunu uyarınca verecekleri idari para cezalarının toplanma hakkına yönelik dolaylı bir müdahale oluşturma riski bulunmaktadır. Barışçıl bir toplantının doğası gereği trafiği aksatması veya kamu düzenini belirli oranda bozmasının katlanılması gerektiği yönündeki yargı kararlarından kaçınmak isteyen idari kamu otoriteleri, katılımcılara yönelik idari para cezaları uygulayabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, verilen idari para cezasının dayanağı olan kabahatin düzenlendiği kanundaki unsurlarının somut olayda bulunup bulunmadığının kamu otoritesi tarafından gerekçelendirilerek ortaya konulmasını beklemektedir. Örneğin emre aykırı davranış kabahatinin uygulanabilmesi için kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunmasını sağlamak amacının somut olayda bulunup bulunmadığının ortaya konulması gerekmektedir. Aksi takdirde hafif nitelikte olan bir

12 **İlgili Kararlar;** (Dursun Soydan ve diğerleri, B. No: 2015/2948, 14/11/2018), (Yılmaz Güneş ve Yusuf Karadağ, B. No: 2015/10676, 26/12/2018), (Leyla Sezen, B. No: 2016/15197, 29/5/2019), (Yasin Agin ve diğerleri [GK], B. No: 2017/32534, 21/1/2021), (Derya Yulcu, B. No: 2018/16158, 15/9/2021), (Mehmet Alanç ve diğerleri [GK], B. No: 2017/15462, 29/9/2021)

idari para cezasının haklarını kullanan kişilerde caydırıcı etki doğurması mümkündür.¹³

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Katılma Sebebiyle Terör Örgütüne Üyelikten Mahkûm Edilmenin İlgili ve Yeterli Gerekçeye Dayanmaması

Temel hak ve özgürlüklerin korunması altındaki bir eylemin terör örgütüne üye olma suçunun mahkûmiyetinde delil olarak kullanılması suretiyle temel hak ve özgürlüklere yapılan bir müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun kabul edilebilmesi için zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılaması gerekir.

Bir kişinin henüz başka bir suç işlemeyen yalnızca terör örgütüne üye olması nedeniyle cezalandırılabilmesi için yargılama makamlarının o kişinin terör örgütüyle olan bağlarını ortaya koyması gerekir. Henüz ceza kanunlarında tanımlanan bir suçu işlememiş olsa bile bir terör örgütü ile örgüt üyeliği olarak kabul edilecek kuvvette bir bağın varlığının araştırılması bireylerin sahip olduğu fikirlerin, bağlı oldukları toplumsal grupların ve ideolojilerinin, davranışlarının anlamlarının ve bunların altında yatan saiklerin de değerlendirilmesini gerektirebilir. Böyle bir değerlendirmenin örgütlere üye olmak, toplantılara katılmak veya düşünce açıklamaları yapmak gibi kişilerin anayasal haklar kapsamında koruma altında bulunan eylemlerini de kapsadığı durumlarda başta ifade, örgütlenme, din ve vicdan özgürlükleri ile

13 İlgili Kararlar; (Rıza Gökçen Erus ve diğerleri, B. No: 2014/17391, 19/4/2018), (Umut Şimşek ve diğerleri, B. No: 2015/14310, 12/6/2018), (Dursun Soydan ve diğerleri, B. No: 2015/2948, 14/11/2018), (Mustafa Demiraydin, B. No: 2015/1051, 21/3/2019), (İhsan Uğraş, B. No: 2015/5365, 3/4/2019), (Zeynep Gülşah Aksoy, B. No: 2016/50678, 28/5/2019), (Erdal Karadaş, B. No: 2017/22700, 28/5/2019), (Selma Elma, B. No: 2017/24902, 4/7/2019), (Burcu Bardakçı ve Erdem Yinanç, B. No: 2016/13475, 11/9/2019), (Belkis Yurtsever ve Yılmaz Yıldız, B. No: 2016/10400, 25/9/2019), (Hayriye Özde Çelikkbilek, B. No: 2016/13542, 24/10/2019), (Hüseyin Karabulut ve diğerleri, B. No: 2017/24457, 17/6/2020), (Abdulcelil Demir ve diğerleri, B. No: 2017/27572, 18/6/2020), (Özkan Karataş ve diğerleri, B. No: 2017/31774, 14/10/2020), (Sadık Türk ve Mehmet Şerif Özdemir, B. No: 2018/21459, 28/12/2021), (Adnan Vural ve diğerleri [GK], B. No: 2017/36237, 10/3/2022), (Onur Erden, B. No: 2019/5403, 31/3/2022), (Akın Fener ve diğerleri, B. No: 2017/22695, 14/4/2022), (Filiz Kerestecioglu Demir (2), B. No: 2019/36319, 5/10/2022), (Veli Saçılık (2), B. No: 2018/24614, 18/10/2022), (İlknur Özcan, B. No: 2019/7314, 16/11/2022)

toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olmak üzere temel haklar üzerinde ciddi bir baskı oluşturabilecek potansiyele sahip olduğu açıktır.

Kişilerin anayasal hak ve özgürlükler kapsamında kalan faaliyetlerinin terör örgütünün üyesi olmak suçundan verilen mahkûmiyet kararlarının delili olarak kullanılmasının temel haklar üzerinde yaratacağı caydırıcı etki nedeniyle -devletin toplumu terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı korumak şeklindeki pozitif yükümlülüğünün bir sonucu olarak- insanların terörsüz bir ortamda yaşama hakkı ile bu süreçte bireylerin potansiyel olarak etkilebilecek temel hakları arasında adil bir denge kurulmalıdır. Söz konusu dengenin sağlandığının kabul edilebilmesi için derece mahkemelerinin kişilerin anayasal hak ve özgürlükler kapsamında kalan faaliyetlerini terör örgütünün üyesi olma suçundan verilen mahkûmiyet kararlarında delil olarak kullanılmalarının zorunlu bir ihtiyacı karşıladığını göstermeleri gerekir. **İlgili Kararlar;** (Sefa Başak, B. No: 2014/15431, 20/11/2019), (Celal Mezarıcı ve diğerleri, B. No: 2014/12781, 10/12/2019)

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Sonrasında Emre İtaatsizlik Nedeniyle Verilen İdari Para Cezasının Kanunilik Ölçütünü Taşımaması

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesinde öngörülen emre aykırı davranış kabahatinin oluşabilmesi için yetkili makamlar tarafından hukuka uygun biçimde verilmiş bir emrin bulunması gerekir. Ayrıca yetkili organlar tarafından verilen bu emir, adli işlemler, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlığın korunması amaçları düşüncesiyle verilmeli ve emir usulüne uygun olarak ilan edilmelidir.

Buna uygun olarak bir toplantı ve gösteri yürüyüşü esnasında grubun dağılması için yapılan ihtarlara uymama kendi başına 5326 sayılı Kanun'un 32. maddesi anlamında emre itaatsizlik kabahatini oluşturmayabilir. Anılan kanun hükmüne göre idari yaptırım kararı uygulanabilmesi için daha önceden ilan edilmiş bir emrin varlığı ve bu kişilerin doğrudan emre aykırı davranışla ilişkilendirilmeleri gerekir. Aksi takdirde emre aykırı davranışa istinaden kesilen idari para cezalarının *basın açıklaması yapma ya da toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma* fiili bakımından kanunilik unsurunu taşımaması sonucu ortaya çıkabilmektedir. **İlgili Kararlar:** (Savaş Candemir ve diğerleri, B. No:

2016/5116, 18/6/2020), (Çağla Yolaşan Kurul [GK], B. No: 2021/29184, 27/9/2023)

Terör Örgütüne Üye Olmamakla Birlikte Örgüt Adına Suç İşleme Suçunu Düzenleyen Kanun Hükmünün (5237 Sayılı Kanun TCK Md. 220/6) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkına Yönelik Yasal Koruma Sağlamaması

Belirlilik, bir kuralın keyfiliğe yol açmayacak bir içerikte olmasını ifade eder. Temel hakların sınırlandırılmasına ilişkin kanuni düzenlemenin içerik, amaç ve kapsam bakımından belirli ve muhataplarının hukuksal durumlarını algılayabilecekleri açıklıkta olması gerekir. Bu ilkeye göre yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu birtakım güvenceler içermesi gereklidir. Bir kanuni düzenlemede hangi davranış veya olgulara hangi hukuksal sonuçların bağlanacağı ve bu bağlamda kamusal makamlar için nasıl bir müdahale yetkisinin doğacağı belirli bir kesinlik ölçüsünde ortaya konmalıdır.

Bir suç örgütünün hiyerarşik yapısına dâhil olmasa da kişiler bazı eylemleriyle bu örgütle ilişkiye girebilir ve bu örgütün neden olduğu tehlikeye iştirak edebilirler. Bu düşüncenin bir sonucu olarak kanun koyucu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin (6) numaralı fıkrasında terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçunu ihdas etmiştir. Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçu gerçek içtima kuralı gereğince terör örgütü adına işlenen suça ilave olarak ayrıca cezalandırılan bir suçtur. 5237 sayılı Kanun'un 220. maddesinin (6) numaralı fıkrasında örgüt adına işlenen suçlar için herhangi bir sınırlama getirilmemekle birlikte mevzuatta yapılan değişikliklerle bazı suçlar, örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçunun kapsamından çıkarılmıştır.

Gösteri yürüyüşüne katıldığı için örgüt adına suç işleme suçundan cezalandırılma halinde Anayasa ile korunan bir hakka müdahale söz konusu olduğunda başvuran hakkındaki ceza hükmünün Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında öngörülebilen olup olmadığı hususu değerlendirilmelidir. 5237 sayılı Kanun'un 220. maddesinin (6) numaralı fıkrasının

öngörülebilirliğine ilişkin olarak öncelikle söz konusu kuralda yer alan "*örgüt adına işlenen suç*" ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine dair kanunda herhangi bir açıklamaya yer verilmediği belirtilmelidir.

Terör örgütüne üye olma suçu bakımından aranan belirli şartlar, örgüte üye olmayan ancak örgüt adına suç işleyen bir kimse yönünden aranmakta fakat her iki kategorideki kişiler örgüt üyesi olarak cezalandırılmaktadır. Bu durumda bir kimse terör örgütüyle zayıf da olsa bir şekilde bağlantısı bulunduğu iddia edilen bir suç işlediği gerekçesiyle ağır cezalar ile karşılaşmaktadır.

Üstelik bu suçun temel hakların kullanımıyla ilgili olması durumunda örgüt adına kavramının oldukça geniş yorumu nedeniyle temel haklar üzerinde güçlü bir caydırıcı etki yaratılmaktadır. 5237 sayılı Kanun'un 314. maddesinin (2) numaralı fıkrası bakımından aranan mahkûmiyet ölçütleri 220. maddesinin (6) numaralı fıkrasıyla bağlantılı olarak uygulandığında örgüt adına suç işlediği ileri sürülen kişiler aleyhine olacak şekilde belirsiz biçimde genişletilmektedir. Sonuç olarak yürürlükteki şekliyle 5237 sayılı Kanun'un 220. maddesinin (6) numaralı fıkrasında örgüt adına işlendiği kabul edilebilecek suçlar dizisi öylesine geniştir ki hükmün lafzı kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı yeterli düzeyde koruma sağlayamamakta, kişilerin esas suçlarına ilave olarak bir de öngörülemez biçimde örgüt adına suç işlemek suçundan cezalandırılmalarına engel olamamaktadır.

Anayasa Mahkemesi açıklanan gerekçelerle toplantı ve gösteri düzenleme hakkının ihlal edildiğine ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 75. maddesi gereğince benzer ihlallerin engellenmesi ve yapısal sorunun çözümü için pilot karar usulünün uygulanmasına karar vermiştir. **İlgili Kararlar:** (Hamit Yakut [GK], B. No: 2014/6548, 10/6/2021) (**Pilot Karar**), (Deniz Yavuncu ve diğerleri [GK], B. No: 2018/5126, 23/2/2023)

İdare Tarafından Belirli Bir Süre Toplantı, Gösteri Yürüyüşü ya da Benzer Etkinliklerin Yasaklanması

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanımı günlük hayatın akışında belli bir karışıklığa sebep olabilir ve olumsuz tepkilere yol açabilir. Bu durumların varlığı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ortadan kaldırılması için tek başına yeterli değildir.

Halka açık yerlerde yapılan her türlü gösterinin günlük hayatın akışında belli bir karışıklığa sebep olabileceği ve olumsuz tepkilere yol açabileceği açıktır. Ancak yalnızca toplumun büyük bir kısmı tarafından gösterilebilecek bir tepki veya doğabilecek bir gerilimin varlığı, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ortadan kaldırılması için tek başına yeterli değildir. Yani bu tür durumların varlığı otomatik olarak toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına müdahale edilmesini haklı göstermez. Devletten koruma yükümlülüğü olarak adlandırılabilir olan pozitif yükümlülüğü kapsamında, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını kullanmak isteyenlerin güvenliğini sağlaması ve üçüncü kişiler tarafından herhangi bir saldırıya uğrama endişesi taşımadan bu hakkı kullanmalarını temin etmesi beklenir.

Kamu gücünü kullanan organlar toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme gibi temel hakkı tamamen yasaklamak şeklinde bir müdahalede bulduklarında; düzenlenecek toplantı ve gösterinin kamu düzenini bozacak nitelikte somut bir tehlike veya açık ve yakın bir tehdit oluşturup oluşturmadığını irdelemelidir.

Kamu otoriteleri hakkın sınırlanmasına ihtiyaç duyduğunda bunu gerektiği oranda yapmalı, durumun gerektirdiğinden ağır olan veya somut olayın şartlarında gerekmeyen tedbirlere başvurmamalıdır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının etkin kullanımına yönelik olarak idarenin pozitif yükümlülükleri bulunduğunu da gözetmelidir. Bu doğrultuda ortaya konan tehlike ve tehditlerin daha az katı tedbirlerle engellenip engellenemeyeceğini, dolayısıyla somut olayın şartlarında tedbirin zorunlu olup olmadığını değerlendirmelidir.

Sınırlayıcı veya yasaklayıcı şartların varlığı ile somut tehlike veya açık ve yakın tehdit arz eden bu şartların tüm tedbirlere rağmen engellenemeyecek nitelikte olduğunu somut delillere dayalı, ikna edici ve yargısal denetime açık olacak şekilde göstermelidir.

Alınacak tedbirin haklılığı ancak başvuru sahiplerinin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkıyla kamu düzeni, güvenliği ve başkalarının hak ve özgürlükleri arasında adil bir denge kurulmasıyla mümkündür. Bu nedenle

idare ve derece mahkemeleri, bu konuda adil bir denge kurulduğunu ilgili ve yeterli bir gerekçeyle göstermelidir.¹⁴

Covid-19 Pandemisi Gerekçe Gösterilerek İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu Kararı ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini Ertelenmesinin Kanuni Dayanaktan Yoksun Olması

Anayasa Mahkemesi'ne göre; hukukun kendisi -beraberinde getireceği idari pratiğin dışında- söz konusu işlemin meşru amacını da göz önünde tutarak keyfî müdahalelere karşı bireyi korumak için yetkili makamlara bırakılan takdir yetkisinin kapsamını yeterince açık bir şekilde göstermelidir. Diğer bir anlatımla hukuk sistemi, kamu makamlarına hangi koşullarda ve hangi sınırlar içinde müdahalelerde bulunma yetkisinin verildiğini açık ifadelerle ortaya koyacak nitelikte olmalı ve bu bağlamda ilgili müdahalenin muhataplarına müdahaleye zemin hazırlayan şartlar ile müdahalenin sonuçları açısından bir öngöründe bulunabilmeleri imkânı tanınmalıdır. Koronavirüs salgın hastalığının ortaya çıkması ve Dünya Sağlık Örgütü'nün bu hastalığı pandemi olarak ilan etmesiyle birlikte İçişleri Bakanlığı, hastalığın yayılmasının engellenmesi amacıyla genelgeler yayımlamış, umumi hıfzıssıhha kurulları da aynı amaçla bazı kısıtlayıcı tedbirler içeren kararlar vermiştir. Sağlık Bakanlığının genelgesinde "*fiziksel mesafenin korunmasının zor olacağı sivil toplum kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, birlikler veya kooperatiflerin geniş katımlı toplantılarının üç ay süreyle ertelenmesini*" önerdiği; İçişleri Bakanlığının derneklerin toplantısının ertelenmesi yetkisini düzenleyen 7244 sayılı Kanun'un 2. maddesinin (ç) fıkrası uyarınca sivil toplum kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları, birlikler ve kooperatifler tarafından genel kurul etkinlikleri de dâhil olmak üzere düzenlenecek etkinliklerin üç ay süreyle ertelenmesi yönünde valiliklere ve kaymakamlıklara gönderdiği genelgesi sonrası Ankara İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi; sivil toplum kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları, barolar, meslek odaları, birlikler, kooperatifler ve sendikalar tarafından Ankara'da düzenlenecek tüm etkinlikleri üç ay süreyle ertelemiştir.

14 İlgili Kararlar: (İsmail Sarıkabadayı ve diğerleri, B. No: 2016/23696, 8/6/2021), (Maside Ocak Kışlakçı, B. No: 2019/21721, 16/11/2022), (Aklime Hanas ve diğerleri, B. No: 2021/36970, 20/12/2023), (Ali Bozan, B. No: 2021/27262, 10/1/2024)

Anayasa Mahkemesi, belirli bir yerde yapılmak istenen ve katılmak istenen basın açıklamasının engellenmesi biçimindeki toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına müdahalede bulunan kamu otoritelerinin bu şekilde karar verme yetkilerinin bulunup bulunmadığı ve müdahalenin kanunilik şartını taşıyıp taşımadığı müdahaleye dayanak düzenlemelerin incelenmesiyle anlaşılabilceğini belirtmiş; Sağlık Bakanlığına, salgın hastalık dönemlerinde toplantılara müdahale yetkisi veren 1593 sayılı Kanun'un 77. maddesinin de incelendiğinde kanun koyucunun toplanmanın şekli ve sınırlandırmanın süresi bakımından herhangi bir belirleme yapmadığını belirtmiştir. İdarenin temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran bir tedbire karar verebilmesi için zikredilen yetkinin ayrıca ve açıkça bir kanunla öngörölmüş olması gerekmektedir. 1593 sayılı Kanun'un 27. maddesinde düzenlen il umumi hıfzıssıhha meclisinin görevleri arasında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını sınırlandırmaya imkân tanıyan bir yetki bulunmamaktadır. Bununla birlikte 77. maddesi de il umumi hıfzıssıhha meclisine toplanmaların sınırlandırılmasına ilişkin açık bir yetki vermemektedir. Bu kapsamda somut başvuru açısından 1593 sayılı Kanun'un ilgili hükümlerinin başvuruya konu müdahalenin kanuni temelini ihtiva etmesi gereken unsurlardan olan öngörülebilirlik niteliğini taşımadığı anlaşılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nce; *Selma Atabey [GK]*, B. No: 2021/38893, 27/9/2023 kararında kamu makamlarının somut müdahalelere yönelik kanuni yetkisi olup olmadığından bağımsız olarak Anayasa Mahkemesine, salgın hastalık ile mücadelede diğer umumi hıfzıssıhha kurullarına, Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda karar alma yetkisini veren başka bir kanun hükmü bulunduğu da gösterilemediği, Ankara İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulunun kararları uyarınca yapılan müdahalenin kanuni temelini ihtiva etmesi gereken unsurlardan olan öngörülebilirlik niteliğini taşımadığı anlaşıldığından; Anayasa'nın 13. maddesinde açıkça emredilen *kanunilik ölçütünü* karşılamadığı değerlendirilmiştir. **İlgili Karar:** (Selma Atabey [GK], B. No: 2021/38893, 27/9/2023)

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yerinin veya Güzergâhının Belirlenmesi

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının tanımı, amacı ve mahiyeti dikkate alındığında bu hakkın unsurlarından biri de toplantı veya

gösteri yürüyüşünün yapılacağı mekânı veya güzergâhı seçme serbestisidir. Nitekim toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemenin amacına ve açıklanan düşüncenin muhataplarına ulaşabilmesi ve tesir oluşturabilmesi bakımından gösteri ve toplantı yürüyüşünün düzenlendiği mekân önem taşımaktadır. Bu nedenle toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı mekânın seçiminin *kural olarak* düzenleyicilerin takdirinde olması gerekmektedir.

Bununla birlikte toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı devlete, hakkın ve kamu düzeninin korunması amacıyla pozitif yükümlülükler de yüklemektedir. Devlet, yüklenen pozitif yükümlülüklerin zorunlu kıldığı tedbirler kapsamında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenecek mekânı yasaklayabilir, böyle bir mekâna erişime sınırlı olarak izin verilebilir veya alternatif bir toplantı mekânı sunulabilir. Tedbirler toplantı ve gösterinin büyüklüğüne, mahiyetine ve katılımcı sayısının yanında toplantı veya gösterinin yapıldığı mekân gözetilerek değerlendirilmelidir. Anılan hakka yönelik müdahalenin ancak *kaçınılmaz zorunluluklar* ile haklı kılınabileceği hâllerde ve bu hakka getirilen sınırlamaların dar yorumlanarak uygulanması gerektiği de gözetilmelidir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılabilecek alanları belirleme yetkisinin mahallin en büyük mülki amirine verilmesi; kamu düzeninin sağlanması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarına dayanmaktadır. Bu bağlamda kamu otoritelerinin -somut olayın şartlarına göre- katılımcılar tarafından tercih edilen, toplantı veya gösteri yapılmak istenen bir alan veya güzergâhı yasaklaması veya alternatif mekân önermesi anılan hakka yönelik açık bir müdahale olmakla birlikte tek başına ve otomatik olarak bu hakkın ihlalini doğurmaz. Nitekim mülki amirin toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergâhını bireylerin mekân seçme hususundaki tercih hakkını aşırı biçimde kısıtlayacak, toplantıya veya gösteri yürüyüşüne katılımı caydırıcı hâle getirecek veya bu hakkın kullanımını zedeleyecek şekilde belirlemesi durumunda buna dair idari karar, idari yargı yerlerince denetlenerek gerekirse iptal edilebilir.

Anayasa Mahkemesi toplantı ve gösteri düzenlenmesinde hedeflenen amacı ulaşabilmek için ve bu amacın önemi bakımından “mekân seçim serbestisinin” soyut ve kategorik olarak yasaklanması Anayasa bakımından kabul edilemez bulmuştur. Toplantının hedef kitlesinin ilgisini çekebilmek için belli yerlerde yapılması gerekebilir. Bu nedenle hangi mekanın toplantıya en

uygun olacağını seçme serbestisi toplantının düzenleyicilerine tanınmalıdır. Anayasa Mahkemesini Şerafettin Can Atalay (B.No.2021/9387-19.01.2023 Tarih) kararında belirlenen bu durum ve AYM'nin aynı kararında belirtildiği üzere; tüm kamusal alanlar toplantı düzenlenmesi için açık ve mevcut olmalıdır. Toplantı ve yürüyüş mekanlarının idare tarafından önceden belirlenmesi diğer mekanlarda toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenemeyeceği anlamına gelmemektedir.

Anayasa Mahkemesi, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve diğerleri [GK], B. No: 2016/14517, 12/10/2023 ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve diğerleri (2) [GK], B. No: 2016/14518, 12/10/2023 kararlarında Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs işçi bayramı kutlamalarında toplantı yeri olarak kullanılamamasının zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığı ve demokratik bir toplumda gerekli olduğu *ilgili ve yeterli gerekçelerle* ortaya konulmadığını tespit etmiş, dolayısıyla da Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. **İlgili Kararlar** (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve diğerleri [GK], B. No: 2016/14517, 12/10/2023), (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve diğerleri (2) [GK], B. No: 2016/14518, 12/10/2023)

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne Müdahalenin Zorunlu Toplumsal İhtiyaca Dayanması

İfade özgürlüğü; kişinin haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine serbestçe ulaşabilmesi, düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanamaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir. Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirme ve gerçekleştirme konusunda başkalarını ikna etme çabaları, bu çabaların hoşgörüsüyle karşılanması çoğulcu demokratik düzenin gereklerindedir. Dolayısıyla toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, ifade özgürlüğünün özel bir biçimi olup, bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için bir araya gelebilme imkânını korumayı amaçlamaktadır. Kolektif bir şekilde kullanılan ve düşüncelerini ifade etmek isteyen kişilere şiddeti dışlayan yöntemlerle düşüncelerini açıklama imkânı veren bu hak farklı düşüncelerin ortaya çıkması, korunması ve yayılmasını güvence altına almaktadır. Bu nedenle, Anayasal haklar içinde kendine has özerk rolünün ve özel uygulama alanının varlığına rağmen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, aynı zamanda ifade özgürlüğü ışığında değerlendirilmelidir. İfade özgürlüğünün demokratik ve çoğulcu bir toplumdaki önemi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı için de geçerlidir. **İlgili Karar:** (Hrant Dink Vakfı, B. No: 2021/29443, 12/6/2024)

III- CUMARTESİ ANNELERİ¹⁵

“Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” denildiğinde ilk akla gelen “Cumartesi Anneleri” ülkemizde bu hakkı uzun yıllardır kullanmaya çalışmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı en çok ihlal edilen ve kamuoyunda “Cumartesi Anneleri” olarak bilinenlerdir. Gözaltında kaybedilen çocuklarının akıbetlerinin açıklanması ve faillerinin bulunması için uzun yıllardır mücadele eden aileler ve insan hakları savunucularının başlattıkları ve halen de devam eden Cumartesi İnsanlarının/ Annelerinin kısa tarihine ve yaşanan gelişmelere toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı kapsamında değerlendirilmek zorunluluktur.

Cumartesi Annelerinin Kısa Tarihi

Gözaltında kaybedilen çocuklarının akıbetinin açıklanması ve cenazesine ulaşılan çocuklarının/yakınlarının faillerinin bulunması ve yargı önüne çıkartılması amacı ile Ocak, Toraman, Gülünay, Karakoç, Bilgin aileleri ve insan hakları savunucuları, 27 Mayıs 1995 günü İstanbul İli Beyoğlu İlçesi İstiklal Caddesi Galatasaray Lisesi önünde bulunan Galatasaray Meydanında “oturma eylemi” başlattılar .Böylece Türkiye tarihinin en uzun soluklu adalet ve sivil itaatsizlik eylemi olan bu oturma eylemlerine Plaza de Mayo Anneleri’nden hareketle Cumartesi günleri yapılması gözetilerek bu eyleme

15 Cumartesi Anneleri ile ilgili Raporda yer alan bilgiler Av. Oya Ersoy’un yazılı metninden derlenmiştir.

“Cumartesi Anneleri” ismi verildi. Basında bu isimle yer aldı ve kamuoyunda benimsendi.

Ailelerin ve insan hakları savunucularının katıldığı bu oturma eylemi kesintisiz olarak 200 hafta boyunca sürdürüldü, 200. haftada oturma eylemine ara verildi. 31 Ocak 2009 tarihinde Cumartesi Anneleri “*Kayıplar Bulunsun Failer Yargılsın*” talebi ile Galatasaray Meydanındaki buluşmalara devam kararı aldılar. 201. haftadan itibaren kesintisiz olarak her hafta aynı mekânda oturma eylemini yeniden sürdürmeye başladılar ve 31 Ocak 2009’dan itibaren kesintisiz olarak Galatasaray Meydanında oturma eylemlerini devam ettirmektedirler. 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra ilan edilen 2 yıllık OHAL döneminde bile oturma eylemi hiçbir engelleme ile karşılaşmaksızın devam ettirilmiştir. Cumartesi Annelerinin ve İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Kayıplar Komisyonunun 700 hafta boyunca gerçekleştirdiği ve geleneksel hale getirdiği bu adalet arayışı 25 Ağustos 2018’de Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı ve oturma eylemi için gelen Cumartesi Anneleri/Cumartesi İnsanları zor kullanılarak gözaltına alındılar. Polisin müdahalesinden sonra Galatasaray Meydanı, demir bariyerler ve zırhlı araçlarla çevrilerek polislerin beklediği ve araçlarını park ettiği bir alana dönüştürüldü.

Zor kullanılarak gözaltına alınanlar arasında olan kayıp yakını Maside Ocak Kışlakçı’nın Anayasa Mahkemesi’ne yaptığı başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, 2019/21721 Başvuru Nolu ve 16.11.2022 tarihli kararı ile Anayasanın 34. maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine karar verildi. Karar 23 Şubat 2023 tarihli Resmi Gazete de yayımlandı. Anayasa Mahkemesi, Maside Ocak Kışlakçı kararında şöyle diyordu;

“25. Öte yandan idare, bildirim amacının anılan hakkın etkin bir şekilde kullanılması için yetkililere makul ve uygun tedbir alma imkânı sağlamak olduğunu da gözlememiştir. Nitekim yapılmak istenen etkinlik, yaklaşık yirmi dört yıl boyunca belirli zaman ve yerde yapılmakta olup idarenin bu etkinliğin yapılacağına ilişkin olarak önceden bilgisi olmadığı söylenemez. Barışçıl bir eylem söz konusu olduğunda ise idarenin -somut olayın koşullarına göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının etkin kullanımını sağlamaya yönelik pozitif yükümlülükleri gereği- toplantının gerçekleştirilmesi için tedbir alması gerekirken otomatik olarak yasaklama yoluna gittiği görülmüştür. Nitekim idare, yasaklama kararında kamu düzeni bozulması, bozulma tehlikesi veya

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

başkalarının haklarının korunması gerekliliği gibi zorlayıcı şartlar olduğunu ortaya koymamıştır. İzah edilen sebeplerle idarenin etkinliği yasaklama kararı için dayanak gerekçelerinin haklı ve ikna edici olduğu söylenemez”.

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, yirmi dört yıl boyunca barışçıl bir şekilde yürütülen eylemin, bildirim yapılmadığı bahanesiyle yasaklanmasının Anayasa’ya aykırı olduğunu saptamıştır.

Anayasa Mahkemesi, Cumartesi Anneleri ile ilgili **ikinci ihlal kararını**, 2020/7092 Başvuru Nolu dosyada 29/03/2023 tarihinde yine 700. Hafta buluşmasında gözaltına alınanlar arasında bulunanlardan İnsan Hakları Derneği İstanbul Şube Başkanı Gülseren Yoleri’nin Anayasa Mahkemesi’ne yaptığı bireysel başvuru üzerine verdi.

Anayasa Mahkemesi, oy çokluğu ile verdiği yukarıda atıf yapılan Maside Ocak Kışlakçı kararındaki tespitlerini aynen tekrarladığı Gülseren Yoleri kararında bu sefer oybirliği ile Anayasa’nın 34. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Gerek Maside Ocak Kışlakçı kararında Gülseren Yoleri kararında Anayasa Mahkemesi, "*Kaybolan kişilerin bulunması ve kamuoyunda farkındalık yaratılması amacıyla yönelik oturma eylemi ve basın açıklaması yapmak istenilmesinin demokratik bir toplumda saygı ile karşılanmasına*" dikkat çekmiştir. Bu saptamaların sadece 700. haftayla sınırlı olmadığı, süreklilik içeren oturma eyleminin her hafta yenilenmesinde de geçerli olduğu Anayasa Mahkemesi kararlarından anlaşılmaktadır. Nitekim, söz konusu kararın hüküm fıkrasının C bendinde "*Kararın bir örneğinin yeni ihlallerin önlenmesi için Beyoğlu Kaymakamlığına gönderilmesine*" karar verilmiştir. Böylece Anayasa Mahkemesi kararlarının yerine getirilmesi gerektiğinden Cumartesi Annelerinin toplantılarının engellememe konusunda İçişleri Bakanlığına ve Beyoğlu Kaymakamlığına ödev yüklendiği de çok açıktır.

Anayasa Mahkemesi Kararlarından Sonra Cumartesi Anneleri Eylemleri ve Yaşanan Hak İhlalleri

Anayasa Mahkemesi’nin kararlarından sonra İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi ve kayıp yakınları, Anayasa Mahkemesinin verdiği kararları ekleyerek İstanbul Valiliğine ve Beyoğlu Kaymakamlığına yazılı olarak başvuru yapmıştır. Polis barikatları ve kolluk kuvvetleri marifetiyle kapalı halde tutulan Galatasaray Meydanının toplantı için kendilerine açılarak eyleme izin verilmesi talebinde bulunulmuştur. Aynı zamanda bu

başvurularıyla Anayasa Mahkemesi kararlarının uygulanması talebinde bulunarak Cumartesi Anneleri ilk kez 8 Nisan 2023 tarihinde 941. hafta buluşması için Galatasaray Meydanı'nda bir araya geldiler. 8 Nisan 941. Hafta buluşmasından itibaren *-sadece genel seçimlerin yapılacağı hafta hariç-* her cumartesi günü Galatasaray Meydanında toplanmak isteyen Cumartesi Anneleri 29 hafta boyunca Galatasaray Meydanı çevresinde, İstiklal Caddesi üzerinde etrafları kalkanlı polisler tarafından kuşatılıp hiçbir şekilde direnmelerine rağmen ters kelepçe takılarak, zor kullanılarak, işkence ve kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alınmışlardır. Gözaltılar 4 Kasım 2023 tarihinde gerçekleştirilen 971. hafta buluşmasına kadar devam etti. 971. Hafta buluşmasından itibaren Cumartesi Annelerine uygulanan şiddet sona erdi.

Bu süreçte Cumartesi Anneleri ve İnsan Hakları Derneği tarafından defalarca Beyoğlu Kaymakamlığı, İstanbul Valiliği ve İçişleri Bakanlığına yazılı olarak başvuru yapılarak “Anayasa Mahkemesi Kararları ve önceden izin almaksızın toplantı ve gösteri yapmak temel bir haktır diyen Anayasanın 34.maddesi doğrultusunda taleplerimizi görüşmek üzere” acil randevu talep edildi.

İçişleri Bakanlığı tarafından randevu verilmedi. İstanbul Valiliği tarafından önce İnsan Hakları Derneği Eş Genel Başkanı Eren Keskin ve İstanbul Şube Başkanı Gülseren Yoleri'yi arayarak görüşme yapıldı. Keskin ve Yoleri'nin Cumartesi Anneleriyle görüşülmesi gerektiğini ifade etmeleri üzerine İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Gözaltında Kayıplara Karşı Komisyon ve kayıp yakınlarıyla görüşmeler yapıldı. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya tarafından İstanbul Valiliğinin görevlendirildiği belirtildi.

İstanbul Valiliği tarafından Cumartesi Anneleri içinden 10 kişinin katılabileceği ve 10 kişiyle sınırlandırılarak Galatasaray Meydanını çeviren polis bariyerlerinin önünde basın açıklaması yapılmasını ve basın bildirisinin okunması kabul edildi. 10 kikiyle sınırlı olarak devam etirilen mevcut durum, Cumartesi Annelerinin barışçıl buluşma ve kendilerini ifade ederek toplantı ve gösteri yürüyüşleri haklarını tam olarak kullanabildikleri ve AYM kararlarının uygulandığı anlamına gelmemektedir.

Cumartesi Annelerine Karşı Açılan Soruşturma ve Davalar

Cumartesi Anneleri ve insan hakları savunucuları şiddete maruz kaldıkları 29 hafta boyunca gözaltına alındıktan sonra "kanuna aykırı yürüyüş ve toplantılara silahsız katılarak ihtara rağmen kendiliğinden dağılmama" suçlaması ifadeleri Vatan Caddesi'ndeki polis merkezine götürüldü. Polis memurları tarafından hazırlanan dosyalar daha sonra haklarında cezai soruşturma yürütülmesi için İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderildi. Bu soruşturmalar 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu uyarınca başlatılmış olmasına rağmen Terör ve Örgütlü Suçlar Soruşturma Bürosu savcılar tarafından yürütülmüştür.

Sonuç olarak, Cumartesi Anneleri ve insan hakları savunucuları evlerinde ya da işyerlerindeyken tebliğ edilen resmi tebligatların en az on ikisinde gönderici adı ve adresi olarak Terör ve Örgütlü Suçlar Soruşturma Bürosu'nun adı yer almaktadır. Bu durum, Cumartesi Annelerinin "terör" ile damgalanmasına, sistematik olarak kriminalize edilmesine ve taciz edilmesine neden olmuştur.

Anayasa Mahkemesinin kararlarına ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 158/6. maddesinin savcılara "*ihbar ve şikâyeteye konu fiilin soruşturmayı gerektirecek bir suç oluşturmadığının açıkça anlaşılması*" halinde ceza soruşturması açmama yetkisi vermesine rağmen, gözaltına alınan Cumartesi Anneleri ve insan hakları savunucuları (toplam 597 kişi) hakkında "*kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlere silahsız katılarak ihtara rağmen kendiliğinden dağılmama* (2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Madde 32/1)" nedeniyle soruşturma açıldı. Bu soruşturmaların 25'i kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlarla sonuçlandı. Takipsizlik kararlarında Anayasa Mahkemesi kararlarına atıfta bulunulmadı. Sadece 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32/1 maddesinde öngörülen suçun yasal unsurlarının oluşup oluşmadığına ilişkin değerlendirmeler yapılmakla yetinildi. Cumartesi Annelerinin 950. Hafta buluşması nedeniyle ise haklarında dava açıldı.

Kolluk Güçlerine Cezasızlık

Cumartesi Anneleri ve insan hakları savunucularının avukatları, gözaltına alındıkları 29 hafta için ayrı ayrı işkence ve diğer kötü muameleye maruz bırakan polis memurları ve polis amirleri hakkında "toplanma,

örgütlenme ve ifade özgürlüklerinin kullanılmasının anayasaya aykırı olarak engellenmesi suretiyle kamu görevinin kötüye kullanılması – TCK 257. maddesi)", "aşırı güç kullanımı – TCK 256. maddesi", "kişiyi hürriyetinden yoksun kılma – TCK 109. maddesi" ve "işkence – TCK 94. maddesi" iddiasıyla bu suçlarından dolayı suç duyurusunda bulunuldu.

4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un 2. maddesi uyarınca "aşırı güç kullanımı" ve "işkence" şüphesiyle yürütülen ceza soruşturmaları için valilik iznine gerek olmamasına rağmen; 15 ayrı ceza soruşturmasını yürüten savcılar, soruşturma dosyalarını Valiliğe göndermiş ve şüpheli polis memurları hakkında ceza soruşturması açılması için izin talep etmiştir. İstanbul Valiliği, 943., 945., 948., 949., 950., 951., 952., 954., 955., 956., 957., 958., 960., 961. ve 962. hafta buluşmalarında gözüaltına alınan Cumartesi Anneleri ve insan hakları savunucularını işkence ve diğer kötü muameleye maruz bırakan polis memurları hakkında soruşturma açılmasına izin vermemiştir. Ayrıca Cumartesi Annelerinin ve insan hakları savunucularının avukatlarının disiplin soruşturması açılması talebiyle İstanbul Valiliğine yaptıkları başvurular hakkında da İstanbul Valiliği, "*şüpheli polis memurları hakkında disiplin soruşturması açılmasına gerek olmadığına*" karar vermiştir.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi Birinci İdari Dava Dairesi 17 Ekim 2023 tarihli kararıyla İstanbul Valiliğinin 22 Nisan 2023 tarihinde gerçekleştirilen 943. hafta nöbetinde Cumartesi Annelerine işkence ve diğer kötü muamelede bulunan polis memurları hakkında ceza soruşturması açılmasına izin verilmeyen kararını iptal etmiştir. "İşkence" ve "aşırı güç kullanımı" iddiaları olduğunu vurgulayan Bölge İdare Mahkemesi, İstanbul Valiliğinin kararını kaldırarak olağan soruşturma işlemlerinin yürütülmesi için verdiği bu kararın İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar vermiştir.

Cumartesi Annelerinin Her Cumartesi Dile Getirdikleri Talepleri

Galatasaray Meydanı eşlerini, çocuklarını, kardeşlerini arayan, ziyaret edecekleri bir mezar yeri bile olmayan kayıp yakınlarının buluşma yeri, hafıza mekanıdır. Yıllarca her Cumartesi günü Galatasaray Meydanında gerçekleştirilen bu buluşmalarda, herhangi bir güvenlik sorunu yaşanmamış ve yasaya aykırı herhangi bir faaliyet de söz konusu olmamıştır.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Cumartesi Annelerinin buluşma biçimi bellidir. Kayıp yakınları her Cumartesi saat 12.00'de ellerinde kayıplarının fotoğrafları ve kırmızı karanfillerle Galatasaray Meydanında toplanıp sessizce oturmakta ve her hafta bir kaybın hikayesini paylaşmaktadırlar. Kayıplarının bulunmasını, failerin bulunarak cezalandırılmasını talep ettikleri, adalet istedikleri bir basın metnini topladıkları Galatasaray meydanında okumaktadırlar.

Cumartesi Anneleri; Galatasaray Meydanına girmeleri engellenerek, meydanı çeviren polis bariyerlerinin önünde 10 kişi sınırlaması ile değil Anayasa Mahkemesi kararlarının koşulsuz uygulanmasını talep ediyorlar.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

TOPLANTI, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBUNUN 2022 YILI İÇERİSİNDE ÜLKE ÇAPINDA YASAKLANAN TOPLANTI VE GÖSTERİLERİN RAPORLANMASI ÇALIŞMASI KAPSAMINDA HAZIRLANAN TABLONUN İÇERİĞİNİN AÇIKLANMASI

8.12.2022, İstanbul

1. Tablo Türkiye'nin sırasıyla en büyük 5 ili İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'daki her kaymakamlığın açıkladığı yasakları sıralamaktadır.
2. Tabloda iller ve ilçe kaymakamlıkları en soldaki sütunda, alfabetik ve kaymakamlıkların verdiği yasak kararları tarihleri soldan ikinci sütunda kronolojik olarak sıralanmıştır.
3. Yasaklar kamuya duyurulma biçimine ve yasak türüne göre farklılık göstermektedir. İllere göre farklı valilikler verdikleri yasak kararlarını farklı başlıklar altında kamuya duyurmuştur. Farklı başlıkların hepsi soldan üçüncü sütunda "Karar/Açıklama/Basin Bülteni/İlan" ismiyle yer almaktadır. Başlığın altında yasağın türünün ne olduğu belirtilmektedir.
4. Yasak türleri şu şekilde sıralanabilir:
 - a. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler,
 - b. Suya Girişlerin Yasaklanması,
 - c. Yasaklama Kararı,
 - d. Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması,
5. En sağ sütunda kaymakamlıkların kendi internet sitesi üzerinden ilan ettiği ilgili kaymakamlık yasağı kararının URL adresi bulunmakta ve tıkladığı zaman kaymakamlık yasağı kararına ulaşılabilir.
6. Bazı kaymakamlıklar 2022 yılı boyunca hiç yasak kararı vermemiştir. Bu kaymakamlıklar listeye dahil edilememiştir.

TABLOYA İLİŞKİN BİLGİLER

En çok yasak kararı verilen kaymakamlıklar :

2022 yılı boyunca;

İstanbul'da 32, Ankara'da 4, İzmir'de 21, Bursa'da 8, Antalya'da 8, yasak kararı verilmiştir.

Hazırlayan ve Düzenleyen

Av. Gülendam Şan Karabulutlar & Mina Şık (Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

TOPLANTI, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBUNUN 2022 YILI İÇERİSİNDE ÜLKE ÇAPINDA YASAKLANAN TOPLANTI VE GÖSTERİLERİN RAPORLANMASI ÇALIŞMASI KAPSAMINDA HAZIRLANAN TABLONUN İÇERİĞİNİN AÇIKLANMASI

08.12.2022, İstanbul

1. Tablo 81 ildeki her valiliğin ve bir kısım kaymakamlıkların açıkladığı yasakları sıralamaktadır.
2. Tabloda Türkiye'deki iller en soldaki sütunda, alfabetik ve illerde yer alan valiliklerin verdiği yasak kararları tarihleri soldan ikinci sütunda kronolojik olarak sıralanmıştır.
3. Yasaklar, kamuya duyurulma biçimine ve yasak türüne göre farklılık göstermektedir. İllere göre farklı valilikler verdikleri yasak kararlarını farklı başlıklar altında kamuya duyurmuştur. Farklı başlıkların hepsi soldan üçüncü sütunda "Karar/Açıklama/Basın Bülteni/İlan" ismiyle yer almaktadır. Başlığın altında yasağın türünün ne olduğu belirtilmektedir.
4. Yasak türleri şu şekilde sıralanabilir:
 - a. Yasaklama Kararı ve Etkinliklerin İzne Bağlanması.
 - b. Genel Yasaklama Kararı,
 - c. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler,
 - d. Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı,
 - e. Sokağa Çıkma Yasağı Kararı,
 - f. İHA (Drone) Uçuşlarının Yasaklanma Kararı,
 - g. Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması,
 - h. Suya Girişlerin Yasaklanması,
 - i. Ormana Girişlerin Yasaklanması,
5. En sağ sütunda valiliğin kendi internet sitesi üzerinden ilan ettiği ilgili valilik yasağı kararının URL adresi bulunmakta ve tıkladığı zaman valilik yasağı kararına ulaşılabilir.
6. Bazı illerde 2022 yılı boyunca hiç yasak kararı verilmemiştir. Bu illerin açıklama sütunları boş bırakılmış ve bütün satır tek renge boyanmıştır.

TABLOYA İLİŞKİN BİLGİLER

I. İLLERE GÖRE YASAK SAYILARI

Yasak kararı verilmeyen iller :

- Aksaray
- Edirne
- Kayseri
- Kırıkkale
- Ordu
- Yalova
- Zonguldak

Toplamda 7 ilde 2022 yılı boyunca hiçbir yasak kararı verilmemiştir.

En çok yasak kararı verilen iller:

2022 yılı boyunca; Hakkari'de 27, Bitlis'te 12, Mardin'de 24, Van'da 11, İstanbul'da 8, Tunceli'de 7, Şırnak'ta 6, Mersin'de 5, Diyarbakır'da 5 kere yasak kararı verilmiş, bu iller 2022 yılı boyunca en çok yasak kararı verilen iller olmuştur.

II. YASAK KARARI İLANI EKSİK OLAN İL VE URL ADRESLERİ

Van ili valiliğinin verdiği yasak kararları ilanlarından 5 kararın açıklaması eksik veya bulunmamaktadır. Tabloda bu kararlarla ilgili "açıklama eksik / yok" ibaresi yer almaktadır.

III. TOPLANMA YERİ, TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ, PANKART VE AFİŞ ASILABİLECEK YER VE ALANLARIN GÜZERGAHLARININ BELİRLENMESİ

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun; "Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı" başlıklı 6. maddesi, Gösteri yürüyüşlerinde uygulanacak hükümler başlıklı 20. maddesi ve Çağrı ve propaganda araçları başlıklı 26. Maddesi İLE Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliği'nin; "Toplantı yeri ve gösteri güzergahının belirlenmesi" başlıklı 3. maddesi uyarınca mahallin en büyük mülki amiri tarafından güzergâh belirlenir.

2022 yılında Aksaray, Antalya, Ardahan, Bingöl, Bittis, Çorum, Edirne, Elazığ, İstanbul, Kayseri, Kilis, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Muğla, Muş, Ordu, Sakarya, Trabzon, Yalova ve Zonguldak illeri olmak üzere 22 ilde güzergah belirlemesi yapılmamıştır.

Hazırlayan ve Düzenleyen

Av.Gülendam Şan Karabulutlar& Mina Şık (Hukuk Fakültesi Öğrencisi)

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Kaymakamlık Yasakları (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya)

İL	TARİH	KARAR/AÇIKLAMA/BASIN BÜLTENİ/İLAN	URL
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	03/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.arnavutkoy.gov.tr/olumsuz-havadeniz-kosullari-nedeniyile-denize-girislerin-yasaklamasi
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	18/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.arnavutkoy.gov.tr/18072022-20072022-tarihleri-arasinda-olumsuz-havadeniz-kosullari-nedeniyile-denize-girislerin-yasaklamasi
İstanbul/Bayrampaşa Kaymakamlığı	27/03/2022	Yasaklama Kararı	https://www.bayrampasa.gov.tr/yasaklama-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	02/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultanaagacili-bolgese-denize-girme-yasagi-hakkinda
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	08/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/deniz-yasagi-hakkinda
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	18/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/denize-yasagi-hakkinda
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	28/07/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultand Deniz-yasagi-aciklama
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	09/08/2022	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultand Deniz-yasagi-hakkinda-aciklama
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	26/03/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi2022-1
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	29/03/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-2022-2
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	12/04/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-3
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	17/05/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-5
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	11/06/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-8
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	18/06/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-9
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	20/06/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-10
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	09/09/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi09092022
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	04/10/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-omiki
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	07/10/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-13
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	26/10/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-202214
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	16/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-15
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	25/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-16
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	26/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-17
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	07/07/2022	Ormanlara Girişlerin Yasaklanması Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/istanbul-valiligi-orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-ulanlara-girislerin-yasaklamasi-hakkinda-karar
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	18/08/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/yasaklama-karari-hk-18082022
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	21/09/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/yasaklama-karari-hk-15
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	28/09/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/yasaklama-karari-hakkinda-16

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	18/10/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagitthane.gov.tr/yasaklama-karari-hakkinda-7
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	08/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagitthane.gov.tr/yasaklama-karari-hakkinda-2
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	16/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kagitthane.gov.tr/yasaklama-karari-hakkinda-3
İstanbul/Kartal Kaymakamlığı	10/11/2022	Yasaklama Kararı	http://www.kartal.gov.tr/yasaklama-karari-hakkinda-basin-aciklamasi
İstanbul/Şile Kaymakamlığı	03/07/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.sile.gov.tr/orman-yanginlari-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girisler-5-temmuz-31-temmuz-tarihleri-arasinda-yasaklanmistir
İstanbul/Şile Kaymakamlığı	03/08/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.sile.gov.tr/ormanlik-alanlara-girisler-31082022-tarihine-kadar-yasaklanmistir
Ankara/Akyurt Kaymakamlığı	27/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	https://www.akyurt.gov.tr/toplantı-alamları-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Ankara/Beypazarı Kaymakamlığı	19/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.beypazari.gov.tr/toplantı-alamları-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari-hk2
Ankara/Haymana Kaymakamlığı	23/12/2021	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (2022 yılı için)	http://www.haymana.gov.tr/2022-yili-haymana-gosteri-ve-toplantı-yuruyusleri-guzergahi
Ankara/Kalecik Kaymakamlığı	07/1/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kalecik.gov.tr/2022-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	21/06/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.aliaga.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari2022-yili
İzmir/Bayındır Kaymakamlığı	01/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bayindir.gov.tr/2020-yili-bayindir-ilcesi-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahi
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	19/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bayrakli.gov.tr/2022-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-plani
İzmir/Buca Kaymakamlığı	20/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.buca.gov.tr/2022-yili-toplantı-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-plani
İzmir/Çeşme Kaymakamlığı	02/02/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cesme.gov.tr/2022-yili-icim-ilcemiz-sinirlari-icerisinde-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-icin-belirlenen-yer-ve-guzergahlar
İzmir/Çeşme Kaymakamlığı	24/06/2022	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyuslerine-dair-yasaklama-karari
İzmir/Çeşme Kaymakamlığı	22/06/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.cesme.gov.tr/ilcemizde-orman-yaniginin-onlenmesi-amaciyla-girislerin-yasaklandigi-orman-alanlari-hakkinda-karar
İzmir/Çiğli Kaymakamlığı	20/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cigli.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Izmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	21/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.guzelbahce.gov.tr/2022-yili-2911-sayili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-kanunu-hukukimlerine-gore-yapilacak-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-ve-ve-guzergahları
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	24/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karabaglar.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-ve-ve-guzergahları-2022-yili
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	01/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karaburun.gov.tr/2022-yili-icin-belirlenen-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahi
Izmir/Karşıyaka Kaymakamlığı	18/02/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karsiyaka.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-guzergahları-2022-yili
Izmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	20/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kemalpaşa.gov.tr/kemalpaşa-ile-esi-2022-yili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-ve-ve-guzergahları
Izmir/Menderes Kaymakamlığı	24/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.menderes.gov.tr/2911-sayili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahları-ile-afis-ve-pankart-asma-yerleri2021
Izmir/Menderes Kaymakamlığı	27/05/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.menderes.gov.tr/orman-yarınlarının-onlenmesi-amacıyla-girislerin-yasaklandigi-orman-alanları-hakkında-karar
Izmir/Narlıdere Kaymakamlığı	24/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.narlidere.gov.tr/2022-yilinda-ilk-emiz-icin-belirlenen-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahi-afis-ve-pankart-asilacak-yerler
Izmir/Ödemiş Kaymakamlığı	18/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.odemis.gov.tr/2022-yili-sayili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-ve-ve-guzergah
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	17/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.seferihisar.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-guzergahları-2022-yili
Izmir/Tire Kaymakamlığı	18/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tire.gov.tr/2022-yili-tire-ile-esi-2911-sayili-kanun-hukumlerine-gore-yapilacak-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahi-tespit-krokisi-ve-tutanagi
Izmir/Tire Kaymakamlığı	28/04/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.tire.gov.tr/orman-yanginlerinin-onlenmesi-amacıyla-girislerin-yasaklandigi-orman-alanları-hakkında-karar
Izmir/Urla Kaymakamlığı	27/06/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Cüzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.urla.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahları
Bursa/Gürsu Kaymakamlığı	19/07/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.gursu.gov.tr/bursa-valiliğinin-iletim-genelinde-ormanlara-giris-ve-mesire-alanlarında-ates-yakma-yasağı-duyurusu
Bursa/Harmancık Valiliği	19/07/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.harmancik.gov.tr/orman-giris-cikis-tedbirleri-duyurusu

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Bursa/İnegöl Kaymakamlığı	28/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.inegol.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergah-plani
Bursa/Keles Kaymakamlığı	20/05/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.keles.gov.tr/orman-yaniginliariyla-mucadele-komisyon-kararlari
Bursa/Keles Kaymakamlığı	31/03/2022	Suya Girişlerin Yasaklanması	http://www.keles.gov.tr/il-emizde-suda-bogulma-olaylartina-karsi-belirlenen-tehlikeli-ve-yasak-yerler-hakkinda-duyuru
Bursa/Mudanya Kaymakamlığı	18/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mudanya.gov.tr/2022-yili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari
Bursa/Orhaneli Kaymakamlığı	19/07/2022	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.orhaneli.gov.tr/basin-duyurusu-2022-53
Bursa/Orhaneli Kaymakamlığı	07/06/2022	Yasaklama Kararı	http://www.orhaneli.gov.tr/bursa-valiligi-yasaklama-karari
Antalya/Aksu Kaymakamlığı	23/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.antalyaaksu.gov.tr/toplantı-alanlari-ve-yuruyus-guzergahlari
Antalya/Döşemealtı Kaymakamlığı	12/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.dosemealti.gov.tr/2911-sayili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-kanunu-hukumleri-geregince-2022-yili-icin-belirlenen-toplantı-alan-ve-gösteri-yuruyus-guzergahi
Antalya/Elmalı Kaymakamlığı	03/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.elmali.gov.tr/2022-yili-toplantı-alanlari-ve-gösteri-yuruyusu-guzergahlarinin-tespiti
Antalya/İbradı Kaymakamlığı	10/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ibradi.gov.tr/2022-toplantı-yeri-ve-gösteri-yuruyus-guzergahlari
Antalya/Kaş Kaymakamlığı	11/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kas.gov.tr/toplantı-yeri-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahi
Antalya/Kepez Kaymakamlığı	17/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kepez.gov.tr/kepez-ilcesi-2022-yili-toplantı-alanlari-ve-gösteri-yuruyus-guzergahlari-duyurusu
Antalya/Kumluca Kaymakamlığı	03/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kumluca.gov.tr/kumluca-ilcesi-2021-yili-icin-toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-guzergahi-ve-miting-alanlari
Antalya/Muratpaşa Kaymakamlığı	14/01/2022	Toplantı ve Gösteri Yürütüsü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.muratpasa.gov.tr/2022-yili-icin-gösteri-yuruyus-guzergahlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Kaymakamlık Yasakları (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya)

İL	TARİH	KARAR/AÇIKLAMA/BASIN BÜLTENİ/ILAN	URL
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	27.08.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1828346039260139987
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	18.08.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1824842441478045864
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	15.08.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1823599542148685913
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	14.08.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1823599542148685913
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	31.07.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1818248633197695475
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	30.07.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1818248633197695475
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	27.07.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1816873856436523120
İstanbul/Arnavutköy Kaymakamlığı	14.07.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	https://x.com/Arnavutkoy_K/status/1812377213925851468
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	18.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/18-19-eyulul-tarih-denize-girisin-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	11.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/11-12-eyulul-2023-deniz-yasak-karar
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	08.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/8-9-10-eyulul-2023-denize-yasak-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	05.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultan-bolgesinde-5-6-7-eyulul-2023-tarihlerinde-denize-girisin-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	01.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/2-ve-3-eyulul-2023-tarihlerinde-denize-girisin-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	25.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/26-27-agustos-tarih-deniz-yasak-karar
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	17.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultan-18-19-20-agustos-2023-deniz-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	14.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultan-bolgesinde-15-16-17-agustos-2023-tarihlerinde-denize-girisin-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	11.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultan-bolgesinde-11-12-13-14-agustos-2023-tarihlerinde-denize-girisin-yasaklanmasi-karari
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	08.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/yasak-hakkinda-aciklama
İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	28.07.2024	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.eyupsultan.gov.tr/eyupsultan-arnavutkoy-ve-catalca-bolgesi-denize-girme-yasagi-hakkinda-aciklama

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İstanbul/Eyüpsultan Kaymakamlığı	07.07.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.cyupsultan.gov.tr/cyupsullan-bolgesi-denize-girme-yasagi-hakkinda-aciklama
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	01.09.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi10924
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	19.07.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-190724
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	05.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi50524
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	09.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi22024
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	28.01.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi012024
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	08.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasiiii20239
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	20.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-20238
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	17.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-1762023
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	15.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-15062023
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	07.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi07062023
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	22.05.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-2-2023
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	27.02.2023	Basın Açıklaması Yapılacak Alanların Belirlenmesi	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-alanlari-hakkinda-duyuru
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	26.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-2-2023
İstanbul/Kadıköy Kaymakamlığı	20.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kadikoy.gov.tr/basin-aciklamasi-1-2023
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	09.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/yasaklama
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	06.02.2024	Yasaklama Kararı	http://kagithane.gov.tr/yasaklanma-karari
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	04.04.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/04042023-tarihli-yasaklama-karari
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	31.03.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/31032023-tarihli-yasaklama-karari
İstanbul/Kağıthane Kaymakamlığı	15.03.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kagithane.gov.tr/15032023-tarihli-yasaklama-karari
İstanbul/Kartal Kaymakamlığı	03.04.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kartal.gov.tr/yasaklama-karari-03042024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İstanbul/Sarıyer Kaymakamlığı	09.09.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sariyer.gov.tr/duyuru5
İstanbul/Sarıyer Kaymakamlığı	26.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sariyer.gov.tr/duyuru4
İstanbul/Sarıyer Kaymakamlığı	13.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sariyer.gov.tr/duyuru3
İstanbul/Sarıyer Kaymakamlığı	27.07.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sariyer.gov.tr/duyuru2
İstanbul/Sarıyer Kaymakamlığı	09.07.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sariyer.gov.tr/duyuru
İstanbul/Şile Kaymakamlığı	08.08.2023	Denize Girişlerin Yasaklanması	http://www.sile.gov.tr/9-agustos-carsamba-denize-girme-yasaği
İstanbul/Üsküdar Kaymakamlığı	29.03.2023	Yasaklama Kararı	http://www.uskudar.gov.tr/yasaklama-karari
Ankara/Akyurt Kaymakamlığı	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.akyurt.gov.tr/2024-yili-toplantı-alanlari-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Ankara/Akyurt Kaymakamlığı	30.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.akyurt.gov.tr/2023-yili-toplantı-alanlari-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Ankara/Ayas Kaymakamlığı	05.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ayas.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahi-ilan-metni
Ankara/Ayas Kaymakamlığı	02.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ayas.gov.tr/2023-yili-ilemiz-kaymakamlik-makaminca-belirlenen-2911-sayili-toplantı-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Ankara/Beypazarı Kaymakamlığı	11.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.beypazari.gov.tr/toplantı-alanlari-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari-hk3
Ankara/Dikmen Kaymakamlığı	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://dikmen.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-onayi
Ankara/Güdüllü Kaymakamlığı	21.12.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gudullu.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlariiii
Ankara/Haymana Kaymakamlığı	02.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://haymana.gov.tr/2024-yili-haymana-gosteri-ve-toplantı-yuruyusleri-guzergahi
Ankara/Haymana Kaymakamlığı	22.12.2022	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.haymana.gov.tr/2023-yili-haymana-gosteri-ve-toplantı-yuruyusleri-guzergahi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Ankara/Kalecik Kaymakamlığı	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kalecik.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Ankara/Kalecik Kaymakamlığı	30.12.2022	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kalecik.gov.tr/2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Ankara/Polatlı Kaymakamlığı	14.12.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.polatli.gov.tr/2024-yili-ilemiz-kaymakamlik-makaminca-belirlenen-2911-sayili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.aliaga.gov.tr/duyuru-16052024
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.aliaga.gov.tr/yasaklama-karari-01022024
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	17.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.aliaga.gov.tr/duyuru
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	06.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.aliaga.gov.tr/duyuru06102023
İzmir/Aliağa Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.aliaga.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-16052024
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-01022024
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	19.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-19112023
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	06.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-06102023
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-18092023
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bayrakli.gov.tr/duyuru-12092023
İzmir/Bayraklı Kaymakamlığı	27.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bayrakli.gov.tr/2023-yili-ilemiz-dahilinde-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahinin-belirlenmesi
İzmir/Buca Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/yasaklama-karari-16052024
İzmir/Buca Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/yasaklama-karari-01022024
İzmir/Buca Kaymakamlığı	30.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.buca.gov.tr/2024-yili-toplantı-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-plani
İzmir/Buca Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/yasaklama-karari-20112023
İzmir/Buca Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/duyuru-06102023
İzmir/Buca Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
İzmir/Buca Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/yasaklama-karari-12092023
İzmir/Buca Kaymakamlığı	23.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.buca.gov.tr/duyuru-23062023
İzmir/Buca Kaymakamlığı	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.buca.gov.tr/2023-yili-toplantı-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-plani
İzmir/Çeşme Kaymakamlığı	17.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-16052024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İzmir/Çesme Kaymakamlığı	12.03.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cesme.gov.tr/2024-yili-icin-ilemiz-sinirlari-icerisinde-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-icin-belirlenen-yer-ve-guzergahlar
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-01022024
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-20112023
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-09102023
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-12092023
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	23.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cesme.gov.tr/yasaklama-karari-23062023
İzmir/Çesme Kaymakamlığı	10.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cesme.gov.tr/2023-yili-icin-ilemiz-sinirlari-icerisinde-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-icin-belirlenen-yer-ve-guzergahlar
İzmir/Çiğli Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cigli.gov.tr/yasaklama-karari-duyurusu-19112023-20112023
İzmir/Çiğli Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cigli.gov.tr/yasaklama-karari-duyurusu-06102023-15102023
İzmir/Çiğli Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.cigli.gov.tr/yasaklama-karari-duyurusu-18092023-0001-2359
İzmir/Çiğli Kaymakamlığı	02.03.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cigli.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahları-2023
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	01.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.guzelbahce.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahları-plani
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.guzelbahce.gov.tr/yasaklama-hakinda-2024-yili
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	24.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.guzelbahce.gov.tr/yasaklama-karari-kasim-ayi
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.guzelbahce.gov.tr/yasaklama-karari-kamuoyununun-dikkatine
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.guzelbahce.gov.tr/yasaklama-karari-hakinda
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	23.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.guzelbahce.gov.tr/yasaklama-karari
İzmir/Güzelbahçe Kaymakamlığı	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.guzelbahce.gov.tr/2022-yili-2911-sayili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-konunu-hukuklerime-gore-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahları
İzmir/Karabağlar Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/duyuru-16052024
İzmir/Karabağlar Kaymakamlığı	02.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/yasaklama-hk
İzmir/Karabağlar Kaymakamlığı	31.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karabaglar.gov.tr/2024-yili-karabağlar-ilcesi-toplantı-ve-guzergahları-ilanları

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	19.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/duyuru-19112023
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/duyuru-09102023
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/yasaklama-karari-12092023
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	23.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karabaglar.gov.tr/duyuru-23062023
Izmir/Karabağlar Kaymakamlığı	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karabaglar.gov.tr/2023-yili-karabaglar-il-cesi-toplanma-alani-yuruyus-guzergahi-toplantı-miting-alani-ve-daglim-guzergahı-alanları
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	17.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/duyuru-16052024
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/yasaklama-karari
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	07.01.2024	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/basin-aciklamasi-07012024
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	19.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/izmir-valiligi-yasaklama-karari1
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/izmir-valiligi-yasaklama-karari
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.karaburun.gov.tr/12092023-tarihli-yasaklama-karari
Izmir/Karaburun Kaymakamlığı	01.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karaburun.gov.tr/2023-yili-icin-belirlenen-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahi
Izmir/Karsiyaka Kaymakamlığı	01.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karsiyaka.gov.tr/2911-sayili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-kanonuna-gore-belirlenen-alanlar
Izmir/Karsiyaka Kaymakamlığı	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karsiyaka.gov.tr/2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Izmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kemalpaşa.gov.tr/duyuru-16052024
Izmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kemalpaşa.gov.tr/yasaklama-karari01022024
Izmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	12.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kemalpaşa.gov.tr/2024-yili-kemalpaşa-il-cesi-2911-sayili-kanun-hukmlerine-gore-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İzmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.kemalpaşa.gov.tr/yasaklama-karari-duyurusu
İzmir/Kemalpaşa Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.kemalpaşa.gov.tr/duyuru12092023
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	06.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.menderes.gov.tr/orman-yanigirlarinin-onlenmesi-amaciyla-illimiz-sinirlarinda-bulunan-girislerin-yasaklandigi-alarlar
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	03.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.menderes.gov.tr/orman-yanigirlarinin-onlenmesi-amaciyla-girislerinin-yasaklandigi-orman-alarlari
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	31.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.menderes.gov.tr/2024-yili-ic-ilmimiz-sinirlari-icerisinde-yapilacak-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-ic-belirlenen-ycr-vc-guzergahlar
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.menderes.gov.tr/yasaklama-karari
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	10.10.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.menderes.gov.tr/yasaklama-karari-hakkında
İzmir/Menderes Kaymakamlığı	17.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.menderes.gov.tr/2911-sayili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahları-duyurusu
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	17.05.2024	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/duyuru-16052024
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/duyuru-01022024
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	17.11.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/duyuru-17112023
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	10.10.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/duyuru-06102023
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/yasaklama-karari-092023
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	26.06.2023	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.narlıdere.gov.tr/duyuru-23062023
İzmir/Narlıdere Kaymakamlığı	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.narlıdere.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyus-yer-ve-guzergahları-plani
İzmir/Seferihisar Kaymakamlığı	17.05.2024	Yasaklama Kararı	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/yasaklama-karari-16052024
İzmir/Seferihisar Kaymakamlığı	01.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	Toplantı ve Gösteri Yürütüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.seferihisar.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahları

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/duyuru-01022024
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	20.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/yasaklama-karari-17112023
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	09.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/yasaklama-karari-06102023
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/yasaklama-karari-18092023
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.seferihisar.gov.tr/yasaklama-karari-12092023
Izmir/Seferihisar Kaymakamlığı	17.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.seferihisar.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari-2023-yili
Izmir/Tire Kaymakamlığı	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.itrc.gov.tr/yasaklama-karari2024
Izmir/Tire Kaymakamlığı	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.itrc.gov.tr/yasaklama
Izmir/Tire Kaymakamlığı	10.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.itrc.gov.tr/yasaklama-karari2023
Izmir/Urla Kaymakamlığı	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.urla.gov.tr/2024-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari
Izmir/Urla Kaymakamlığı	19.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.urla.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari
Bursa/Gürsu Kaymakamlığı	11.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gursu.gov.tr/2024-yılı-gürsu-il-çesi-tiling-alanlari-gosteri-ve-yuruyus-guzergahlari
Bursa/Gürsu Kaymakamlığı	06.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gursu.gov.tr/2023-yılı-gürsu-il-çesi-tiling-alanlari-gosteri-ve-yuruyus-guzergahlari
Bursa/İzmit Kaymakamlığı	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://izmit.gov.tr/kurumlar/izmit.gov.tr/yenidosyalar/gosteri_yuruyus_2024.pdf
Bursa/İzmit Kaymakamlığı	27.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.izmit.gov.tr/2023-yılı-bursa-ili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari
Bursa/Keles Kaymakamlığı	02.07.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.keles.gov.tr/bursa-il-genelinde-orman-yanginlerinin-onlenmesi-hakkinda-genel-emir
Bursa/Keles Kaymakamlığı	18.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.keles.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari-karari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Bursa/Keles Kaymakamlığı	12.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.keles.gov.tr/keles-2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahı-kararı
Bursa/Mudanya Kaymakamlığı	26.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mudanya.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahları
Bursa/Mudanya Kaymakamlığı	24.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mudanya.gov.tr/2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahları
Bursa/Mustafakemalpaşa Kaymakamlığı	09.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://mustafakemalpaşa.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahları
Bursa/Mustafakemalpaşa Kaymakamlığı	13.01.2023	Basın Açıklaması İçin Belirlenen Yerler	http://mustafakemalpaşa.gov.tr/basın-acıklaması-yapılması-icin-belirlenen-yerler
Bursa/Orhaneli Kaymakamlığı	06.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.orhaneli.gov.tr/basın-duyurusu2024-01
Bursa/Orhangazi Kaymakamlığı	13.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://orhangazi.gov.tr/ilcemiz-dahilinde-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahları-belirlendi
Bursa/Yenişehir Kaymakamlığı	04.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.yenişehir.gov.tr/2024-yili-yenişehir-ilcesi-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahları
Bursa/Yenişehir Kaymakamlığı	01.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.yenişehir.gov.tr/2023-yili-yenişehir-ilcesi-toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahları
Antalya/Akseki Kaymakamlığı	28.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.akseki.gov.tr/akseki-ilcesi-toplantı-yeri-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahı
Antalya/Aksu Kaymakamlığı	08.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.antalyaaksu.gov.tr/toplantı-alamları-ve-yuruyus-guzergahları
Antalya/Demre Kaymakamlığı	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.demre.gov.tr/demre-ilcesi-2024-yili-toplantı-yeri-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahları-duyurusu
Antalya/Demre Kaymakamlığı	05.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afis ve Pankart Asılacak Yerler	http://demre.gov.tr/demre-ilcesi-2023-yili-toplantı-yeri-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahları-duyurusu

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Antalya/Dösemealti Kaymakamlığı	09.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.dosemealti.gov.tr/dosemealti-toplantı- Alanları-ve-yuruyus-guzergahlari-yemiden-belirlendi
Antalya/Dösemealti Kaymakamlığı	18.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.dosemealti.gov.tr/2023-yili-dosemealti-il-cesi-toplantı-yuruyus-ve-gosteri-duzenleme-guzergahi
Antalya/Elmalı Kaymakamlığı	05.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.elmalı.gov.tr/2023-yili-toplantı- Alanları-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlarimin-tespiti
Antalya/Gazipaşa Kaymakamlığı	22.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gazipaşa.gov.tr/2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyus- Alanları
Antalya/İbradı Kaymakamlığı	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ibradi.gov.tr/toplantı-yeri-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Antalya/Kaş Kaymakamlığı	02.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kaş.gov.tr/toplantı-yeri-ve-gosteri-yuruyuslari-guzergahi
Antalya/Kemer Kaymakamlığı	02.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kemer.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari
Antalya/Konyaaltı Kaymakamlığı	06.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.konyaalti.gov.tr/2023-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyus-yer-ve-guzergahi-belirlendi
Antalya/Kumluca Kaymakamlığı	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kumluca.gov.tr/kumluca-il-cesi-2024-yili-icin-toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi-ve-miting- Alanları
Antalya/Muratpaşa Kaymakamlığı	16.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.muratpasa.gov.tr/2020-yili-icin-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Antalya/Muratpaşa Kaymakamlığı	19.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.muratpasa.gov.tr/2023-yili-icin-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Antalya/Manavgat Kaymakamlığı	28.12.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.manavgat.gov.tr/2024-yili-icin-belirlenen-toplantı- Alanları-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Antalya/Manavgat Kaymakamlığı	03.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.manavgat.gov.tr/2023-yili-icin-belirlenen-toplantı- Alanları-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

**TOPLANTI, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBUNUN
2023 ve 2024 YILLARI İÇERİSİNDE ÜLKE ÇAPINDA YASAKLANAN TOPLANTI VE GÖSTERİLERİN
RAPORLANMASI ÇALIŞMASI KAPSAMINDA
HAZIRLANAN TABLONUN İÇERİĞİNİN AÇIKLANMASI**

04.09.2024, İstanbul

1. Tablo Türkiye'nin sırasıyla en büyük 5 ili İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'daki her kaymakamlığın açıkladığı yasakları sıralamaktadır.
2. Tabloda iller ve ilçe kaymakamlıkları en soldaki sütunda, alfabetik ve kaymakamlıkların verdiği yasak kararları tarihleri soldan ikinci sütunda kronolojik olarak sıralanmıştır.
3. Yasaklar kamuya duyurulma biçimine ve yasak türüne göre farklılık göstermektedir. İllere göre farklı valilikler verdikleri yasak kararlarını farklı başlıklar altında kamuya duyurmuştur. Farklı başlıkların hepsi soldan üçüncü sütunda "Karar/Açıklama/Basın Bülteni/İlan" ismiyle yer almaktadır. Başlığın altında yasağın türünün ne olduğu belirtilmektedir.
4. Yasak türleri şu şekilde sıralanabilir:
 - a. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler,
 - b. Denize Girişlerin Yasaklanması,
 - c. Yasaklama Kararı,
 - d. Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması,
5. En sağ sütunda kaymakamlıkların kendi internet sitesi ve onaylı sosyal medya hesapları üzerinden ilan ettiği ilgili kaymakamlık yasağı kararının URL adresi bulunmakta ve tıklandığı zaman kaymakamlık yasağı kararına ulaşılabilir.
6. Bazı kaymakamlıklar 2023 ve 2024 yılı boyunca hiç yasak kararı vermemiştir. Bu kaymakamlıklar listeye dahil edilememiştir.

TABLOYA İLİŞKİN BİLGİLER

En çok yasak kararı verilen kaymakamlıklar _____ :

2024 yılı boyunca;

İstanbul'da 17, Ankara'da 8, İzmir'de 33, Bursa'da 9, Antalya'da 7 yasak kararı verilmiştir.

2023 yılı boyunca;

İstanbul'da 30, Ankara'da 5, İzmir'de 57, Bursa'da 6, Antalya'da 9 yasak kararı verilmiştir.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

TOPLANTI, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ÇALIŞMA GRUBUNUN 2023 ve 2024 YILI İÇERİSİNDE ÜLKE ÇAPINDA YASAKLANAN TOPLANTI VE GÖSTERİLERİN RAPORLANMASI ÇALIŞMASI KAPSAMINDA HAZIRLANAN TABLONUN İÇERİĞİNİN AÇIKLANMASI

04.09.2024, İstanbul

1. Tablo 81 ildeki her valiliğin ve bir kısım kaymakamlıkların açıkladığı yasakları sıralamaktadır.
2. Tabloda Türkiye'deki iller en soldaki sütunda, alfabetik ve illerde yer alan valiliklerin verdiği yasak kararları tarihleri soldan ikinci sütunda kronolojik olarak sıralanmıştır.
3. Yasaklar, kamuya duyurulma biçimine ve yasak türüne göre farklılık göstermektedir. İllere göre farklı valilikler verdikleri yasak kararlarını farklı başlıklar altında kamuya duyurmuştur. Farklı başlıkların hepsi soldan üçüncü sütunda "Karar/Açıklama/Basın Bülteni/İlan" ismiyle yer almaktadır. Başlığın altında yasağın türünün ne olduğu belirtilmektedir.
4. Yasak türleri şu şekilde sıralanabilir:
 - a. Yasaklama Kararı ve Etkinliklerin İzne Bağlanması.
 - b. Genel Yasaklama Kararı,
 - c. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler,
 - d. Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı,
 - e. Sokağa Çıkma Yasağı Kararı,
 - f. İHA (Drone) Uçuşlarının Yasaklanma Kararı,
 - g. Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması,
 - h. Suyu Girişlerin Yasaklanması,
 - i. Ormana Girişlerin Yasaklanması,
5. En sağ sütunda valiliğin kendi internet sitesi üzerinden ilan ettiği ilgili valilik yasağı kararının URL adresi bulunmakta ve tıkladığı zaman valilik yasağı kararına ulaşılabilir.
6. Bazı illerde 2024 ve 2023 yılı boyunca hiç yasak kararı verilmemiştir. Bu illerin açıklama sütunları boş bırakılmış ve bütün satır tek renge boyanmıştır.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

TABLOYA İLİŞKİN BİLGİLER

I. İLLERE GÖRE YASAK SAYILARI

Yasak kararı verilmeyen iller :

- Aksaray
- Zonguldak

Toplamda 2 ilde 2023 ve 2024 yılı boyunca hiçbir yasak kararı verilmemiştir.

En çok yasak kararı verilen iller:

2024 yılı boyunca; Şırnak'ta 23, Mardin'de 8, Tunceli'de 7, Diyarbakır'da 6, Hakkari'de 6, İstanbul'da 5, Muş'ta 5, Şanlıurfa'da 5 kere yasak kararı verilmiş, bu iller 2024 yılı boyunca en çok yasak kararı verilen iller olmuştur.

2023 yılı boyunca; Van'da 20, Şırnak'ta 15, Hakkari'de 12, Mardin'de 9, Tunceli'de 8, Diyarbakır'da 8, İzmir'de 6, Mersin'de 6, Muş'ta 5 kere yasak kararı verilmiş, bu iller 2023 yılı boyunca en çok yasak kararı verilen iller olmuştur.

II. TOPLANMA YERİ, TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ, PANKART VE AFİŞ ASILABİLECEK YER VE ALANLARIN GÜZERGAHLARININ BELİRLENMESİ

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun; "Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı" başlıklı 6. maddesi, Gösteri yürüyüşlerinde uygulanacak hükümler başlıklı 20. maddesi ve Çağrı ve propaganda araçları başlıklı 26. Maddesi İLE Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliği'nin; "Toplantı yeri ve gösteri güzergahının belirlenmesi" başlıklı 3. maddesi uyarınca mahallin en büyük mülki amiri tarafından güzergâh belirlenir.

2024 yılında Aksaray, Antalya, Bitlis, Çorum, Kırıkkale, Kütahya, Muğla, Şırnak ve Zonguldak illeri olmak üzere 9 ilde güzergah belirlenmesi yapılmamıştır.

2023 yılında Aksaray, Ankara, Antalya, Ardahan, Balıkesir, Bitlis, Çanakkale, Çorum, Düzce, Kırıkkale, Kırklareli, Kocaeli Rize,Sivas,Trabzon illeri olmak üzere 17 ilde güzergah belirlenmesi yapılmamıştır.

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Valilik Yasakları

İL	TARİH	AÇIKLAMA	URL
Adana	19.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://adana.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyus-guzargahlari
Adana	09.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://adana.gov.tr/karatas-ilcesinde-2023-yilinda-acik-yer-toplantisi-ve-gosteri-yuruyusleri-yapilabilecek-yer-ve-guzergahlar-ile-ilgili-karar
Adana	21.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Karataş İlçesi Bazında)	http://adana.gov.tr/sy-1086
Aksaray			
Amasya	18.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.amasya.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-kanununun-6-maddesi-ve-kanunun-uygulanmasina-dair-yonetmeligin-3-maddesi-uyarinca-alinan-karar
Amasya	10.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.amasya.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari
Ankara	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ankara.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-icin-yer-ve-guzergahlara-ait-valilik-ilani-29-01-2024
Antalya	04.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.antalya.gov.tr/antalya-valiligi-yasaklama-karari
Ardahan	17.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.ardahan.gov.tr/ardahan-valiligi-yasaklama-karari-17052024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Ardahan	05.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.artvin.gov.tr/hopakaymakamligi-2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahi
Artvin	11.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Hopa Kaymakamlığı)	http://www.ardahan.gov.tr/2024-yili-tohttpwwwardahangovtrtoplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahi1planti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahi
Artvin	04.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.artvin.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergah-ve-miting-alanlari1
Artvin	23.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Arhavi Kaymakamlığı)	http://www.artvin.gov.tr/arhavi-kaymakamligi-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi-2024
Artvin	11.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.artvin.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergah-ve-miting-alanlari
Artvin	01.11.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Borçka Kaymakamlığı)	http://www.artvin.gov.tr/borckakaymakamligi-toplanti-alanlar-ve-yuruyus-guzergahlari
Aydın	16.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.aydin.gov.tr/toplanti-gosteri-yuruyus-guzergahlari-ve-miting-alanlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Balıkesir	10.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.balikesir.gov.tr/kurumsal-duyurular
Balıkesir	10.01.2024	İHA (Drone) Uçuşlarının Yasaklanma Kararı	http://www.balikesir.gov.tr/insansiz-hava-araci-talimatları
Bartın	10.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bartın.gov.tr/2024-yili-toplantı-ve-gösteri-yuruyusu-guzergahları-duyurusu
Bartın	19.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bartın.gov.tr/toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-guzergahplanı
Batman	03.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.batman.gov.tr/kamuoyuna-onemli-duyuru-etkinliklerin-yasaklanması03062024
Batman	08.02.2024	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.batman.gov.tr/etkinliklerin-izne-baglanması-kararı-08022024
Batman	08.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.batman.gov.tr/basın-duyurusu-2024-yili-toplantı-ve-gösteri-yuruyus-guzergahi
Bayburt	08.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bayburt.gov.tr/2024-yili-icin-bayburt-il-merkezi-toplantı-ve-gösteri-yuruyus-yerleri
Bayburt	11.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bayburt.gov.tr/il-merkezi-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-yerlerinin-krokisi-ve-ilan

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Bilecik	04.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bilecik.gov.tr/bilecik-valiliginin-20243-sayili-trafik-tedbirleri-karari
Bilecik	05.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bilecik.gov.tr/2023-yilinda-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yapilacak-yerlerin-plani
Bingöl	05.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bingol.gov.tr/yasaklama-karari-hakinda-basin-duyurusu-05062024
Bingöl	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bingol.gov.tr/yasaklama-karari-hakinda-basin-duyurusu
Bingöl	05.02.2024	Yasaklama ve Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.bingol.gov.tr/yasaklama-ve-etkinliklerin-izne-baglanmasi-05022024
Bingöl	12.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bingol.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yapilabilecek-yer-ve-guzerghlar
Bingöl	26.12.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bingol.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerine-dair-yasaklama-karari-26122023
Bingöl	11.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bingol.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerine-dair-yasaklama-karari-11102023
Bingöl	12.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bingol.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yapilabilecek-yer-ve-guzerghlar
Bitlis	01.08.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/ilimiz-genelinde-tum-etkinlikler-01082024-tarihi-saat1500dan-02082024-tarihi-saat-2359a-kadar-2-gun-sure-ile-yasaklanmistir
Bitlis	03.06.2024	Yasaklama Kararı (Tatvan İlçesi Bazında)	http://www.bitlis.gov.tr/tatvan-ilcesi-genelinde-03062024-tarihinden- itibaren-7-gun-sureyle-tum-etkinlikler-yasaklanmistir

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Bitlis	04.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/ilimiz-genelinde-05022024-tarihinden- itibaren-5-gun-sureyle-tum-etkinlikler-yasaklanmistir
Bitlis	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/01-04022024-gunleri-arasinda-ilimiz-genelinde-tum-etkinlikler-4-gun-sureyle-yasaklanmistir
Bitlis	29.12.2023	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/30122023---01012024-tarihleri-arasinda-ilimiz-genelinde-tum-etkinlikler-3-gun-sureyle-izne-baglanmistir
Bitlis	18.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/18-19112023-gunleri-arasinda-ilimiz-genelinde-tum-etkinlikler-2-gun-sureyle-yasaklanmistir
Bitlis	11.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/12102023-persembe-gunu-ilimiz-genelinde-tum-etkinlikler-1-gun-sureyle-yasaklanmistir
Bitlis	02.07.2023	Sokağa Çıkma Yasası Kararı	http://www.bitlis.gov.tr/hizan- ilcemiz-sinirlari-icerisinde-yer-alan-bazi-koy-ve-mezralarda-02072023-gunu-saat-2100-itibariyle-sokaga-cikma-yasagi-ilan-edilmistir
Bolu	25.07.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.bolu.gov.tr/orman-yanginlari-ile-mucadele-kapsaminda-uygulanacak-tedbirdlere-iliskin-valilik-genel-emri2024
Bolu	10.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bolu.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyussleriii-guzerghlari
Bolu	12.07.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.bolu.gov.tr/orman-yanginlari-ile-mucadele-kapsaminda-uygulanacak-tedbirdlere-iliskin-valilik-genel-emri-2023
Bolu	12.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bolu.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzerghlari-12012023
Burdur	10.06.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.burdur.gov.tr/orman-yanginlarini-onleyici-tedbirdlere-iliskin-karararar

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Burdur	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.burdur.gov.tr/2024-yili-gosteri-ve-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari
Bursa	19.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bursa.gov.tr/2024-yili-bursa-ili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari
Bursa	15.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bursa.gov.tr/basin-uyurusu-2023-27
Bursa	06.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bursa.gov.tr/-yasaklama-karari-
Bursa	19.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.bursa.gov.tr/orman-yanginlariyla-mucadele-komision-karari-
Bursa	24.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.bursa.gov.tr/2023-yili-bursa-ili--toplanti-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari
Çanakkale	23.05.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://canakkale.gov.tr/orman-yanginlari-mucadele-kapsaminda-uygulanacak-ormanlara-giris-kisitlamasina-iliskin-duyuru
Çanakkale	08.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.canakkale.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-planlari-2024
Çanakkale	22.06.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	https://www.ogm.gov.tr/canakkaleobm/duyurular-sitesi/Documents/ormanlara-giris-kisitlamasi/ormanlara%20giris%CC%A7%20yasa%CC%86%C4%B1%202023.pdf
Çankırı	12.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://cankiri.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Çankırı	13.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.cankiri.gov.tr/cankiri-ili-2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyus-alanlari
Çorum	06.06.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.corum.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakkinda-karar2024
Denizli	17.05.2024	Etkinliklerin İzne Bağlanması	http://www.denizli.gov.tr/basin-deneme
Denizli	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.denizli.gov.tr/2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi-yerleri-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerlerin-listesi
Denizli	06.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.denizli.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi-yerleri-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerlerin-listesi
Diyarbakır	01.09.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.diyarbakir.gov.tr/29082024-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Diyarbakır	04.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu---yasaklama-kararii
Diyarbakır	03.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu---yasaklama-kararii
Diyarbakır	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu---yasaklama-karari
Diyarbakır	07.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/07022024-basin-duyurusu-yasaklama-karari
Diyarbakır	16.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.diyarbakir.gov.tr/2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-alan-ve-guzergahlari
Diyarbakır	24.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/24112023-basin-duyurusu-yasaklama-karari
Diyarbakır	15.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/15112023-basin-duyurusu-yasaklama-karari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Diyarbakır	12.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari12102023
Diyarbakır	06.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari-06-10-2023
Diyarbakır	09.05.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.diyarbakir.gov.tr/09052023-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Diyarbakır	03.02.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-aciklamasi
Diyarbakır	27.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.diyarbakir.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari01
Diyarbakır	13.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.diyarbakir.gov.tr/13012023-basin-duyurusu-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ve-guzergahlari
Düzce	09.07.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.duzce.gov.tr/orman-yanginlari-ile-mucadele-kapsaminda-uygulanacak-tedbirlere-iliskin-valilik-genel-emri-duyurusu
Düzce	30.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.duzce.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ve-guzergahlari-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerler-duyurusu
Düzce	31.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.duzce.gov.tr/yasaklama-karari-mm
Edirne	10.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.edirne.gov.tr/ilimiz-genelinde-ormanlik-alanlara-girisler-10-haziran-2024---15-ekim-2024-tarihleri-arasinda-kisitlanmistir
Edirne	23.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.edirne.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-hakkinda-karar2024
Edirne	26.06.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.edirne.gov.tr/ormanlara-giris-yasagi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Edirne	31.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.edirne.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-hakkinda-karar
Elazığ	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.elazig.gov.tr/elazig-valiligi-16052024-tarih-ve-202409-sayili-yasaklama-karari
Elazığ	05.03.2024	İHA (Drone) Uçuşlarının Yasaklanma Kararı	http://www.elazig.gov.tr/iha-ucuslarinin-yasaklanmasi-duyurusu
Elazığ	05.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.elazig.gov.tr/05022024-tarihli-yasaklama-karari
Elazığ	18.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.elazig.gov.tr/valiligimizce-2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-duzenlenecek-alanlarla-ilgili-basin-duyurusu
Elazığ	27.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.elazig.gov.tr/valiligimizce-2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-duzenlenecek-alanlarla-ilgili-basin-duyurusu
Erzincan	08.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.erkincan.gov.tr/erkincan-il-merkezinde-yapilacak-olan-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerine-iliskin-er-ve-guzergah-plani
Erzincan	10.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.erkincan.gov.tr/erkincan-il-merkezinde-yapilacak-olan-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerine-iliskin-er-ve-guzergah-plani
Erzurum	08.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.erkurum.gov.tr/toplanti-alanlari-ve-yuruyus-guzergahlari-duyurusu-08022024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Erzurum	02.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.erzurum.gov.tr/toplantı- Alanlari-ve-yuruyus-guzergahlari- duyurusu
Eskişehir	24.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.eskisehir.gov.tr/eskisehir -il-merkezi-toplantı- Alanlari-ve-gosteri- yuruyusu-guzergahlari-2024
Eskişehir	11.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.eskisehir.gov.tr/yasakla ma-karari23
Eskişehir	28.07.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması Kararı	http://www.eskisehir.gov.tr/ormanlik -alanlara-girislerin-yasaklanması- hakkında-kararlar
Eskişehir	14.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.eskisehir.gov.tr/yasakla ma-karari11
Eskişehir	25.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.eskisehir.gov.tr/eskisehir -il-merkezi-toplantı- Alanlari-ve-gosteri- yuruyusu-guzergahlari-25012023
Gaziantep	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gaziantep.gov.tr/2024- yili-acik-yer-toplantı-ve-gosteri- yuruyus- Alanlari
Gaziantep	11.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.gaziantep.gov.tr/basin- aciklamasi-2023-20
Gaziantep	18.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gaziantep.gov.tr/2023- yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyus- Alanlari
Gaziantep	13.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.gaziantep.gov.tr/ilimizde -basin-aciklamasi-yapılmayacak-yerler
Giresun	13.05.2024	Yasaklama Kararı	https://x.com/TC_giresun/status/179 0044576826130934
Giresun	03.07.2024	Suya Girişlerin Yasaklanması	http://www.giresun.gov.tr/giresunda- yuzmek-icin-izin-verilen- Alanlar- belirlendi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Giresun	31.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.giresun.gov.tr/202432-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-yer-ve-guzerghlari-duyurusu
Giresun	26.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.giresun.gov.tr/202314-toplantı-ve-gösteri-yuruyusleri-yer-ve-guzerghlari-duyurusu
Gümüşhane	07.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişin Yasaklanması Kararı	http://www.gumushane.gov.tr/kurumlar/gumushane.gov.tr/Mevzuat/Valilikkarar/2024karar01.pdf
Gümüşhane	27.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gumushane.gov.tr/kurumlar/gumushane.gov.tr/Yukle/gosteriveyuruyus2024.pdf
Gümüşhane	17.07.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması Kararı	http://www.gumushane.gov.tr/kurumlar/gumushane.gov.tr/Duyuru%20ve%20Mesaj/2023/202301karar.pdf
Gümüşhane		Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.gumushane.gov.tr/kurumlar/gumushane.gov.tr/Yukle/toplantiduyuru2023.pdf
Hakkari	12.08.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.hakkari.gov.tr/ozel-guvenlik-bolgesi-ilan-edilmesi-12082024
Hakkari	03.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-03062024
Hakkari	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-15052024
Hakkari	17.04.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.hakkari.gov.tr/ozel-guvenlik-bolgesi-ilan-edilmesi2

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Hakkari	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-01022023
Hakkari	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.hakkari.gov.tr/ilimizde-miting-alani-toplanti-yeri-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi
Hakkari	12.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-12102023
Hakkari	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-17092023
Hakkari	07.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-07072023
Hakkari	20.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-21062023
Hakkari	02.04.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-03042023---05042023
Hakkari	01.03.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-28022023
Hakkari	13.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-13022023
Hakkari	04.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-05022023---06022023
Hakkari	28.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-29012023
Hakkari	23.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.hakkari.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-krokisi
Hakkari	13.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-14012023
Hakkari	04.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.hakkari.gov.tr/yasaklama-karari-30122022
İstanbul	30.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.istanbul.gov.tr/basin-aciklamasi-202447
İstanbul	06.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişin Yasaklanması Kararı	http://www.istanbul.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakkinda-karar2024
İstanbul	01.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.istanbul.gov.tr/1-mayis-tehdirleri-basin-aciklamasi-2024-33
İstanbul	30.04.2024	Yasaklama Kararı	http://www.istanbul.gov.tr/1-mayis-tehdirleri-basin-aciklamasi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

İstanbul	30.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.istanbul.gov.tr/2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari
İstanbul	23.06.2023	Ormanlık Alanlara Girişin Yasaklanması Kararı	http://istanbul.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakinda-karar2023
İstanbul	27.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.istanbul.gov.tr/istanbuld-a-2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-duyurusu
İzmir	31.05.2024	Orman Girişlerin Yasaklanması	http://www.izmir.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-girislerin-yasaklandigi-orman-alanlari
İzmir	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/duyuru-01022024
İzmir	30.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.izmir.gov.tr/2024-yili-icin-2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-kanununa-gore-belirlenen-alanlar
İzmir	17.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/duyuru-17112023
İzmir	06.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/duyuru-06102023
İzmir	18.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/duyuru-18092023
İzmir	12.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/yasaklama-karari-092023
İzmir	23.06.2023	Yasaklama Kararı	http://www.izmir.gov.tr/duyuru-23062023
İzmir	01.03.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://izmir.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-kanununa-gore-belirlenen-alanlar
Karaman	19.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karaman.gov.tr/2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Karaman	05.07.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.karaman.gov.tr/orman-yanginlari-ile-mucadele-karari-202302
Karaman	25.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.karaman.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzerghlari
Kars	02.07.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.kars.gov.tr/2024-yili-orman-yanginlari-ile-mucadele-komisyonu-kararlari-basin-duyurusu-202468
Kars	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kars.gov.tr/yasaklama-karari-202457
Kars	30.01.2024	Yasaklama Kararı	http://www.kars.gov.tr/yasaklama-karari
Kars	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kars.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzerghlari-duyurusu-20247
Kars	05.07.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.kars.gov.tr/2023-yili-orman-yanginlari-ile-mucadele-komisyonu-kararlari-basin-duyurusu-202349?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR3L_K_fD7daNhZ58ULE6ZTmB-5-vS5IFdF3pb7teA8Tgvi7gqkX4Sido8k_aem_27P2G9pEw5ZnHFmSvMIz2Q
Kars	30.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kars.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzerghahi-duyurusu-202314
Kars	03.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kars.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yasaklama-karari-basin-duyurusu-2022-03
Kastamonu	26.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kastamonu.gov.tr/2024-yili-yuruyus-guzerghlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Kastamonu	01.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kastamonu.gov.tr/2023-yili-yuruyus-guzergahlari
Kayseri	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler(Kocasinan Kaymakamlığı Bazında)	http://www.kayseri.gov.tr/kocasinan-kaymakamligi-2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari
Kayseri	13.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Kocasinan Kaymakamlığı Bazında)	http://www.kayseri.gov.tr/kocasinan-kaymakamligi-2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari
Kilis	14.06.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.kilis.gov.tr/valiligimizce-elimiz-sinirlarinda-ormanlik-alanlara-girisler-yasaklanmistir
Kilis	26.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kilis.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlarinin-ilani212
Kilis	06.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kilis.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlarinin-ilani2
Kırıkkale	30.05.2024	Ormanlık Alana Girişlerin Yasaklanması	http://www.kirikkale.gov.tr/kurumlar/kirikkale.gov.tr/Duyurular/2024-Duyurular/ormanYanginlariileMucadele_2024.pdf
Kırklareli	07.05.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.kirklareli.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakkinda-karar-20240507-1

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Kırklareli	05.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kirklareli.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyus-guzergahları2024
Kırklareli	11.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kirklareli.gov.tr/kurumlar/kirklareli.gov.tr/genelemir-belgeler/2023/09-EYLUL/20230911/KARAR_2023_02.pdf
Kırklareli	07.06.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.kirklareli.gov.tr/kurumlar/kirklareli.gov.tr/genelemir-belgeler/2023/09-EYLUL/20230905/2023_01-VALI%CC%87LI%CC%87K-KARARI.pdf
Kırşehir	22.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kirsehir.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari-2024
Kırşehir	05.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.kirsehir.gov.tr/kurumlar/kirsehir.gov.tr/duyuru_dosyalari/Diger/toplantı_ve_gosteri_yuruyusu_guzergahlari.pdf
Kocaeli	03.06.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.kocaeli.gov.tr/orman-yyanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-valiligimizce-alinan-tedbir-kararlari
Kocaeli	10.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://kocaeli.gov.tr/izmit-ilcesi-toplantı-ve-gosterii-yuruyus-alanlari-ile-ilgili-basin-duyurusu
Kocaeli	31.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.kocaeli.gov.tr/yuruyus-yasagi
Kocaeli	23.06.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.kocaeli.gov.tr/orman-yyanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-valiligimizce-alinan-tedbir-kararlari
Konya	04.07.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.konya.gov.tr/konyada-ormanlik-alanlara-giris-yasagi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Konya	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.konya.gov.tr/kurumlar/konya.gov.tr/YENI_SITE/duyurular/2024/01/2024_Basin-Bulteni.pdf
Konya	19.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.konya.gov.tr/kurumlar/konya.gov.tr/YENI_SITE/duyurular/2023/01/basbnblteni2.pdf
Kütahya	29.04.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.kutahya.gov.tr/orman-yanginlari-ile-mucadele-komisyonusayin-valimiz-baskanliginda-bir-araya-geldi
Kütahya	15.12.2023	Yasaklama Kararı	http://hisarcik.gov.tr/kutahya-valiligi-ozel-kalem-mudurlugunun-yasaklama-karari-duyurusu
Kütahya	26.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://kutahya.gov.tr/2023-yili-miting-gosteri-ve-yuruyus-guzergahlari
Malatya	12.03.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.malatya.gov.tr/malatya-valiliginden-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ve-guzergahlarina-ait-duyuru
Malatya	05.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.malatya.gov.tr/basin-duyurusumktammkkmm
Malatya	10.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.malatyayesilyurt.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-ve-guzergahlarina-ait-duyuru
Manisa	13.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.manisa.gov.tr/yasaklama-karari-kurban
Manisa	09.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.manisa.gov.tr/2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahi-ile-toplanti-alanlari-ve-afis-pankart-asilacak-yerler

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Manisa	23.06.2023	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.manisa.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-girislerin-yasaklandigi-orman-alanlari
Manisa	13.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.manisa.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahi-ile-toplanti-alanlari-ve-afis-pankart-asilacak-yerler
Mardin	31.08.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.mardin.gov.tr/31082024-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Mardin	15.08.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/15082024-basin-duyurusu
Mardin	30.07.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.mardin.gov.tr/30072024-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Mardin	12.07.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/12072024-basin-duyurusu-sokaga-cikma-yasagi
Mardin	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/16052024-basin-duyurusu
Mardin	06.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/06022024-yasaklama-karari
Mardin	02.02.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.mardin.gov.tr/02022024-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Mardin	19.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mardin.gov.tr/mardin-valiligi-hukuk-isleri-mudurlugunun-2024-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari-ilan-metni
Mardin	27.12.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.mardin.gov.tr/27122023-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Mardin	13.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/13102023-yasaklama-karari
Mardin	04.08.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.mardin.gov.tr/04082023-basin-duyurusu-gecici-ozel-guvenlik-bolgesi
Mardin	02.05.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/02052023-basin-duyurusu-sokaga-cikma-yasagi
Mardin	27.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/28022023-yasaklama-karari
Mardin	12.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/13022023-yasaklama-karari
Mardin	28.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/28012023-yasaklama-karari
Mardin	13.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mardin.gov.tr/13012023-yasaklama-karari
Mardin	12.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Kızıltepe ilçesi bazında)	http://www.mardin.gov.tr/kurumlar/mardin.gov.tr/%C4%B0haleler/2023---ilan-ve-ihaleler/Kiziltepe-Ilan-45206/TUTANAK_2023_yili.pdf
Mersin	14.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.mersin.gov.tr/ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasina-yonelik-genel-emir-20241
Mersin	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mersin.gov.tr/yasaklama-karari-16052024
Mersin	22.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mersin.gov.tr/2024-yili-ilmizdeki-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlari-ile-basin-aciklamasi-yapilacak-yerler
Mersin	16.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mersin.gov.tr/yasaklama-karari-16112023
Mersin	15.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mersin.gov.tr/yasaklama-karari-15092023
Mersin	22.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mersin.gov.tr/yasaklama-karari-lgbti
Mersin	23.06.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.mersin.gov.tr/orman2023

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Mersin	28.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mersin.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari-28022023
Mersin	10.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mersin.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyus-yer-ve-guzergahlari
Muğla	14.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.muqla.gov.tr/20242-genel-emir-piroteknik-maddelerin-alimi-satimi-bulundurulmasi-ve-kullaniminin-yasaklanmasina-dair-karar-
Muğla	29.05.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.muqla.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-hakkinda-genel-emir-20241
Muğla	23.06.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.muqla.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-yangin-sezonu-suresince-girislerin-izne-tabii-oldugu-orman-alanlari-hakkinda-genel-emir-20231
Muğla	07.03.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.muqla.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyus-yerleri
Muş	15.08.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi15082024
Muş	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi-16052024
Muş	03.04.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi03042023
Muş	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi-01022024
Muş	19.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahi-hakkinda
Muş	13.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi13102023

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Muş	11.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi11102023
Muş	04.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi-04102023
Muş	29.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.mus.gov.tr/korkut-ilcesi-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-yasaklanmasi-hakinda
Muş	25.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.mus.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari25012023
Nevşehir	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://nevsehir.gov.tr/kurumlar/nevsehir.gov.tr/duyurular/2024/OCAK/17/Yuruyus-Guzergahlari.pdf
Nevşehir	20.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.nevsehir.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahi-duyurusu
Nevşehir	29.12.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.nevsehir.gov.tr/27122023-tarih-ve-202304-sayili-nevsehir-valiligi-karari
Niğde	03.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.nigde.gov.tr/2024-yilinda-ilimiz-merkezinde-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yapilacak-yer-ve-guzerghlari-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerler
Niğde	03.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.nigde.gov.tr/2023-yilinda-ilimiz-merkezinde-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yapilacak-yer-ve-guzerghlari-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerler

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Ordu	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ordu.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergah-tespiti
Ordu	28.07.2023	Suya Girişleri Yasaklama Kararı	http://www.ordu.gov.tr/basin-duyurusu-2023-11
Ordu	30.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.ordu.gov.tr/kurumlar/ordu.gov.tr/Duyurular/_2023/yuruyus-guzergahi.pdf
Osmaniye	30.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.osmaniye.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-alanlari
Osmaniye	03.03.2023	Yasaklama Kararı	http://www.osmaniye.gov.tr/yasaklama-karari-03032023
Osmaniye	25.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.osmaniye.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzergahlar
Rize	24.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.rize.gov.tr/2022-yili-rize-il-merkezi-toplantı-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Sakarya	13.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.sakarya.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakkinda-karar-2024
Sakarya	17.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sakarya.gov.tr/toplantı-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari-guncellenmistir
Sakarya	23.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://sakarya.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-ormanlik-alanlara-girislerin-yasaklanmasi-hakkinda-karar-2023

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Samsun	10.06.2024	Ormanlık Alanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.samsun.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesine-yonelik-genel-emir-20242
Samsun	19.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.samsun.gov.tr/2024-yili-toplanti-alanlari-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari
Samsun	11.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://samsun.gov.tr/kurumlar/samsun.gov.tr/DUYURULAR/2023toplanti.pdf
Siirt	05.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Gökçebağ Beldesi Bazında)	http://www.siirt.gov.tr/2024-yili-gokcebag-beldesinde-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinde-kullanilacak-guzerghlar-aciklandi
Siirt	26.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.siirt.gov.tr/siirt-valiligi-yeni-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-yer-ve-guzerghlari-belirledi
Siirt	25.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Tillo Kaymakamlığı Bazında)	http://www.siirt.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergah-alani
Siirt	30.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.siirt.gov.tr/2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinde-kullanilacak-guzergh-planlari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Sinop	09.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sinop.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari---2024
Sinop	12.07.2023	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.sinop.gov.tr/genelge---20231-orman-yanginlarinin-onlenmesine-yonelik-genel-emir
Sinop	24.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sinop.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari---2023
Sivas	22.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sivas.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi-ve-pankart-asilacak-yerler1
Sivas	06.04.2023	Basın Açıklaması Yapılmayacak Yerler	http://www.sivas.gov.tr/kurumlar/sivas.gov.tr/Duyurular/2023_Yili_Arsiv/04_Nisan_2023/Basin.pdf
Şanlıurfa	22.08.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/ilimizde-huzur-ve-esenligin-bozulmasına-sebepe-olan-bazi-davranislarin-onlenmesine-iliskin-valilik-genel-emri
Şanlıurfa	24.06.2024	Ormanlık Alana Girişlerin Yasaklanması Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/ormanlik-alanlara-giris-yasagina-iliskin-valilik-karari
Şanlıurfa	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/16052024-tarihli-yasaklama-karari
Şanlıurfa	09.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/09022024-tarihli-yasaklama-karari
Şanlıurfa	25.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sanlıurfa.gov.tr/toplanti-yeri-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari-birecik
Şanlıurfa	29.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/29112023-tarihli-yasaklama-karari
Şanlıurfa	12.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sanlıurfa.gov.tr/12102023-tarihli-yasaklama-karari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Şanlıurfa	31.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sanlıurfa.gov.tr/2911-sayili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-kanunu-ve-ayni-kanunun-uygulanmasi-hakkinda-duyuru
Şanlıurfa	13.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler(Birecik Kaymakamlığı)	http://www.sanlıurfa.gov.tr/birecik-kaymakamliginin-toplanti-yeri-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari-konulu-duyurusu
Şırnak	28.08.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-30082024
Şırnak	13.08.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-13082024---2
Şırnak	13.08.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-13082024
Şırnak	26.07.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-26072024
Şırnak	15.07.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-15072024
Şırnak	30.06.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-30062024
Şırnak	21.06.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-21062024
Şırnak	20.06.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-20062024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Şırnak	08.06.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-08062024
Şırnak	03.06.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-03062024
Şırnak	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-16052024
Şırnak	09.05.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-09052024
Şırnak	24.04.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-24042024
Şırnak	16.04.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-16042024
Şırnak	09.04.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-09042024
Şırnak	03.04.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-03042024-2
Şırnak	03.04.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-03042024

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Şırnak	11.03.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-11032024
Şırnak	25.02.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-25022024
Şırnak	18.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-18022024
Şırnak	09.02.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-09022024
Şırnak	01.02.2024	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-01022024
Şırnak	10.01.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-11012024
Şırnak	26.12.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-26122023
Şırnak	27.11.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-27112023
Şırnak	21.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-21112023
Şırnak	28.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-28102023
Şırnak	13.10.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-13102023

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Şırnak	06.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-06102023
Şırnak	27.09.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-27092023
Şırnak	16.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-16092023
Şırnak	12.09.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-12092023
Şırnak	13.08.2023	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-13082023
Şırnak	08.08.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-08082023
Şırnak	29.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-29072023
Şırnak	28.07.2024	Geçici Özel Güvenlik Bölgesi İlan Edilen Yerlere Girişlerin Yasaklanması	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-28072023
Şırnak	04.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.sirnak.gov.tr/yasaklama-karari-04022023
Şırnak	17.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.sirnak.gov.tr/basin-aciklamasi-17012023
Tekirdağ	14.06.2024	Ormanlara Girişlerin Yasaklanması	http://www.tekirdag.gov.tr/orman-yanginlarinin-onlenmesi-amaciyla-alinacak-tedbirler-hakkinda-karar
Tekirdağ	12.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tekirdag.gov.tr/toplantive-gosteri-yuruyusu-ve-guzergahlari-ile-toplanma-ve-dagilma-alanlari-duyurusu

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Tekirdağ	03.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tekirdag.gov.tr/toplantive-gosteri-yuruyusleri-guzergahi-ile-afis-ve-pankart-asilacak-yerler- duyurusu
Tokat	02.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tokat.gov.tr/toplantive-gosteri-yuruyusleri-guzergah-plani
Tokat	09.02.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler (Erbaa İlçesi Bazında)	http://www.tokat.gov.tr/erbaa-kaymakamligi-toplantive-gosteri-yuruyuslerinin-yapilacagi-yer-ve-guzergahlar
Tokat	04.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tokat.gov.tr/2023-yili-toplantive-gosteri-yuruyusleri-guzergah-plani
Trabzon	15.02.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.trabzon.gov.tr/toplantiyeri-ve-yuruyus-guzergahi
Tunceli	25.07.2024	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basinduyurusu-3
Tunceli	03.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu-03
Tunceli	27.05.2024	Genel Yasaklama Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basina-ve-kamuoyunaa--
Tunceli	16.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/yasaklama-kararina-iliskin-basin-duyurusu
Tunceli	06.02.2024	Yasaklama ve Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basina-ve-kamuoyuna-6
Tunceli	08.01.2024	Yasaklama ve Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basinduyurusu-08

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Tunceli	29.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tunceli.gov.tr/tunceli-valiligi-hukuk-isleri-sube-mudurlugu-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergah-plani-duyurusu-2
Tunceli	21.07.2023	Yasaklama Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari2
Tunceli	20.10.2023	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyurusu-2023
Tunceli	11.10.2023	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyurusu
Tunceli	28.07.2023	Yasaklama ve Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari-3
Tunceli	01.08.2023	Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-aciklamasi-3
Tunceli	21.07.2023	Yasaklama ve Etkinliklerin İzne Bağlanma Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyurusu-yasaklama-karari2
Tunceli	25.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.tunceli.gov.tr/tunceli-valiligi-hukuk-isleri-sube-mudurlugu-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergah-plani-duyurusu--
Tunceli	06.01.2023	Yasaklama Kararı	http://www.tunceli.gov.tr/basin-duyuru-yasaklama-karari
Uşak	05.06.2024	Ormana Girişlerin Yasaklanması	http://www.usak.gov.tr/ormana-giris-yasagi-562024
Uşak	04.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.usak.gov.tr/usak-ili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzerghlari-2024-yili
Uşak	13.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.usak.gov.tr/usak-ili-toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-guzergahlari-2023-yili

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Van	03.06.2024	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/03062024-tarihli-yasaklama-karari
Van	15.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/15052024-tarihli-yasaklama-karari
Van	10.05.2024	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/10052024-tarihli-yasaklama-karari
Van	12.03.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.van.gov.tr/ilimiz-2024-yili-toplantı-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlari-ilani
Van	04.12.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/04122023-tarihli-yasaklama-karari
Van	24.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/24112023-tarihli-yasaklama-karari
Van	17.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/17112023-tarihli-yasaklama-karari2
Van	10.11.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/10112023-tarihli-yasaklama-karari
Van	03.11.2023	Yasaklama Kararı ve	http://www.van.gov.tr/03112023-tarihli-yasaklama-karari
Van	27.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/27102023-tarihli-yasaklama-karari
Van	19.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/19102023-tarihli-yasaklama-karari
Van	13.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/13102023-tarihli-yasaklama-karari
Van	05.10.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/05102023-tarihli-yasaklama-karari
Van	28.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/28092023-tarihli-yasaklama-karari
Van	22.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/22092023-tarihli-yasaklama-karari
Van	15.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/15092023-tarihli-yasaklama-karari
Van	08.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/08092023-tarihli-yasaklama-karari
Van	01.09.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/01092023-tarihli-yasaklama-karari
Van	25.08.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/25082023-tarihli-yasaklama-karari
Van	18.08.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/18082023-tarihli-yasaklama-karari
Van	11.08.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/11082023-tarihli-yasaklama-karari

İNSAN HAKLARI MERKEZİ ÇALIŞMA RAPORU

Van	04.08.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/04082023-tarihli-yasaklama-karari
Van	04.02.2023	Yasaklama Kararı	http://www.van.gov.tr/04022023-tarihli-yasaklama-karari
Van	26.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.van.gov.tr/ilimiz-2023-yili-toplanti-ve-gosteri-yuruyus-guzergahlarinin-ilani
Yalova	15.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.yalova.gov.tr/kurumlar/yalova.gov.tr/icerik/toplanti_gosteri_yuruyus/tgred15012024115330391.pdf
Yozgat	16.01.2024	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://www.yozgat.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahi2024
Yozgat	19.01.2023	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Güzergahları ile Afiş ve Pankart Asılacak Yerler	http://yozgat.gov.tr/toplanti-ve-gosteri-yuruyusu-guzergahlari
Zonguldak			